

DE PRAKTIJK VAN SCHADEVERGOEDING VOOR SLACHTOFFERS VAN MISDRIJVEN

S. van Wingerden
M. Moerings
J. van Wilsem

DE PRAKTIJK VAN SCHADEVERGOEDING VOOR SLACHTOFFERS VAN MISDRIJVEN

S. van Wingerden
M. Moerings
J. van Wilsem

Universiteit Leiden
In opdracht van het WODC, Ministerie van Justitie

2007

VOORWOORD

Na een delict blijft het slachtoffer vaak achter met schadeposten. Vergoeding van deze schade is van groot belang voor het slachtoffer. Binnen het strafproces bestaan mogelijkheden voor het slachtoffer om schadevergoeding van de dader te krijgen. Tot deze mogelijkheden behoren de schadebemiddeling bij politie en OM en de voeging van het slachtoffer als benadeelde partij in het strafproces. De schadebemiddeling vindt haar grondslag in de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004. De voeging van de benadeelde partij bestaat al sinds de invoering van het wetboek van strafvordering, maar is op belangrijke punten aangepast door de invoering van de Wet Terwee in 1995. Desondanks is onduidelijk hoe de praktijk van de schadebemiddeling en de voeging plaats vindt en welke knelpunten hierbij zijn aan te wijzen. Waar gaat het goed en waar gaat het niet goed bij het verkrijgen van schadevergoeding voor het slachtoffer?

Om hier meer inzicht in te verkrijgen heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie opdracht gegeven om de praktijk van de schadebemiddeling bij de politie en bij het OM en de praktijk van de voeging van de benadeelde partij in kaart te brengen. De onderzoeksresultaten kunnen in het kader van het kwaliteitsverbeterplan "Slachtoffers Centraal"¹ aanleiding geven tot stroomlijning of verbetering van de mogelijkheden die het slachtoffer heeft om schadevergoeding van de verdachte te krijgen.

Dit onderzoek zou niet mogelijk zijn geweest zonder de medewerking van alle politieregio's en arrondissementsparketten, waar enquêtes zijn ingevuld. Speciale dank gaat uit naar de zes arrondissementen waar het onderzoek verder heeft plaatsgevonden. In Almelo, Breda, Haarlem, Leeuwarden, Rotterdam en Utrecht zijn vele stapels dossiers uit archieven opgediept en zijn rechters, officieren van justitie, en slachtoffercoördinatoren van het OM bereid gevonden om geïnterviewd te worden. Tevens zijn wij dank verschuldigd aan Slachtofferhulp Nederland, en aan de voegingsadviseurs en vrijwilligers die tijd vrij hebben gemaakt voor een interview en die geholpen hebben bij het regelen van interviews met slachtoffers. Ook de slachtoffers die bereid zijn geweest om hun ervaringen met de voeging als benadeelde partij met ons te delen zijn wij zeer erkentelijk. Daarnaast gaat onze dank uit naar het WODC, voor het verstrekken van de OM-data en naar het CJIB voor het verstrekken van gegevens over de incasso van de schadevergoedingsmaatregel. Ook willen we de heer Bosua van het Parket-Generaal hartelijk bedanken voor zijn bereidheid om al onze vragen te beantwoorden en voor zijn commentaar op een concept-versie van het rapport. Daarnaast willen we Rienke Nugteren bedanken voor haar hulp bij het dossieronderzoek en Ellen Gijsselaar voor haar inzet tijdens het dossieronderzoek, voor het plegen van ontelbare telefoontjes om de interviews te regelen en voor het afnemen van enige interviews. Ten slotte zijn we dank verschuldigd aan de begeleidingscommissie, bestaande uit de heer Lindenbergh,

¹ *Slachtoffers centraal. Kwaliteitsimpuls uitvoering slachtofferondersteuning*, Den Haag: Ministerie van Justitie 2007.

mevrouw Ten Boom, de heer Doeser, mevrouw Kool en mevrouw Wittebrood (zie Bijlage A), voor het opbouwende commentaar en de plezierige samenwerking.

Sigrid van Wingerden

Martin Moerings

Johan van Wilsem

Leiden, juli 2007

AFKORTINGEN

BPS	Bedrijfsprocessen Systeem (registratiesysteem van de politie)
BSB	Bureau Schadebemiddeling
BTW	Bruto toegevoegde waarde
BW	Burgerlijk Wetboek
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CIS	Centraal Informatiepunt Slachtoffers
CJIB	Centraal Justitieel Incasso Bureau
COMPAS	Communicatiesysteem Openbaar Ministerie – Parket Administratie Systeem
GPS	Geautomatiseerd Processen Systeem
Hopper	Parket-secretaris op het politiebureau
IPS	Informatiepunt Slachtoffers
LOVS	Landelijk Overleg van de Voorzitters van de Strafsectoren
MK	Meervoudige Kamer
NPI	Nederlands Politie Instituut
OM	Openbaar Ministerie
OM-data	Beleidsinformatiesysteem van het OM
PR	Politierechter
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
SGM	Schadefonds Geweldsmisdrijven
SHN	Slachtofferhulp Nederland
SIF	Slachtoffer Inventarisatie Formulier
SOF	Schade-onderbouwingsformulier
Sr	Wetboek van Strafrecht
SSV	Schriftelijke slachtofferverklaring
Stcrt.	Staatscourant
Sv	Wetboek van Strafvordering
TIPS	Twents Informatiepunt Slachtoffers
TOM	Transactie Openbaar Ministerie
TUL	Tenuitvoerlegging
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering
WIA	Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen
WNSP	Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
ZM	Zittende magistratuur

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1: INLEIDING.....	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Vraagstelling.....	2
1.3 Onderzoeksmethoden.....	4
1.3.1 Onderzoeksopzet.....	4
1.3.2 Schriftelijke enquêtes	5
1.3.3 OM-data	5
1.3.4 CJIB.....	8
1.3.5 Selectie van zes arrondissementen	8
1.3.6 Dossieronderzoek	8
1.3.7 Interviews	9
1.4 Leeswijzer.....	9
HOOFDSTUK 2: VERSCHILLENDE MOGELIJKHEDEN VOOR HET SLACHTOFFER OM SCHADEVERGOEDING TE KRIJGEN	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Mogelijkheden buiten het strafproces	12
2.2.1 Verzekering	12
2.2.2 Sociale zekerheid	13
2.2.3 Schadefonds Geweldsmisdrijven.....	13
2.2.4 Waarborgfonds Motorverkeer	14
2.2.5 Civiele vordering wegens onrechtmatige daad	14
2.3 Mogelijkheden binnen het strafproces.....	15
2.3.1 Schadebemiddeling bij politie en OM.....	15
2.3.2 Voeging als benadeelde partij	15
2.3.3 Schadevergoedingsmaatregel	16
2.3.4 Schadevergoeding als bijzondere voorwaarde bij voorwaardelijke veroordeling	18
2.3.5 Schadevergoeding als bijzondere gedragsvoorwaarde bij voorwaardelijke veroordeling	19
2.3.6 Teruggave van inbeslaggenomen goederen	19
2.3.7 Schadevergoeding als voorwaarde bij gratie	20
2.4 Mogelijkheden tot schadevergoeding in geval van een jeugdige verdachte ...	20
2.5 Conclusie.....	21
HOOFDSTUK 3: SCHADEBEMIDDELING DOOR POLITIE EN OM	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Ontwikkelingen in de regelgeving over de schadebemiddeling door politie en OM	23
3.3 Schadebemiddeling bij de politie in theorie en praktijk.....	26
3.3.1 Vormgeving van de schadebemiddeling bij de politie.....	27
3.3.2 De taakverdeling	28

3.3.3 Voorwaarden voor schadebemiddeling door de politie.....	28
3.3.4 Werkwijze bij schadebemiddeling door de politie	30
3.3.5 Gevolgen van het vergoeden van de schade voor de verdachte	31
3.3.6 Aantal schadebemiddelingen bij de politie.....	31
3.4 Schadebemiddeling bij het OM in theorie en praktijk.....	33
3.4.1 Organisatie van de schadebemiddeling bij het OM.....	33
3.4.2 Voorwaarden voor schadebemiddeling bij het OM	33
3.4.3 Werkwijze bij schadebemiddeling door het OM.....	34
3.4.4 Aantal schadebemiddelingen door OM	35
3.5 Succes- en faalfactoren bij de schadebemiddeling	38
3.6 Conclusie.....	40

HOOFDSTUK 4: VOEGING ALS BENADEELDE PARTIJ 43

4.1 Inleiding	43
4.2 Geschiedenis van de voeging	44
4.3 Wie kan zich voegen als benadeelde partij?	45
4.4 Wanneer kan de benadeelde partij zich voegen?	46
4.4.1 Inleiding	46
4.4.2 Voegen tijdens het voorbereidend onderzoek.....	46
4.4.2.1 <i>Het voegingsformulier</i>	46
4.4.2.2 <i>De vervolgingsbeslissing van het OM</i>	49
4.4.3 Voegen ter terechtzitting.....	50
4.5 Ondersteuning van de benadeelde partij door Slachtofferhulp Nederland (SHN).....	51
4.5.1 Inleiding	51
4.5.2 Wie wordt door SHN geholpen?.....	51
4.5.3 Hoe ondersteunt SHN bij de voeging?	52
4.5.4 Terugkoppeling van de beslissing op de vordering	56
4.6 Voegingscontrole.....	56
4.7 De behandeling van de voeging op de zitting.....	58
4.8 Uitspraak van de rechter	60
4.8.1 Inleiding	60
4.8.2 Aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad	61
4.8.3 Nadere vereisten aan de vordering van de benadeelde partij binnen het strafproces.....	64
4.8.3.1 <i>Veroordeling</i>	64
4.8.3.2 <i>Rechtstreekse schade en grondslagvereiste</i>	65
4.8.3.3 <i>Eenvoudig van aard</i>	68
4.8.4 De uitspraak	72
4.9 Motivering	73
4.10 Proceskosten	74
4.11 Hoger beroep.....	75
4.12 Incasso	76
4.13 Geen voeging door omissie van het OM.....	78
4.14 Welke factoren spelen een rol bij de voeging?.....	80

4.14.1 Inleiding.....	80
4.14.2 De benadeelde partij.....	80
4.14.3 De verdachte.....	82
4.14.4 Het OM.....	83
4.14.5 SHN.....	85
4.14.6 De voegingsadviseur.....	86
4.14.7 De rechter.....	88
4.14.8 Rechtspersonen als benadeelde partij.....	91
4.15 Conclusie.....	92

HOOFDSTUK 5: DE AFDOENING VAN STRAFZAKEN WAARIN SCHADEVERGOEDING

AAN HET SLACHTOFFER EEN ROL SPEELT 93

5.1 Inleiding.....	93
5.2 OM-data.....	93
5.3 Selectie uit OM-data voor schadevergoedingsonderzoek.....	95
5.4 Schadevergoeding als transactievoorwaarde.....	96
5.5 Schadevergoeding door voeging als benadeelde partij.....	100
5.6 Schadevergoedingsmaatregel.....	105
5.7 Conclusie.....	110

HOOFDSTUK 6: DE VOEGING VAN DE BENADEELDE PARTIJ IN 2005..... 111

6.1 Inleiding.....	111
6.2 Selectie van dossiers uit 2005.....	111
6.3 Kenmerken van de verdachte.....	112
6.4 Factoren die mogelijk een rol spelen bij de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij.....	113
6.5 Natuurlijke personen als benadeelde partij.....	116
6.5.1 Kenmerken van de benadeelde partij.....	116
6.5.2 De voeging in de verschillende arrondissementen.....	116
6.5.3 De uitspraak.....	119
6.5.3.1 Toewijzing van de vordering.....	119
6.5.3.2 Toegewezen bedrag.....	122
6.5.3.3 Toegewezen bedrag als percentage van het gevorderde bedrag....	124
6.6 Rechtspersonen als benadeelde partij.....	128
6.6.1 Kenmerken van de benadeelde partij.....	128
6.6.2 De voeging in de verschillende arrondissementen.....	128
6.6.3 De uitspraak.....	129
6.6.3.1 Toewijzing van de vordering.....	130
6.6.3.2 Toegewezen bedrag.....	132
6.6.3.3 Toegewezen bedrag als percentage van het gevorderde bedrag....	134
6.7 Conclusie.....	136

HOOFDSTUK 7: SAMENVATTING EN CONCLUSIES 143

7.1 Aanleiding van het onderzoek.....	143
7.2 Onderzoeksmethoden.....	143

7.3 Schadebemiddeling bij politie en OM.....	144
7.4 Voeging als benadeelde partij	145
7.5 Cijfermatig overzicht van de strafzaken in de periode 1996–2005, waarin schadevergoeding voor het slachtoffer een rol speelt.....	148
7.6 Succes- en faalfactoren op basis van het dossieronderzoek	149
7.7 Afsluiting.....	151

LITERATUUR 153

BIJLAGEN

Bijlage A: Begeleidingscommissie	158
Bijlage B: Enquête over schadebemiddeling bij politie.....	159
Bijlage C: Enquête over schadebemiddeling bij OM	161
Bijlage D: Itemlijst voor dossieronderzoek	164
Bijlage E: Overzicht van afgenomen interviews	167
Bijlage F: Vragenlijst voor rechters	168
Bijlage G: Vragenlijst voor officieren van justitie	173
Bijlage H: Topiclijst voor slachtoffercoördinatoren bij het OM	175
Bijlage I: Vragenlijst voor voegingsadviseurs	176
Bijlage J: Vragenlijst voor voegingsmedewerkers van SHN.....	178
Bijlage K: Vragenlijst voor slachtoffers.....	180
Bijlage L: Voegingsformulier	183

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

1.1 Inleiding

Misdrijven kunnen ingrijpende consequenties hebben voor slachtoffers. Gevolgen van slachtofferschap van criminaliteit kunnen zich voordoen op psychologisch, emotioneel, sociaal, lichamelijk, financieel en juridisch gebied.² Uitgebrande auto's, ingegooide ruiten, beschadigde kleding en weggemaakte sieraden zijn voorbeelden van financiële schadeposten waarmee slachtoffers worden geconfronteerd. Ook gebroken neuzen, gebroken tanden, steekwonden en hersenschuddingen kunnen financiële schadeposten en immateriële schade voor slachtoffers opleveren.

Als bekend is wie de verdachte van het misdrijf is, kan het slachtoffer proberen om de materiële en immateriële schade die door het delict is ontstaan op de verdachte te verhalen. Dit kan niet alleen door een civiele procedure te starten, de wet biedt ook de mogelijkheid om de vordering tot schadevergoeding in het strafproces in te brengen (art. 51a Sv). De mogelijkheden voor deze voeging als benadeelde partij zijn met de Wet Terwee in 1995 uitgebreid.³ Daarnaast gaf de Richtlijn Terwee aan dat politie en OM in bepaalde gevallen in een zo vroeg mogelijk stadium schadebemiddeling tot stand moeten brengen.⁴ Ook de huidige Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 geeft regels voor politie en OM over schadebemiddeling.⁵ Binnen het strafrecht bestaan dus verschillende mogelijkheden voor het slachtoffer om de schade die door het misdrijf is ontstaan op de verdachte te verhalen.

De wijze waarop schademeddeling en voeging in de praktijk plaatsvinden, is reeds eerder voorwerp van onderzoek geweest. Zo evalueerden Kool en Moerings in 2001 de juridische knelpunten bij de Wet Terwee, zoals de ad informandum gevoegde feiten, de onderbouwing van de vordering, en de vervangende hechtenis bij de schadevergoedingsmaatregel.⁶ Alta e.a. rapporteerden in datzelfde jaar over de regelgeving Slachtofferzorg.⁷ Hun onderzoek richtte zich op de mate waarin slachtoffers tevreden zijn over de zorg en bijstand die zij hebben ontvangen van de betrokken instanties en op de wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan de regelgeving Terwee door de betrokken instanties, de prestaties die worden geleverd, en de opvattingen van de direct betrokkenen over de uitvoerbaarheid en de effectiviteit van de regelgeving Terwee. Hierbij is onder andere aandacht geschonken aan de schadebemiddeling bij politie en OM. Uit het onderzoek blijkt het belang van schadebemiddeling voor politie en OM: slachtoffers oordelen positiever over politie

² Beleidsdoorlichting slachtofferbeleid 2007.

³ Wet Terwee, 23 december 1992, Stb. 1993, 29. Zie paragraaf 4.2.

⁴ Richtlijn Terwee, Stcrt. 1995, 65.

⁵ Aanwijzing Slachtofferzorg 2004.

⁶ Kool & Moerings 2001a.

⁷ Alta e.a. 2001.

en OM als er schadebemiddeling heeft plaatsgevonden. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit het onderzoek van Koolen, Van der Heiden en Ziegelaar.⁸

Tegenwoordig staan de slachtofferzorg en de schadevergoeding voor slachtoffers nog altijd hoog op de agenda. Een nieuw wetsvoorstel poogt de positie van het slachtoffer in het strafproces verder te versterken, onder meer door de regels voor slachtofferzorg die nu in de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 zijn vervat, in formele wetgeving vast te leggen.⁹ Als het wetsvoorstel wordt aangenomen, krijgt het slachtoffer een eigen titel in het Wetboek van Strafvordering. Met het wetsvoorstel wordt benadrukt dat de taken ten aanzien van slachtoffers in het strafproces tot de kerntaken van politie en justitie behoren.¹⁰

De positie van het slachtoffer in het strafproces lijkt dus nog lang niet uitgekristalliseerd te zijn, ook niet met betrekking tot de schadevergoeding. Dat blijkt ook uit de brief die de Minister van Justitie in maart 2007 aan de Tweede Kamer zond, waarin hij aangeeft een voorschotregeling in het leven te willen roepen voor slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven. Bovendien wil hij in het kader van het kwaliteitsverbeterplan "Slachtoffers Centraal"¹¹ de mogelijkheden verbeteren die het slachtoffer heeft om schadevergoeding van de verdachte te krijgen, zodat meer slachtoffers de schade vergoed krijgen.¹²

Om de positie van het slachtoffer effectief te verbeteren, is het echter van groot belang om knelpunten in de bestaande *praktijk* bloot te leggen. Daarom wordt in dit onderzoek de praktijk in kaart gebracht van de wijze waarop het slachtoffer binnen het strafrecht schadevergoeding van de verdachte krijgt. De gehele schaderegelingseten is daarbij voorwerp van onderzoek: de praktijk van zowel de schadebemiddeling bij politie of OM als van de voeging van de benadeelde partij zal uiteen worden gezet.

De onderzoeksresultaten kunnen aanleiding geven tot stroomlijning of verbetering van de schaderegeling voor slachtoffers. Niet alleen slachtoffers, ook politie, OM, rechters, Slachtofferhulp en verdachten kunnen daarbij gebaat zijn.

1.2 Vraagstelling

De vraag die in dit onderzoek centraal staat, luidt:

Hoe vinden de schadebemiddeling en de voeging van de benadeelde partij in de praktijk plaats en wat zijn daarbij de knelpunten?

⁸ Koolen, Van der Heiden & Ziegelaar 2005.

⁹ Kamerstukken II 2005/06, 30 143.

¹⁰ Toespraak van minister Donner van Justitie bij ontvangst SCP-rapporten over slachtofferzorg, 7 april 2006, WWW <<http://www.justitie.nl/actueel/toespraken/archief2006/Slachtofferzorg.aspx>> (geraadpleegd op 11 juli 2007).

¹¹ *Slachtoffers centraal. Kwaliteitsimpuls uitvoering slachtofferondersteuning*, Den Haag: Ministerie van Justitie 2007.

¹² Brief van de Minister van Justitie aan de Tweede Kamer, 26 maart 2007, Kamerstukken II 2006/07, 27 213, nr. 13.

Ter beantwoording van deze vraag worden met betrekking tot de schadebemiddeling de volgende deelvragen gesteld:

- Hoe vindt schadebemiddeling in de praktijk bij politie en OM plaats?
- Wat zijn succes- en faalfactoren, dan wel mogelijkheden en beperkingen bij de schadebemiddeling?
- Wijkt de praktijk van de schadebemiddeling af als de benadeelde partij een detailhandel betreft?

Met betrekking tot de voeging van de benadeelde partij worden de volgende deelvragen gesteld:

- Hoe vindt voeging van de benadeelde partij in de praktijk plaats?
- Hoe vindt de ondersteuning van de vordering van de benadeelde partij plaats door het OM en door SHN?
- Wijkt de praktijk van de voeging af als de benadeelde partij een detailhandel betreft?
- Hoe vaak is er in de periode 1996–2005 sprake geweest van voeging van de benadeelde partij?
- Hoe heeft de rechter in deze zaken over de vordering van de benadeelde partij beslist?
- Welke factoren spelen een rol bij de beslissing van de rechter over de toewijsbaarheid van de vordering?
- Wat zijn succes- en faalfactoren, dan wel mogelijkheden en beperkingen bij de voegingsprocedure?

Het begrip ‘schadebemiddeling’ heeft in dit onderzoek betrekking op het voorstel dat door politie of OM aan de verdachte wordt gedaan om de schade die het slachtoffer door het delict heeft geleden financieel te compenseren. Slachtoffer en verdachte komen elkaar bij deze schadebemiddeling niet tegen. Met ‘bemiddeling’ wordt hier dus niet bedoeld op bemiddeling in de gedachtegang van het herstelrecht, zoals mediation.¹³ Er is eerder sprake van ‘schaderegeling’, een term die het Ministerie van Justitie nu meestal hanteert om de schadebemiddeling aan te duiden (en om het verschil met bemiddeling zoals mediation te benadrukken). Omdat in de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 echter nog over schadebemiddeling wordt gesproken, wordt deze terminologie voor dit onderzoek overgenomen. In dit onderzoek blijft schadebemiddeling door Bureau Halt in geval van een jeugdige verdachte overigens buiten beschouwing.

Speciale aandacht gaat in het onderzoek uit naar de detailhandel als benadeelde partij. Het Platform Detailhandel stelt op zijn website: “*De huidige mogelijkheden*

¹³ Bij het herstelrecht ligt de nadruk op het herstellen van ondervonden leed en berokkende schade, waarbij wordt gezocht naar manieren van conflictoplossing buiten het geijkte juridische kader waarbinnen normaal gesproken op criminaliteit wordt gereageerd. Essentieel is niet alleen een gerichtheid op het herstel van schade, maar ook op de pedagogische dimensie van een conflictoplossing (de moraal als basis voor het nemen van de eigen verantwoordelijkheid) en op (het behoud van) de integratie van natuurlijke verbanden zoals de familie (van zowel de dader als het slachtoffer), de school of het werkverband of bijvoorbeeld de woonomgeving en buurt. (Zie: WWW <<http://www.forumherstelrecht.nl>> onder ‘missie’, geraadpleegd op 11 juli 2007).

voor winkeliers om schade te verhalen via het straf- en civiele proces zijn tijdrovend, complex en leveren slechts een fractie van de schade op. De schaderegeling moet verbeterd worden.” Daarnaast pleit het Platform ervoor dat de voegingsprocedure gebruiksvriendelijker wordt. Om tegemoet te komen aan de roep van het Platform wordt in het bijzonder gelet op succes- en faalfactoren bij de schadevergoeding aan de detailhandel.

Ten slotte wordt opgemerkt dat om de leesbaarheid van het rapport te vergroten over ‘rechter’ wordt gesproken, waarmee in geval van een meervoudige kamer-zaak (MK-zaak) ook op meerdere rechters wordt gedomd.

1.3 Onderzoeksmethoden

1.3.1 Onderzoeksopzet

Het onderzoek naar de praktijk van de schadebemiddeling en de voeging en naar de bijbehorende succes- en faalfactoren heeft plaatsgevonden in de periode september 2006 tot en met juni 2007 en is als volgt opgebouwd.

Om een globaal beeld te krijgen van de praktijk van de schadebemiddeling en voeging zijn ten eerste in alle arrondissementen schriftelijke enquêtes afgenomen bij politie en OM (zie paragraaf 1.3.2). Cijfergegevens over de voeging van de benadeelde partij zijn middels OM-data ook voor alle arrondissementen geanalyseerd (zie paragraaf 1.3.3). Het onderzoek heeft daarom deels plaatsgevonden in alle arrondissementsparketten.

Op basis van de resultaten van de enquêtes en de analyses van OM-data zijn zes arrondissementen geselecteerd om de praktijk verder uit te diepen (zie paragraaf 1.3.4). In die zes arrondissementen is door middel van analyses van dossiers en interviews tevens gezocht naar faal- en succesfactoren bij de schadebemiddeling en de voeging van de benadeelde partij. In tabel 1.1 zijn de gehanteerde onderzoeksmethoden met de bijbehorende onderzoeksdoelen schematisch weergegeven.

Tabel 1.1: Gehanteerde onderzoeksmethoden

ONDERZOEKSMETHODEN				
	Enquêtes	OM-data	Dossiers	Interviews
POPULATIE				
Aantal arrondissementen	19	19	6	6
DOEL				
Globaal beeld in 19 arrondissementen	+	+		
Selectie van 6 arrondissementen	+	+		
Selectie van dossiers		+		
Praktijk in 6 arrondissementen	+	+	+	+
Succes- en faalfactoren	+	+	+	+

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn dus verschillende onderzoeksmethoden gehanteerd. Deze worden hieronder kort beschreven. Bij ieder hoofdstuk zal echter opnieuw aandacht worden geschonken aan de gehanteerde methodiek.

1.3.2 Schriftelijke enquêtes

Om een globaal beeld te krijgen van de praktijk van de schadebemiddeling en de voeging is een vragenlijst verstuurd naar alle 25 politieregio's en 19 arrondissementsparketten.¹⁴ Daarbij is tevens verzocht om relevante beleidsstukken mee te zenden. Een schematisch overzicht van de antwoorden die de slachtoffercoördinatoren en schadebemiddelaars op deze vragenlijst hebben gegeven is voor de politie weergegeven in tabel 1.2 en voor het OM in tabel 1.3.

Op basis van deze antwoorden en op basis van een documentanalyse van de beleidsstukken wordt de praktijk van de schadebemiddeling (hoofdstuk 3) en van de voeging (hoofdstuk 4) uiteengezet.¹⁵ Daarnaast zijn de enquêtes gebruikt bij de selectie van de zes arrondissementen. De selectie van de arrondissementen wordt hieronder in paragraaf 1.3.5 besproken.

1.3.3 OM-data

Het aantal voegingen en de bijbehorende uitspraken van de rechter zijn onderzocht aan de hand van OM-data. OM-data is een bestand met gegevens over de vervolging en afdoening in strafzaken in eerste aanleg, dat ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek door het Parket-Generaal aan het WODC wordt verstrekt. OM-data is afgeleid van COMPAS, het computerprogramma waarin de negentien arrondissementsparketten en de griffies van de rechtbanken op arrondissementaal niveau zaak- en feitgegevens registreren.¹⁶ In OM-data zijn deze gegevens op landelijk niveau samengebracht. Hierdoor omvat OM-data informatie over de instroom en afhandeling van zaken bij het OM en bij de rechter in eerste aanleg.¹⁷ Per strafzaak zijn gegevens beschikbaar over de aard van de gepleegde feiten, de verschillende handelingen en beslissingen in de zaak door het OM en de rechter, waaronder eventueel de opgelegde straffen en de beslissing over de vordering van de benadeelde partij. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op het gebruik van OM-data.

Op basis van OM-data wordt in hoofdstuk 5 het cijfermatige overzicht van de voegingen over de periode 1996-2005 weergegeven. OM-data wordt tevens gebruikt in hoofdstuk 6 om succes- en faalfactoren bloot te leggen. Daarnaast is de selectie van de strafzaken voor het dossieronderzoek op OM-data gebaseerd.

¹⁴ Zie Bijlage B voor de vragenlijst voor de slachtoffercoördinator van politie en Bijlage C voor de vragenlijst voor de slachtoffercoördinator van het OM.

¹⁵ De beschrijving van de schadebemiddelings- en voegingspraktijk wordt dus gebaseerd op de antwoorden die de slachtoffercoördinatoren op de open vragen van de enquête hebben ingevuld. Er is verder niet gecontroleerd in hoeverre deze antwoorden de praktijk volledig dekken.

¹⁶ In COMPAS wordt geregistreerd door zowel het OM als door de zittende magistratuur (ZM).

¹⁷ Eggen & Van der Heide 2006.

Tabel 1.2: Schadebemiddeling bij politie

Politieregio (met daarachter het bijbehorende arrondissement)	Schadebemiddeling door verbaalsanten?	Centrale schadebemiddelaar van politie op het parket?	Schadebemiddeling bij immateriële schade?	Schadebemiddeling bij detailhandel?	Ook bemiddelen als zaak sowieso naar OM gaat?	Onderhandeling met dader?	Betaling in termijnen mogelijk?	Beleidsstukken?
Amsterdam-Amstelland (Amsterdam)	-	-	-	-	-	-	-	-
Brabant Zuid-Oost (Den Bosch)	B	+	+	+	+	-	+	+
Brabant-Noord (Den Bosch)	B	+	-	-/+	+	-	+	+
Drenthe (Assen)	B	+	+	+	-	-/+	+	-/+
Flevoland (Zwolle-Lelystad)	B	+	-	-	-	-	-	-
Friesland (Leeuwarden)	B	+	+	+	+	+	+	-
Gelderland-Midden (Arnhem)	B	+	+	+	-	-	-	-
Gelderland-Zuid (Arnhem)	B	+	+	+	-/+	-	-	+
Gooi en Vechtstreek (Amsterdam)	+	-	-	-	+	-	-	-
Groningen (Groningen)	B	+	-	+	+	+	-	+
Haaglanden (Den Haag)	B	+	-	+	+	+	+	-
Hollands Midden (Den Haag)	B	+	+	+	-	-	+	-
IJsselland (Zwolle-Lelystad)	B	+	+	+	+	+	+	-/+
Kennemerland (Haarlem)	B	+	+	+	-	-	+	-
Limburg-Noord (Roermond)	B	+	-	+	+	-	+	+
Limburg-Zuid (Maastricht)	-	+	+	+	+	?	+	-
Midden- en West-Brabant (Breda)	B	+	-	+	+	-	-	+
Noord- en Oost-Gelderland (Zutphen)	B	+	?	?	?	?	?	-
Noord-Holland Noord (Alkmaar)	B	+	-	-	-	-	+	+
Rotterdam-Rijnmond (Rotterdam)	B	-	-	-/+	+	-	+	-
Twente (Almelo)	B	+	+	+	+	-	+	+
Utrecht (Utrecht)	B	+	-/+	+	+	-	+	+
Zaanstreek-Waterland (Haarlem)	+	-	+	-	-	+	+	-
Zeeland (Middelburg)	B	+	-	-/+	-	+	-	-
Zuid Holland-Zuid (Dordrecht)	B	+	+	+	+	-/+	+	-

B = 'boter bij de vis'-zaken

+ = bevestigend

- = ontkennend

-/+ = noch bevestigend, noch ontkennend

? = onbekend

De gearceerde politieregio's horen bij de arrondissementen die voor dit onderzoek geselecteerd zijn.

Tabel 1.3: Schadebemiddeling bij het OM

Ressortsparket	Arrondissementsparket	Schadebemiddelaars van politie en OM in 1 loket?	Schadebemiddeling bij immateriële schade?	Schadebemiddeling bij zaken waarin gedagvaard wordt?	Afspraken met grootwinkelbedrijven?	Onderhandeling met verdachte over bedrag?	Termijnbetaling mogelijk?	Schadebemiddeling als voorwaarde bij transactie of sepot?	Wordt het voegingsformulier meteen na binnenkomst van de zaak bij het OM aan het slachtoffer verstuurd?	Goede samenwerking met SHN?	Eigen beleidsstukken?
Amsterdam	Alkmaar	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
	Amsterdam	-	+	-	-	-/+	+	+	+	-/+	+
	Haarlem	+	+	-	-	-	+	+	+	+	-
	Utrecht	+	+	-	-/+	+	+	+	-	+	-
Arnhem	Almelo	+	+	-/+	-	+	-/+	+	+	-	-
	Arnhem	+	+	-/+	-	+	+	+	+	+	-
	Zutphen	-	+	-	-	-/+	+	+	-	+	-
	Zwolle-Lelystad	+	+	+	-	-/+	+	-/+	+	?	-
Den Bosch	Den Bosch	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
	Breda	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
	Maastricht	-	+	-/+	-	+	-/+	+	+	-/+	-
	Roermond	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
Den Haag	Den Haag	-	+	-	-	-	+	+	+	+	-/+
	Dordrecht	+	+	+	-	-/+	+	+	+	+	-/+
	Middelburg	+	+	+	-	+	-/+	+	+	+	+
	Rotterdam	-	+	-/+	+	+	+	+	-	-/+	+
Leeuwarden	Assen	+	+	+	-	-/+	+	+	+	+	-/+
	Groningen	-	+	-/+	-	-	+	+	-	+	-
	Leeuwarden	+	+	+	-	+	-/+	+	+	+	-

+ = bevestigend

- = ontkennend

-/+ = noch bevestigend, noch ontkennend

? = onbekend

De gearceerde arrondissementen zijn voor dit onderzoek geselecteerd.

1.3.4 CJIB

Op basis van OM-data kan weliswaar worden vastgesteld hoe vaak de rechter een schadevergoedingsmaatregel oplegt, maar OM-data bevat geen informatie over of de dader de schade ook daadwerkelijk vergoed heeft. Informatie over de incasso van de schadevergoedingsmaatregel is daarom opgevraagd bij het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB), dat zorg draagt voor de incasso van de schadevergoedingsmaatregel. De mate waarin de schadevergoedingsmaatregelen die in 2005 zijn opgelegd in april 2007 reeds geïncasseerd zijn, wordt beschreven in paragraaf 5.6.

1.3.5 Selectie van zes arrondissementen

Om de praktijk van de schaderegeling voor slachtoffers van misdrijven verder uit te diepen zijn zes arrondissementen geselecteerd die variëren in de wijze waarop de schadebemiddeling plaatsvindt (zoals de mate waarin de politie actief is bij de schadebemiddeling). Bij de selectie is tevens gezocht naar variatie in het aantal uitspraken dat de rechter binnen het arrondissement doet over de voeging van de benadeelde partij. Daarnaast is gezocht naar spreiding in geografische ligging en in de grootte van het arrondissement naar inwoneraantal.

Op basis van deze criteria zijn Almelo, Breda, Haarlem, Leeuwarden, Rotterdam en Utrecht geselecteerd. Tabel 1.4 geeft het overzicht van enkele selectiecriteria weer. Bij deze zes arrondissementsparketten is dossieronderzoek verricht (zie paragraaf 1.3.6) en zijn interviews afgenomen bij onder andere rechters, officieren van justitie en voegingsadviseurs¹⁸ (zie paragraaf 1.3.7).

Tabel 1.4: Schadebemiddeling bij het OM

Arrondissement	Aantal inwoners	Schadebemiddeling door politieverbalisanten?	Schadebemiddeling bij zaken waarin gedagvaard wordt?	Waardering van samenwerking met SHN?	Schadebemiddeling bij detailhandel?	Aantal geslaagde schadebemiddelingen		% strafzaken waarin de vordering geheel of gedeeltelijk wordt toegewezen
						2005	2006	
Almelo	617.284	+	-	-	+	338	297	73%
Breda	1.058.655	+	+	+	+	389	430	78%
Haarlem	816.734	+	-	+	+	314	282	72%
Leeuwarden	642.604	-	+	+	-	673	614	12%
Rotterdam	1.237.181	-	+ / -	+ / -	+	292	356	65%
Utrecht	1.175.665	+	-	+	+	332	303	67%

1.3.6 Dossieronderzoek

Aan de hand van OM-data zijn uit elk van de zes geselecteerde arrondissementen twee keer 60 strafdossiers geselecteerd, die in 2005 in eerste aanleg zijn afgedaan.¹⁹

¹⁸ Voorheen heette de voegingsadviseur 'voegingscontroleur'.

¹⁹ In totaal zijn er dus $6 \times 2 \times 60 = 720$ strafdossiers opgevraagd.

De selectie van de strafdossiers heeft plaatsgevonden aan de hand van twee criteria: het type delict en de uitspraak van de rechter.

Bij de selectie van de eerste zestig dossiers zijn uitsluitend diefstallen, vernielingen, openlijke geweldplegingen en mishandelingen (van ieder vijftien) meegenomen.²⁰ Daarnaast speelde de rechterlijke uitspraak bij het delict een rol bij de selectie van de dossiers. Om goed zicht te kunnen krijgen op succes- en faalfactoren zijn van ieder type delict ongeveer evenveel afwijzingen, toewijzingen, gedeeltelijke toewijzingen of niet-ontvankelijk verklaringen geselecteerd.

De tweede zestig strafdossiers zijn opgevraagd om er voor te zorgen dat de detailhandel voldoende in het onderzoek vertegenwoordigd is. Deze dossiers zijn op dezelfde manier geselecteerd, met dien verstande dat de kans op een detailhandel als benadeelde partij verhoogd is door uitsluitend diefstallen en vernielingen te selecteren (van ieder dertig). Een dossier uit deze tweede selectie is slechts geanalyseerd als de benadeelde partij een detailhandel is, of als een dossier uit de eerste selectie bijvoorbeeld vanwege hoger beroep niet in het archief aanwezig was. Om deze ontbrekende dossiers uit de eerste selectie te vervangen zijn soortgelijke dossiers uit de tweede selectie geanalyseerd. Van de 720 strafdossiers die zijn opgevraagd zijn er uiteindelijk 375 gebruikt voor het dossieronderzoek.

Uit deze strafdossiers is onder meer opgemaakt wat de slachtoffergegevens zijn, voor welke schade de benadeelde zich voegt, hoe de vordering is onderbouwd, of de benadeelde partij ter zitting aanwezig was en de vordering heeft toegelicht, wat de uitspraak van de rechter is en hoe de beslissing van de rechter gemotiveerd is.

1.3.7 Interviews

Om de praktijk van de schadebemiddeling en de voeging verder uit te diepen en om succes- en faalfactoren aan het licht te brengen zijn in elk van de zes geselecteerde arrondissementen interviews afgenomen met twee rechters, twee officieren van justitie, de slachtoffercoördinator, een voegingadviseur, twee medewerkers van SHN en slachtoffers.²¹ Een deel van de interviews is face-to-face afgenomen en het andere deel telefonisch.

De vragenlijsten voor de interviews zijn in eerste instantie opgesteld aan de hand van de onderzoeksvragen. Daarnaast zijn ook kwesties die uit het dossieronderzoek bleken in de vragenlijsten verwerkt. De vragenlijsten zijn voorafgaand aan het interview naar de respondenten toegestuurd.²²

1.4 Leeswijzer

Om de schadebemiddeling en de voeging in een breder perspectief te zien, worden in hoofdstuk 2 eerst de mogelijkheden beschreven die het slachtoffer heeft om de schade die door een misdrijf is ontstaan vergoed te krijgen.

²⁰ Voor dit onderzoek wordt onder diefstal begrepen artt. 310-312 Sr, onder mishandeling artt. 300-304 Sr, onder geweldpleging art. 141 Sr en onder vernieling artt. 350-354 Sr.

²¹ Zie Bijlage D voor een overzicht van de afgenomen interviews.

²² De vragenlijsten zijn opgenomen in Bijlagen F tot en met K.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de schadebemiddeling uiteengezet. Daarbij wordt zowel de regelgeving als de praktijk besproken. Aan de hand van enquêtes en interviews worden tevens de succes- en faalfactoren bij de schadebemiddeling beschreven.

In hoofdstuk 4 wordt het formele kader en de praktijk van de voeging uiteengezet. Dit gebeurt onder andere op basis van de enquêtes, interviews en dossieronderzoek. Hierbij wordt onder meer ingegaan op de ondersteuning van de vordering van de benadeelde partij door het OM en door SHN. Ook wordt onderzocht of de praktijk van de voeging anders is als de benadeelde partij een detailhandel betreft. Ook worden factoren aangewezen die bijdragen aan de toewijzing van de vordering, of aan een niet ontvankelijkheid van de benadeelde partij of een afwijzing van de vordering.

Daarna wordt in hoofdstuk 5 op basis van OM-data de afdoening besproken van de strafzaken waarin een benadeelde partij zich gevoegd heeft. Daarbij wordt onder meer aandacht besteed aan het aantal voegingen dat in de periode 1996–2005 heeft plaatsgevonden en aan het aantal malen dat de rechter de benadeelde partij niet ontvankelijk heeft verklaard of de vordering heeft toe- of afgewezen.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 6 de praktijk van de voeging van de benadeelde partij uitgediept aan de hand van dossieronderzoek. Hierbij wordt onder meer beschreven in welke gevallen de rechter schadevergoeding toekent, welk bedrag de rechter dan toekent en welk deel van de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen. Daarbij wordt tevens beschreven welke factoren de kans op toewijzing vergroten of juist verkleinen.

Ten slotte worden de onderzoeksresultaten in hoofdstuk 7 samengevat en worden conclusies geformuleerd over de praktijk van de schadebemiddeling en voeging.

HOOFDSTUK 2

VERSCHILLENDE MOGELIJKHEDEN VOOR HET SLACHTOFFER OM SCHADEVERGOEDING TE KRIJGEN

2.1 Inleiding

Slachtoffers van misdrijven kunnen grote schade oplopen door het delict, zowel materieel als immaterieel. Het slachtoffer heeft verschillende mogelijkheden om zijn schade vergoed te krijgen, zowel binnen als buiten het strafproces.

Tot die mogelijkheden behoort niet het aansprakelijk stellen van de overheid: de verantwoordelijkheid van politie en justitie gaat niet zover dat de overheid een collectieve verantwoordelijkheid heeft voor de schade van misdrijven of dat de overheid medeverantwoordelijk zou zijn voor de schade van een misdrijf dat niet is voorkomen.²³ De dader dient primair verantwoordelijk te blijven voor de gevolgen van het strafbare feit. Burgers moeten aanvaarden dat het maatschappelijk verkeer nu eenmaal risico's met zich meebrengt. Ze kunnen zich hiertegen verzekeren, maar ze kunnen deze risico's niet op de overheid afwentelen.²⁴ Als dat wel mogelijk zou zijn, zouden burgers voor elke schade een beroep op de overheid kunnen doen (aanzuigende werking). Bovendien zou de bereidheid van de dader om de schade te vergoeden afnemen en zouden de kosten voor de overheid te hoog zijn.²⁵

Recentelijk heeft de minister van Justitie wel een belangrijke toenadering gedaan naar de slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven: omdat de schade die bij deze specifieke delicten ontstaat vaak groot, doch niet verzekeraar is, wil de minister de slachtoffers tegemoet komen door middel van een voorschotregeling.²⁶ In de gevallen waarin de rechter aan de dader een schadevergoedingsmaatregel oplegt, zal de overheid het bedrag aan het slachtoffer uitkeren.²⁷ De overheid zal vervolgens zelf het bedrag op de dader verhalen. Door deze voorschotregeling krijgen deze slachtoffers gegarandeerd hun schade vergoed, zonder dat zij daar jaren op hoeven te wachten.

De overheid blijft echter niet aansprakelijk voor de schade die door een delict is ontstaan. Voor het slachtoffer zijn er wel verschillende andere wijzen waarop het schadevergoeding kan krijgen. Allereerst worden de mogelijkheden besproken die het slachtoffer buiten het strafproces heeft om de schade vergoed te krijgen, vervolgens de mogelijkheden tot schadevergoeding binnen het strafrecht. In Tabel 2.1 worden de verschillende mogelijkheden voor schadevergoeding weergegeven. De

²³ Kamerstukken II 2003/04, 27 213, nr. 8, herhaald in Kamerstukken II, 2005/06, 30 143, nr. 3.

²⁴ Kamerstukken II 2003/04, 27 213, nr. 8.

²⁵ Maas-de Waal 2006.

²⁶ Brief van de Minister van Justitie aan de Tweede Kamer, 26 maart 2007, Kamerstukken II 2006/07, 27 213, nr. 13.

²⁷ Er zal een termijn zijn waarbinnen de veroordeelde de gelegenheid heeft zelf te betalen. De duur van deze termijn moet nog worden bepaald.

voorwaarden waaronder de schade voor vergoeding in aanmerking komt, worden in de volgende paragrafen besproken.

Tabel 2.1: Mogelijkheden voor schadevergoeding voor het slachtoffer

	Dader is onbekend	Dader is bekend	Dader wordt vervolgd voor het delict	Dader wordt veroordeeld voor het delict	Wordt de schadevergoeding door de dader betaald?
Buiten het strafproces					
Verzekering	✓	✓	✓	✓	x
Sociale zekerheid	✓	✓	✓	✓	x
Schadefonds Geweldsmisdrijven	✓	✓	✓	✓	x
Waarborgfonds Motorverkeer	✓	*	*	*	x
Civiele vordering wegens onrechtmatige daad	x	✓	✓	✓	✓
Binnen het strafproces					
Schadevergoeding als voorwaarde bij sepot	x	x	✓	x	✓
Schadevergoeding als voorwaarde bij transactie	x	x	✓	x	✓
Schadebemiddeling bij politie of OM	x	x	✓	x	✓
Schadevergoeding als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling	x	x	x	✓	✓
Schadevergoeding als bijzondere gedragsvoorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling	x	x	x	✓	✓
Toewijzing van de vordering van de benadeelde partij	x	x	x	✓	✓
Schadevergoedingsmaatregel	x	x	x	✓	✓
Teruggave van inbeslaggenomen goederen	✓	✓	✓	✓	x
Schadevergoeding als voorwaarde bij gratie	x	x	x	✓	✓

✓ = De mogelijkheid op schadevergoeding bestaat

x = De mogelijkheid op schadevergoeding bestaat niet

* = Als de dader wel bekend, maar onverzekerd is, keert het Waarborgfonds Motorverkeer uit

2.2 Mogelijkheden buiten het strafproces

2.2.1 Verzekering

Ten eerste kan het slachtoffer zijn eigen verzekering aanspreken om een schadevergoeding te krijgen, mits hij voor de schade verzekerd is. Het slachtoffer van een inbraak kan de schade bijvoorbeeld (deels) verhalen op zijn diefstalverzekering. Als er brand is gesticht in het huis van het slachtoffer, kan de schade vergoed worden door middel van een beroep op de opstalverzekering. De zorgverzekering kan voor de kosten van de medische behandeling worden aangesproken als het slachtoffer bijvoorbeeld door mishandeling letselschade heeft opgelopen.

Het slachtoffer wordt niet altijd volledig schadeloos gesteld door de verzekeraar, bijvoorbeeld doordat sommige schade niet onder de dekking valt. Tevens kennen

verzekeringen vaak een 'eigen risico-clausule', waardoor slachtoffers een deel van het schadebedrag niet vergoed krijgen.

2.2.2 Sociale zekerheid

Ook kan het slachtoffer schade (deels) vergoed zien door een beroep te doen op sociale voorzieningen zoals de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) of de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA). Als het slachtoffer door het delict bijvoorbeeld geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is geraakt, kan de schade die ontstaat door inkomstenderving (deels) worden vergoed door een WAO-uitkering.

2.2.3 Schadefonds Geweldsmisdrijven

Ten derde kan het slachtoffer aanspraak maken op een vergoeding uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven (SGM). Het SGM heeft een vangnetfunctie en is opgericht om slachtoffers van ernstige geweldsmisdrijven die op geen enkele andere wijze hun letselschade vergoed kunnen krijgen (bijvoorbeeld via de verzekering of door de dader) toch enigszins financieel tegemoet te komen.²⁸ Voorwaarde hiervoor is dat de aanvrager aannemelijk moet maken dat hij slachtoffer is geweest van een geweldsmisdrijf, zoals verkrachting, incest, mishandeling, huiselijk geweld, straatroof, of diefstal met geweld. Dit geweldsmisdrijf moet opzettelijk gepleegd zijn, in Nederland.²⁹ Het slachtoffer mag niet zelf (mede)schuldig zijn aan het geweldsmisdrijf.³⁰ Er moet sprake zijn van ernstig letsel. Dit kan lichamelijk letsel of geestelijk letsel zijn of een combinatie van beide. In geval van immateriële schade (zoals psychische klachten die door het delict zijn ontstaan) bedraagt de uitkering maximaal € 9.100. Bij materiële schade (ziekenhuiskosten) kan het Schadefonds maximaal € 22.700 uitkeren.³¹

Het is niet van belang of er uiteindelijk een dader is veroordeeld; ook zonder veroordeling van de dader kan een slachtoffer voor een tegemoetkoming uit het fonds in aanmerking komen.³²

Directe nabestaanden (echtgenoot, samenwonende partner, kinderen) van een overleden slachtoffer kunnen een uitkering uit het schadefonds aanvragen voor de begrafenis- of crematiekosten.³³ Ook als de nabestaande financieel afhankelijk was van het overleden slachtoffer en er door het overlijden minder inkomen voor het levensonderhoud overblijft, kan een aanvraag worden ingediend.³⁴ Onder bepaalde voorwaarden komt ook een 'shockschade-slachtoffer' in aanmerking voor een uitkering uit het Schadefonds.³⁵

²⁸ Schadefonds Geweldsmisdrijven Jaarverslag 2005.

²⁹ Art. 3 Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven. Nederlands staatsburgerschap van het slachtoffer is niet vereist om in aanmerking te komen voor een uitkering uit het Schadefonds.

³⁰ Art. 5 Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven.

³¹ Art. 2 Besluit Schadefonds Geweldsmisdrijven.

³² De aanvraag kan ook worden ingediend als de eventuele strafzaak nog loopt.

³³ Art. 2 lid 2 j° lid 1 Besluit Schadefonds Geweldsmisdrijven.

³⁴ Art. 3 lid 2 Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven.

³⁵ WWW <<http://www.schadefonds.nl/?s=245&gw=schadefonds>> (geraadpleegd op 11 juli 2007).

Het SGM heeft in 2005 in totaal elf miljoen euro uitgekeerd aan circa 4000 slachtoffers (of nabestaanden) van geweldsmisdrijven.³⁶ Een deel van het bedrag dat door het Schadefonds wordt uitgekeerd, is afkomstig van daders die voorwaardelijk veroordeeld werden, met als voorwaarde het storten van een som geld in het SGM (art. 14c lid 2 onder 4° Sr).

2.2.4 Waarborgfonds Motorverkeer

Indien schade is geleden in het verkeer, kunnen slachtoffers onder omstandigheden een beroep doen op het Waarborgfonds Motorverkeer. Het Waarborgfonds heeft tot taak om degenen die schade hebben geleden door het gemotoriseerde verkeer schadeloos te stellen, als het slachtoffer geen verzekeraar kan aanspreken. Dat kan het geval zijn als de veroorzaker na een aanrijding is doorgereden zonder zich bekend te maken, maar ook als de dader onverzekerd blijkt te zijn. Voorts behoeft de verzekeraar van een gestolen auto de door de dief daarmee veroorzaakte schade niet voor zijn rekening te nemen. Daarnaast kan een beroep op het Waarborgfonds worden gedaan als de verzekeringsmaatschappij van de veroorzaker niet in staat zou zijn om zijn verplichtingen na te komen of als de veroorzaker wegens gemoedsbezwaren is vrijgesteld van de verplichting zijn voertuig te verzekeren.³⁷

2.2.5 Civiele vordering wegens onrechtmatige daad (art. 6:162 BW)

De derde mogelijkheid die het slachtoffer buiten het strafproces heeft om de schade vergoed te krijgen, is de dader in een civiele procedure voor de schade aansprakelijk te stellen wegens onrechtmatige daad (art. 6:162 BW). In tegenstelling tot de schadevergoeding door de verzekering of door het Schadefonds Geweldsmisdrijven wordt hier de dader zelf aangesproken om de schade te vergoeden. Een ander belangrijk verschil is dat het slachtoffer van het SGM een tegemoetkoming in de schadekosten kan krijgen, terwijl het slachtoffer via het civiele recht aanspraak heeft op volledige vergoeding van al zijn schade.

Van een onrechtmatige daad is sprake als er inbreuk is gemaakt op een recht en in geval van een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt (art. 6:162 lid 2 BW). De dader is verplicht de schade te vergoeden, als de onrechtmatige daad aan hem kan worden toegerekend, wat betekent dat de daad te wijten is aan zijn schuld, of aan een oorzaak die voor zijn rekening komt.

Door het plegen van een delict heeft de dader in strijd met de wet gehandeld en inbreuk gemaakt op rechten van het slachtoffer (bijvoorbeeld op het eigendomsrecht, het recht op lichamelijke integriteit, het recht op privacy, of het recht op vrijheid). Als de dader voor het delict al strafrechtelijk veroordeeld is, kan dit als bewijs dienen voor de onrechtmatigheid van de daad. De schade die door de onrechtmatige daad is ontstaan, dient de dader te vergoeden. Voorwaarde hiervoor is wel dat de geschonden norm strekt tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die geleden heeft (het relativiteitsbeginsel ex art. 6:163 BW).

³⁶ Schadefonds Geweldsmisdrijven Jaarverslag 2005.

³⁷ Jaarverslag Waarborgfonds Motorverkeer 2005.

Het slachtoffer dat als eiser in een civiele procedure schadevergoeding vordert van de dader, moet er wel rekening mee houden dat aan de procedure kosten zijn verbonden (griffierechten, advocaatkosten) en dat de procedure tijdrovend kan zijn. Daarnaast loopt de eiser het risico om in de kosten van het geding veroordeeld te worden. Als de vordering van het slachtoffer toegewezen wordt, kan het slachtoffer de dader vragen het bedrag te betalen. Als de dader niet uit zichzelf wil of kan betalen, kan het slachtoffer een deurwaarder inschakelen om betaling van de dader te bewerkstelligen.

In hoofdstuk 4, waar de voeging van een schadevordering in het strafproces uiteen wordt gezet, zal nader worden ingegaan op de voorwaarden voor een schadevergoeding bij een onrechtmatige daad.

2.3 Mogelijkheden binnen het strafproces

Naast het aanspreken van de verzekering, van het Schadefonds Geweldsmisdrijven, of van het Waarborgfonds Motorverkeer en naast het aanspannen van een civiele procedure wegens onrechtmatige daad van de dader, heeft het slachtoffer ook mogelijkheden om *binnen het strafproces* de schade die door het delict is ontstaan op de dader te verhalen.

2.3.1 Schadebemiddeling bij politie en OM

Ten eerste kan door bemiddeling bij de politie schadevergoeding van de dader worden verkregen. Als het delict licht is (bijvoorbeeld een uit de hand gelopen burenruzie) en de dader bereid is om de schade te vergoeden, kan de politie besluiten om de zaak niet door te sturen naar het OM als de dader betaald heeft. Deze lichte zaken die in der minne worden geschikt en die met een politiesepot worden afgedaan, worden 'boter bij de vis-zaken' genoemd. Daarnaast kan de politie ook schadebemiddelingspogingen ondernemen bij zaken die wel worden doorgestuurd naar het OM.

Als deze bemiddelingspoging niet heeft plaatsgevonden of is mislukt, kan het OM bemiddelen tussen het slachtoffer en de dader om een schadevergoeding te regelen. Om de verdachte te stimuleren om het slachtoffer schadeloos te stellen, kan het OM voorstellen om de verdachte niet verder te vervolgen, mits hij schadevergoeding betaalt (voorwaardelijk sepot ex art 167 lid 2 Sv) of het OM kan de verdachte een transactie onder voorwaarden aanbieden (art. 74 lid 2 sub e Sr), waarbij de voorwaarde bestaat uit gehele of gedeeltelijke vergoeding van de schade die door het misdrijf is veroorzaakt.

De mogelijkheden om schadevergoeding te verkrijgen via bemiddeling bij politie en OM worden in hoofdstuk 3 verder uitgewerkt.

2.3.2 Voeging als benadeelde partij (art. 51a Sv)

Ten tweede kan het slachtoffer de schade op de verdachte proberen te verhalen door zich als benadeelde partij met een civiele vordering tot schadevergoeding wegens onrechtmatige daad te voegen in het strafproces. Dit is alleen mogelijk als het slachtoffer de schade nog niet op een andere manier (bijvoorbeeld door

schadebemiddeling bij politie en OM) vergoed heeft gekregen. Het formele kader en de praktijk van de voeging wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 4. Ook de hoofdstukken 5 tot en met 7 gaan over de voeging.

2.3.3 Schadevergoedingsmaatregel (art. 36f Sr)

Als de verdachte wegens een strafbaar feit wordt veroordeeld, kan hem de verplichting worden opgelegd tot betaling aan de staat van een som geld ten behoeve van het slachtoffer (art. 36f Sr). De staat keert een ontvangen bedrag onverwijld uit aan het slachtoffer. Deze schadevergoedingsmaatregel kan het slachtoffer niet zelf vorderen, maar gebeurt op initiatief van de officier van justitie. De rechter kan ook besluiten de maatregel op te leggen als deze niet door de officier van justitie geëist is.

De rechter kan de maatregel opleggen indien en voor zover de verdachte jegens het slachtoffer naar burgerlijk recht aansprakelijk is voor de schade die door het strafbare feit is toegebracht (art. 36f lid 2 Sr). Dit betekent dat ook hier, net als bij de voeging van de benadeelde partij, aan de voorwaarden voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad moet zijn voldaan. Met de schadevergoedingsmaatregel wordt de schade die voor vergoeding in aanmerking komt daarom niet verruimd.

De mogelijkheden voor schadevergoeding zijn met de schadevergoedingsmaatregel echter wel ruimer dan de mogelijkheden van de benadeelde partij: Schadevergoeding is ook mogelijk als het slachtoffer zich niet als benadeelde partij gevoegd heeft in het strafproces. En ook als het slachtoffer zich wel als benadeelde partij heeft gevoegd, maar om formele redenen niet ontvankelijk is, kan toch een schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd.³⁸ Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer het voegingsformulier wordt ingediend door een minderjarige die niet wettelijk vertegenwoordigd wordt, of door een gemachtigde zonder handtekening van de benadeelde partij zelf, terwijl uit het onderzoek ter zitting voldoende vaststaat dat het slachtoffer schadevergoeding wil en wat de omvang is van de schade.³⁹

De schadevergoedingsmaatregel wordt vaak opgelegd in combinatie met toewijzing van de vordering van het slachtoffer als benadeelde partij, ook indien dit niet is gevorderd door het OM.⁴⁰ Dit heeft voor het slachtoffer het voordeel dat hij niet zelf een deurwaarder in de arm hoeft te nemen, maar dat het OM verantwoordelijk is voor de inning van de vordering.⁴¹ Wanneer de rechter een schadevergoedingsmaatregel oplegt, wordt deze geïnd door het Centraal Justitiele Incassobureau (CJIB).⁴² Het OM kan bij de schadevergoedingsmaatregel uitstel van betaling verlenen of betaling in termijnen toestaan (art. 561 lid 3 Sv). Nadat de maatregel ter executie is overgedragen aan het CJIB, behandelt niet het OM, maar het CJIB de verzoeken tot het treffen van een betalingsregeling.⁴³ Het CJIB honoreert

³⁸ Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004.

³⁹ Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004.

⁴⁰ Bijlsma 2005, p.93.

⁴¹ Art. 553 Sv.

⁴² Art. 3 Besluit tenuitvoerlegging ontnemings- en schadevergoedingsmaatregelen.

⁴³ Aanwijzing executie, (vervangende) vrijheidstraffen, taakstraffen meerderjarigen, geldboetes, schadevergoedings- en ontnemingsmaatregelen, Stcrt. 2006, 251.

slechts in bijzondere omstandigheden een verzoek om een betalingsregeling te treffen. Een verzoek tot het treffen van een betalingsregeling wordt in beginsel niet in behandeling genomen:⁴⁴

- als in een eerdere zaak een betalingsregeling verwijtbaar niet is nagekomen (maximaal een jaar eerder);
- voor vorderingen waarvoor een dwangbevel is uitgevaardigd; in dat geval wordt verzoeker verwezen naar de behandelend deurwaarder die binnen de grenzen van de opdrachtverhouding met het CJIB een eigenstandige bevoegdheid heeft betalingsregelingen te treffen;
- voor vorderingen waarvoor een arrestatiebevel is uitgevaardigd of waarvoor de veroordeelde de vervangende hechtenis reeds ondergaat (ook ingeval van Mulderzaken).

Als het verzoek van de dader op basis van bovenstaande criteria wel in behandeling genomen kan worden, worden nog de volgende randvoorwaarden gesteld:⁴⁵

- het verzoek wordt schriftelijk gedaan;
- alle voor de beoordeling relevante stukken zoals salarisstroom, inkomstenverklaring e.d. (in kopie) worden overgelegd;
- het totale openstaande bedrag van de vordering(en) moet hoger zijn dan € 225;
- de termijn waarbinnen volledige betaling moet zijn gerealiseerd, wordt afgestemd op de draagkracht van de veroordeelde, maar is niet langer dan wettelijk mogelijk is: 27 maanden na de dag waarop het vonnis voor tenuitvoerlegging vatbaar is geworden.⁴⁶

Ter incasso van de schadevergoedingsmaatregel verstuurt het CJIB een aanschrijving met acceptgiro naar de dader met het verzoek het opgelegde bedrag binnen 30 dagen te betalen. Als er niet wordt betaald, volgt een eerste en eventueel een tweede aanmaning, waarbij het bedrag in beide gevallen verhoogd wordt.⁴⁷ De gemiddelde behandelingsduur van een schadevergoedingsmaatregel is lang, omdat daadwerkelijke betaling van de maatregel uiteindelijk een hogere prioriteit heeft dan de snelheid waarmee wordt geïnd.⁴⁸

Wordt er na de twee aanmaningen nog steeds niet betaald, dan kan een dwangbevel worden uitgevaardigd: de zaak gaat dan naar de gerechtsdeurwaarder die de maatregel probeert te innen. Lukt dit niet, dan kan een arrestatiebevel worden uitgevaardigd om vervangende hechtenis ten uitvoer te leggen.⁴⁹ Toepassing van de vervangende hechtenis ontheft de veroordeelde echter niet van zijn betalingsverplichting aan het slachtoffer (art. 36f lid 6 j° art. 24c Sr).⁵⁰ Het slachtoffer

⁴⁴ Aanwijzing executie, (vervangende) vrijheidstraffen, taakstraffen meerderjarigen, geldboetes, schadevergoedings- en ontnemingsmaatregelen, Stcr. 2006, 251.

⁴⁵ Aanwijzing executie, (vervangende) vrijheidstraffen, taakstraffen meerderjarigen, geldboetes, schadevergoedings- en ontnemingsmaatregelen, Stcr. 2006, 251.

⁴⁶ Art. 561 lid 3 j° lid 4 Sv.

⁴⁷ CJIB Jaarbericht 2005, p.35.

⁴⁸ CJIB Jaarbericht 2005, p.35.

⁴⁹ WWW <<http://www.cjib.nl/onderwerpen/schadevergoedingsmaatregelen/>> (geraadpleegd op 11 juli 2007).

⁵⁰ De term vervangende hechtenis is daarom verwarrend. Volgens Claessens & Wabeke (2005, p. 90) is de term 'hechtenis bij gebreke van betaling of verhaal' beter.

kan zelf nog proberen het geld bij de verdachte te innen, door bijvoorbeeld een deurwaarder in te schakelen.

In paragraaf 5.6 wordt beschreven in hoeverre het CJIB er reeds in geslaagd is om de schadevergoedingsmaatregelen die in 2005 zijn opgelegd te incasseren.

2.3.4 Schadevergoeding als bijzondere voorwaarde bij voorwaardelijke veroordeling (art. 14c lid 2 onder 1° Sr)

Het slachtoffer kan zijn schade ook vergoed zien als de rechter de verdachte voorwaardelijk veroordeelt en daarbij als bijzondere voorwaarde oplegt dat de verdachte de schade van het slachtoffer vergoedt (art. 14c lid 2 onder 1° Sr j° art. 14a Sr). Het slachtoffer hoeft zich hiervoor niet als benadeelde partij gevoegd te hebben. Voor het opleggen van deze schadevergoeding als bijzondere voorwaarde dient er een rechtstreeks verband te bestaan tussen de schade en het feit waarvoor veroordeeld wordt.⁵¹ Bovendien komt alleen schade die is veroorzaakt door het strafbare feit ter zake waarvan *veroordeling* plaatsvindt voor vergoeding in aanmerking. Aangezien voor ad informandum gevoegde feiten geen veroordeling plaatsvindt, komt de schade die uit deze feiten is voortgekomen niet voor vergoeding in aanmerking.⁵²

Het OM is belast met het toezicht op de naleving van de voorwaarden (art. 14d Sr). Als de dader niet wil of kan betalen, kan de voorwaardelijke straf alsnog uitgevoerd worden. De rechter kan de dader bijvoorbeeld veroordelen tot een jaar gevangenisstraf, waarvan tien maanden voorwaardelijk, met als bijzondere voorwaarde het betalen van een schadevergoeding aan het slachtoffer van € 2500. Als de dader niet betaalt, moet hij alsnog de tien maanden gevangenisstraf uitzitten. Enerzijds kan de 'stok achter de deur' bij de schadevergoeding als bijzondere voorwaarde daardoor sterker zijn dan bij de schadevergoedingsmaatregel. Daar wordt bij het achterwege blijven van de betaling vervangende hechtenis uitgevoerd, waarbij voor iedere € 25 niet meer dan één dag wordt opgelegd (art. 36f lid 6 j° art. 24c lid 3 Sr). De dader zou hier dus maximaal 100 dagen in hechtenis moeten doorbrengen, terwijl bij de voorwaardelijke veroordeling de duur van de voorwaardelijke gevangenisstraf langer kan zijn.

Anderzijds kan de dader die de betalingsverplichting van de schadevergoedingsmaatregel verzaakt niet kiezen tussen betalen of 'zitten': de vervangende hechtenis bij de schadevergoedingsmaatregel heft de betalingsverplichting immers niet op. Dit is anders bij de schadevergoeding die als bijzondere voorwaarde is opgelegd. Hierbij kan de dader die niet betaalt, 'vervangend' de voorwaardelijke gevangenisstraf uitzitten. Hierna is de dader strafrechtelijk niet meer aan te spreken op het achterwege blijven van de betaling van de schadevergoeding.⁵³ Het slachtoffer rest dan alleen nog de mogelijkheid om de dader in een civiele procedure voor de schade aan te spreken.

⁵¹ Zie paragraaf 4.8.3.2 voor een toelichting bij 'rechtstreekse schade'.

⁵² Kamerstukken II 2005/06, 30 143, nr. 12.

⁵³ In tegenstelling tot bij de schadevergoedingsmaatregel (art. 36f Sr), daar ontheft de vervangende hechtenis de veroordeelde niet van zijn betalingsverplichting aan het slachtoffer (art. 36f lid 6 j° art. 24c lid 3 Sr).

2.3.5 Schadevergoeding als bijzondere gedragsvoorwaarde bij voorwaardelijke veroordeling (art. 14c lid 2 onder 5° Sr)

Onder omstandigheden kan een schadevergoedingsverplichting worden gebaseerd op een bijzondere voorwaarde het gedrag van de veroordeelde betreffende (art. 14c lid 2 onder 5° Sr). Dit is mogelijk indien de voorwaarde strekt tot gedrag waartoe de verdachte uit een oogpunt van maatschappelijke betamelijkheid gehouden is. Hiervoor is vereist dat er een nauw verband bestaat tussen het bewezenverklarde delict en de schadevergoedingsplicht die door middel van de gedragsvoorwaarde wordt opgelegd.⁵⁴ Het nauwe verband is noodzakelijk omdat deze mogelijkheid om de dader tot schadevergoeding te verplichten anders te ruim zou zijn, waardoor te zeer wordt afgeweken van het door de wetgever beoogde systeem van schadevergoeding voor slachtoffers in het strafproces. De voeging van de benadeelde partij is immers met waarborgen omkleed en ook de schadevergoedingsmaatregel kan uitsluitend opgelegd worden voor ten laste gelegde delicten, maar niet voor ad informandum gevoegde strafbare feiten.⁵⁵ Bij een ad informandum gevoegd feit kan de rechter dan ook alleen schadevergoeding als bijzondere gedragsvoorwaarde opleggen als er een *nauw verband* bestaat met het bewezen verklaarde delict.

Van een dergelijk nauw verband is bijvoorbeeld sprake als de verdachte twee nachten achter elkaar inbreekt bij hetzelfde bedrijf. In beide gevallen is braak- en diefstalschade. De tweede inbraak wordt ten laste gelegd, de eerste inbraak ad informandum gevoegd. De schade van de eerste, ad informandum gevoegde inbraak staat dan in een dusdanig nauw verband met het ten laste gelegde feit (de tweede inbraak), dat de verdachte veroordeeld kan worden tot schadevergoeding als bijzondere gedragsvoorwaarde.⁵⁶ Er is echter onvoldoende nauw verband om voor het ad informandum gevoegde delict schadevergoeding via de bijzondere gedragsvoorwaarde toe te kennen als een slachtoffer schade heeft geleden door een ad informandum gevoegde autodiefstal terwijl de verdachte veroordeeld wordt voor andere autodiefstallen.⁵⁷

2.3.6 Teruggave van inbeslaggenomen goederen (art. 116 en 353 Sv)

Als het slachtoffer schade lijdt doordat een voorwerp dat aan hem toebehoort bij een verdachte in beslag genomen is, kan het slachtoffer schadeloos worden gesteld doordat het OM het in beslag genomen voorwerp terug kan geven aan degene die redelijkerwijs als rechthebbende kan worden beschouwd (art. 116 lid 2 sub a en lid 3 Sv). Het OM doet dit zodra het belang van strafvordering zich niet meer verzet tegen de teruggave van het in beslag genomen voorwerp. Ook de rechter kan teruggave gelasten van het in beslag genomen voorwerp aan degene die redelijkerwijs als

⁵⁴ Hof Den Bosch, 14 april 2003, NJ 2003/463.

⁵⁵ Voeging ad informandum houdt in dat delicten die niet ten laste zijn gelegd, toch aan de rechter worden voorgelegd, zodat zij een rol kunnen spelen bij het bepalen van de straf die de rechter oplegt. Deze feiten moet de verdachte wel hebben bekend en mogen niet ernstiger van aard zijn van de feiten die wel in de tenlastelegging zijn opgenomen. Voor feiten die ad informandum worden gevoegd kan de verdachte niet nog een keer worden vervolgd (ne bis in idem-beginsel).

⁵⁶ Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004.

⁵⁷ Hof Den Bosch, 14 april 2003, NJ 2003/463.

rechthebbende kan worden aangemerkt (art. 353 lid 2 sub b Sv). De ratio van de teruggave van de in beslag genomen goederen is gelegen in het eigendomsrecht.

2.3.7 Schadevergoeding als voorwaarde bij gratie (art. 13 lid 3 Gratiwet)

Ten slotte kan het slachtoffer zijn schade vergoed zien, als aan de veroordeelde gratie onder voorwaarden wordt verleend. Als voorwaarde kan worden gesteld, dat de veroordeelde de door het strafbare feit veroorzaakte schade geheel of voor een bepaald gedeelte zal vergoeden aan het slachtoffer (art. 13 lid 3 Gratiwet).

2.4 Mogelijkheden tot schadevergoeding in geval van een jeugdige verdachte

Als de verdachte nog niet volwassen is en onder het jeugdstrafprocesrecht valt, gelden andere regels met betrekking tot de schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven. Het beroep op de verzekering, op het Schadefonds Geweldsmisdrijven, of op het Waarborgfonds Motorverkeer en de schadevergoeding als voorwaarde bij gratie zijn onveranderd. De andere mogelijkheden die hiervoor besproken zijn, worden wel op andere wetsartikelen gebaseerd indien de verdachte nog jeugdig is.

Een belangrijk verschil met volwassen verdachten is dat voor jeugdige verdachten andere voorwaarden gelden voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad (de civiele schadevordering en daarmee ook de voeging van de benadeelde partij). Als de dader jonger dan 14 jaar is, kan een onrechtmatige daad niet aan hem worden toegerekend. Hij is dus niet wettelijk aansprakelijk voor de schade (art. 6:164 BW). In plaats daarvan zijn de ouders of voogd aansprakelijk voor de schade die door het kind is veroorzaakt (art. 6:169 lid 1 BW). Als de dader 14 of 15 jaar is, is hij zelf gewoon aansprakelijk en is de ouder of voogd het alleen als hem kan worden verweten dat hij de gedraging van het kind niet heeft belet (art. 6:169 lid 2 BW).

Bij de bemiddeling bij politie en OM wordt weliswaar geprobeerd om met ouders tot een schaderegeling te komen, maar de strafrechtelijke mogelijkheden tot schadevergoeding kennen de rechtsfiguur van de ouderlijke aansprakelijkheid niet.⁵⁸ Het strafrecht biedt geen mogelijkheden om het schadebedrag te verhalen op de ouders of voogd. Wel zijn er verschillende mogelijkheden om de jeugdige dader zelf te verplichten om het slachtoffer schadeloos te stellen.

Ten eerste kan een jeugdige verdachte worden verplicht om de schade te herstellen via een Halt-maatregel. De jeugdige moet bijvoorbeeld de graffiti die hij op de muur van het slachtoffer had aangebracht zelf verwijderen. Daarnaast kan de jeugdige verdachte, net als de volwassen verdachte, worden veroordeeld tot een taakstraf, bestaande uit het verrichten van arbeid tot herstel van de door het strafbare feit aangerichte schade (art. 77h lid 2 sub a Sr).

Ten tweede kan aan een jeugdige verdachte de schadevergoedingsmaatregel worden opgelegd (art. 77h lid 4 sub d Sr). Een verschil met de schadevergoedingsmaatregel die aan een volwassen verdachte wordt opgelegd is dat de rechter bij een volwassen verdachte verplicht is om vervangende hechtenis te verbinden aan de schadevergoedingsmaatregel (art. 36f lid 6 j° 24c Sr), terwijl het

⁵⁸ Kamerstukken II 2005/06, 30 519, nr. 3.

verbinden van vervangende jeugddetentie bij een jeugdige verdachte facultatief is (art. 36f j° 77l lid 2 Sr).

Ten slotte kunnen bij een voorwaardelijke veroordeling bijzondere voorwaarden, het gedrag van de veroordeelde betreffende, worden gesteld (art. 77z Sr). Ook hier kan de bijzondere voorwaarde bestaan uit het betalen van een schadevergoeding aan het slachtoffer.

2.5 Conclusie

Hierboven is het brede kader uiteengezet van de mogelijkheden die het slachtoffer heeft om de schade die door het delict is ontstaan vergoed te krijgen. Het slachtoffer kan buiten het strafrecht (een deel van de) schade vergoed krijgen via een verzekering, de sociale zekerheid, het SGM, of het Waarborgfonds Motorverkeer. Hierbij wordt de dader niet zelf voor de schade aangesproken. Het slachtoffer kan de dader wel zelf aanspreken voor de schade, door een civiele procedure wegens onrechtmatige daad op te starten. Hier zijn echter kosten (griffierechten, kosten voor een advocaat) aan verbonden.

Binnen het strafrecht zijn er ook mogelijkheden voor het slachtoffer om schadevergoeding van de verdachte te verkrijgen. Dit kan door schadebemiddeling bij politie of OM, door schadevergoeding als voorwaarde bij een sepot, door de schadevergoedingstransactie, door schadevergoeding als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf of als voorwaarde bij gratie, door voeging van het slachtoffer als benadeelde partij, en door de schadevergoedingsmaatregel. Dit onderzoek richt zich voornamelijk op schadevergoeding door bemiddeling bij politie en OM en op de voeging als benadeelde partij.

HOOFDSTUK 3

SCHADEBEMIDDELING DOOR POLITIE EN OM

3.1 Inleiding

Een van de mogelijkheden die het slachtoffer heeft om de schade die door een delict is ontstaan vergoed te krijgen, is de schadebemiddeling bij politie en OM. In dit hoofdstuk wordt het formele kader van de schadebemiddeling uiteengezet en wordt de schadebemiddelingspraktijk beschreven. De vragen die daarbij beantwoord worden zijn onder meer: hoe is de schadebemiddeling in de verschillende politieregio's en arrondissementen georganiseerd? Welke schade komt voor vergoeding in aanmerking? Hoe wordt de hoogte van de schade vastgesteld? Wordt er ook bemiddeld bij immateriële schade? In welke vorm vindt de bemiddeling plaats, vrijblijvend of als voorwaarde bij een voorwaardelijk sepot of een transactie? Vindt schadebemiddeling ook plaats bij rechtspersonen, zoals de detailhandel? Hoe vaak wordt een schadebemiddelingspoging ondernomen en hoe vaak slaagt deze? Wat zijn de succes- en faalfactoren bij de schadebemiddeling?

Voor wat betreft de beschrijving van het formele kader geldt dat de schadebemiddeling bij politie en OM geen basis heeft in de wet. Er zijn geen bepalingen over schadebemiddeling opgenomen in bijvoorbeeld het Wetboek van Strafvordering.⁵⁹ Politie en OM ondernemen bemiddelingspogingen op basis van aanwijzingen van het College van procureurs-generaal. Vanaf de jaren '80 heeft dit College richtlijnen of aanwijzingen met betrekking tot slachtofferzorg uitgevaardigd. Deze zijn in de loop der jaren verschillende malen gewijzigd of aangepast.

Hieronder volgt een overzicht van de richtlijnen en aanwijzingen met betrekking tot schadebemiddeling bij politie en OM. Vervolgens wordt op basis van de resultaten van de enquêtes en de interviews uiteengezet hoe de schadebemiddeling in de praktijk plaatsvindt en wat de knelpunten zijn bij de uitvoering van de regelgeving over de schadebemiddeling.⁶⁰ Daarbij wordt eerst de schadebemiddeling bij politie en vervolgens de schadebemiddeling bij het OM besproken.

3.2 Ontwikkelingen in de regelgeving over de schadebemiddeling door politie en OM

De eerste richtlijnen die het College op het gebied van slachtofferzorg heeft ingesteld zijn de **Richtlijnen De Beaufort** uit 1986.⁶¹ Met betrekking tot de

⁵⁹ Schadebemiddeling door politie of OM wordt ook met het wetsvoorstel ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (Kamerstukken II 2004/05, 30 143) niet in de wet vastgelegd, behoudens het recht van het slachtoffer op informatie over de mogelijkheden van schadevergoeding in het kader van het strafproces. In het wetsvoorstel is wel opgenomen dat bij AMVB nadere regels gesteld kunnen worden over bemiddeling tussen de verdachte en het slachtoffer (art. 51h), maar hiermee wordt gedoeld op de bemiddeling in de zin van mediation (Kamerstukken II 2004/05, 30 143, nr. 3, p. 24).

⁶⁰ Zie paragraaf 1.3.2 en 1.3.7 voor een beschrijving van de enquêtes en de interviews.

⁶¹ Richtlijnen De Beaufort, Stort. 1986, 33. De richtlijnen De Beaufort heten officieel 'Conclusies en aanbevelingen voor de bejegening van slachtoffers van zedenmisdrijven'.

schadebemiddeling bepaalt de Richtlijn: *'In het inleidend gesprek dient het slachtoffer te worden gevraagd of zij naast immateriële schade ook materiële schade heeft opgelopen. Zij dient te worden gewezen op de mogelijkheid van schadevergoeding d.m.v. een civiele procedure c.q. voeging als civiele partij. Tevens dient zij opmerkzaam te worden gemaakt op de mogelijkheid dat zij in die beide gevallen ook smartegeld kan eisen.'*⁶² Deze richtlijnen zagen echter uitsluitend op de bejegening van slachtoffers van zedendelicten, met als voornaamste doel het voorkomen van secundaire victimisatie.⁶³

Vanwege het besef dat niet alleen slachtoffers van zedendelicten, maar alle slachtoffers door politie en OM correct bejegend dienen te worden, werd de slachtofferzorg door de **Richtlijn Vaillant I** uit 1986 uitgebreid naar slachtoffers van misdrijven.⁶⁴ Met betrekking tot schadebemiddeling heeft de Richtlijn Vaillant als uitgangspunt: *'Het zoveel mogelijk benutten van de mogelijkheid tot schaderegeling in het kader van de afhandeling van de strafzaak. Het kan hierbij zowel gaan om materiële als om immateriële schade'*. Bovendien dient volgens de Richtlijn bij elke beslissing van de officier van justitie over de behandeling van een misdrijfzaak waarbij schade is toegebracht, de vergoeding van deze schade door de dader een centrale rol te spelen, wanneer het slachtoffer daarom heeft verzocht.

In 1985 stelde de minister van justitie dat de positie van het slachtoffer in het strafproces aan een herwaardering toe is. Daarom werd de 'Commissie wettelijke voorzieningen slachtoffers binnen het strafproces' ingesteld onder voorzitterschap van Terwee. In 1988 is het eindrapport van deze commissie verschenen, dat tot nieuwe wet- en regelgeving heeft geleid: de **Wet Terwee**⁶⁵ is op 1 april 1993 als proef in werking getreden in twee arrondissementen (Den Bosch en Dordrecht)⁶⁶ en is op 1 april 1995 in de rest van het land ingevoerd.⁶⁷ Met de Wet Terwee is de positie van het slachtoffer in het strafproces ingrijpend veranderd. De benadeelde partij (degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit) heeft in het Wetboek van Strafvordering een eigen titel gekregen.⁶⁸ De mogelijkheden voor het slachtoffer om binnen het strafproces schadevergoeding te bewerkstelligen zijn met de Wet Terwee aanzienlijk uitgebreid, bijvoorbeeld door de mogelijkheid om zich reeds in het vooronderzoek als benadeelde partij in het strafproces te voegen.

Ter nadere uitvoering van de Wet Terwee is in 1995 door het College van procureurs-generaal tevens een **Richtlijn Terwee** vastgesteld.⁶⁹ Deze richtlijn is een aanpassing van de concept-richtlijn Terwee,⁷⁰ die vanaf 1 april 1993 gold voor de

⁶² Rapport van de werkgroep aangifte seksuele geweldsmisdrijven 1981, p.25.

⁶³ Richtlijnen De Beaufort, Stcrt. 1986, 33.

⁶⁴ In 1987 werd de werkgroep Vaillant II geïnstalleerd, met als taak om de praktische uitvoering van de opgestelde richtlijnen te bevorderen. Dit resulteerde in de 'Richtlijnen aan politie en openbaar ministerie ten aanzien van uitbreiding slachtofferbeleid', Stcrt 1987, 64.

⁶⁵ De Wet Terwee heet officieel 'Wet van 23 december 1992 tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van strafbare feiten', Stb. 1993, 29.

⁶⁶ Stb. 1993, 29.

⁶⁷ Besluit van 30 maart 1995, Stb. 1995,160.

⁶⁸ Titel IIIa van het Wetboek van Strafvordering.

⁶⁹ Richtlijn Terwee / Richtlijn slachtofferzorg bij landelijke inwerkingtreding Wet-Terwee, Stcrt. 1995, 65, in werking getreden op 1 april 1995.

⁷⁰ Concept-richtlijn 'Slachtofferzorg voor openbaar ministerie en politie', Stb. 1993, 60.

twee pilot-arrondissementen en is de vervanging van de Richtlijn Vaillant. Waar de Richtlijn Vaillant alleen betrekking had op slachtoffers van misdrijven geldt de Richtlijn Terwee voor alle strafbare feiten, dus ook voor overtredingen.⁷¹ Volgens deze richtlijn kan slachtofferzorg achterwege blijven in gevallen van verkeersovertredingen zonder noemenswaardig letsel, waarin de verdachte behoorlijk verzekerd is. Ook kan van slachtofferzorg worden afgezien in zaken van eenvoudige diefstallen bij grootwinkelbedrijven.

Met betrekking tot schadevergoeding voor het slachtoffer stelt de richtlijn dat de politie in het proces-verbaal of in een bijlage opneemt of het slachtoffer (materiële en/of immateriële) schade heeft geleden en hoeveel die schade dan bedraagt. Daarnaast neemt de politie op of een schadevergoedingsregeling is getroffen en of het slachtoffer zijn schade binnen het strafproces vergoed wenst te krijgen. Het beginpunt van het verzamelen van informatie over de schade van het slachtoffer, de betalingsbereidheid en de financiële draagkracht van de dader ligt bij de politie. Als het slachtoffer te kennen heeft gegeven schadevergoeding te wensen en de verdachte is opgespoord, bevordert de politie vergoeding van de schade en tracht zij de regeling van schade tussen verdachte en slachtoffer in een zo vroeg mogelijk stadium tot stand te brengen. Als de bemiddelingspoging niet heeft plaatsgevonden of mislukt is, vermeldt de politie dit met opgaaf van redenen in het proces-verbaal.

Tevens stelt de richtlijn dat niet alleen de politie, maar ook het OM zo veel mogelijk moet trachten een schaderegeling tussen verdachte(n) en slachtoffer(s) tot stand te brengen, bij voorkeur in een zo vroeg mogelijk stadium van het strafproces in ruime zin. Indien het slachtoffer te kennen heeft gegeven schadevergoeding te wensen, houdt het OM daar rekening mee bij de vervolgings- en afdoeningsbeslissing. Als de verdachte met een aanbod van politie of OM instemt en de daarbij gemaakte afspraken nakomt, houdt het OM daar ook rekening mee bij de verdere afdoening van de strafzaak.⁷²

In 1999 heeft het College van procureurs-generaal de **Aanwijzing slachtofferzorg 1999** vastgesteld.⁷³ Deze aanwijzing was de vervanging van de Richtlijn Terwee.⁷⁴ Grote verschillen met de Richtlijn Terwee zijn er echter niet.⁷⁵ Wel stelt de Aanwijzing uitdrukkelijk dat slachtofferzorg door politie en OM in wezen hierop neerkomt dat deze instanties bij hun werkzaamheden in een (straf)zaak altijd de belangen van het slachtoffer van een strafbaar feit meewegen voor zover dit redelijk is. Ter uitvoering van de Aanwijzing Slachtofferzorg wordt onder meer op ieder parket een schadebemiddelaar aangesteld.⁷⁶

In 2004 is een nieuwe Aanwijzing slachtofferzorg uitgevaardigd door het College van procureurs-generaal.⁷⁷ Deze **Aanwijzing slachtofferzorg 2004** dient tevens ter

⁷¹ Richtlijn Terwee, Stcrt. 1995, 65.

⁷² Richtlijn Terwee, Stcrt. 1995, 65.

⁷³ Aanwijzing slachtofferzorg 1999, Stcrt. 1999, 141, inwerking getreden op 01-08-1999.

⁷⁴ Richtlijn Terwee, Stcrt. 1995, 65.

⁷⁵ Een verschil staat wel bij de slachtofferzorg voor grootwinkelbedrijven: waar in de Richtlijn Terwee was gesteld dat slachtofferzorg bij zaken van eenvoudige diefstallen in grootwinkelbedrijven achterwege kan blijven, stelt de Aanwijzing dat er wel een afloopbericht naar het betrokken grootwinkelbedrijf moet worden gezonden.

⁷⁶ WWW <http://www.om.nl/over_het_om/speeches/26918/> (geraadpleegd op 11 juli 2007).

⁷⁷ Aanwijzing slachtofferzorg 2004, Stcrt. 2004, 80.

nadere implementatie van het Kaderbesluit van de Raad van Europa.⁷⁸ De uitgangspunten van de basistaken slachtofferzorg zijn sinds de Richtlijn Terwee uit 1995 nog altijd onveranderd:

- a. Een correcte en waar nodig een persoonlijke bejegening van het slachtoffer;
- b. Informatieverstrekking aan het slachtoffer, waarbij geldt dat deze informatie zo snel mogelijk aan het slachtoffer moet worden verstrekt en tevens dat deze informatie duidelijk en relevant is;
- c. Het zoveel mogelijk benutten van de mogelijkheid tot schaderegeling in het kader van de afhandeling van de strafzaak, zowel voor materiële als voor immateriële schade.

Door de oprichting van slachtofferinformatieloketten in ieder arrondissement kan het slachtoffer goed geïnformeerd worden over (het verloop van) zijn strafzaak.⁷⁹ Het belang van goede informatieverstrekking wordt in deze Aanwijzing nog eens benadrukt door te stellen dat ook in geval van eenvoudige diefstallen bij grootwinkelbedrijven en ingeval van verkeersovertredingen zonder noemenswaardig letsel waarin de verdachte behoorlijk verzekerd is, informatieverstrekking van belang blijft.

Verder verschilt de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 van die van 1999 in de reikwijdte van het begrip slachtoffer. Onder slachtoffer in de zin van de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 worden tevens de nabestaanden van het slachtoffer begrepen. Dit was voorheen niet zo.

3.3 Schadebemiddeling bij de politie in theorie en praktijk

Met betrekking tot de schadebemiddeling brengt de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 ook enkele wijzigingen mee vergeleken met de oudere Aanwijzing. De politie dient aan een slachtoffer dat aangifte doet, te vragen of hij schade heeft geleden en of hij wil dat de dader deze schade vergoedt. Volgens de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 is het regelen van een schadevergoeding in een zo vroeg mogelijk stadium van het strafproces voor de politie uitdrukkelijk een inspanningsverplichting geworden.⁸⁰ In geval van eenvoudige diefstallen bij grootwinkelbedrijven en verkeersovertredingen zonder noemenswaardig letsel, waarin de verdachte behoorlijk verzekerd is, kan van schadebemiddeling worden afgezien.

Ter nadere uitwerking en ter uitvoering van de Aanwijzing hebben enkele politieregio's zelf beleidsstukken opgesteld. Zo hebben Politie Twente en Utrecht

⁷⁸ Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 15 maart 2001 zake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (2001/220/JBZ) Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L 82/1 d.d. 22 maart 2001, p.1-4.

⁷⁹ Deze slachtofferinformatieloketten hebben in ieder arrondissement een andere naam. In Breda heet het bijvoorbeeld Centraal Informatiepunt Slachtoffers (CIS), in Almelo heet het Twents Informatiepunt Slachtoffers (TIPS), en in Rotterdam Informatiepunt Slachtoffers (IPS).

⁸⁰ Hierover ontwikkelt het College van procureurs-generaal een nieuwe visie, die er op neer komt dat daar waar de samenwerking tussen politie en OM op het gebied van schadebemiddeling nog niet goed tot stand is gekomen, de politie met uitzondering van de 'boter bij de vis'-zaken niet meer hoeft te investeren in het organiseren van de schadebemiddeling. Daar staat tegenover dat de politie slachtoffers actiever en beter moet gaan informeren over de mogelijkheden voor schadevergoeding.

procesmodellen over de schadebemiddeling ontwikkeld. Politie Gelderland–Zuid, Groningen, Brabant–Noord, Midden– en West–Brabant hebben beleidsstukken opgesteld waarin taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden en sturing bij de schadebemiddeling worden vastgelegd. Andere politieregio's hebben zelf geen beleidsstukken ontwikkeld ter nadere implementatie van de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004.

3.3.1 Vormgeving van de schadebemiddeling bij de politie

Met de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 is de politie verplicht zich in te spannen om schadevergoeding voor het slachtoffer te regelen. De mate waarin de politie *zelf* probeert om deze schadevergoeding voor het slachtoffer te bewerkstelligen, verschilt echter van politieregio naar politieregio. Er zijn in de hoofdlijn twee varianten van de organisatie van schadebemiddeling bij de politie:

1. Verbalisanten van de politie ondernemen zelf schadebemiddelingspogingen
2. Verbalisanten van de politie ondernemen zelf uitsluitend schadebemiddelingspogingen in geval van 'boter bij de vis'–zaken, de overige zaken worden aan de centrale schadebemiddelaar van de politie of OM overgelaten.

In Zaanstreek–Waterland staat schadebemiddeling op een laag pitje. Als er bemiddeld wordt, gebeurt dit door de verbalisanten. Ook in de politieregio's Gooi– & Vechtstreek en Midden & West–Brabant wordt de schadebemiddeling door de verbalisanten opgepakt. Politie Gooi– & Vechtstreek en Zaanstreek Waterland hebben dan ook geen specialistische schadebemiddelaar van de politie. Ook politie Rotterdam heeft geen schadebemiddelaar die werkzaam is op het parket.

In de resterende politieregio's zijn de verbalisanten uitsluitend actief voor wat betreft de 'boter bij de vis'–zaken (met uitzondering van politie Amsterdam–Amstelland en politie Limburg–Zuid). Dit zijn lichte zaken, waarbij verdachte direct na verhoor onverwijld de schade vergoedt. De verdachte wordt dan meestal niet verder vervolgd. De overige zaken worden in deze politieregio's door een centrale schadebemiddelaar van politie behandeld. Deze schadebemiddelaar is op het arrondissementsparket gehuisvest bij de schadebemiddelaar van het OM. In Brabant–Noord en Brabant–Zuid–Oost is bijvoorbeeld in samenwerking met het OM een Bureau Schadebemiddeling (BSB) opgericht, in Leeuwarden het Bureau Slachtofferinformatie en Schadebemiddeling.

Met de instelling van een centrale schadebemiddelaar is de schadebemiddelingstaak die in de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 aan 'de politie' is opgedragen, in deze regio's dus gecentraliseerd. Dit betekent dat de gewone politiefunctionarissen zich behoudens de 'boter bij de vis'–zaken, niet met schadebemiddeling bezighouden, maar dat de schadebemiddelingstaak is overgenomen door een deskundige schadebemiddelaar.

Een uitzonderingspositie is er voor politie Amsterdam–Amstelland. Zij houdt zich zelf helemaal niet bezig met schadebemiddeling. Ook in boter–bij–de–vis–zaken wordt, in strijd met de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004, niet bemiddeld. Er wordt alleen bemiddeld indien politieagenten zelf slachtoffer zijn geworden van een delict.

Alle andere gevallen waarin het slachtoffer aangeeft schadevergoeding te wensen worden doorverwezen naar de schadebemiddelaar van het OM. Naast de twee schadebemiddelaars van het OM voeren ook de hoppers (parketsecretarissen op het politiebureau) een deel van de schadebemiddelingen uit.

3.3.2 De taakverdeling

In de regio's waar de politie een speciale schadebemiddelaar heeft die op het parket werkzaam is, zijn er met het OM afspraken over de taakafbakening bij de behandeling van de zaken die voor schadevergoeding in aanmerking komen. Welke zaken onder de competentie van de schadebemiddelaar van de politie of die van het OM vallen, verschilt van arrondissement tot arrondissement.

Uit de enquêtes blijkt dat de schadebemiddelaar van de politie in enkele arrondissementen, zoals Almelo, Breda en Zwolle, precies hetzelfde werk doet als de schadebemiddelaar van het OM. Dit heeft als voordeel dat de schadebemiddelaars elkaar in het werk niet beconcurreren. Bovendien zijn de schadebemiddelaars van politie en OM onderling goed vervangbaar, hetgeen de flexibiliteit van het schadebemiddelingstraject ten goede komt. Ook in Assen is er geen strikte taakverdeling tussen de schadebemiddelaar van politie en OM, hoewel de schadebemiddelaar van OM meestal de MK-zaken op zich neemt en de schadebemiddelaar van politie voornamelijk de PR-zaken.

In de meeste arrondissementen hebben de schadebemiddelaar van de politie en die van het OM ieder wel duidelijk een eigen taakafbakening. Ook hier verschilt de taakverdeling van arrondissement tot arrondissement. Als criteria voor de taakafbakening worden in de enquêtes onder meer genoemd:

- Leefijd van de verdachte
- Hoogte van het bedrag
- Type delict

Zo bemiddelt de schadebemiddelaar van politie Leeuwarden in geval van een jeugdige verdachte, de schadebemiddelaar van OM neemt de zaken met een volwassen verdachte voor zijn rekening. In andere arrondissementen waaronder Roermond neemt de schadebemiddelaar van de politie de eenvoudigere zaken voor zijn rekening, terwijl de schadebemiddelaar van OM bemiddelt bij de ingewikkeldere zaken, waarbij ook bij immateriële schade bemiddeld kan worden. In Limburg-Noord bemiddelt de schadebemiddelaar van politie in principe alleen als de schade minder dan 680 euro bedraagt. In geval van hogere schadebedragen komt de schadebemiddeling voor rekening van de schadebemiddelaar van het OM.

3.3.3 Voorwaarden voor schadebemiddeling door de politie

De Aanwijzing slachtofferzorg 2004 geeft duidelijk aan in welke gevallen de politie niet bemiddelt: schadebemiddeling door de politie mag geen (ernstige) negatieve strafprocessuele consequenties hebben, zoals het oplopen van doorlooptijden, want langdurige en complexe bemiddeling kunnen een snelle en consequente afdoening

door het openbaar ministerie in de weg staan. Daarnaast gelden voor schadebemiddeling door de politie in beginsel de volgende criteria:⁸¹

1. er is een bekende verdachte;
2. de verdachte is bereid en in staat de schade te vergoeden;
3. de schade is eenvoudig vast te stellen;
4. er is alleen materiële schade.

Naast deze voorwaarden worden door enkele korpsen nog aanvullende criteria voor schadebemiddeling gehanteerd. In de enquêtes is aangegeven dat in de volgende gevallen wordt afgezien van schadebemiddeling:

- Meerdere verdachten en meerdere slachtoffers (Gelderland-Midden, Gelderland-Zuid, Zaanstreek Waterland)
- Het slachtoffer heeft zelf een belangrijk verwijtbaar aandeel gehad bij het strafbare feit (Brabant-Noord).
- De benadeelde is een rechtspersoon (Brabant-Noord).
- De verdachte is een veelpleger (Brabant Zuid-Oost, Haaglanden, Limburg-Zuid, Noord Holland Noord, Zaanstreek Waterland)
- De verdachte heeft geen vaste woon- of verblijfsplaats (Gooi- en Vechtstreek, IJsselland, Limburg-Noord)
- De verdachte is minderjarig (Groningen, Haaglanden, IJsselland, Noord Holland Noord, Zuid Holland Zuid. In deze gevallen kan Bureau Halt in de schade bemiddelen).
- Het schadebedrag is hoger dan € 680 (Limburg-Noord)
- Bij schadebedragen boven de € 500 mag bemiddeling wel, maar is het niet verplicht (Gooi- & Vechtstreek)
- Huiselijk geweld (Brabant-Noord, Friesland, Noord Holland Noord, IJsselland, Limburg-Zuid, Utrecht, Zuid Holland Zuid).
- Gewelddelict met ernstig letsel (Limburg-Zuid)
- Zedenzaken (Zuid-Holland Zuid)
- Winkeldiefstal, stalking, bedreiging, poging tot zware mishandeling (Noord Holland Noord)
- Er is al een parketnummer bekend (Gelderland-Midden, Limburg-Zuid). Dit impliceert namelijk dat de strafzaak al onder behandeling is bij het OM.
- De zaak wordt onvoorwaardelijk geseponeerd (voor schadebemiddeling moet de verdachte wel worden vervolgd) (Brabant Zuid-Oost, Drenthe, Noord Holland Noord, Zuid Holland Zuid).

Naast deze verdere beperkingen van de gevallen waarin de politie in de schade bemiddelt, zijn er ook politieregio's die blijkens de enquêtes in *meer* gevallen bemiddelen dan de Aanwijzing voorschrijft. Zo wordt in Limburg-Noord een verdachte die ontkent of aangeeft niet bereid is te betalen ook op gesprek uitgenodigd. Daarnaast bemiddelen Brabant Zuid Oost en Friesland ook in geval van

⁸¹ Aanwijzing slachtofferzorg 2004, Strct. 2004, 80.

immateriële schade. Limburg–Zuid, Gelderland–Midden en Utrecht staan hier in principe ook voor open.

3.3.4 Werkwijze bij schadebemiddeling door de politie

Hoe gaat de schadebemiddeling bij de politie nu in zijn werk? In geval van ‘boter bij de vis’-zaken vraagt de verbalisant aan het slachtoffer of hij schadevergoeding wil en aan de verdachte of hij bereid is dit te betalen. De verdachte dient het geld meteen over te leggen (‘boter bij de vis’). Aangezien ‘boter bij de vis’-zaken niet geregistreerd worden in het Bedrijfsprocessen Systeem (BPS) is onduidelijk hoeveel zaken op die manier worden afgedaan. Uit de enquêtes blijkt dat het er waarschijnlijk niet veel zijn. Dat heeft ook te maken met de houding van de politieverbalisanten. Een schadebemiddelaar geeft op de enquête aan dat schadebemiddeling niet echt leeft bij de verbalisanten. Zij zien er vaak het belang niet van in en bemiddelen niet in zaken waarin dat wel had gekund. Ook wordt er weinig bemiddeld door verbalisanten vanwege het extra papierwerk dat de bemiddeling met zich meebrengt. Er worden echter wel pogingen ondernomen om de houding van de verbalisanten ten opzichte van schademiddeling te doen omslaan. In bijvoorbeeld Utrecht neemt de centrale schadebemiddelaar van politie op basis van BPS de lijst met nieuwe zaken door en als daar een bemiddelbare zaak bij lijkt te zitten, neemt hij contact op met de betreffende verbalisant om hem hierop te wijzen. In de politieregio Brabant–Noord wordt zelfs jaarlijks een prijs uitgereikt aan het politieteam dat het hoogste aantal ‘boter bij de vis’-zaken had.

De werkwijze van de schadebemiddelaar van de politie bij de overige zaken is uitgebreider. Bij de aangifte van het delict is het slachtoffer door de verbalisant gevraagd of hij schade heeft geleden en of hij schadevergoeding wenst. Dit wordt geregistreerd in het aangiftesysteem op de computer. De schadebemiddelaar op het parket draait lijsten uit met de gegevens over de wens tot schadevergoeding. Als hij van mening is dat de zaak aan de criteria voor schadebemiddeling voldoet (zie paragraaf 3.3.3) neemt hij contact op met het slachtoffer. Het slachtoffer wordt verzocht om de schade te staven met bonnetjes. Als de bemiddelaar het schadebedrag redelijk vindt (hij let daarbij bijvoorbeeld al op afschrijvingen en BTW-aftrek), neemt hij contact op met de verdachte om te informeren of deze bereid is om de schade te vergoeden. Dit contact vindt meestal telefonisch plaats. Als de verdachte telefonisch niet te bereiken is, wordt hem een brief gestuurd met het verzoek contact op te nemen met de schadebemiddelaar. Als hij hier niet op reageert, wordt de schadebemiddeling gestaakt. Ook als de verdachte weigert de schade te vergoeden wordt de schadebemiddeling als mislukt beschouwd.

Als de verdachte wel aangeeft bereid te zijn om de schade te vergoeden, probeert de schadebemiddelaar een regeling te treffen over de betaling. In enkele politieregio’s kan er nog met de verdachte onderhandeld worden over het te betalen bedrag, maar dit gebeurt dan altijd in samenspraak met het slachtoffer.

Wanneer er overeenstemming is over het te betalen bedrag, dient de verdachte het geld over te maken op een tussenrekening van de politie. De financiële afdeling van de politieregio maakt het geld dan zo spoedig mogelijk over naar de rekening van het slachtoffer. In sommige politieregio’s is, afhankelijk van de hoogte van het

bedrag, betaling in termijnen mogelijk. Bij de meeste politieregio's is het echter niet mogelijk om in termijnen te betalen. De politie moet de zaak immers tijdig aanleveren bij het OM.

De inspanningen die de politie verricht heeft met betrekking tot het tot stand brengen van een schaderegeling en het resultaat van een schaderegeling dient zij volgens de Aanwijzing weer te geven in een bijlage bij het proces-verbaal, een zgn. 'verslag schadebemiddeling'. De politie kan hiervan afzien bij de 'boter bij de vis'-zaken.⁸²

3.3.5 Gevolgen van het vergoeden van de schade voor de verdachte

Wanneer de verdachte zich aan de afspraak houdt en de schade van het slachtoffer tijdig heeft vergoed, kan dit in geval van weinig ernstige zaken (zoals bij de 'boter-bij-de-vis'-zaken) leiden tot een politiesept. De verdachte wordt dan niet verder vervolgd, omdat hij het slachtoffer schadeloos heeft gesteld. Bij ernstigere zaken heeft de politie zelf de verdachte niets concreets te bieden, want de politie heeft geen inspraak bij de vervolging. Wel kan de gunstige afloop van de schadebemiddeling bij de politie door het OM worden meegenomen bij de vervolgingsbeslissing en bij de stafeis. Ook de rechter kan bij de straftoemeting rekening houden met het feit dat de verdachte de schade reeds vergoed heeft. Uit interviews met officieren van justitie blijkt bijvoorbeeld dat zij bij de strafeis inderdaad rekening houden met de uitkomst van de schadebemiddeling: *"Als de verdachte de schade reeds heeft vergoed, toont dat dat hij zijn verantwoordelijkheid neemt voor de daad. Dat wordt zeker meegenomen in de strafeis."* Een officier van justitie zegt dat hij de 'korting' ook duidelijk zichtbaar maakt: *"Ik zeg dan bijvoorbeeld dat ik van plan was om 100 uur werkstraf te vragen, maar dat ik nu, omdat de schade reeds vergoed is, 80 uur werkstraf vraag."*

Als de schadebemiddelingspoging door de politie mislukt, doordat de verdachte geen betalingsovereenkomst wil sluiten of doordat hij het afgesproken bedrag niet op tijd heeft betaald, dan stelt de politie het OM hiervan op de hoogte middels het verslag schadebemiddeling. Het OM en de rechter kunnen de mislukte schadebemiddeling verdisconteren in hun strafeis dan wel strafoplegging.

3.3.6 Aantal schadebemiddelingen bij de politie

Hoewel slachtofferzorg tegenwoordig hoog op de agenda staat bij de politie, is de registratie van de schadebemiddeling minder goed in beeld. Ondanks de gegevens die de politie in het kader van de Meetmethode Slachtofferzorg bij moet houden, zoals het aantal nieuw geregistreerde slachtoffers dat schadevergoeding wenst, kunnen de meeste politieregio's geen cijfers over de schadebemiddeling verstrekken. In sommige politieregio's worden wel cijfers over de schadebemiddeling bijgehouden, maar deze zijn niet voor dit onderzoek verstrekt, omdat zij onvoldoende betrouwbaar geacht worden. De 'boter bij de vis'-zaken worden met name slecht geregistreerd. Het aantal slachtoffers dat in aanmerking komt voor een schadebemiddelingspoging, het aantal schadebemiddelingspogingen dat

⁸² Aanwijzing slachtofferzorg 2004, Strct. 2004, 80.

daadwerkelijk door de politie wordt ondernomen en het aantal geslaagde schadebemiddelingspogingen blijft daarom onduidelijk.⁸³ Ook in bijvoorbeeld het jaarverslag van de politie en de bijbehorende kerngegevens wordt geen inzicht gegeven in het aantal ondernomen en geslaagde schadebemiddelingen.⁸⁴

Een aantal politieregio's kunnen wel cijfers overleggen. In tabel 3.1 zijn de cijfers weergegeven die de verschillende politieregio's hebben verstrekt. Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar 'boter bij de vis'-zaken en overige zaken. Opvallend zijn de verschillende slagingspercentages. In Brabant-Noord is 96% van de bemiddelingspogingen geslaagd, in Zuid-Holland-Zuid bedraagt het slagingspercentage slechts 57%. Doordat politieregio's andere definities hanteren van wat een schadebemiddeling is, en wanneer deze als geslaagd beschouwd mag worden, zijn de cijfers echter niet goed te vergelijken. Ook door verschillende registratiewijzen is het niet goed mogelijk om het aantal (geslaagde) schadebemiddelingen van politieregio's te vergelijken.

Tabel 3.1 Aantal schadebemiddelingen bij de politie

	2005			t/m	2006		
	Poging	Geslaagd	%		Poging	Geslaagd	%
Amsterdam-Amstelland	-	-	-	-	-	-	-
Brabant-Noord	138	132	96	juli	273	263	96
Brabant-Zuid-Oost	616	513	83	-	-	-	-
Drenthe	-	-	-	-	-	-	-
Flevoland	-	-	-	-	-	-	-
Friesland	841	673	80	-	-	-	-
Gelderland-Midden	-	-	-	-	6	5	83
Gelderland-Zuid	-	-	-	-	-	-	-
Gooi- & Vechtstreek	-	31	-	-	-	40	-
Groningen	-	-	-	-	-	-	-
Haaglanden	589	295	50	sep	520	>260	>50
Hollands-Midden	-	230	-	-	-	-	-
IJsselland	358	238	66	nov	439	327	74
Kennemerland	-	-	-	-	-	-	-
Limburg-Noord	-	-	-	-	-	-	-
Limburg-Zuid	103	72	70	okt	194	142	73
Midden- & West-Brabant	-	-	-	-	-	-	-
Noord- & Oost-Gelderland	-	-	-	-	-	-	-
Noord-Holland Noord	-	-	-	-	-	-	-
Rotterdam-Rijnmond	-	-	-	-	-	-	-
Twente	386	338	88	sep	277	225	81
Utrecht	567	332	59	okt	319	201	63
Zaanstreek-Waterland	-	-	-	-	-	-	-
Zeeland	-	-	-	-	-	-	-
Zuid-Holland-Zuid	99	50	51	nov	102	58	57

- = onbekend

⁸³ Ook in het onderzoek 'Slachtoffers van criminaliteit: feiten en achtergronden' (Wittebrood 2006) wordt vermeld dat onbekend is in hoeveel zaken de politie de schade regelt.

⁸⁴ Jaarverslag Nederlandse Politie 2005, Kerngegevens Nederlandse Politie 2005.

3.4 Schadebemiddeling bij het OM in theorie en praktijk

3.4.1 Organisatie van schadebemiddeling bij het OM

Naast de politie heeft ook het OM de taak om een schaderegeling te treffen tussen verdachte en slachtoffer. Deze taak is binnen het OM opgedragen aan speciale schadebemiddelaars. Schadebemiddelaars van het OM zijn in ieder arrondissement actief. Ieder arrondissement lijkt voor wat betreft de organisatie van de schadebemiddeling haar eigen toeko te hebben, waarbij de mate waarin schadebemiddeling aandacht krijgt tevens afhankelijk is van de gedrevenheid van de OM-werknemers.

Hiervoor is al beschreven dat de samenwerking met de schadebemiddelaar van politie per arrondissement verschilt, net als de taakafbakening tussen de schadebemiddelaars van politie en OM (zie paragraaf 3.3.2). Als een politieverbalisant een schadebemiddelingspoging heeft ondernomen die niet geslaagd is, wordt blijkens de enquêtes in sommige arrondissementen nog een nieuwe bemiddelingspoging ondernomen door de schadebemiddelaar van het OM (bijvoorbeeld in Almelo, Breda en Groningen). In Amsterdam wordt ook na een bemiddelingspoging van de hoppers een nieuwe poging gedaan door schadebemiddelaars OM. In andere arrondissementen vindt geen nieuwe bemiddelingspoging plaats als een verbalisant van de politie al een poging had gedaan (onder andere in Den Haag, Dordrecht en Zwolle).

3.4.2 Voorwaarden voor schadebemiddeling bij het OM

De Aanwijzing slachtofferzorg 2004 vermeldt: *'Het OM tracht zoveel mogelijk een schaderegeling tussen verdachte(n) en slachtoffer(s) tot stand te brengen bij voorkeur in een zo vroeg mogelijk stadium van het strafproces in ruime zin.'*⁸⁵ De Aanwijzing geeft, anders dan voor de politie, verder niet aan wanneer van schadebemiddeling kan worden afgezien. In principe komen alle zaken voor schadebemiddeling in aanmerking. Uit de enquêtes en de interviews blijkt echter dat het OM, net als de politie, zelf wel nadere voorwaarden aan schadebemiddeling stelt.⁸⁶

Met betrekking tot de afdoening van de zaak worden de volgende criteria voor schadebemiddeling gehanteerd:

- Schadebemiddeling vindt plaats als de zaak in aanmerking komt voor transactie (Almelo, Amsterdam, Groningen, Haarlem, Maastricht).
- Schadebemiddeling vindt plaats als de zaak in aanmerking komt voor een voorwaardelijk sepot (Groningen).
- Schadebemiddeling vindt plaats als de zaak in aanmerking komt voor een OM-taakstraf of andere OM-afdoening (Almelo).

⁸⁵ Aanwijzing Slachtofferzorg 2004, Stct. 2004, 80.

⁸⁶ De voorwaarden die in deze paragraaf worden opgesomd zijn gebaseerd op de antwoorden van het OM op de enquêtes, waardoor het goed mogelijk is dat de genoemde voorwaarden niet uitputtend zijn.

- Schadebemiddeling vindt in principe *niet* plaats als de verdachte sowieso gedagvaard wordt (Almelo, Arnhem, Assen, Breda, Groningen, Haarlem, Utrecht, Zutphen).
- Schadebemiddeling vindt in principe *niet* plaats bij MK-zaken (Leeuwarden).
- Schadebemiddeling vindt meestal *niet* plaats in een MK-zaak (Rotterdam).

Er worden ook voorwaarden voor schadebemiddeling geformuleerd met betrekking tot de kenmerken van de verdachte. Als contra-indicaties voor schadebemiddeling door het OM worden in de enquêtes genoemd:

- Stelselmatig daderschap (Middelburg).
- Verslavingsproblematiek bij de verdachte (Middelburg, Roermond, Zwolle).
- De verdachte heeft geen vaste woon- of verblijfplaats (Middelburg, Roermond).
- De verdachte is gedetineerd (Roermond).
- De verdachte woont in het buitenland (Roermond, Rotterdam).
- De verdachte is jonger dan 14 (Den Haag).
- De financiële positie van de verdachte is te zwak (Assen, Den Haag).

Ook omtrent het type delict worden contra-indicaties voor schadebemiddeling geformuleerd:

- Ingewikkelde openlijke geweldpleging (Utrecht).
- Heling (Zwolle).
- Verlaten plaats ongeval (Zwolle).
- Huiselijk geweld (Arnhem, Dordrecht, Leeuwarden).
- Zedenzaken (Dordrecht, Leeuwarden).
- Jeugdzaken (Dordrecht).

Ten slotte wordt blijkens de enquêtes in de volgende gevallen van bemiddeling afgezien:

- De zaak voldoet niet aan de criteria die ter zitting aan een vordering van de benadeelde partij worden gesteld (Amsterdam).
- Een nabestaande voegt zich (Dordrecht).
- Er worden hoge bedragen gevorderd die niet binnen een redelijke termijn betaald kunnen worden (Dordrecht, Groningen).

3.4.3 Werkwijze bij schadebemiddeling door het OM

Hoe gaat de schadebemiddeling bij het OM nu in zijn werk? Als de politie de zaak naar het OM stuurt, komt deze bij de beoordelaar terecht. Deze onderzoekt of het slachtoffer bij de politie heeft aangegeven schadevergoeding te wensen. Tevens stuurt het OM aan het slachtoffer een antwoordformulier, waarop het slachtoffer aan kan geven of hij op de hoogte gehouden wil worden van het verloop van de zaak en of hij in de strafrechtelijke procedure schadevergoeding van de verdachte wenst te

vorderen.⁸⁷ Als het slachtoffer aan heeft gegeven schadevergoeding te wensen en als de zaak aan de overige criteria voor schadebemiddeling voldoet (zie paragraaf 3.4.2), dan stuurt de beoordelaar de zaak naar de schadebemiddelaar. Deze neemt contact op met het slachtoffer met het verzoek het bedrag van de schade te noemen en deze schade te onderbouwen met bewijsstukken zoals facturen. In sommige arrondissementen moet het slachtoffer meteen al een voegingsformulier invullen en retourneren, in andere arrondissementen hoeft dit nog niet. Als de schade is opgegeven, en de schadebemiddelaar vindt de genoemde schade redelijk, neemt hij contact op met de verdachte met de vraag of deze bereid is om de schade die door het slachtoffer wordt gesteld te vergoeden. Als het slachtoffer immateriële schade door de verdachte vergoed wil zien, wil de schadebemiddelaar nog wel eens overleggen met de verdachte en het slachtoffer over de hoogte van het schadebedrag. Bij materiële schade vinden over het algemeen geen onderhandelingen plaats.

Bij de vraag aan de verdachte of deze de schade wil vergoeden, kan het OM de verdachte tegemoet komen door aan de betaling van de schade bepaalde voorwaarden te verbinden. Het OM kan de verdachte bijvoorbeeld een transactieaanbod doen, met schadevergoeding als (onderdeel van de) voorwaarde(n). Ook kan de schadebemiddeling in de vorm van een voorwaardelijk sepot plaatsvinden. Uit de enquêtes en de interviews blijkt dat het in de praktijk vaak gebeurt dat de schadebemiddeling in de vorm van een transactieaanbod wordt gedaan: als de verdachte de schade van het slachtoffer vergoedt, hoeft hij zich niet voor de rechter te verantwoorden, maar komt hij er bijvoorbeeld vanaf met een taakstraf of met het betalen van een geldsom.

Als de verdacht instemt de schade te vergoeden, krijgt hij een acceptgiro thuis, met het verzoek deze binnen een bepaalde termijn (vaak 1 maand) te betalen. Als de verdachte niet in één keer kan betalen, en er is nog voldoende tijd voordat de zaak voor zou moeten komen, kan het OM met de verdachte een betalingsregeling afspreken. Als de verdachte het geld betaalt, maakt het OM het betaalde bedrag onverwijld over naar de rekening van het slachtoffer.

In de enquêtes en interviews is aangegeven dat een verdachte die niet instemt met het voorstel de schade te vergoeden, of wel instemt, maar vervolgens niet betaalt, alsnog gedagvaard wordt. Het voegingsformulier dat het slachtoffer had ingevuld om de schade aan te geven, wordt dan in het strafdossier gevoegd, zodat het slachtoffer zich als benadeelde partij in het strafproces tegen de verdachte voegt. In hoofdstuk 4 wordt de voeging van de benadeelde partij verder besproken.

3.4.4 Aantal schadebemiddelingen door OM

Op ieder arrondissement is dus minstens één schadebemiddelaar actief om te regelen dat de verdachte de schade van het slachtoffer vergoedt. Hoe vaak regelen zij nu schadevergoeding voor het slachtoffer?

⁸⁷ In geval van een ernstig misdrijf of verkeersongeluk met ernstige gevolgen voor het slachtoffer of de nabestaande, wordt tevens gevraagd of hij voor de zitting een gesprek wil met de officier van justitie en of hij gebruik wil maken van het spreekrecht, dan wel een schriftelijke slachtofferverklaring wil doen opmaken (Voegingswijzer SHN 2006).

Om inzicht te krijgen in de slachtofferzorg is de Meetmethode Slachtofferzorg ontwikkeld: op basis van COMPAS worden overzichten gegenereerd van de diensten die aan slachtoffers geleverd zijn. Tabel 3.2 geeft de kengetallen weer van de slachtofferzorg in 2005 en 2006. Het aantal te informeren slachtoffers en het aantal wensen om schadevergoeding is gebaseerd op het antwoordformulier dat het OM naar het slachtoffer verstuurt, waarop het slachtoffer aan moet geven of hij op de hoogte gesteld wil worden van het verloop van de zaak en of hij schadevergoeding wenst. Het aantal voegingen heeft betrekking op het aantal geregistreerde voegingsformulieren. Ook het aantal schaderegelingen is een kengetal om de stand van de slachtofferzorg te meten. Op basis van de Meetmethode Slachtofferzorg blijkt in 2006 voor 5.613 slachtoffers een geslaagde schaderegeling te zijn getroffen.

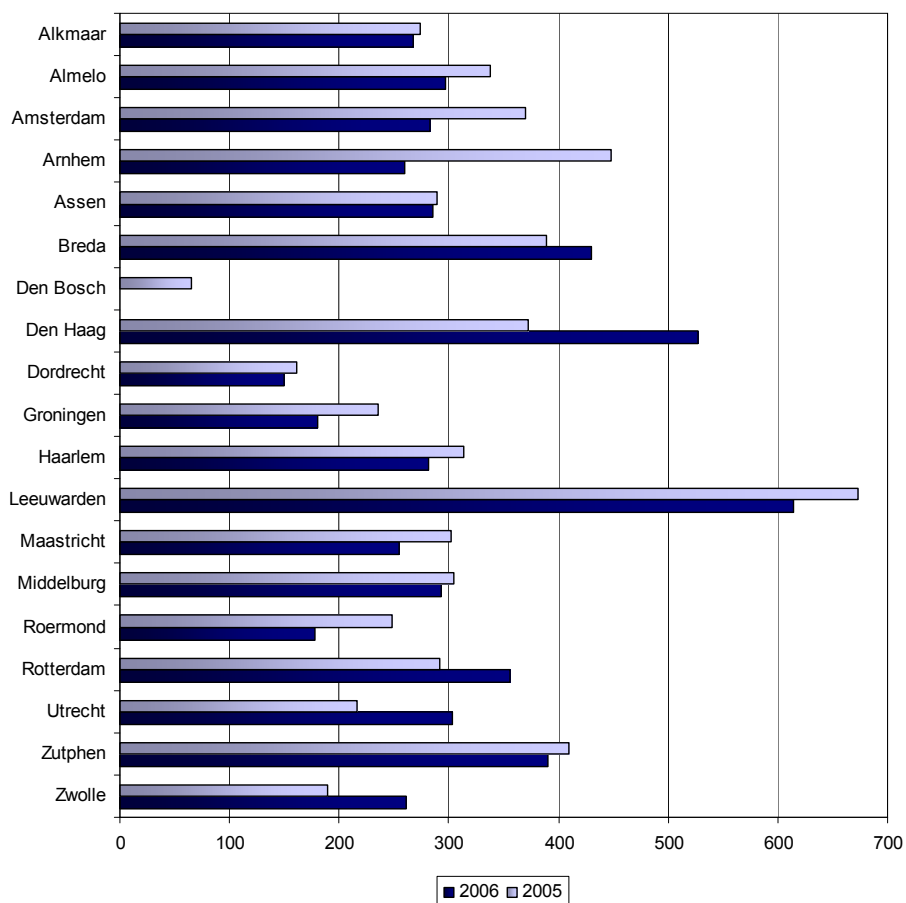
Tabel 3.2 Kengetallen Meetmethode Slachtofferzorg

	2005	2006
Aantal slachtoffers	140.915	135.554
Aantal te informeren slachtoffers	86.667	86.840
Aantal wensen om schadevergoeding	51.229	46.367
Aantal voegingen	26.730	20.257
Aantal geslaagde schaderegelingen	5.890	5.613
Aantal opgelegde schademaatregelen	16.262	15.207
Aantal geslaagde schademaatregelen	11.462	12.269

In figuur 3.1 is weergegeven hoeveel schadebemiddelingen in ieder arrondissement geslaagd zijn. In 2006 zijn de meeste schaderegelingen geslaagd in Leeuwarden, Den Haag en Breda. In Den Bosch is er slechts één geslaagde schadebemiddeling geregistreerd. Dit betekent echter niet dat Den Bosch geen aandacht heeft voor schadebemiddeling. In Den Bosch wordt de schadebemiddeling uitgevoerd door het Bureau Schadebemiddeling (BSB), een samenwerkingsverband van politie Brabant-Noord en parket Den Bosch. Dit BSB heeft in 2006 263 keer succesvol bemiddeld. Dat het OM van Den Bosch laag scoort op basis van de Meetmethode Slachtofferzorg, komt waarschijnlijk doordat er voor het OM verder ook niets meer te bemiddelen valt, nu het BSB al alle schadebemiddeling oppakt.

De registratie van het aantal ondernomen en geslaagde schadebemiddelingen is dus problematisch. In sommige arrondissementen wordt alleen naar de kengetallen van de Meetmethode Slachtofferzorg gekeken. Daarbij is onduidelijk of bijvoorbeeld ook een schadebemiddeling meetelt die door de centrale schadebemiddelaar van de politie tot stand is gebracht. Andere arrondissementen turven zelf wel het aantal geslaagde schadebemiddelingen. Tabel 3.3 geeft de cijfers weer, zoals die door de arrondissementen zijn verstrekt. Net als bij de cijfers die door de politie vertrekt zijn valt ook hier op dat de verschillen in slagingspercentage tussen de arrondissementen groot zijn. In Haarlem en Zwolle ligt het slagingspercentage bijvoorbeeld onder de 50%. Dit kan ook te maken hebben met de verschillen in registratie; arrondissementen hanteren een andere definitie van een schadebemiddelingspoging.

Figuur 3.1 Aantal geslaagde schadebemiddelingen door het OM in 2005 en 2006 volgens de Meetmethode Slachtofferzorg, naar arrondissement

Tabel 3.3 Aantal schadebemiddelingen door het OM

	2005			t/m	2006		
	Poging	Geslaagd	%		Poging	Geslaagd	%
Alkmaar	-	-	-	-	-	-	-
Almelo	-	358	-	juni	-	174	-
Amsterdam	400	370	93%	aug	207	209	101%
Arnhem	576	448	78%	juni	229	143	62%
Assen	415	289	70%	okt	317	214	68%
Breda	-	-	-	-	-	-	-
Dordrecht	237	180	76%	nov	193	139	72%
Groningen	-	-	-	-	-	-	-
Haarlem	336	301	90%	aug	245	91	37%
Leeuwarden	840	653	78%	okt	709	517	73%
Maastricht	325	301	93%	okt	244	209	86%
Middelburg	365	298	82%	dec	365	314	86%
Roermond	347	248	71%	okt	203	152	75%
Rotterdam	534	287	54%	okt	522	259	50%
's-Gravenhage	-	-	-	-	-	-	-
's-Hertogenbosch	-	-	-	-	-	-	-
Utrecht	-	-	-	-	-	-	-
Zutphen	587	410	70%	okt	420	313	75%
Zwolle	337	189	56%	okt	411	188	46%

- = onbekend

3.5 Succes- en faalfactoren bij de schadebemiddeling

Hiervoor is beschreven op welke wijze politie en OM uitvoering geven aan de schadebemiddelingstaak die de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 hen opdraagt. Zijn er nu factoren aan te wijzen die de kans op succesvolle schadebemiddeling vergroten of juist verkleinen? Waar gaat het goed en waar gaat het niet goed bij de schadebemiddeling?

Er is een aantal redenen waarom de schadebemiddeling faalt. Ten eerste gebeurt schadebemiddeling weinig door verbalisanten van de politie. Ook in zaken die in principe in aanmerking komen voor een 'boter bij de vis'-afhandeling blijft schadebemiddeling vaak achterwege. Dit komt wellicht doordat schadebemiddeling – mede doordat in de meeste politieregio's een centrale schadebemiddelaar bij het parket is aangesteld – minder leeft bij de gewone verbalisanten, waardoor zij kansen om de schade snel af te wikkelen eerder laten liggen. Ook wordt er weinig bemiddeld door verbalisanten vanwege het extra papierwerk dat de bemiddeling met zich meebrengt. In sommige politieregio's wordt de 'boter bij de vis'-afhandeling echter wel sterk gestimuleerd bij de verbalisanten.

Een tweede faalfactor bij de schadebemiddeling is dat de politie in geval van ernstigere delicten de verdachte weinig te bieden heeft om het vergoeden van de schade aantrekkelijker te maken. In geval van lichte delicten kan de politie de verdachte wel een politiese pot in het vooruitzicht stellen, maar bij ernstigere delicten kan de politie het vergoeden van de schade niet 'belonen', omdat de politie geen inspraak in de vervolgingsbeslissingen van het OM heeft.

Een derde faalfactor bij de schadebemiddeling is dat de politie en het OM, naast de criteria uit de Aanwijzing Slachtofferzorg, blijkens de enquêtes aanvullende voorwaarden aan de schadebemiddeling stellen. In veel arrondissementen vindt bijvoorbeeld geen schadebemiddeling plaats indien de verdachte sowieso gedagvaard gaat worden voor het delict, ook al is de schade duidelijk en eenvoudig. Ook als de verdachte verslaafd is of geen geld heeft wordt van schadebemiddeling afgezien. Hierdoor komen veel slachtoffers in de praktijk niet voor schadebemiddeling in aanmerking.

Schadebemiddeling schiet er ook vaak bij in als de verdachte middels snelrecht of supersnelrecht berecht wordt. Bij het snelrecht krijgt de verdachte van een licht delict na het politieverhoor meteen via de snelrechtsecretaris van het OM een transactievoorstel, bijvoorbeeld een voorstel tot het betalen van een geldsom. Daarbij krijgt hij tevens alvast de dagvaarding voor de strafzitting die over twee maanden plaats zal vinden, mocht hij de geldboete niet betalen. Als het een delict betreft dat zich niet voor transactie leent, wordt de verdachte voordat de termijn voor de inbewaringstelling verloopt (dus binnen tien dagen) al aan de rechter voorgeleid. In geval van supersnelrecht staat de verdachte al binnen vier dagen voor de rechter, of kan er gepind worden om de geldsom die de verdachte als transactie krijgt opgelegd meteen te voldoen. Hoewel deze vormen van snelrecht proceseconomische voordelen hebben, en de verdachte meteen weet waar hij aan toe is, hoeft een slachtoffer niet op schadevergoeding binnen het snelrecht te rekenen: er is vaak geen tijd om te onderzoeken of het slachtoffer schade heeft, wat die schade dan is, of er bewijsmiddelen zijn voor de schade en of bijvoorbeeld de

verzekeraar de schade gaat vergoeden. In Almelo wordt dit opgelost door bij het transactieaanbod naast een geldboete tevens als voorwaarde te stellen dat de verdachte de schade van het slachtoffer in redelijkheid moet vergoeden, als deze met een schadeclaim komt. Om vervolging te voorkomen, moet de verdachte dus aan beide voorwaarden voldoen. De hoogte van de schadevergoeding wordt dan later bepaald door de schadebemiddelaar.

Ten slotte geven politie en OM aan dat er meestal van schadebemiddeling wordt afgezien als het slachtoffer een winkel is. Als een winkel slachtoffer is van criminaliteit, betreft dat meestal winkeldiefstal. Indien de verdachte op heterdaad betrapt is, kunnen de goederen bijna altijd aan de winkelier worden teruggegeven, waardoor deze geen schade meer heeft. Als de gestolen goederen niet aan de winkelier geretourneerd kunnen worden, zien politie en OM toch vaak van schadebemiddeling af, omdat zij menen dat bedrijven meestal verzekerd zijn tegen winkeldiefstal. Daarnaast veronderstellen zij dat grote bedrijven een eigen juridische afdeling hebben, die zich met het verhalen van de schade kan bezighouden.⁸⁸ Als het bedrijf echter klein is, bijvoorbeeld een eenmanszaak, dan zijn politie en OM wel bereidwilliger om schadebemiddeling op te starten.

Op bovenstaande punten lijken politie en OM niet te voldoen aan de schadebemiddelingstaak die de Aanwijzing Slachtofferzorg hen opdraagt. Er zijn echter ook factoren die positief bijdragen aan schadebemiddeling. Deze factoren zijn overwegend de tegenhangers van de faalfactoren: als het slachtoffer eenvoudige, materiële schade vordert, die goed is onderbouwd en de schade is ontstaan door een feit dat voor transactie in aanmerking komt is de kans op schadebemiddeling groot. Omdat de ondernomen en geslaagde schadebemiddelingen bij politie en OM echter niet goed geregistreerd worden, is het niet goed mogelijk om aan te wijzen wat succesfactoren bij de schadebemiddeling zijn. Wel kunnen nog enkele voordelen van schadebemiddeling worden besproken, die als succesvolle gevolgen van schadebemiddeling kunnen worden beschouwd.

Als de politie of het OM in de schade bemiddelt, kan het slachtoffer vrij eenvoudig schadevergoeding van de verdachte krijgen. Een voordeel van deze manier van schadevergoeding is dat het slachtoffer ook *snel* geld krijgt. Waar de schadevergoeding via de voegingsprocedure maanden zo niet jaren op zich kan laten wachten, komt bij 'boter-bij-de-vis'-zaken het geld meteen op tafel. Bij zaken waarin een politiesept wordt aangeboden met als voorwaarde dat de verdachte de schade vergoedt, moet de schade betaald zijn voordat de termijn afloopt waarbinnen de politie de zaak naar het OM kan insturen. Snelle betaling vindt ook plaats als het OM in de schade bemiddelt: als het OM een transactie aanbiedt, dient de schade ook spoedig betaald te worden, zodat het OM nog over kan gaan tot dagvaarden als de verdachte de schadevergoeding niet betaalt.

Daarnaast heeft de schadebemiddeling proceseconomische voordelen voor het OM en voor de ZM. Immers, als de strafzaak door de betaling van de schadevergoeding geseponneerd of getransigeerd kan worden, wordt de

⁸⁸ Onduidelijk is in hoeverre rechtspersonen daadwerkelijk verzekerd zijn tegen diefstal (met name wanneer er geen braaksporen zijn, zoals bij winkeldiefstal) of in hoeverre de juridische afdeling van grote bedrijven zich bezighoudt met het verhalen van de schade van bijvoorbeeld diefstal of beschadiging.

zittingscapaciteit van het arrondissement minder belast. Mocht er niet getransigeerd worden, dan brengt een geslaagde schadebemiddeling met zich mee dat het slachtoffer zich niet meer in het strafproces hoeft te voegen als benadeelde partij. Ook dit betekent een verlichting van de zittingscapaciteit en van de voegingsgerelateerde werkzaamheden van het OM, van SHN en van de voegingsadviseur.⁸⁹

Schadebemiddeling kan ook in het voordeel van verdachte werken. Dit is duidelijk als de verdachte van politie of OM een aanbod krijgt: hij hoeft zich niet voor de rechter te verantwoorden als hij de schade van het slachtoffer vergoedt (schadevergoeding als voorwaarde bij transactie of sepot). Maar ook in gevallen waarin de zaak te ernstig is voor sepot of transactie kan de schadebemiddeling in het voordeel van de verdachte werken. Door de verdachte in de gelegenheid te stellen om de schade van het slachtoffer te vergoeden, heeft hij de mogelijkheid om zich van zijn goede kant te laten zien. Een verdachte die het slachtoffer schadeloos heeft gesteld, wordt door het OM voor wat betreft vervolgingsbeslissing en de strafeis, en door de rechter voor wat betreft de strafoplegging met een zekere coulance tegemoet getreden.

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is beschreven op welke wijze politie en OM uitvoering geven aan de schadebemiddelingstaak die de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 hen opdraagt. Door deze schadebemiddeling kan het slachtoffer vrij snel en eenvoudig de schade die door het delict is ontstaan vergoed krijgen van de verdachte.

De schadebemiddeling is niet bij iedere politieregio op eenzelfde wijze georganiseerd. Soms nemen verbalisanten van de politie alle schadebemiddeling op zich, soms doen zij alleen de 'boter bij de vis'-zaken. De overige zaken worden dan aan een specialistische schadebemiddelaar bij politie of OM overgelaten. Door het aanstellen van de schadebemiddelaar van politie op het parket is in de betreffende politieregio's de schadebemiddelingstaak van de politie gecentraliseerd. Het voordeel hiervan is dat de schadebemiddeling door een specialist gebeurt. Het nadeel is dat schadebemiddeling hierdoor minder leeft bij de gewone verbalisanten, waardoor zij kansen om de schade snel af te wikkelen eerder laten liggen.

Politieregio's verschillen niet alleen in de wijze waarop de schadebemiddeling is georganiseerd, ook de voorwaarden die gesteld worden voor schadebemiddeling zijn in iedere politieregio anders. Of een zaak in aanmerking komt voor schadebemiddeling wordt onder meer afhankelijk gesteld van het type delict, de hoogte van de schade en van kenmerken van de verdachte, zoals leeftijd, verslavingsproblematiek of stelselmatig daderschap. Zo wordt bijvoorbeeld van schadebemiddeling afgezien als de verdachte een veelpleger is, of als de delicten ernstig zijn. Deze 'aanvullende voorwaarden' die door de politie aan de schadebemiddeling worden gesteld, zorgen ervoor dat er voor veel slachtoffers geen poging wordt ondernomen om de schade met de verdachte te regelen. Daar staat

⁸⁹ Zie hoofdstuk 4 voor de voeging van de benadeelde partij.

tegenover dat sommige politieregio's soepelere voorwaarden stellen dan die uit de Aanwijzing Slachtofferzorg: soms wordt wel een schadebemiddelingspoging ondernomen als de verdachte ontkent. Ook wordt in sommige politieregio's wel bemiddeld als het slachtoffer immateriële schade heeft.

Als de verdachte bereid is om de schade te vergoeden, moet hij het schadebedrag binnen een bepaalde termijn hebben overgemaakt naar een rekening van de politie. In sommige politieregio's kan nog worden afgesproken dat de betaling in termijnen plaatsvindt. De financiële afdeling van de politie zorgt er vervolgens voor dat het geld bij het slachtoffer terecht komt. Bij lichtere delicten kan de politie de schadebemiddeling in de vorm van een politiesepot gieten: als de verdachte de schade van het slachtoffer vergoedt, wordt de zaak niet ingestuurd naar het OM. In geval van ernstigere delicten heeft de politie er echter niets tegenover te zetten voor de verdachte, want niet de politie, maar het OM neemt de vervolgingsbeslissingen. Hoe vaak schadebemiddeling bij politie jaarlijks voorkomt, is onduidelijk, omdat de pogingen tot schadebemiddeling die politie onderneemt niet of niet eenduidig geregistreerd worden.

Schadebemiddeling vindt niet alleen bij de politie plaats, maar ook bij het OM. Op ieder arrondissement is een schadebemiddelaar aangesteld. Als er op het parket ook een schadebemiddelaar van de politie werkzaam is, verschilt de taakverdeling van arrondissement naar arrondissement. In sommige arrondissementen doen de schadebemiddelaar van politie en die van het OM dezelfde zaken, in andere arrondissementen is er wel een strikte taakafbakening, bijvoorbeeld gebaseerd op de leeftijd van de verdachte of de eenvoud van de vordering.

In ieder arrondissement worden uiteenlopende voorwaarden gesteld aan de zaken die voor schadebemiddeling in aanmerking komen. Net als bij de schadebemiddeling bij de politie zijn ook hier kenmerken van de verdachte, het type delict en de hoogte van de schade criteria om al dan niet van schadebemiddeling af te zien. In veel arrondissementen wordt bijvoorbeeld niet bemiddeld als de verdachte sowieso gedagvaard gaat worden. In de enquêtes wordt aangegeven dat het dan beter wordt gevonden om de rechter zich over de schadevordering te laten uitspreken. Verder schiet de schadebemiddeling er ook vaak bij in als de verdachte via snelrecht wordt vervolgd.

Als het OM wel bemiddelt, gebeurt dit vaak in de vorm van een transactie, met schadevergoeding als voorwaarde (art. 74 lid 2 sub e Sr). Als de verdachte de schade niet of niet tijdig betaalt, wordt hij voor het betreffende delict alsnog gedagvaard. Het slachtoffer heeft in die gevallen de mogelijkheid om de schade op de dader te verhalen door zich als benadeelde partij te voegen in het strafproces.

Volgens de kengetallen van de Meetmethode Slachtofferzorg regelde het OM in 2006 voor meer dan 5600 slachtoffers schadevergoeding. Dat betekent dat er een geslaagde schadebemiddeling heeft plaatsgevonden bij 12 % van de ruim 46.000 slachtoffers die schadevergoeding wensten.⁹⁰ Hierbij dient echter de kanttekening te worden geplaatst dat arrondissementen verschillende definities bij de schadebemiddeling hanteren: wat in het ene arrondissement als een poging of een

⁹⁰ Zie tabel 3.2 voor de exacte aantallen.

succes wordt gezien, wordt in het andere arrondissement niet als zodanig geregistreerd. Daarnaast zouden de schadebemiddelingscijfers in samenhang moeten worden gezien met het aantal schadebemiddelingen dat door politie wordt gedaan: als de politie veel doet, is het logisch dat het OM minder doet. Andersom geldt dit net zo. Omdat de politie het aantal ondernomen en geslaagde schadebemiddelingen niet goed registreert, is het vooralsnog niet mogelijk om een dergelijk overzicht van de schadebemiddeling over de gehele strafrechtsketen te geven.

HOOFDSTUK 4

VOEGING ALS BENADEELDE PARTIJ

4.1 Inleiding

Als de verdachte wordt vervolgd voor een delict waardoor bij het slachtoffer schade is ontstaan, dan kan het slachtoffer proberen om de schade op de verdachte te verhalen door zich als benadeelde partij met een schadevordering te voegen in het strafproces.⁹¹ Deze voegingsmogelijkheid biedt aan het slachtoffer een relatief eenvoudige en goedkope wijze om schadevergoeding van de dader te vorderen: het voorleggen van de civiele vordering aan de strafrechter bespaart het slachtoffer een aparte gang naar de civiele rechter.

In dit hoofdstuk wordt het formele kader van de voeging van de benadeelde partij uiteengezet, waarbij onder meer beschreven wordt wie zich kan voegen, wanneer er gevoegd kan worden en welke schade voor vergoeding in aanmerking komt. Naast het formele kader wordt de praktijk van de voeging beschreven. Daarbij wordt onder meer besproken wanneer de benadeelde partij een voegingsformulier krijgt en hoe zij bij haar vordering wordt ondersteund door het OM. Ook wordt de ondersteuning door SHN bij het voegen en de voegingscontrole beschreven. Daarnaast wordt de beslissing van de rechter onderzocht: in welke gevallen wijst de rechter de vordering toe? Hoe motiveert de rechter zijn beslissing over de vordering van de benadeelde partij? Wordt de schadevergoedingsmaatregel altijd opgelegd als de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen?

Om deze vragen te beantwoorden is wet- en regelgeving met betrekking tot de voeging bestudeerd, net als beleidsstukken van verschillende arrondissementen. Daarnaast is aan de slachtoffercoördinator van ieder arrondissement een schriftelijke enquête voorgelegd over de voegingspraktijk. Tevens is informatie verzameld doordat in zes arrondissementen interviews zijn gehouden met rechters, officieren van justitie, slachtoffercoördinatoren, voegingsadviseurs, voegingsmedewerkers van SHN en slachtoffers.⁹²

Waar in dit hoofdstuk de wet- en regelgeving van de voeging van de benadeelde partij en de uitwerking daarvan in de praktijk wordt beschreven, volgt in hoofdstuk 5 op basis van OM-data een cijfermatig overzicht van de voeging van de benadeelde partij in de periode 1996–2005 en in hoofdstuk 6 op basis van dossieronderzoek een uitdieping van de voegingspraktijk in 2005, waarbij tevens succes- en faalfactoren worden beschreven.

⁹¹ Het gaat hier om de civielrechtelijke vordering tot schadevergoeding wegens onrechtmatige daad (art. 6:162 BW).

⁹² Zie Bijlage E voor een overzicht van de afgenomen interviews.

4.2 Geschiedenis van de voeging

De mogelijkheid tot voeging van de civiele vordering tot schadevergoeding in het strafproces door het slachtoffer bestaat al van oudsher: sinds de invoering van het Wetboek van Strafvordering in 1838 kan het slachtoffer zich voegen in het strafproces als beledigde partij. De mogelijkheden tot voeging waren echter beperkt: het bedrag van de vordering mocht bij de kantonrechter niet hoger zijn dan f 50,- (€ 22,69) en bij de rechtbank en de Hoge Raad niet meer dan f 150,- (€ 68,07).⁹³ De reden voor de lage bedragen is gelegen in de gedachte dat de voeging een *accessorium* van de strafzaak moest blijven.⁹⁴ Dit betekent dat de vordering ondergeschikt moet zijn aan de strafzaak. Later zijn de maximumbedragen van de vordering verhoogd naar respectievelijk f 600,- (€ 272,27) en f 1500 (€ 680,67).⁹⁵ Een benadeelde die desondanks meer vorderde, kon het verschil niet meer via een civiele procedure bij de burgerlijke rechter opeisen.

Met de inwerkingtreding van de Wet Terwee op 1 april 1995 is de term 'beledigde partij' vervangen door de term 'benadeelde partij'. De mogelijkheden voor voeging van een civiele vordering in het strafproces zijn voor de benadeelde partij met de Wet Terwee aanzienlijk verruimd. Ten eerste zijn de maximumbedragen van de vordering afgeschaft. In plaats daarvan moet de vordering voldoen aan een kwalitatief criterium: de schade moet *eenvoudig van aard* zijn.

Ten tweede kan de benadeelde zich reeds in het voorbereidend onderzoek voegen door het voegingsformulier aan de officier van justitie retourneren. Hierdoor hoeft het slachtoffer niet meer op de terechtzitting te verschijnen. De mogelijkheid om ter terechtzitting te voegen is overigens wel blijven bestaan (art. 51b lid 2 Sv).

Ten slotte is het met de Wet Terwee mogelijk geworden om de vordering te splitsen. Het slachtoffer kan ervoor kiezen om een (eenvoudig) gedeelte van zijn schade middels voeging in het strafproces te verhalen en voor de ingewikkelde schade een civiele procedure op te starten. Maar ook de rechter heeft de mogelijkheid de schadevordering te splitsen: de vordering van de schade die eenvoudig van aard is, kan de rechter toewijzen en voor het gedeelte van de vordering waarvan de schade niet eenvoudig is, kan de rechter de benadeelde partij niet-ontvankelijk verklaren. De gang naar de civiele rechter staat daarvoor dan nog open.

Met de invoering van de Wet Terwee is de positie van het slachtoffer met betrekking tot schadevergoeding verbeterd. Maar hoe is die positie nu precies? Wie zich kan voegen? Wanneer? Hoe? Welke schade komt voor vergoeding in aanmerking? Welke uitspraak kan de rechter doen? En hoe komt het slachtoffer uiteindelijk aan zijn geld als de vordering wordt toegewezen? In de volgende paragraaf worden deze vragen beantwoord.

⁹³ Bijlsma 2005.

⁹⁴ Groenhuijsen & Van der Landen 1993.

⁹⁵ Artt. 44 en 56 RO (Oud).

4.3 Wie kan zich voegen als benadeelde partij?

Art 51a Sv luidt: '*Degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit, kan zich ter zake van zijn vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij voegen in het strafproces.*' Degene die van de voegingsmogelijkheid gebruik wil maken, moet dus *rechtstreekse schade* hebben geleden door het strafbare feit. Van rechtstreekse schade is sprake als iemand is getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd (zie paragraaf 4.8.3.2).⁹⁶ Aangezien strafbepalingen over het algemeen de belangen van slachtoffers beschermen (bijvoorbeeld het recht op eigendom, of het recht op lichamelijke integriteit) kunnen slachtoffers zich in het strafproces voegen als benadeelde partij.

Strafbepalingen beschermen over het algemeen niet de belangen van bijvoorbeeld verzekeraars of nabestaanden. Vanwege de eis van rechtstreekse schade kunnen rechtsopvolgers onder bijzondere titel of derde belanghebbenden zich daarom niet in het strafproces voegen. Zelfs niet als bijvoorbeeld de verzekeraar in alle rechten van het slachtoffer is gesubrogeerd.⁹⁷ Ook derden tegen wie het strafbare feit niet is gepleegd of die niet zijn getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd kunnen zich niet voegen.⁹⁸ Zij zijn aangewezen op de civiele rechtsgang. Een uitzonderingspositie is er voor de curator. Hij kan zich namens de gezamenlijke schuldeisers wel voegen als benadeelde partij, mits zij rechtstreekse schade hebben geleden. Dit komt door zijn bijzondere positie om als vertegenwoordiger voor de belangen van de gezamenlijke schuldeisers in rechte op te komen.⁹⁹ Ook ouders of wettelijke vertegenwoordigers van minderjarige kinderen kunnen voor zichzelf als benadeelde partij schadevergoeding vorderen als hun kind slachtoffer is van een strafbaar feit. Het moet dan wel kosten betreffen die zij hebben moeten maken ten behoeve van het kind (zogenaamde verplaatste schade).¹⁰⁰ Overigens kan een slachtoffer zich niet anoniem voegen als benadeelde partij. Want de rechter moet de rechtsbetrekking tussen de benadeelde en de verdachte vast kunnen stellen. Wel is het mogelijk dat de benadeelde partij domicilie kiest op bijvoorbeeld een advocatenbureau of op het politiebureau.¹⁰¹

Voor 1995 kon alleen het slachtoffer zich voegen als beledigde partij.¹⁰² Sinds de inwerkingtreding van de Wet Terwee is de kring van voegingsgerechtigden uitgebreid: in geval van het overlijden van het slachtoffer kunnen onder bepaalde omstandigheden ook erfgenamen en directe nabestaanden (bedoeld in art. 6:108 lid 1 BW) van de voegingsmogelijkheid gebruik maken (art. 51a lid 2 Sv). Erfopvolgers onder algemene titel kunnen zich in beginsel alleen voor materiële schade voegen in het strafproces. Schade door verdriet om het overlijden van het slachtoffer (affectieschade) komt niet voor vergoeding in aanmerking.¹⁰³ Als het slachtoffer echter overlijdt nadat hij zich als benadeelde partij in het strafproces heeft gevoegd,

⁹⁶ Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p.11.

⁹⁷ HR 23 maart 1999, NJ 1999, 403, Van Strien & Van Maurik 2005.

⁹⁸ HR 7 december 1993, NJ 1994, 244 en HR 10 juni 1997, NJ 1998, 54.

⁹⁹ Van Strien & Van Maurik 2005.

¹⁰⁰ HR 2 juli 2002, LJV AE2642, Van Strien & Van Maurik 2005.

¹⁰¹ Langemeijer 2004, p.57, Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 5, p.8-9.

¹⁰² Art. 332 Sv (Oud).

¹⁰³ Tenzij de dader het oogmerk had om deze immateriële schade toe te brengen (art. 6:106 BW).

maar voordat er over de vordering beslist is, vererft de schadevordering: erfgenamen kunnen dan aanspraak maken op vergoeding van de immateriële schade van de erflater door de dader.¹⁰⁴ Naast erfgenamen kunnen ook directe nabestaanden (bedoeld in art. 6:108 lid 1 BW) zich in het strafproces voegen, mits zij van het slachtoffer afhankelijk zijn voor hun levensonderhoud. Het gaat dan bijvoorbeeld om de echtgenoot en de minderjarige kinderen van het slachtoffer. Zij kunnen uitsluitend schadevergoeding wegens derving van het levensonderhoud vorderen (art. 6:108 lid 1 BW). Ten slotte kan degene die de kosten van de lijkbezorging heeft gedragen zich voegen in het strafproces (art. 6:108 lid 2 BW). Hij kan de kosten voor de lijkbezorging vorderen voor zover deze in overeenstemming zijn met de omstandigheden van de overledene.

Voorts dient een slachtoffer zich in de voegingsprocedure te laten bijstaan of vertegenwoordigen als hij die bijstand of vertegenwoordiging ook voor een civiele procesgang zou moeten hebben (art. 51c Sv). Dit geldt voor de zogenaamde handelingsonbekwamen (art. 3:32 BW). Een minderjarig slachtoffer kan zich daarom alleen voegen als de ouder of wettelijk vertegenwoordiger het voegingsformulier mede ondertekend heeft.

Overige benadeelde partijen hebben ook het recht om zich te laten bijstaan of om zich door een advocaat te laten vertegenwoordigen (art. 51e Sv). Aangezien strafzittingen openbaar zijn, kan het voor de benadeelde partij vervelend zijn om aanwezig te zijn. Als hij de confrontatie met de dader of de pers liever mijdt, maar toch wil dat zijn schadevordering wordt toegelicht, biedt vertegenwoordiging een uitkomst. Een ander voert dan namens de benadeelde partij het woord. De rechter kan de benadeelde partij echter wel oproepen om op de terechtzitting te verschijnen (art. 332 Sv).

4.4 Wanneer kan de benadeelde partij zich voegen?

4.4.1 Inleiding

Hiervoor is beschreven wie zich kan voegen als benadeelde partij. Maar hoe gaat de procedure nu in zijn werk? Voor de inwerkingtreding van de Wet Terwee kon de voeging uitsluitend plaatsvinden tijdens het onderzoek ter terechtzitting (art. 332 Sv (Oud)). Inmiddels kan het slachtoffer zich ook tijdens het voorbereidend onderzoek voegen door middel van een voegingsformulier (art. 51b lid 1 Sv). Het slachtoffer moet daarvoor de inhoud van de vordering en van de gronden waarop deze berust bij de officier van justitie opgeven.

4.4.2 Voegen tijdens het voorbereidend onderzoek

4.4.2.1 Het voegingsformulier

Wanneer het strafdossier door de politie naar het OM is verzonden, stuurt het OM het slachtoffer hierover een brief, waarin tevens aan het slachtoffer gevraagd wordt

¹⁰⁴ Hof Amsterdam, 21 december 2000, NJ 2001,168.

of hij op de hoogte gehouden wil worden van het verloop van de zaak en of hij in de strafrechtelijke procedure schadevergoeding van de verdachte wenst te vorderen.¹⁰⁵ Als het slachtoffer dit wil, dan moet hij het antwoordformulier dat bij de brief zit aan het OM retourneren.

Als het slachtoffer op het antwoordformulier heeft aangegeven schadevergoeding van de verdachte te wensen, stuurt het OM het slachtoffer een voegingsformulier toe. In Bijlage L is het voegingsformulier opgenomen. In enkele arrondissementen, waaronder Utrecht, worden in het kader van de pilot GPS overigens geen voegingsformulieren, maar Slachtoffer Inventarisatie Formulieren (SIF) verstuurd.¹⁰⁶ Dit SIF lijkt sterk op het voegingsformulier, hoewel het slachtoffer op het SIF ook aan moet geven of hij geïnformeerd wil worden over het verloop van de strafzaak. Daarnaast wordt het SIF in eerste instantie verstuurd ten behoeve van schadebemiddeling. Mocht bemiddeling niet lukken en de zaak komt op zitting dan wordt het SIF gezien als voegingsdocument.¹⁰⁷

Volgens art. 167 lid 3 j° lid 1 Sv verstuurt het OM het voegingsformulier (of SIF) zodra het heeft besloten de verdachte te vervolgen. In de praktijk blijkt het moment waarop het voegingsformulier verstuurd wordt per arrondissement te verschillen. In enkele arrondissementen wordt het voegingsformulier meteen aan het slachtoffer verstuurd, zodra het antwoordformulier geretourneerd is. Het voegingsformulier kan dan ook gebruikt worden bij schadebemiddeling, mocht dit plaatsvinden. In de meeste arrondissementen wordt het voegingsformulier echter pas verzonden nadat de tenlastelegging is opgesteld.

Het voordeel van de eerste wijze is dat het slachtoffer meer tijd heeft om het voegingsformulier in te vullen en dat bij het opstellen van de tenlastelegging rekening gehouden kan worden met de voeging van de benadeelde partij. Een nadeel is dat er ook voegingsformulieren worden verstuurd aan slachtoffers van delicten, terwijl die delicten misschien niet op de tenlastelegging komen. Dit levert niet alleen onnodig werk op voor slachtoffers, SHN en OM, maar kan ook leiden tot teleurstelling bij het slachtoffer wegens te hoog opgewekte verwachtingen.

Bij de tweede methode, het uitsturen van de voegingsformulieren nadat de tenlastelegging is opgesteld, speelt dit probleem niet (of vele malen minder). Een nadeel van deze methode is echter dat bij het opstellen van de tenlastelegging geen rekening wordt gehouden met de benadeelde partij. Hierdoor kan het zijn dat er voor wordt gekozen om een bepaald delict niet ten laste te leggen, terwijl achteraf blijkt dat een slachtoffer zich wel als benadeelde partij had willen voegen. Een ander nadeel is de geringe tijd die er is voor het invullen en verwerken van het voegingsformulier: de tijd tussen het uitsturen van de dagvaarding en de zitting is

¹⁰⁵ In geval van een ernstig misdrijf of verkeersongeluk met ernstige gevolgen voor het slachtoffer of de nabestaande, wordt tevens gevraagd of hij voor de zitting een gesprek wil met de officier van justitie en of hij gebruik wil maken van het spreekrecht, dan wel een schriftelijke slachtofferverklaring wil doen opmaken (Voegingswijzer SHN 2006).

¹⁰⁶ GPS (geïntegreerd processensysteem strafrecht) is een nieuw automatiseringssysteem ter vervanging van COMPAS. Bij GPS wordt onder meer gebruik gemaakt van elektronische dossiers, waardoor een deel van de papierstroom vervangen kan worden (WWW<<http://www.om.nl/nieuws/archief/2004/4/22757/>> geraadpleegd op 11 juli 2007).

¹⁰⁷ Voegingswijzer SHN 2006.

vaak maar enkele weken.¹⁰⁸ Het slachtoffer krijgt twee weken de tijd om het formulier in te vullen, waarbij hij eventueel de hulp van SHN in kan roepen.¹⁰⁹ Vervolgens moet het geretourneerde voegingsformulier nog geregistreerd worden, en aan de voegingsadviseur worden voorgelegd en in de dossiers worden gevoegd. De krappe termijn die vaak samengaat met deze tweede methode kan met zich meebrengen dat er onvoldoende tijd is om het formulier te controleren en dat het formulier soms niet op tijd in het dossier wordt gevoegd. Hierdoor zien de officier van justitie en de rechter het voegingsformulier soms pas vlak voor of op de zitting. Ook de verdachte is dan niet van te voren op de hoogte gesteld van de vordering van de benadeelde partij. Het verschil met de voeging ter terechtzitting is dan niet groot meer.

Als het slachtoffer het voegingsformulier van het OM ontvangen heeft, kan hij zich dus voegen door dit formulier in te vullen en te retourneren.¹¹⁰ Op het formulier dient hij zijn naam- en adresgegevens op te geven.¹¹¹ Ook de machtiging of vertegenwoordiging dient te worden ingevuld, als het slachtoffer daarvan gebruik wil of moet maken. Verder dient hij niet alleen in te vullen welke schade is geleden, en wat het schadebedrag is, hij dient zijn schade tevens te onderbouwen, bijvoorbeeld door rekeningen voor het herstel van de schade bij te voegen. Voor hulp bij het invullen van het voegingsformulier kan het slachtoffer SHN benaderen.¹¹² De geïnterviewde slachtoffers geven aan dat zij het moeilijk vonden om het voegingsformulier in te vullen. Zij wisten niet goed wat ze wel en niet op het formulier moesten zetten. Dat geldt zowel voor de beschrijving van de gevolgen die het voorval voor de benadeelde heeft gehad, als voor de schadeposten, de hoogte van de schadebedragen en de wijze waarop de schade onderbouwd dient te worden.

Om de vordering goed voor te kunnen bereiden heeft de benadeelde partij overigens recht op inzage van de processtukken (art. 51d Sv). Dit inzagerecht geldt alleen voor de stukken waar de benadeelde partij belang bij heeft. Voorts kan het inzagerecht worden beperkt op grond van het belang van het onderzoek, het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de opsporing of vervolging van strafbare feiten of op zwaarwichtige gronden aan het algemeen belang ontleend (art. 51d lid 2 Sv). Indien het inzagerecht van de benadeelde partij wordt beperkt, moet de officier van justitie dit schriftelijk aan hem meedelen. De benadeelde partij kan dan binnen 14 dagen een bezwaarschrift indienen bij het gerecht (art. 51d lid 3). In de praktijk blijkt dat de benadeelde partij zelden afschriften van of inzage in de processtukken vordert; het proces-verbaal van aangifte en de tenlastelegging zijn voldoende voor het invullen van de voeging.¹¹³

¹⁰⁸ Bij snelrechtzaken is de termijn voor de zitting nog korter, waardoor het slachtoffer nog minder tijd heeft om zich als benadeelde partij te voegen. Zie verder paragraaf 4.14.

¹⁰⁹ Zie paragraaf 4.6.

¹¹⁰ Als het slachtoffer geen voegingsformulier heeft geretourneerd, maar uit een brief of fax wel duidelijk blijkt dat schadevergoeding gewenst is en wat de schade is, geldt dat ook als voeging (HR 13 april 1999, NJ 1999, 485). Zie ook LOVS-aanbevelingen.

¹¹¹ Als het slachtoffer voor het doen van aangifte domicilie gekozen heeft op bijvoorbeeld het politiebureau, moet hij erop letten dat adres ook op voegingsformulier te gebruiken, anders komt zijn eigen adres alsnog in het strafdossier, waardoor het adres bekend raakt bij de verdachte.

¹¹² Zie paragraaf 4.6.

¹¹³ Voegingswijzer SHN 2006.

4.4.2.2 De vervolgingsbeslissing van het OM

Als het slachtoffer het voegingsformulier geretourneerd heeft – en zich dus gevoegd heeft – dient de officier van justitie daar rekening mee te houden bij het nemen vervolgingsbeslissingen. Als een benadeelde partij zich wil voegen ter zake van een gering feit, kan de officier van justitie bijvoorbeeld besluiten om dat feit toch niet ad informandum aan de rechter voor te leggen, maar in de tenlastelegging op te nemen, zodat de benadeelde partij in aanmerking komt voor behandeling van de vordering op de zitting.¹¹⁴ Overigens beveelt het Landelijk Overleg van de Voorzitters van de Strafssectoren (LOVS) aan dat het OM meer dan het gebruikelijk aantal feiten ten laste kan leggen, om het mogelijk te maken dat een benadeelde partij zich voegt.¹¹⁵ Uit interviews met rechters en officieren van justitie blijkt het in de praktijk echter nauwelijks voor te komen dat er vanwege de belangen van de benadeelde partij meer dan vijf feiten ten laste worden gelegd. Verder mag met betrekking tot de vervolgingsbeslissing de draagkracht van de verdachte op zichzelf geen aanleiding zijn om het feit waar de benadeelde partij zich voor wil voegen niet ten laste te leggen. Ten aanzien van de afweging welke zaken al dan niet ten laste gelegd worden, zijn volgens de Richtlijn Terwee de volgende weegfactoren wel van belang: proceseconomie, representativiteit van de ten laste gelegde feiten en de bewijsbaarheid daarvan.¹¹⁶

Als de officier van justitie desondanks besluit om de verdachte niet te vervolgen, moet hij dat schriftelijk en gemotiveerd aan de benadeelde partij meedelen (art. 51f lid 3 Sv). Deze mededelingsplicht van de officier van justitie geldt ook voor zijn beslissing om het feit waarvoor de benadeelde partij zich wil voegen ad informandum aan de rechter voor te leggen. Door de benadeelde partij op de hoogte te stellen van de beslissing om de verdachte niet (verder) te vervolgen, wordt zij in de gelegenheid gesteld om eventueel een klacht wegens niet verdere vervolging in te dienen bij het gerechtshof (art. 12 Sv).

Als de officier van justitie de verdachte wel vervolgt, deelt hij het tijdstip van de terechtzitting zo spoedig mogelijk mee aan de benadeelde partij (art. 51f lid 1 Sv). In de praktijk blijkt dit niet altijd te gebeuren, met name bij aanhoudingen van de strafzaak. Als de benadeelde partij niet weet wanneer de zitting is, is hij ook niet in de gelegenheid om de zitting bij te wonen en daar eventuele vragen van de rechter over de vordering te beantwoorden. Overigens is de benadeelde partij in de praktijk niet vaak aanwezig op de zitting.¹¹⁷

Ook stelt de officier van justitie de verdachte zo spoedig mogelijk op de hoogte van de voeging van een benadeelde partij, van de hoogte van de schadevordering en van de gronden waarop deze gebaseerd is (art. 51f lid 2). De verdachte wordt zo in de gelegenheid gesteld om zijn verweer ten aanzien van de (hoogte van de) vordering voor te bereiden.

¹¹⁴ Mevis 2006.

¹¹⁵ Aanbeveling behandeling civiele schadevordering in het strafproces (Wet Terwee) van het LOVS, in werking getreden op 1 januari 2005.

¹¹⁶ Richtlijn Terwee, Strct. 1995, 65.

¹¹⁷ Door rechters en officieren van justitie wordt de aanwezigheid van de benadeelde partij gemiddeld op 10 % geschat. Slachtoffers van ernstigere delicten, zoals zedenzaken, zijn vaker als benadeelde partij aanwezig dan slachtoffers van lichtere delicten.

4.4.3 Voegen ter terechtzitting

Naast de mogelijkheid van het inzenden van het voegingsformulier kan het slachtoffer zich ook *tijdens de zitting* als benadeelde partij met een vordering tot schadevergoeding in het strafproces voegen (art. 51b lid 2 Sv). Dit kan uiterlijk totdat de officier van justitie aan zijn requisitoir is begonnen. Aangezien de vordering van de benadeelde partij eenvoudig van aard moet zijn, zal dit voor de verdachte geen grote problemen opleveren bij de verdediging. Uitstel van de zaak om de verdachte de gelegenheid te geven om zich op de verdediging van de vordering voor te bereiden zal niet snel plaatsvinden, want de vordering van de benadeelde partij moet ondergeschikt zijn aan de strafzaak. Voeging ter terechtzitting kan mondeling of schriftelijk plaatsvinden door opgaven van de inhoud van de vordering en van de gronden waarop deze berust. In de praktijk blijkt het zeer zelden voor te komen dat een slachtoffer pas op de terechtzitting kenbaar maakt dat hij zich als benadeelde partij wil voegen.¹¹⁸

Voegen tijdens het voorbereidend onderzoek, met name indien de voegingsformulieren verzonden worden voordat de tenlastelegging is opgesteld, heeft enkele voordelen boven het voegen tijdens de terechtzitting. Ten eerste weet de officier van justitie dan tijdig dat er een benadeelde is die schadevergoeding wil. Dat kan van invloed zijn op de vervolgingsbeslissing: als er een voeging van een benadeelde partij is ter zake van een gering feit, kan de officier van justitie bijvoorbeeld besluiten om dat feit toch niet ad informandum aan de rechter voor te leggen, maar in de tenlastelegging op te nemen, zodat de benadeelde partij in aanmerking komt voor schadevergoeding.¹¹⁹

Naast de mogelijke invloed op de vervolgingsbeslissing heeft een ander voordeel van voegen tijdens het vooronderzoek te maken met het vereiste dat de officier van justitie de benadeelde partij zo spoedig mogelijk moet medelen als hij van (verdere) vervolging afziet.¹²⁰ Het slachtoffer komt hierdoor snel in de gelegenheid om een klacht wegens niet verdere vervolging (ex art. 12 Sv) in te dienen.

Een derde voordeel van de voeging tijdens het vooronderzoek is dat het slachtoffer bij het invullen van het formulier de hulp van SHN in kan roepen (zie paragraaf 4.5). Daarnaast wordt het voegingsformulier gecontroleerd wordt door de voegingsadviseur van SHN die op het parket werkzaam is (zie paragraaf 4.6). Deze voegingsadviseur beoordeelt het formulier en neemt contact op met het slachtoffer als het formulier onjuist of onvolledig is ingevuld. Hierdoor neemt de kans op toewijzing toe.¹²¹ Als de kans van slagen van de vordering gering wordt geacht, kan de medewerker de benadeelde partij alvast voor teleurstellingen waarschuwen.¹²²

¹¹⁸ Uit de interviews is gebleken dat het wel zeer vaak voorkomt dat het slachtoffer zich wel in het voorbereidend onderzoek gevoegd heeft, maar dat het voegingsformulier pas op het allerlaatste moment bij de rechter, officier van justitie en de verdachte terecht komt.

¹¹⁹ Mevis 2006. In de vorige paragraaf is de LOVS-aanbeveling reeds besproken: het OM kan meer feiten dan gebruikelijk op de tenlastelegging opnemen om het mogelijk te maken dat een slachtoffer zich als benadeelde partij voegt.

¹²⁰ Mevis 2006.

¹²¹ Mevis 2006.

¹²² Mevis 2006.

Ook dit is een voordeel van de voeging tijdens het vooronderzoek boven de voeging ter terechtzitting.

Ten slotte is een voordeel van de voeging voorafgaand aan de terechtzitting, dat de officier van justitie bijtijds op de hoogte is van de vordering en zich erop voor kan bereiden om aandacht in zijn requisitoir te besteden aan de schade die de benadeelde heeft en om eventueel de vordering van de benadeelde partij te ondersteunen door een schadevergoedingsmaatregel te vorderen.¹²³

4.5 Ondersteuning van de benadeelde partij door Slachtofferhulp Nederland (SHN)

4.5.1 Inleiding

Tegelijk met het voegingsformulier stuurt het OM tevens een brief aan het slachtoffer, waarin het slachtoffer wordt gewezen op de mogelijkheid om contact op te nemen met SHN voor hulp bij het invullen van het formulier. Deze ondersteuning wordt uitgevoerd op de ruim 75 bureaus van SHN, waar vrijwilligers en betaalde krachten op emotioneel, praktisch en juridisch gebied opvang en begeleiding bieden aan slachtoffers en direct betrokkenen van misdrijven en verkeersongelukken. De hulp bij het invullen van het voegingsformulier wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Op ieder bureau zijn enkele vrijwilligers gespecialiseerd in de ondersteuning van slachtoffers bij het invullen van het voegingsformulier.¹²⁴ Voor de juridische kennis die hiervoor vereist is, hebben zij een cursus gevolgd. Ook zijn er met een zekere regelmaat bijeenkomsten waarin de ontwikkelingen op het gebied van de vordering worden besproken. De geïnterviewde vrijwilligers helpen, afhankelijk van het aantal uren dat zij in de week bij SHN werken, zo'n tien slachtoffers per maand bij het invullen van het voegingsformulier.

Op basis van de Voegingswijzer van SHN en op basis van de interviews met vrijwilligers van SHN die helpen bij het invullen van de voegingsformulieren wordt hieronder beschreven hoe deze ondersteuning bij het voegen in de praktijk plaatsvindt.

4.5.2 Wie wordt door SHN geholpen?

Voor de ondersteuning is ten eerste van belang dat het initiatief bij het slachtoffer ligt. SHN helpt dus alleen als het slachtoffer daar zelf om vraagt. De slachtoffers weten op verschillende manieren de weg naar SHN te vinden. Sommige slachtoffers hadden al contact met SHN voor emotionele ondersteuning na het delict. Andere slachtoffers vragen SHN om hulp naar aanleiding van de brief, die het OM samen met het voegingsformulier heeft opgestuurd. Ten slotte kloppen slachtoffers bij SHN aan, omdat zij daar door de voegingsadviseur naar zijn verwezen, als deze het voegingsformulier afgekeurd heeft.

¹²³ Mevis 2006.

¹²⁴ Sommige van deze vrijwilligers verrichten uitsluitend de voegingsondersteuning, andere helpen niet alleen bij de voeging, maar bieden ook overige ondersteuning.

Niet alle slachtoffers worden door SHN ondersteund bij de voeging. Zo worden in principe alleen particulieren door SHN geholpen bij het invullen van het voegingsformulier, maar voor kleine bedrijven wordt een uitzondering gemaakt, die worden wel geholpen. Daarnaast wordt een slachtoffer dat een rechtsbijstandverzekering heeft afgesloten in eerste instantie verwezen naar die verzekeraar voor hulp bij het voegen.¹²⁵ Ten slotte kan ondersteuning worden geweigerd als het slachtoffer zich te laat bij SHN meldt. Dit is het geval als het slachtoffer na de inzendtermijn van het voegingsformulier bij SHN aanklopt.¹²⁶ Volgens de werkafspraken met het OM biedt SHN in ieder geval ondersteuning tot en met de dag waarop het voegingsformulier moet zijn teruggestuurd naar het OM. Als het slachtoffer later komt, kan SHN nog wel helpen, maar is niet verplicht dit te doen. Ook in geval van snelrechtprocedures kan SHN van ondersteuning bij het voegen afzien.¹²⁷ In de Voegingswijzer meldt SHN zelf dat de ondersteuning kan worden geweigerd als er vijf dagen of minder tijd is voor het invullen van het voegingsformulier. In die gevallen wordt het slachtoffer alleen geadviseerd om het voegingsformulier zo volledig mogelijk in te vullen en om eventueel zelf naar de zitting te gaan.¹²⁸

In de praktijk blijken de medewerkers van SHN niet al te streng met de termijn om te gaan: ook slachtoffers die zich laat bij SHN melden, worden waar mogelijk geholpen bij het invullen van het voegingsformulier. Dit hangt ook samen met het feit dat het slachtoffer in principe tot aan de zitting de tijd heeft om zich te voegen. In de meeste arrondissementen dient het slachtoffer het voegingsformulier weliswaar binnen twee weken te retourneren (zie paragraaf 4.4), maar deze termijn strekt er vooral toe, dat het formulier tijdig bij het OM terugkomt. Volgens de wet kan het formulier echter bij het OM worden ingeleverd tot het moment dat de zitting begint. Vooral in arrondissementen waarin het voegingsformulier meteen na binnenkomst van de zaak bij het OM wordt verstuurd, is er meer tijd om het voegingsformulier in te vullen en te retourneren, omdat het lang kan duren voordat de verdachte voor de rechter moet verschijnen. Voor SHN is het daarom belangrijk om te weten wanneer de strafzaak op de zitting behandeld wordt. Als de zittingsdatum nog niet bekend is, belt de vrijwilliger van SHN van tijd tot tijd het slachtofferinformatieloket van het OM. Volgens een slachtoffercoördinator van het OM komt het regelmatig voor dat, als het nog lang duurt voordat de verdachte moet voorkomen, de voegingsformulieren enkele maanden op het Bureau Slachtofferhulp blijven liggen, mede om ontwikkelingen in de zaak en in de schade nog even af te wachten.

4.5.3 Hoe ondersteunt SHN bij de voeging?

Wat houdt de ondersteuning die SHN biedt bij het invullen van het voegingsformulier nu precies in? De medewerker van SHN probeert er in eerste instantie voor te zorgen dat het voegingsformulier correct en compleet is ingevuld. Daarbij wordt er

¹²⁵ Als het slachtoffer toch door SHN wil worden geholpen en geen gebruik wil maken van de rechtsbijstandverzekering, moet hij een verklaring ondertekenen waarmee SHN van aansprakelijkheid wordt ontheven.

¹²⁶ Werkafspraken ondersteuning bij voegen Openbaar Ministerie – Slachtofferhulp Nederland 2006.

¹²⁷ Werkafspraken ondersteuning bij voegen Openbaar Ministerie – Slachtofferhulp Nederland 2006.

¹²⁸ Voegingswijzer SHN 2006.

bijvoorbeeld opgelet dat de eventuele machtiging goed is ingevuld en dat het formulier correct is ondertekend. Ook zorgt SHN er voor dat op het voegingsformulier wordt vermeld dat ook de wettelijke rente wordt gevorderd, en dat verzocht wordt om de schadevergoedingsmaatregel toe te wijzen. Daarnaast wordt het slachtoffer er op gewezen dat de kans bestaat dat de rechter de vordering niet toewijst, of dat, als de rechter de vordering toewijst, het heel lang kan duren voordat de verdachte betaalt.

Naast de formele vereisten van het voegingsformulier bespreekt SHN de vordering ook inhoudelijk. SHN loopt met het slachtoffer langs welke schadeposten allemaal opgevoerd kunnen worden, omdat slachtoffers vaak zelf niet weten dat bijvoorbeeld de reiskosten naar het ziekenhuis ook als schadepost kan worden opgevoerd. Aan het slachtoffer wordt vaak voorafgaand aan de afspraak een 'checklist' gestuurd, waarmee hij zijn schade zelf alvast kan inventariseren. Bij het adviseren over de schadeposten die bij de vordering kunnen worden opgenomen is het voor SHN niet alleen van belang om een kopie van het proces-verbaal van de aangifte van het slachtoffer bij de politie te hebben, het is ook van belang om te weten voor welk delict de verdachte vervolgd wordt. Alleen schade die veroorzaakt is door het *ten laste gelegde* feit komt immers voor vergoeding in aanmerking (zie paragraaf 4.8.3). Het slachtoffer heeft meestal een kopie van het proces-verbaal van de aangifte. Als het slachtoffer deze niet heeft, kan SHN een kopie aanvragen bij het parket.¹²⁹

Als het OM het voegingsformulier meteen verstuurd heeft zodra de zaak bij het OM binnenkwam, is de tenlastelegging nog niet bekend. De schade wordt dan alleen aan de hand van het proces-verbaal van de aangifte bepaald, maar het slachtoffer wordt wel geadviseerd om weer met SHN contact op te nemen zodra de zittingsdatum bekend is. Er kan dan bekeken worden of de vordering dient te worden aangepast aan de hand tenlastelegging of dat de schade inmiddels beter kan worden onderbouwd bijvoorbeeld aan de hand van medische verklaringen.¹³⁰

Als de tenlastelegging reeds bekend is, kan SHN ook telefonisch de tekst van de tenlastelegging bij slachtofferinformatieloket van het OM opvragen. Deze verstrekt de tekst van de tenlastelegging echter niet schriftelijk.¹³¹ Vrijwilligers van SHN geven aan dat het wel omslachtig is om mee te schrijven als een medewerker van het slachtofferinformatieloket de tenlastelegging voorleest. Een andere vrijwilliger geeft aan dat het niet zo'n probleem is. Hij informeert naar het artikelnummer van het delict dat ten laste gelegd wordt en zoekt dan verder zelf wel uit of dat bijvoorbeeld diefstal of diefstal met geweld betekent. Overigens kan de tenlastelegging wel schriftelijk door het OM worden verstrekt, als het slachtoffer tevens een schriftelijke slachtofferverklaring op wil stellen.

SHN overlegt met het slachtoffer welke posten op het voegingsformulier worden ingevuld. Als de medewerker van SHN meent dat een bepaalde schadepost niet voor vergoeding binnen het strafproces in aanmerking komt, zal hij dit bespreken met het slachtoffer. De medewerker zal goed aan het slachtoffer proberen uit te leggen

¹²⁹ Voegingswijzer SHN 2006.

¹³⁰ Voegingswijzer SHN 2006.

¹³¹ Ingeval van juridisch complexe zaken kan bij wijze van uitzondering een kopie van de tenlastelegging worden verstrekt aan SHN

waarom het niet zinvol is om de betreffende schadepost op het voegingsformulier op te nemen. Het slachtoffer is echter degene die uiteindelijk bepaalt wat er op het voegingsformulier wordt ingevuld. Als de medewerker van SHN het niet eens is met een vordering, helpt hij het slachtoffer verder wel bij het invullen van het voegingsformulier, maar hij plaatst geen goedkeuringsstempel op het formulier.

SHN adviseert niet alleen welke posten op het voegingsformulier moeten worden ingevuld, zij adviseert ook over de hoogte van de bedragen. In geval van materiële schade let SHN er op, dat er rekening wordt gehouden met afschrijvingen. Daartoe worden standaard-tabellen gehanteerd. Slachtoffers, officieren van justitie en rechters geven in de interviews aan, dat de hulp van SHN vooral waardevol is met betrekking tot het bepalen van de hoogte van de immateriële schade. De medewerker van SHN zoekt een vergelijkbare zaak op in ANWB-Smartengeldgids. Als de medewerker van het SHN zelf niet goed weet in hoeverre een bepaalde schadepost opgevoerd kan worden, dan kan hij contact opnemen met de Helpdesk Juridische Zaken, dat gevestigd is op het hoofdkantoor van SHN. Een juridisch medewerker beantwoordt dan de vragen van de vrijwilligers over de juridische zaken. Als er zes weken na het delict nog steeds sprake is van tijdelijke letselschade, dient de Helpdesk sowieso geraadpleegd te worden voor de onderbouwing of het vaststellen van de hoogte van de immateriële schade. Dit geldt ook voor de onderbouwing van ingewikkelde materiële schade, zoals bepaalde gevallen van loonderving.¹³² Een voegingsadviseur merkt hierover wel op, dat de bedragen die de Helpdesk adviseert vaak een stuk hoger zijn, dan de bedragen die de vrijwilliger zelf in gedachte had. In de praktijk blijken de vrijwilligers niet altijd de Helpdesk te raadplegen als zij vragen hebben over de mogelijkheden van een vordering. Sommige nemen in plaats daarvan contact op met de voegingadviseur, die ook veel vragen kan beantwoorden. Dit behoort weliswaar niet tot zijn takenpakket, maar deze voegingsadviseurs hebben liever dat moeilijkheden meteen worden besproken als het voegingsformulier wordt ingevuld, dan dat het formulier achteraf weer aangepast moet worden.

Als bepaald is welke posten op het voegingsformulier worden ingevuld, stelt SHN ter onderbouwing van de vordering een schade-onderbouwingsformulier (SOF) op. Hierop wordt nog eens duidelijk beschreven welke gevolgen het delict voor het slachtoffer heeft gehad en wat de schade is. Dit SOF wordt bij het voegingsformulier gevoegd. Bij eenvoudige materiële schade kan het schade-onderbouwingsformulier achterwege blijven, maar dan wordt wel een brief toegevoegd waaruit de betrokkenheid van SHN blijkt.¹³³

Ten slotte helpt SHN het slachtoffer door het slachtoffer te vertellen welke bewijsstukken bijgevoegd moeten worden. Deze bewijsstukken moeten genummerd aan het voegingsformulier worden toegevoegd. In sommige parketten moeten de bijlagen ook van een handtekening van het slachtoffer worden voorzien.¹³⁴

Als de vrijwilliger het SOF heeft opgesteld en het voegingsformulier heeft helpen invullen, wordt het voegingsformulier gecontroleerd door de teamleider. Hierbij

¹³² Voegingswijzer SHN 2006.

¹³³ Voegingswijzer SHN 2006.

¹³⁴ Voegingswijzer SHN 2006.

wordt nagegaan of het voegingsformulier en het schade-onderbouwingsformulier correct zijn ingevuld en of alle bijlagen zijn bijgevoegd.¹³⁵ Als deze het voegingsformulier goed vindt, wordt het naar het OM ingezonden. Mocht de teamleider door ziekte of vakantie afwezig zijn, dan neemt een vervanger deze taken waar.

SHN hecht zeer veel belang aan de onderbouwing van de vordering. De geïnterviewde rechters zijn dan ook van mening dat de ondersteuning van SHN waardevol is, doordat dankzij de hulp van SHN vaak de juiste bewijsmiddelen zijn toegevoegd om de schadeposten deugdelijk te onderbouwen. Daarnaast is er bij de vordering al rekening gehouden met afschrijvingen en dergelijke, waardoor de vordering ook beter aan de inhoudelijke vereisten voldoet. Ten slotte menen de rechters dat de hulp die SHN biedt bij het vaststellen van immateriële schade heel belangrijk is, omdat slachtoffers zelf geen enkel idee hebben van wat een reëel bedrag aan smartengeld is. Sommige rechters wijzen er wel op dat SHN vaak te hoog gaat zitten bij het bepalen van het smartengeldbedrag. De Smartengeldgids bevat bijvoorbeeld een casus waarin het slachtoffer door een mishandeling in een kroeg blijvend letsel oploopt en daardoor arbeidsongeschikt raakt. Het huidige slachtoffer is ook mishandeld in een kroeg, maar heeft daar geen ernstige gevolgen overgehouden. Toch wordt het bedrag van de casus uit de Smartengeldgids overgenomen. Andere rechters vinden de bedragen die SHN noemt wel reëel.

Het belang dat SHN hecht aan de onderbouwing van de vordering heeft echter ook een keerzijde: als een slachtoffer geen factuur heeft, adviseert veruit het merendeel van de geïnterviewde vrijwilligers dat de schadepost niet op het voegingsformulier wordt ingevuld. Een vrijwilliger licht dit als volgt toe: *“Als het slachtoffer niet met een factuur kan bewijzen dat hij vervoerskosten naar het ziekenhuis heeft gemaakt, of niet op schrift kan bewijzen dat hij de no-claim-korting van de zorgverzekering misloopt, dan doen we er dus niks mee, want dan weten we van te voren dat dat toch afgewezen wordt.”*

Een slachtoffer uitte hierover wel zijn verbazing: *“Ik moest na het delict naar het ziekenhuis. Ik heb een brief waarin staat dat ik bij de eerste hulp ben geweest en dat dat bijna 200 € kostte. Die kosten worden wel door de zorgverzekeraar betaald, maar ik ben wel mijn no-claim korting kwijt. Maar op dat moment had ik geen bewijs dat ik mijn no-claim-korting kwijt ben, want dat overzicht verstrekt de verzekeraar alleen aan het eind van het jaar. Ik had dus geen schriftelijk bewijs van de schade, dus de schadepost is op advies van SHN niet op het voegingsformulier ingevuld.”*

Hoewel rechters aangeven dat zij het waarderen dat de voegingsformulieren die met behulp van SHN zijn ingevuld meestal goed onderbouwd zijn, lijkt SHN het belang van bonnetjes te overtrekken. De rechter kan een vordering immers ook toewijzen als deze niet met facturen wordt onderbouwd, zolang de schade maar aannemelijk is. Doordat SHN het slachtoffer adviseert alleen die posten op de voeren, die met nota's onderbouwd worden, ontnemt zij het slachtoffer de kans dat de rechter de posten, ondanks het gebrek aan onderbouwing, wel toewijst.

¹³⁵ Voegingswijzer SHN 2006.

4.5.4 *Terugkoppeling van de beslissing op de vordering?*

De geïnterviewde vrijwilligers van SHN geven aan dat er weinig terugkoppeling plaatsvindt over de afloop van de voeging. Soms hoort de vrijwilliger van het slachtoffer of de vordering is toegewezen, soms is de vrijwilliger zelf op de zitting aanwezig, of belt hij later met het slachtofferinformatieloket over de uitkomst van de zaak. Het komt echter ook veel voor dat de vrijwilligers niet weten hoe de rechter over de voeging heeft beslist.

Als de vrijwilliger wel weet dat de vordering niet is toegewezen, blijft hij wel vaak met twijfels zitten over de reden van de niet-ontvankelijkheid: hij heeft zich aan de checklist gehouden, de teamleider stond achter de vordering, de voegingsadviseur heeft de vordering goedgekeurd, en toch wijst de rechter hem af.

4.6 Voegingscontrole

Als het slachtoffer zich tijdig voegt als benadeelde partij door het voegingsformulier te retourneren aan het OM, dan wordt het formulier gecontroleerd door de voegingsadviseur.¹³⁶ Met de opheffing van de Bureaus Rechtshulp is de taak om de voegingsformulieren te controleren bij SHN komen te liggen. Overigens is uit verschillende interviews gebleken dat niet alle parketten er blij mee zijn dat de voegingscontrole in handen van SHN ligt. De reden daarvoor is ten eerste dat het OM de voegingsadviseur niet kan aansturen. Ten tweede kan er bij het slachtoffer een 'van het kastje naar de muur'-gevoel ontstaan als een voegingsformulier dat met behulp van SHN is ingevuld door de voegingsadviseur wordt terugverwezen naar SHN omdat het formulier aanpassing of aanvulling behoeft. Ten derde is de officier van justitie op geen enkele manier gebonden aan het advies van de voegingsadviseur. Het lijkt deze parketten beter om de voegingscontrole door het OM te laten plaats vinden. Het OM zou dan ook eerder met het slachtoffer kunnen communiceren over de haalbaarheid van de vordering. Bovendien moet de officier van justitie, als een formulier dan goed gekeurd is, zich ook achter de vordering scharen, want het OM is een en ondeelbaar. Dit voorkomt wellicht teleurstellingen bij het slachtoffer. Vooral nog vindt deze roep om herstructurering van de voegingscontrole echter geen gehoor.

De voegingscontrole is nu zo georganiseerd, dat een medewerker van SHN als voegingsadviseur werkzaam is op het parket. Deze voegingsadviseur behandelt alleen voegingsformulieren die ter zitting behandeld gaan worden. Ook als er een poging tot een schaderegeling is vooraf gegaan, wordt het voegingsformulier ter controle aangeboden aan de voegingsadviseur. Het voegingsformulier dat door het slachtoffer is geretourneerd wordt door het OM zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk vijf weken voor de zitting, beschikbaar gesteld aan de voegingsadviseur.¹³⁷ Bij voorkeur wordt de zittingsdatum daarbij vermeld. Als deze nog niet bekend is, kan het voegingsformulier al wel aan de voegingsadviseur worden verstrekt. De voegingsadviseur is dan verantwoordelijk voor het bewaken van de zittingsdatum.

¹³⁶ Voorheen: voegingscontroleur.

¹³⁷ Dit is anders bij snelrechtzaken.

Als de voegingsadviseur het voegingsformulier heeft ontvangen, controleert hij of het slachtoffer het voegingsformulier volledig en correct heeft ingevuld. Daarnaast controleert hij of het feit waarvoor het slachtoffer zich wil voegen overeenkomt met het feit uit de tenlastelegging. Hiervoor heeft de voegingsadviseur toegang tot COMPAS gekregen. Als de voegingsadviseur gegevens uit politieregisters nodig heeft, moet hij die inzage regelen via een medewerker van het één-loket.¹³⁸ Deze medewerkers hebben wel de bevoegdheid om de politieregisters te raadplegen.

De geïnterviewde voegingsadviseurs geven aan dat er wat schort aan zo'n 90% van de voegingsformulieren: deze zijn onjuist of onvolledig ingevuld, of de vordering is onhaalbaar. Dit is onder andere het geval als de vordering niet voldoende onderbouwd is met bewijsstukken, er geen rekening is gehouden met afschrijvingen op de goederen, de handtekening van de wettelijk vertegenwoordiger van de benadeelde partij ontbreekt, of een rechtspersoon de machtiging niet goed ingevuld heeft of ten onrechte BTW als schadepost opvoert. De voegingsadviseur neemt in deze gevallen contact op met het de benadeelde partij, of eventueel met de teamleider of de vrijwilliger van SHN die geholpen heeft bij het invullen van het voegingsformulier. Daarbij adviseert hij over aanvullingen of wijzigingen die de kans op toewijzing van de vordering vergroten.¹³⁹

Als de termijn tot de zittingsdatum dit toelaat, wordt het voegingsformulier, voorzien van een brief waarin het slachtoffer wordt geadviseerd om zich tot SHN te wenden voor ondersteuning, teruggestuurd naar de benadeelde partij zodat zij het kan aanpassen. Een geïnterviewd slachtoffer geeft aan dat hij het voegingsformulier wel twee of drie keer terug moest sturen, omdat het steeds nog aanpassingen behoeft, hoewel dat "*veel gedoe*" was, vond het slachtoffer het niet erg: "*Ze hebben mij er wel mee geholpen.*"

Als het voegingsformulier met behulp van SHN is ingevuld, neemt de voegingsadviseur contact op met de betreffende teamleider of medewerker, die het voegingsformulier weer samen met slachtoffer kan aanpassen. De voegingsadviseur mag namelijk zelf geen wijzigingen aanbrengen in het voegingsformulier, tenzij hij daartoe uitdrukkelijk schriftelijk is gemachtigd door het slachtoffer.¹⁴⁰ De geïnterviewde voegingsadviseurs geven aan dat zij kleine aanpassingen wel zelf doen, bijvoorbeeld het aanpassen van het totaalbedrag van de vordering als de benadeelde partij de losse schadeposten verkeerd heeft opgeteld. Als er niet meer voldoende tijd is om het formulier aan te passen, omdat de rechtszaak al snel plaatsvindt, dan krijgt het slachtoffer een brief waarin hij geadviseerd wordt om op de zitting te verschijnen, zodat hij daar zijn vordering nader toe kan lichten en kan reageren op vragen van de rechter.

Door de controle door de voegingsadviseur worden evidente onvolledig- of onjuistheden reeds in het voortrajectesignaleerd, en waar mogelijk aangepast. Daardoor neemt de kwaliteit van de voegingsformulieren die de rechter behandelt toe. De rechter hoeft zich dan minder vaak uit te spreken over vorderingen die

¹³⁸ In de toekomst wordt gezien of voegingsadviseurs ook toegang tot de politieregisters kunnen krijgen (Werkafspraken ondersteuning bij voegen Openbaar Ministerie – Slachtofferhulp Nederland 2006).

¹³⁹ Voegingswijzer SHN 2006.

¹⁴⁰ Deze machtiging kan ook per e-mail of fax worden verzonden.

vanwege een onjuist of onvolledig ingevuld voegingsformulier sowieso niet toegewezen kunnen worden.

De voegingsadviseur stuurt het gecontroleerde formulier uiterlijk drie weken voor de zitting retour aan het OM. Het OM voegt het formulier vervolgens bij de processtukken. Dat het voegingsformulier uiterlijk vijf weken voor de zitting bij de voegingsadviseur moet zijn, en deze het formulier uiterlijk drie weken voor de zitting gecontroleerd moet hebben, geeft aan dat er voldoende tijd moet zijn voor de voegingscontrole. Het komt echter regelmatig voor dat het slachtoffer het voegingsformulier te laat terugstuurt. Als het formulier te laat bij de voegingsadviseur binnenkomt, kan deze weigeren om het formulier te controleren. Ook in geval van snelrechtzaken komt de voegingscontrole in het geding. Voor de zaken die door middel van snelrecht worden afgedaan geldt een aparte regeling voor de controle: Het voegingsformulier moet minstens vier dagen voor de zitting worden aangeleverd: Voor controle is minimaal twee dagen nodig en het formulier moet ook nog eens twee werkdagen voor de zitting worden aangeleverd. In alle gevallen waarin dit niet mogelijk is, kan de voegingsadviseur weigeren het formulier te controleren.

Soms vindt er dus geen voegingscontrole plaats, omdat de formulieren te laat bij de voegingsadviseur binnenkomen. Soms vindt de voegingscontrole bij deze formulieren nog wel plaats, maar komt het formulier pas op het allerlaatste moment terug bij de officier en de rechter (soms pas op de ochtend van de zitting, soms zelfs pas bij de aanvang van de zitting). De officier van justitie en de rechter hebben zich dan niet op de voeging kunnen voorbereiden, evenmin als de verdachte. Sommige voegingsformulieren worden ook niet gecontroleerd, omdat de voegingsadviseur daar geen tijd meer voor heeft, vanwege de grote stapel voegingsformulieren die nog op controle wachten. Ook in geval van vakantie of ziekte van de voegingsadviseur schiet de controle van de voegingsformulieren er wel eens bij in.

Dat de voegingsadviseur een voegingsformulier goedkeurt, betekent overigens niet dat de officier van justitie de vordering ook ondersteunt. De officier kijkt zelf kritisch naar de vordering. Het kan daardoor voorkomen dat een officier pleit voor niet-ontvankelijkheid van de benadeelde partij, terwijl de vordering bij de voegingscontrole wel is goedgekeurd. Dit kan bij de benadeelde partij leiden tot onbegrip en teleurstelling. Hetzelfde geldt voor de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij. Rechters geven aan dat het wel prettig is dat de voegingsadviseur signaleert als voegingsformulieren onjuist of onvolledig zijn ingevuld en dat daardoor het formulier eventueel aangepast kan worden. Het feit dat de voegingsadviseur het voegingsformulier heeft goedgekeurd speelt echter op zichzelf geen rol bij de beslissing over de toewijzing van de vordering.

4.7 De behandeling van de voeging op de zitting

Als het voegingsformulier uiteindelijk bij de rechter, officier van justitie en (advocaat) van de verdachte¹⁴¹ terecht gekomen is, of het slachtoffer voegt zich pas op de

¹⁴¹ Aan de advocaat van de verdachte wordt een kopie van het voegingsformulier verstrekt. Als de verdachte geen advocaat heeft, krijgt hij in principe niet het voegingsformulier, maar slechts een opgaaf van de hoogte van de vordering van de benadeelde partij.

zitting als benadeelde partij, dan moet de vordering van de benadeelde partij op de zitting behandeld worden. Het OM heeft de benadeelde partij op de hoogte moeten stellen van zittingsdatum, zodat de benadeelde partij aanwezig kan zijn bij de behandeling van haar vordering.

Op de terechtzitting heeft de benadeelde partij ook een aantal rechten. Ten eerste mag de benadeelde partij, als zij de Nederlandse taal niet goed beheerst, een tolk meebrengen (art. 334 lid 2 Sv). Ten tweede mag de benadeelde partij om de schade te bewijzen stukken overleggen (art. 334 lid 1 Sv). Daarnaast heeft de benadeelde partij het recht om aan getuigen en deskundigen vragen te stellen over de vordering tot schadevergoeding (art. 334 lid 3 Sv). Daar staat tegenover dat de benadeelde partij ook door de rechter, officier van justitie, en door de verdachte en diens raadsman ter zake van de vordering ondervraagd kan worden. De benadeelde partij is niet gerechtigd om vragen te stellen over andere zaken dan de schadevordering, zoals vragen met betrekking tot de bewijslast voor de verdachte (art. 334 lid 3 Sv) en mag vanwege het accessoire karakter van de voeging ook niet zelf getuigen of deskundigen aanbrengen (art. 334 lid 1 Sv). Wel mag de benadeelde partij na het requisitoir van de officier van justitie haar vordering toelichten (art. 334 lid 4 Sv). In de praktijk blijkt hier niet veel gebruik van gemaakt te worden. Een van de geïnterviewde slachtoffers heeft wel een toelichting gegeven op haar vordering. Zij gaf in het interview aan dat zij tijdens de zitting zo hevig geëmotioneerd was, dat ze niet meer wist wat ze moest zeggen over de schadevordering. *"Ik was in een shock. Ik was zo geëmotioneerd dat ik er liever niet meer bij wilde zijn. Ik kon geen antwoord geven dat overtuigend was voor de rechter. Ik heb een antwoord gegeven waarvan ik nu denk dat ik beter mijn mond dicht had kunnen houden. Ik wilde alleen maar weg."* In een van de arrondissementen staan de rechters overigens alleen maar toe dat de benadeelde partij een toelichting op haar vordering geeft als de benadeelde partij zich *als zodanig* voorafgaand aan de zitting gemeld heeft bij de bode. In de andere vijf arrondissementen vraagt de rechter tijdens de zitting wel aan de zaal of de benadeelde partij aanwezig is en of deze de vordering wil toelichten, zonder dat vereist is dat zij zich in de hoedanigheid van benadeelde partij heeft gemeld.

De officier van justitie kan zelf ook tijdens zijn requisitoir de belangen van het slachtoffer of de nabestaanden aan de orde stellen. Hij kan de vordering van de benadeelde partij ter zitting op verschillende manieren ondersteunen. Ten eerste kan hij in zijn requisitoir aandacht schenken aan de schade van de benadeelde partij en door de rechter om toewijzing van de vordering te verzoeken. Daarnaast kan de officier de vordering ondersteunen door een schadevergoedingsmaatregel te eisen. Uit de interviews is gebleken dat de officieren kritisch naar de vorderingen kijken en dat zij, wanneer zij menen dat de benadeelde partij voor een of meerdere posten niet ontvankelijk moet worden verklaard, of dat de vordering moet worden afgewezen, dat tijdens de zitting zeggen. De officieren scharen zich dus niet klakkeloos achter de vordering van de benadeelde partij, maar trachten de vordering met een zekere magistratelijkheid te benaderen. Een enkele officier geeft wel aan meer aan de kant van het slachtoffer te staan, door bij vorderingen die niet pertinent onredelijk zijn de rechter om toewijzing te verzoeken.

4.8 Uitspraak van de rechter

4.8.1 Inleiding

Als het slachtoffer zich met een vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij in het strafproces gevoegd heeft, moet de rechter zich over de vordering uitspreken. Daarbij komt voor de strafrechter het civiele recht om de hoek kijken, want ondanks de inbedding van de civiele vordering in het strafproces blijft het civielrechtelijke karakter van de vordering behouden: de vordering van de benadeelde partij wordt beheerst door de regels van het materiële burgerlijke recht.¹⁴² Voor wat betreft de procesrechtelijke kant zijn de regels van het Wetboek van Strafvordering van toepassing.¹⁴³

Art. 361 lid 1 Sv bepaalt dat de rechter ten aanzien van de vordering van de benadeelde partij een beslissing neemt over de ontvankelijkheid van de benadeelde partij, over de gegrondheid van de vordering en over de verwijzing in de proceskosten die door de benadeelde partij en de verdachte zijn gemaakt. De rechter kan de vordering ook splitsen, waardoor het mogelijk is om de benadeelde partij voor een deel niet ontvankelijk te verklaren en de vordering voor het overige deel toe of af te wijzen.

In de praktijk lijken rechters echter niet zo zeer eerst te beoordelen of de benadeelde partij wel ontvankelijk is, om vervolgens te bepalen of de vordering dan moet worden toe- of afgewezen. De hoofdvraag die rechters zich stellen is: 'Kan deze vordering worden toegewezen?'. Als het antwoord ontkennend is, wordt bijna altijd naar de niet-ontvankelijkheid gegrepen. Afwijzing van de vordering komt weinig voor. Dit sluit aan bij de aanbeveling van het LOVS, dat het de voorkeur verdient om de benadeelde partij niet ontvankelijk te verklaren boven afwijzing van de vordering. Als de vordering (deels) niet-ontvankelijk is verklaard, dan heeft de benadeelde partij immers nog de mogelijkheid om (dat deel van) de vordering aan de burgerlijke rechter voor te leggen (art. 361 lid 3 Sv). Dat is een belangrijk verschil met de rechtsgevolgen van een afgewezen vordering. Deze kan door het slachtoffer (voor dat gedeelte) niet meer aan de burgerlijke rechter worden voorgelegd (una via-beginsel). Om deze reden betracht de rechter terughoudendheid bij het afwijzen van vorderingen: de voorkeur wordt gegeven aan de niet-ontvankelijkheidsverklaring.

Wanneer kan een vordering nu worden toegewezen? Ten eerste dient de vordering van de benadeelde partij te voldoen aan de vereisten van de aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad. Deze worden in de volgende paragraaf uiteengezet. Daarnaast gelden binnen het strafproces nadere vereisten voor toewijzing van de vordering: de verdachte moet veroordeeld zijn, de schade moet rechtstreeks zijn en de vordering moet eenvoudig zijn (art. 361 Sv). Deze worden in paragraaf 4.8.2 besproken. Bijlsma somt nog een aantal voorwaarden op, die niet in artikel 361 Sv

¹⁴² Bijlsma 2005.

¹⁴³ Bijlsma 2005.

worden genoemd, maar die wel vereist zijn voor ontvankelijkheid van de vordering van de benadeelde partij binnen het strafproces:¹⁴⁴

1. Over de vordering is nog niet beslist door de civiele rechter of zij is daar nog niet aanhangig.
2. De vordering is naar civielrechtelijke regels niet verjaard.
3. De benadeelde partij (in het bijzonder de minderjarige of curandus) is voorzien van de bijstand of vertegenwoordiging, die vereist wordt om in een burgerlijk geding te verschijnen (art. 51c Sv).
4. De benadeelde behoort tot de kring van voegingsgerechtigden (art. 51a Sv)

Nu worden echter eerst de voorwaarden voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad uiteengezet.

4.8.2 Aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad

Zoals hierboven is beschreven, is het eerste criterium voor toewijzing van de vordering van de benadeelde partij, dat de dader naar de regels van het materiële civiele recht aansprakelijk is voor de schade van de benadeelde partij (ex art. 6:162 BW). Voor deze aansprakelijkheid van de dader gelden vijf vereisten:¹⁴⁵

1. onrechtmatige daad
2. toerekenbaarheid van de onrechtmatige daad aan de dader
3. schade
4. causaal verband tussen onrechtmatige daad en schade
5. verband tussen het doel van de overtreden norm en het geschade belang (het relativiteitsvereiste).

Voor wat betreft de *onrechtmatige daad* is in paragraaf 2.2.5 reeds beschreven dat er sprake is van een onrechtmatige daad, als er inbreuk is gemaakt op een recht en in geval van een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt (art. 6:162 lid 2 BW). Met het plegen van een delict staat de onrechtmatigheid van de daad over het algemeen vast: de dader heeft in strijd met de wet gehandeld en inbreuk gemaakt op rechten van het slachtoffer (bijvoorbeeld op het eigendomsrecht, het recht op lichamelijke integriteit, het recht op privacy, of het recht op vrijheid). De onrechtmatigheid van een gedraging kan wegvallen als er in casu sprake is van een rechtvaardigingsgrond. In geval van overmacht (art. 40 Sr), noodweer (art. 41 lid 1 Sr), of toestemming van de benadeelde, of als de gedraging in overeenstemming is met een wettelijk voorschrift (art. 42 Sr) of met een bevoegd gegeven ambtelijk bevel (art. 43 lid 1 Sr) wordt de gedraging als rechtmatig beschouwd.

Het tweede vereiste voor aansprakelijkheid van de dader is *toerekenbaarheid*. De dader is verplicht de schade te vergoeden, als de onrechtmatige daad aan hem kan worden toegerekend. Van toerekenbaarheid aan de dader is sprake als de onrechtmatige daad te wijten is aan zijn schuld. Hierbij gaat het om de schuldvraag: kan deze dader de onrechtmatige daad worden verweten?¹⁴⁶ Ook als de daad niet

¹⁴⁴ Bijlsma 2005, deze voorwaarden worden ook genoemd door Claassens & Wabeke (2005).

¹⁴⁵ Hijma & Olthof 2005.

¹⁴⁶ Hijma & Olthof 2005.

aan de dader kan worden verweten, kan de onrechtmatige daad toch aan hem worden toegerekend als de onrechtmatige daad te wijten is aan een oorzaak die krachtens wet of verkeersopvattingen voor rekening van de dader komt. Van toerekening krachtens de wet is sprake bij gedragingen die verricht zijn onder invloed van een geestelijk of lichamelijke tekortkoming.¹⁴⁷ Van toerekening krachtens verkeersopvattingen is bijvoorbeeld sprake bij verkeersfouten van beginnende automobilisten.¹⁴⁸ Gedragingen van kinderen jonger dan veertien kunnen hun niet als onrechtmatige daad worden toegerekend (art. 6:164 BW). In plaats daarvan is de ouder of voogd aansprakelijk (art. 6:169 BW). Ten slotte kan de daad niet aan de dader worden toegerekend als er sprake is van schulditsluitingsgronden. Zo kan in geval van noodweer-exces (art. 41 lid 2 Sr) of van een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel (art. 43 lid 2 Sr) de dader niet worden verweten dat hij de onrechtmatige daad beging.

De dader kan uiteraard pas aansprakelijk zijn voor schade, als er *schade* is. Deze schade kan zowel materieel als immaterieel van aard zijn. Materiële schade is vermogensschade (art. 6:96 BW). Hieronder vallen bijvoorbeeld de kosten van de bril en jas die tijdens de mishandeling gesneuveld zijn. Ook de waarde van gestolen goederen, herstel- en medische kosten vallen onder materiële schade, net als het verlies van inkomsten doordat het slachtoffer (tijdelijk) niet kon werken. Immateriële schade is nadeel, dat niet onder vermogensschade valt. Immateriële schade bestaat bijvoorbeeld uit het verdriet, de pijn en het verlies van levensvreugde als gevolg van het letsel.¹⁴⁹ Het komt alleen voor vergoeding in aanmerking als de aansprakelijke persoon het oogmerk had zodanig nadeel toe te brengen of de benadeelde lichamelijk letsel heeft opgelopen, in zijn eer of goede naam is geschaad of op andere wijze in zijn persoon in aangetast (art. 6:106 BW). Lichamelijk letsel is vaak duidelijk: als het slachtoffer van een mishandeling een gebroken arm heeft, dan heeft hij recht op smartengeld. Aantasting in de persoon op andere wijze is moeilijker vast te stellen, maar kan bestaan uit geestelijk letsel, of uit andere aantasting van de persoon zonder dat geestelijk letsel bestaat.¹⁵⁰ Deze laatste variant wordt wel aangenomen bij misdrijven tegen de persoon.¹⁵¹ Vermogensdelicten als diefstal en vernieling vormen daardoor in beginsel geen aantasting van de persoon, ook niet indien het gaat om zaken waarvoor de benadeelde een bijzondere affectie heeft.¹⁵² Ook in geval van geestelijk letsel kan niet alle 'vermindering van welzijn' als schadepost worden opgevoerd.¹⁵³ De

¹⁴⁷ Volgens art. 6:165 BW vormt een geestelijke of lichamelijke tekortkoming geen beletsel om de gedraging als een onrechtmatige daad aan de dader toe te rekenen. Wel kan er aanleiding bestaan de omvang van de aansprakelijkheid te matigen met een beroep op art. 6:109 BW.

¹⁴⁸ De onervarenheid van de bestuurder komt voor zijn eigen rekening en de verkeersfout kan de bestuurder gewoon worden toegerekend (Hijma & Olthof 2005).

¹⁴⁹ HR 8 juli 1992, NJ 1992, 714.

¹⁵⁰ Van der Helm 2006, p. 296.

¹⁵¹ Van der Helm 2006, p. 296.

¹⁵² Rummelink 1995. Een uitzondering is dan weer het geval dat de dader juist het oogmerk had de benadeelde in zijn gevoelens te treffen, bijvoorbeeld als wraakneming.

¹⁵³ 'Vermindering van welzijn' kan als verzamelnaam gebruikt worden voor emoties als pijn, verdriet, ergernis, woede, walging, schaamte, angst, existentiële onzekerheid of gevoelens van minderwaardigheid. Zie Bloembergen & Lindenbergh 2001, Lindenbergh 1998.

psychische aantasting moet voldoende ernstig zijn en meer omvatten dan enkel psychisch onbehagen.¹⁵⁴ Bovendien moet het slachtoffer de geestelijke schade voldoende concreet aantonen, zodat zij in rechte kan worden vastgesteld. Dit is in het algemeen slechts het geval bij een in de psychiatrie erkend ziektebeeld.¹⁵⁵

Niet alleen slachtoffers zelf, ook nabestaanden van een overleden slachtoffer kunnen zo veel verdriet hebben, dat zij psychische schade lijden. Deze *affectieschade* komt echter niet voor vergoeding in aanmerking, maar er is wel een wetsvoorstel aanhangig dat hier verandering in wil brengen.¹⁵⁶ Als het wetsvoorstel wordt aangenomen zal vergoeding van affectieschade bij nabestaanden van het slachtoffer onder bepaalde voorwaarden wel mogelijk zijn. Onder omstandigheden is er nu al wel recht op vergoeding van immateriële schade bij nabestaanden wanneer sprake is van *shockschade*: de schade is een gevolg van de schokkende confrontatie met de ernstige gevolgen van het ongeval, bijvoorbeeld in het geval van een moeder die getraumatiseerd is door de aanblik van haar overleden kind.¹⁵⁷

De schade kan dus zowel materieel als immaterieel van aard zijn. Om voor vergoeding in aanmerking te komen, dient zij wel het *gevolg* zijn van de onrechtmatige daad. Dit *causale verband tussen de daad en de schade* is het vierde criterium voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad. Het verband wordt vastgesteld aan de hand van het 'conditio sine qua non'-criterium. Het draait er hierbij om, of de schade zou zijn uitgebleven als de daad niet gepleegd was.¹⁵⁸ Het 'conditio sine qua non'-criterium is het vereiste voor vestiging van de aansprakelijkheid. Het gaat hier om toerekening van het *schadeveroorzakende feit* aan de dader.¹⁵⁹ Voor toerekening van de *schade als gevolg* van het schadeveroorzakende feit gelden andere causaliteitscriteria. Voor vergoeding komen slechts die schadeposten in aanmerking, die, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid (bijv. onrechtmatige daad) en de aard van de schade (bijv. lichamenlijk letsel), als gevolg van de gebeurtenis aan de aansprakelijke persoon kunnen worden toegerekend (art. 6:98 BW).

Het laatste vereiste voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad is het *relativiteitsvereiste* (art. 6:163 BW): de geschonden norm moet strekken tot bescherming tegen de schade zoals de benadeelde die geleden heeft. Het verbod van diefstal beoogt bijvoorbeeld de eigendom te beschermen en moord en doodslag zijn verboden ter bescherming van het menselijk leven. Hantering van de relativiteitseis brengt met zich mee dat de strekking van de overtreden norm moet worden vastgesteld, bijvoorbeeld met behulp van wetshistorisch onderzoek.¹⁶⁰ Daarbij is van belang of de eiser tot de kring van personen behoort die door de norm wordt beschermd, of de soort schade die is geleden binnen de bescherming van de overtreden norm valt en of de wijze waarop de schade is ontstaan binnen de bescherming van de overtreden norm valt. Een dader van een onrechtmatige daad is

¹⁵⁴ Van der Helm 2006, p. 296.

¹⁵⁵ HR 22 februari 2002, NJ 2002, 240 (m.nt. JBMV).

¹⁵⁶ Kamerstukken II 2002/03, 28 781, nr. 1-2.

¹⁵⁷ HR 22 februari 2002, NJ 2002, 240 (m.nt. JBMV).

¹⁵⁸ Hijma & Olthof 2005.

¹⁵⁹ Hijma & Olthof 2005.

¹⁶⁰ Nieuwenhuis 2006.

dus niet aansprakelijk als hij aantoonde dat de overtreden norm niet strekt tot bescherming van de benadeelde, tot de geleden schadeposten of tot de wijze waarop de schade is ingetreden.¹⁶¹

Hierboven is beschreven dat een daad niet alleen onrechtmatig is als de gedraging strijdig is met de wet, maar ook als zij in strijd is met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt. Aangezien een overtreding van de wet tevens een overtreding van de betamelijkheidsregels in kan houden, kan een benadeelde die niet wordt beschermd door de strekking van de overtreden wetsbepaling, nog wel worden beschermd door de strekking van de geschonden betamelijkheidsregels. Door deze 'correctie-Langemeijer' kan de dader in een civiele procedure alsnog aansprakelijk worden gesteld voor de schade.¹⁶²

4.8.3 Nadere vereisten aan de vordering van de benadeelde partij binnen het strafproces

Naast het vereiste van aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad, gelden binnen het strafproces nadere criteria voor toewijzing van de vordering: de verdachte moet *veroordeeld* zijn voor het schadeveroorzakende delict, de schade die de benadeelde partij opvoert, moet aan haar *rechtstreeks* zijn toegebracht door het bewezenverklarde feit (art. 361 lid 2 sub b Sv) en de vordering van de benadeelde partij moet *eenvoudig* van aard zijn (art. 361 lid 3 Sv). Als aan deze vereisten niet wordt voldaan, moet de benadeelde partij niet-ontvankelijk verklaard worden. Hieronder worden de criteria nader uiteengezet, waarbij ook wordt beschreven hoe de rechters in de praktijk met de criteria wordt omgaan.

4.8.3.1 Veroordeling

Art. 361 lid 2 sub a Sv bepaalt dat de benadeelde partij alleen ontvankelijk is als aan de verdachte een straf of maatregel is opgelegd, of als hij schuldig is verklaard zonder oplegging van straf of maatregel (ex art. 9a Sr). De uitspraak die de rechter doet ten aanzien van het feit waarvoor gevoegd is, is daarom van groot belang voor de uitspraak die de rechter kan doen over de vordering van de benadeelde partij. Als de rechter het ten laste gelegde feit niet bewezen acht, kan de vordering van de benadeelde partij – vanwege het accessoire karakter – niet worden toegewezen. Dit is ook zo als de verdachte bijvoorbeeld vanwege zijn geestestoestand wordt ontslagen van alle rechtsvervolgning zonder dat hem een maatregel is opgelegd.

¹⁶¹ Hijma & Olthof 2005.

¹⁶² Hijma & Olthof 2005, Nieuwenhuis 2006, HR 17-1-1961, 568 (Tandartsen): Wetsschending, ongeacht de strekking van de overtreden norm, kan van belang zijn voor het oordeel over de vraag of al dan niet gehandeld is in strijd met de maatschappelijke betamelijkheid.

Aan de geïnterviewde rechters is een casus voorgelegd, waarin de dader ontslagen wordt van alle rechtsvervolging zonder oplegging van straf of maatregel. Enkele rechters zagen niet dat zij op grond hiervan de benadeelde partij sowieso niet ontvankelijk dienen te verklaren. Zij zouden de benadeelde partij echter ook niet ontvankelijk verklaard hebben, omdat zij menen dat het niet eenvoudig is vast te stellen in hoeverre de ontoerekeningsvatbare dader civielrechtelijk aansprakelijk is voor de schade. De meeste rechters kwamen wel meteen tot een niet-ontvankelijk verklaring, maar wezen er wel op dat zij zich niet goed in deze regelgeving kunnen vinden: als aan deze verdachte vanwege zijn ontoerekenbaarheid dwangverpleging was opgelegd, zou de vordering van de benadeelde partij wel voor toewijzing in aanmerking gekomen zijn. Dit is aan de benadeelde partij niet goed uit te leggen. Een rechter geeft aan dat het zelfs voor kan komen dat de verdachte aangeeft dat hij de schade wel wil vergoeden, maar dat de benadeelde partij toch niet ontvankelijk verklaard moet worden, omdat de verdachte wordt ontslagen van alle rechtsvervolging zonder dat een maatregel wordt opgelegd: *“In dat geval verzoek ik de verdachte en de benadeelde vriendelijk om het verder op de gang uit te zoeken. Dit komt zeer vreemd over op de benadeelde partij.”*

4.8.3.2 Rechtstreekse schade en grondslagvereiste

Het tweede vereiste voor ontvankelijkheid van de benadeelde partij is dat de schade die de benadeelde partij opvoert *rechtstreeks* aan haar moet zijn toegebracht door het bewezenverklarde feit (art. 361 lid 2 sub b Sv).¹⁶³ Dit vereiste van *rechtstreekse schade* bepaalt ook wie er voegingsgerechtigd is: degene die zich als benadeelde partij mag voegen, moet *rechtstreeks* schade hebben geleden door een strafbaar feit (art. 51a Sv). Dit is in paragraaf 4.3 reeds besproken. Ook voor de ontvankelijkheid van de benadeelde partij moet de schade dus *rechtstreeks* zijn toegebracht door het bewezen verklaarde feit (art. 361 lid 2 sub b Sv). Van rechtstreekse schade is sprake als iemand is getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd.¹⁶⁴

In artikel 361 lid 2 sub b Sv bepaalt niet alleen dat de schade rechtstreeks moet zijn, de schade moet tevens rechtstreeks zijn toegebracht *door het bewezenverklarde feit*. In dit zogenaamde *grondslagvereiste* komt het accessoire karakter van de voeging als benadeelde partij goed tot uiting: het schadeherstel is afhankelijk van de merites van de strafzaak.¹⁶⁵ Het grondslag-

Casus A

A loopt 's avonds laat op straat wanneer B plotseling achter een boom vandaan springt en A vastgrijpt en betast, waarbij de jas en tas van A beschadigd worden. A voegt zich in het strafproces met een schadevordering van € 150 aan materiële schade en € 400 aan immateriële schade.

B wordt vervolgd voor aanranding, maar het feit wordt hem niet toegerekend en hij wordt ontslagen van alle rechtsvervolging (zonder oplegging van TBS).

ieuwe jas:	100 €
Nieuwe tas:	50 €
Immateriële schade voor de aanranding:	400 €
Totaal	550 €

¹⁶³ Of als het een schadevordering ex art. 51a lid 2 Sv betreft (erfgenamen, kosten levensonderhoud, kosten lijkbezorging) (Claassens & Wabeke 2005).

¹⁶⁴ Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p.11.

¹⁶⁵ Van Strien 2001.

vereiste houdt enerzijds in dat voeging alleen mogelijk is bij ten laste gelegde feiten. Een benadeelde partij kan dus geen vergoeding vorderen van schade die is ontstaan door een delict dat ad informandum aan de rechter wordt voorgelegd, of dat überhaupt niet aan de rechter wordt voorgelegd.¹⁶⁶ En vanwege het grondslagvereiste is ook de ‘correctie–Langemeijer’ niet mogelijk.¹⁶⁷

Anderzijds houdt de grondslageis in, dat *bewezen* moet zijn dat de verdachte het strafbare feit gepleegd heeft, voordat de vordering tot schadevergoeding kan worden toegewezen. Als het delict niet bewezen wordt verklaard – en de verdachte voor dat delict dus vrijgesproken wordt – dan is de vordering van de benadeelde partij niet-ontvankelijk. Dit hangt ook weer samen met het eerste criterium voor de ontvankelijkheid van de benadeelde partij: de verdachte moet zijn veroordeeld.

Vanwege het vereiste dat de schade *rechtstreeks* moet zijn toegebracht door het *bewezenverklaarde* feit, is het binnen het strafrecht bijvoorbeeld niet mogelijk dat de benadeelde vergoeding krijgt voor bebloede muren en vloeren, als er een poging tot doodslag tegen een ander is gepleegd in zijn huis. Het doodslag-artikel ziet immers op bescherming van het leven, en strekt niet tot bescherming van het eigendom van een derde.¹⁶⁸ Een ander voorbeeld is schade die is ontstaan door een vechtpartij: bij mishandeling is het verbod om een ander letsel toe te brengen wel gegeven ter bescherming van het slachtoffer, maar het strekt bijvoorbeeld niet tot bescherming tegen de schade die de kroegbaas lijdt, doordat de vechtpartij in zijn kroeg plaatsvond. De vordering van de kroegbaas zou alleen toegewezen kunnen worden als de verdachte ook voor vernieling vervolgd en veroordeeld is.

Het is overigens niet vereist dat de schade uitdrukkelijk in de bewezenverklaring wordt genoemd. In de memorie van toelichting bij de Wet Terwee wordt het begrip ‘rechtstreekse schade’ als volgt nader toegelicht: *‘Aan de voorwaarde dat de schade een rechtstreeks gevolg is van het bewezen verklaarde feit, is voldaan als in de telastlegging de gedraging is omschreven die de schade heeft veroorzaakt, zodat op basis van de telastlegging de civiele vordering kan worden onderzocht. Wordt een verdachte bijvoorbeeld vervolgd wegens mishandeling dan zal de benadeelde partij zich kunnen voegen met haar vordering die een rechtstreeks gevolg is van de mishandeling, ongeacht de vraag of deze schade in de telastlegging is vermeld.’*¹⁶⁹ De schade hoeft dus niet als zodanig in de tenlastelegging te worden vermeld, als de bewezenverklaring de gedraging die de schade heeft veroorzaakt maar wel omschrijft. Als bijvoorbeeld in een tenlastelegging van diefstal met braak verzuimd is een bepaald gestolen goed te vermelden, kan de dader toch tot vergoeding van (ook) dat goed worden veroordeeld, mits uit het onderzoek ter terechtzitting blijkt dat (ook) dat goed is gestolen bij de in de tenlastelegging bedoelde inbraak.¹⁷⁰

In de jurisprudentie heeft het grondslagvereiste zich echter verder ontwikkeld: van rechtstreekse schade is sprake als er een *nauw verband* is tussen de schade en

¹⁶⁶ Het aanvankelijke voornemen om voeging als benadeelde partij ook mogelijk te maken voor slachtoffers van feiten die ad informandum worden gevoegd (Kamerstukken II 1989/90, 21 345, nr.2 en 3) is bij nota van wijziging geschrapt (Kamerstukken II 1990/91, 21 345, nr. 6) (Van Stien & Van Maurik 2005).

¹⁶⁷ Zie paragraaf 4.8.2.

¹⁶⁸ HR 20 oktober 1992, NJ 1993, 157.

¹⁶⁹ Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p.17.

¹⁷⁰ Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces (Wet Terwee) 2004.

het bewezenverklaarde delict.¹⁷¹ Als iemand schade heeft geleden door een aanrijding en de verdachte alleen veroordeeld wordt voor doorrijden na een aanrijding – en dus niet voor de aanrijding zelf – dan komt de schade die door dat ongeval veroorzaakt is blijkens jurisprudentie niet voor vergoeding in aanmerking, omdat (voldoende) rechtstreeks verband ontbreekt.¹⁷²

Ook hierover is aan rechters een casus voorgelegd. Bijna de helft van de geïnterviewde rechters zou de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaren, omdat het ten laste gelegde feit niet het schadeveroorzakende feit is geweest. Een rechter geeft daarbij aan dat hij dit wel “*met pijn in het hart*” zou doen. Een andere rechter is van mening dat het niet aan hem, maar aan de wetgever is om deze regel aan te passen.

De andere helft van de rechters zou, mits het slachtoffer geen medeschuld had aan de aanrijding, in een dergelijk geval wel schadevergoeding toewijzen, omdat het doorrij-delict niet mogelijk geweest zou zijn zonder de aanrijding. Zij zijn dus van mening dat er wel voldoende nauw verband bestaat voor schadevergoeding. Volgens een rechter is er op de rechtbank tussen rechters onderling discussie over hoe deze zaken beoordeeld moeten worden. Daarbij kunnen volgens hem de ‘starre’ rechters van de ‘rekkelijke’ worden onderscheiden. De ‘starren’ menen dat een vordering niet kan worden toegewezen als het feit niet ten laste is gelegd. De ‘rekkelijken’ zijn minder strikt en proberen eerder een nauw verband tussen de schade en het ten laste gelegde feit te ontdekken: “*Als je een heler ook veroordeelt voor de schade van de bestolene, dan zou je de doorrijder ook moeten veroordelen,*” meent deze rechter.

Over het rechtstreeks verband is aan de rechters nog een casus voorgelegd. In deze casus (Casus C) had de moeder van het slachtoffer ook schade van het delict, omdat het traangas ook in haar ogen was gekomen en omdat haar deur door de verdachte beschadigd is. Geen van de rechters zou schadevergoeding voor de vervanging van de deurruit toewijzen, omdat voldoende verband tussen de mishandeling van de zoon en de vernielde deur ontbreekt. Wel beschouwen enkele rechters de immateriële schade die

Casus B

Fietser A wordt op klaarlichte dag door automobilist B op een polderweggetje aangereden en belandt met een bloedend hoofd, een hersenschudding en een gebroken been in de berm. De fiets en de jas van A zijn zwaar beschadigd. B is na het ongeval doorgereden.

B wordt vervolgd en veroordeeld voor doorrijden na een ongeval (en niet voor het ongeval zelf).

A heeft zich in het strafproces gevoegd met een schadevordering van € 2000:

Reparatiekosten voor de fiets:	150 €
Nieuwe jas:	100 €
Medische kosten:	500 €
Immateriële schade:	1.250 €
Totaal	2.000 €

Casus C

B is bij zijn moeder (A) op bezoek als hij ruzie krijgt met buurman C. A staat in haar huis naast B, als B door C in de ogen gespoten wordt met traangas. A krijgt het traangas ook in haar ogen. C rent daarna weg, maar schopt nog wel een ruit van de deur in.

C wordt uitsluitend vervolgd en veroordeeld voor mishandeling van B (niet van A).

A heeft zich in het strafproces gevoegd met een vordering voor schadevergoeding voor € 250 (€ 100 voor de deurruit, € 150 aan immateriële schade).

Vervanging van de deurruit	100 €
Immateriële schade voor de mishandeling	150 €
Totaal	250 €

¹⁷¹ HR 12 februari 2002, 02580/00.

¹⁷² Hof Den Bosch, 2 november 2001, NJ 2002, 154.

samenhangt met het traangas als rechtstreekse schade. Zij doen dit, omdat zij menen dat de schade van de moeder onder het belang valt, dat bij het delict mishandeling wordt beschermd. De meeste rechters zouden de moeder echter in haar vordering niet ontvankelijk verklaren, omdat de verdachte alleen veroordeeld is voor de mishandeling van de zoon en niet voor de mishandeling van de moeder en de vernieling van de deur. Een rechter wijst erop dat het misschien wel sneu is voor de benadeelde om hem niet ontvankelijk te verklaren, maar dat dit aan het OM te wijten is: *“Als de officier van justitie het delict niet ten laste heeft gelegd, kan de uitspraak over de vordering van de benadeelde partij niet als herstelmiddel voor fouten van de officier van justitie worden gebruikt.”*

4.8.3.3 Eenvoudig van aard

Naast de algemene voorwaarden voor aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad en de nadere vereisten binnen het strafproces (veroordeling, rechtstreekse schade en grondslagvereiste) dient de vordering van de benadeelde partij eenvoudig van aard te zijn (art. 361 lid 3 Sv). Dit betekent dat de strafrechter zich niet hoeft te buigen over complexe civiele vorderingen, die worden betwist en die alleen door een grondig onderzoek met behulp van getuigen en deskundigen beoordeeld kunnen worden. Vanwege het eenvoudsvereiste kan de rechter zich beperken tot beslissingen over vorderingen waarover volstrekte duidelijkheid bestaat, of waarover de gewenste duidelijkheid op eenvoudige wijze kan worden verkregen.¹⁷³ Het accessoire karakter van de voeging als benadeelde partij komt daarmee goed in dit eenvoudsvereiste tot uitdrukking. Een strafproces is er in eerste instantie immers op gericht om de zaak van de verdachte te behandelen. Als de vordering tot schadevergoeding, waarmee de benadeelde partij zich in het strafproces voegt, ingewikkeld is, moet de strafrechter te veel tijd en aandacht besteden aan die vordering. Het proces tegen de verdachte kan dan door de schadevergoedingskwestie worden overschaduwd.¹⁷⁴ Ook het recht van de verdachte op berechting binnen redelijke termijn kan in het geding komen. Om te voorkomen dat het behandelen van de vordering tot schadevergoeding ten koste gaat van de behandeling van de strafzaak tegen de verdachte dient de vordering eenvoudig van aard te zijn.

De benadeelde partij heeft overigens de mogelijkheid om de vordering te splitsen in een eenvoudig en in een niet-eenvoudig deel. Op die manier kan de benadeelde partij zich voor het gedeelte van de vordering dat eenvoudige schade betreft, voegen in het strafproces. De ingewikkelde schade zal de benadeelde partij aan de civiele rechter moeten voorleggen. Dit is niet alleen van belang voor zaken waarin een deel van de schade moeilijk te bewijzen is, maar ook voor zaken waarin de hoogte van sommige schadeposten nog niet vaststaat, bijvoorbeeld als er bij letsel nog geen medische eindtoestand is ingetreden.¹⁷⁵ Ook de rechter kan bij zijn uitspraak de

¹⁷³ Kamerstukken II 1989/90, 21 345, nr. 3, p. 11.

¹⁷⁴ Van Strien 2001.

¹⁷⁵ Van Dijk & Groenhuijsen 1993.

vordering splitsen: het eenvoudige deel kan worden toegewezen, voor het overige deel kan de rechter de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaren.¹⁷⁶

Wanneer is een vordering nu eenvoudig van aard? Dit is het geval als er over de vordering volstrekte duidelijkheid bestaat, zowel wat betreft de grondslag als de hoogte ervan, of als de gewenste duidelijkheid op eenvoudige wijze kan worden verkregen.¹⁷⁷ Een vordering die betwist wordt en slechts door een grondig onderzoek met behulp van getuigen en deskundigen beoordeeld kan worden, is niet eenvoudig van aard.¹⁷⁸ Daarom is shockschade te ingewikkeld voor behandeling in een strafgeding en moet zij voor de burgerlijke rechter worden aangebracht.¹⁷⁹ Toch wijst de rechter soms wel immateriële schadevergoeding wegens shockschade toe.¹⁸⁰ Hij kan dit doen als de shockschade zeer evident is. Shockschade komt in het strafproces dus alleen in zeer uitzonderlijke gevallen voor vergoeding in aanmerking.¹⁸¹

Omdat er duidelijkheid over de vordering moet bestaan, is de eenvoud van de vordering ten eerste sterk afhankelijk van de bewijsmiddelen die de benadeelde partij bij het voegingsformulier gevoegd heeft. Als de benadeelde partij bijvoorbeeld opvoert dat er een fotocamera gestolen is van € 500, maar zij heeft geen bonnetje om te bewijzen dat de camera zo duur was, kan de rechter de vordering al als niet eenvoudig bestempelen. Het eenvoudsvereiste is echter niet zo sterk dat een vordering meteen te ingewikkeld is, zodra zij niet goed met bewijsmiddelen wordt onderbouwd.¹⁸² Als er geen bonnetjes of andere bewijsmiddelen van de schade zijn, kan de rechter de hoogte van de schade namelijk ook schatten (art. 6:97 BW). Ook het LOVS wijst de rechters er op, dat de schade kan worden geschat aan de hand van de gegevens in het strafdossier, of door eigen ervaring van de rechter van de gemiddelde waarde van een gestolen goed of de gemiddelde reparatiekosten.¹⁸³ Een benadeelde heeft lang niet altijd nog een bonnetje van bijvoorbeeld zijn bril die hij vier jaar geleden gekocht heeft. Soms wordt de nota van de nieuw gekochte bril bijgevoegd. Deze kan echter niet geheel voor vergoeding in aanmerking komen, omdat 'nieuw voor oud' niet de regel is. Bij de vordering zal daarom rekening gehouden moeten worden met afschrijvingen. Op de rechtbanken worden daartoe standaard tabellen geraadpleegd. Als de benadeelde partij het beschadigde goed nog niet hersteld of vervangen heeft, of niet van plan is om dit te doen, heeft zij toch recht op schadevergoeding. Dit wordt ook benadrukt in de LOVS-aanbevelingen. Om deze schade toch te onderbouwen kan de benadeelde partij gebruik maken van een pro forma nota. Dit is een soort offerte: de kosten van reparatie of van vervanging

¹⁷⁶ Als de rechter de vordering splitst en deels toewijst en deels niet-ontvankelijk verklaart, wordt dit wel eens 'voorschot' genoemd. Dit is echter misleidend: waar het in het civiele recht bij een voorschot gaat om een voorlopige vaststelling, die later wordt gevolgd door een definitieve vaststelling waarbij moet worden bijbetaald of teruggegeven, is er binnen het strafrecht geen sprake van een *voorlopige* vaststelling: het vastgestelde bedrag wordt definitief zodra het vonnis onherroepelijk is geworden (zie Langemeijer 2004, p.61).

¹⁷⁷ Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p.11.

¹⁷⁸ Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 3, p.11.

¹⁷⁹ HR 15 april 2003, NJ 2003, 364.

¹⁸⁰ Hof Amsterdam, 24 maart 2006, LJN: AV8220.

¹⁸¹ Voegingswijzer SHN 2006.

¹⁸² Kamerstukken II 1989/90, 21 345, 5, p.6 & 12. Claassens & Wabeke 2005.

¹⁸³ Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004.

van een goed zijn beraamd, zonder dat de reparatie of vervanging heeft plaatsgevonden. Als de rechter twijfelt of de offerte in overeenstemming is met de reële herstelkosten, komt het eenvoudsvereiste wel in het geding. Hij kan de benadeelde partij dan niet ontvankelijk verklaren.¹⁸⁴ Ook als de schadeopgaaf lang geleden is gedaan en de rechter zich bijvoorbeeld een jaar later over het voegingsformulier buigt, wordt de vordering snel niet-ontvankelijk verklaard, omdat niet eenvoudig is vast te stellen of de opgevoerde schade op dit moment nog steeds bestaat.

Naast de mate van onderbouwing speelt het verweer dat de verdachte tegen de vordering voert een rol bij het oordeel van de rechter over de eenvoud van de zaak. Bij de behandeling van de vordering vraagt de rechter aan de verdachte of deze zich in de schadeposten kan vinden en of hij bereid is de schade te vergoeden. Als een verdachte aangeeft dat hij wel bereid is om de schade te vergoeden, wijzen sommige rechters de vordering van de benadeelde partij makkelijker toe, ook als er best wat op de vordering is aan te merken. Een rechter zegt hierover: *“Als de verdachte zegt dat hij bereid is de schade te vergoeden, ga ik veel minder formeel met de vordering om.”* Andere geïnterviewde rechters benadrukken dat zij als strafrechter anders met een weersproken vordering omgaan dan de civiele rechter. In het civiele recht geldt de regel dat de rechter alles toewijst wat niet betwist wordt. Het LOVS merkt daarbij op dat dat alleen geldt voor vorderingen die eenvoudig van aard zijn. Als de vordering niet eenvoudig is, dient de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaard te worden.

Enkele strafrechters gaan nog een stap verder en menen dat de strafrechter zich bij de behandeling van de vordering van de benadeelde partij niet zo lijdelijk moet opstellen, omdat de verdachte niet in dezelfde positie verkeert als de verweerder in een civiele zaak. De verdachte moet immers nog veroordeeld worden, en wil zich daarom van zijn beste kant laten zien. Het voeren van een scherp verweer tegen de vordering van de benadeelde partij draagt over het algemeen niet aan dat doel bij. De verdachte is daarom minder vrij om bijvoorbeeld te zeggen dat € 100 te veel is voor een vijf jaar oude jas, ook al zou dit verweer legitiem zijn. Deze rechters vinden dus, dat er niet te veel waarde moet worden gehecht aan het uitblijven van verweer door de verdachte, maar dat de rechter, mede ter bescherming van de verdachte, zelf actief naar verweermogelijkheden moet kijken.¹⁸⁵

Als de (advocaat van de) verdachte zich wel tegen de vordering verweert, geven sommige rechters aan dat zij snel aan het twijfelen gebracht kunnen worden. Dit is met name het geval als de benadeelde partij niet ter zitting aanwezig is om de schadeposten nader toe te lichten. Maar ook als de benadeelde partij wel aanwezig is, kan de advocaat van de verdachte soms vrij makkelijk twijfel zaaien over de eenvoud van de vordering, door bijvoorbeeld aan de benadeelde partij bij een autobeschadiging te vragen hoeveel krassen er vóór het delict al op de auto zaten, of waarom hij de auto heeft laten overspuiten bij een dure garage, en niet bij een goedkopere. Een rechter zegt over het verweer van de verdachte: *“Als er meteen een*

¹⁸⁴ Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces 2004.

¹⁸⁵ Op het belang van deze actievere opstelling van de rechter wordt ook gewezen door Beurskens (2002).

aantal vragen worden opgeworpen, die niet makkelijk te beantwoorden zijn, vind ik het niet meer eenvoudig, en verklaar ik de benadeelde partij niet ontvankelijk.”

Ook de mening van de officier van justitie over de toewijsbaarheid van de vordering kan hierbij een rol spelen. Als de officier de aandacht vestigt op de ingewikkeldheid van de schadeposten, neemt de rechter dit mee bij zijn afweging. De mening van de officier is echter niet bepalend, het komt ook voor dat de officier meent dat de benadeelde partij niet ontvankelijk moet worden verklaard, terwijl de rechter de vordering toch toewijst.

Daarnaast geven de geïnterviewde rechters aan de vordering al snel niet meer eenvoudig te vinden als de benadeelde partij zelf aandeel heeft gehad in het ontstaan van de schade. Als de schade mede een gevolg is van een omstandigheid die aan de benadeelde kan worden toegerekend, is er sprake van eigen schuld van de benadeelde partij. Binnen het civiele recht wordt de schade die de dader moet vergoeden dan verminderd door de schade over de dader en de benadeelde te verdelen, naar evenredigheid van schuld (art. 6:101 BW).¹⁸⁶ Omdat het moeilijk is om het precieze aandeel van de benadeelde partij in het ontstaan van de schade vast te stellen, wordt een vordering waarin de verdachte een beroep doet op de eigen schuld van de benadeelde vaak niet ontvankelijk verklaard.

De hoogte van het gevorderde bedrag is volgens de geïnterviewde rechters op zich niet bepalend voor het eenvoudsvereiste, maar vorderingen voor hoge bedragen zijn wel vaak ingewikkelder. Dit geldt met name voor rechtspersonen. Een energiebedrijf dat schadevergoeding vordert wegens illegale stroomaftap, voert bijvoorbeeld ingewikkelde berekeningen op, met schattingen van stroomverbruik en kosten voor het opsporen van de fraude. Andere rechtspersonen voeren vaak gedeelde winst op, of hoge kosten voor de tijd die de manager van het bedrijf in het doen van aangifte heeft gestopt. Dit wordt door de rechter al snel niet eenvoudig bevonden. Ook natuurlijke personen vorderen soms hele hoge schadebedragen. Vooral slachtoffers die zonder hulp van SHN zelf een prijs hangen aan de immateriële schade, verwachten vaak veel te veel geld te krijgen. Veel van de geïnterviewde rechters geven aan dat zij benadeelde partijen die 'overvragen' sneller niet ontvankelijk verklaren. Ook officieren van justitie geven aan het idee te hebben dat 'overvragers' vaker bot vangen.

In de praktijk blijkt het sterk van de kennis en ervaring van de rechter met het civiele recht af te hangen of een vordering eenvoudig van aard wordt bevonden. Rechters die minder affiniteit hebben met het civiele recht, zijn over het algemeen terughoudender in het schatten van het schadebedrag. Ook aan pro forma nota's wordt niet altijd veel waarde gehecht. De reden hiervoor lijkt te zijn, dat rechters het schadebedrag met zekerheid willen kunnen vaststellen. Als dit niet kan, dan vinden zij een vordering al snel niet eenvoudig. Een rechter geeft aan: "Als ik er langer dan tien seconden over na moet denken, dan vind ik de vordering niet eenvoudig".

Andere rechters draaien hun hand er niet voor om om het schadebedrag te schatten, of matigen zonder problemen het schadebedrag als de benadeelde eigen schuld heeft bij de schade. Enkele rechters geven ook aan dat zij de benadeelde

¹⁸⁶ Hierbij vindt nog een billijkheidscorrectie plaats: de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden van het geval kunnen reden zijn voor een andere schadeverdeling (art. 6:101 BW).

partij niet graag met lege handen naar huis willen sturen, zij proberen bij een vordering die niet helemaal toegewezen kan worden altijd te kijken welk bedrag de schade toch wel ten minste waard is.

4.8.4 De uitspraak

Als de benadeelde partij ontvankelijk is en de vordering is gegrond, dan wijst de rechter de vordering dus aan de benadeelde partij toe. Hierboven is al geschreven, dat een vordering die niet wordt toegewezen, bijna altijd niet-ontvankelijk wordt verklaard. Als op voorhand duidelijk is dat de schade geen rechtstreeks gevolg is van het strafbare feit, of dat de vordering niet eenvoudig van aard is, hoeft de strafrechter niet tot de einduitspraak te wachten om de vordering niet-ontvankelijk te verklaren (art. 333 Sv). Er is ook sprake van kennelijke niet-ontvankelijkheid als bijvoorbeeld de verzekeraar die aan het slachtoffer schadevergoeding heeft uitgekeerd zich voegt als benadeelde partij, of als voeging plaatsvindt bij een ad informandum gevoegd feit.¹⁸⁷ In de praktijk blijkt het echter bijna niet voor te komen dat de rechter een benadeelde partij vóór de einduitspraak niet ontvankelijk verklaart. Daar zijn verschillende redenen voor aan te voeren. Ten eerste zijn veel rechters onbekend met de mogelijkheid om niet tot de einduitspraak te wachten met het niet-ontvankelijk verklaren van de benadeelde partij. Andere rechters kiezen er bewust voor om deze mogelijkheid niet te benutten. Enerzijds komt dat doordat van het uitspreken van de kennelijke niet-ontvankelijkheid weinig tijdswinst wordt verwacht, omdat de behandeling van een eenvoudige vordering toch weinig tijd kost. Anderzijds wordt door de vordering van een benadeelde partij die kennelijk niet ontvankelijk is toch 'gewoon' bij de einduitspraak te behandelen, aan het slachtoffer het gevoel gegeven dat zijn vordering serieus genomen wordt. Daarnaast kan de benadeelde partij die ter zitting aanwezig is de vordering nog mondeling toelichten, waardoor hij toch ontvankelijk kan zijn in zijn vordering. Het wordt daarom niet wenselijk geacht om de benadeelde bij voorbaat niet ontvankelijk te verklaren. Eén rechter gaf aan dat zij de benadeelde partij een keer al aan het begin van de zitting niet-ontvankelijk verklaarde. In deze zaak was de advocaat van de verdachte van plan om uitgebreid verweer te voeren tegen een zeer hoge vordering, die toch al nooit toegewezen zou kunnen worden, omdat de benadeelde partij schade opvoerde die niet hij, maar zijn werkgever had geleden wegens het ziekteverzuim dat door het delict is ontstaan. Door de benadeelde partij meteen niet ontvankelijk te verklaren, werd voor de verdachte de kou meteen uit de lucht genomen.

Een vordering wordt niet alleen niet-ontvankelijk verklaard als de vordering te ingewikkeld is, ook wanneer het formulier onjuist of onvolledig is ingevuld, niet is ondertekend, of als de machtiging of vertegenwoordiging niet klopt, verklaart de rechter de benadeelde partij niet ontvankelijk. Daarnaast wordt de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaard als de verdachte wordt vrijgesproken, of wordt ontslagen van alle rechtsvervolgning zonder oplegging van straf of maatregel.

Afwijzing van de vordering komt niet veel voor. Een vordering kan worden afgewezen als de schade onvoldoende is aangetoond, of bijvoorbeeld niet door het

¹⁸⁷ Claassens & Wabeke 2005.

strafbare feit is veroorzaakt. De meeste geïnterviewde rechters geven aan dat zij een vordering alleen afwijzen, als ze zeker weten dat de civiele rechter de vordering ook nooit toe zou wijzen. Een vordering wordt ook afgewezen als de schade inmiddels niet meer bestaat, doordat deze al vergoed is door bijvoorbeeld de verdachte of de verzekeringsmaatschappij.

Hierbij moet worden benadrukt dat een afwijzing van de vordering niet per definitie 'negatief' is. Als de schade niet meer bestaat, is een afwijzing niet meer dan normaal. En ook in gevallen waarin de benadeelde een bizarre vordering instelt in verhouding tot de schade die hij geleden heeft (bijvoorbeeld € 10.000 euro aan smartengeld voor een blauw oog), of waarin de schade überhaupt niet bestaat, is een afwijzing niet 'negatief', maar rechtens juist.

4.9 Motivering

De geïnterviewde rechters geven allemaal aan dat zij hun beslissing over de vordering van de benadeelde partij tijdens de zitting waarop uitspraak wordt gedaan toelichten. Met name indien de benadeelde partij ter zitting aanwezig is, legt de rechter goed uit waarom hij de vordering (deels) niet ontvankelijk heeft verklaard. De motivering in geval van een niet-ontvankelijkheid blijft echter vaak beperkt tot zinsneden als: 'er is geen rechtstreekse schade' of 'de schade is niet eenvoudig van aard'. Zijn oordeel over de eenvoud van de vordering hoeft niet verder te worden gemotiveerd.¹⁸⁸

Als de benadeelde partij niet op de zitting aanwezig was, blijft de motivering van de rechter vaak onbekend, want de overweging waarom de benadeelde partij voor (een deel van) de vordering niet ontvankelijk is, komt niet altijd goed in het vonnis te staan. Het vonnis bij een politierechterzaak is sowieso heel summier, bij een MK-zaak wordt bij de beslissing over de vordering van de benadeelde partij vaak een standaardmotivering gegeven. Hieronder volgt een voorbeeld van zo'n standaardmotivering in geval van toewijzing van de vordering waarbij meerdere daders hoofdelijk aansprakelijk zijn gesteld en waarbij de schadevergoedingsmaatregel is opgelegd.

...Wijst de vordering van de benadeelde partij [naam], toe en veroordeelt de veroordeelde tot betaling aan de benadeelde partij van een bedrag van € 1.000,- (zegge: duizend euro). Veroordeelt de veroordeelde tevens in de kosten door de benadeelde partij gemaakt en ten behoeve van de tenuitvoerlegging van deze uitspraak nog te maken, tot op heden begroot op nihil. De veroordeelde is niet tot vergoeding van bovengenoemd bedrag gehouden voor zover dit al door veroordeeldes mededader is voldaan.

Verplicht de veroordeelde aan de Staat te betalen een geldbedrag van € 1.000,- (zegge: duizend euro) ten behoeve van de benadeelde partij [naam], bij gebreke van betaling en verhaal te vervangen door 40 dagen hechtenis. Toepassing van de vervangende hechtenis heft de hiervoor opgelegde verplichting niet op.

¹⁸⁸ HR 17 juni 1997, DD 97.301.

Heeft de veroordeelde voldaan aan de verplichting tot betaling aan de Staat van een bedrag van € 1.000,- ten behoeve van de benadeelde partij, dan vervalt de verplichting om dit bedrag aan de benadeelde partij te betalen. Dit geldt ook omgekeerd: heeft de veroordeelde de vordering van de benadeelde partij betaald, dan vervalt de verplichting tot betaling van dit bedrag aan de Staat.

Als de rechter de benadeelde partij gedeeltelijk niet-ontvankelijk heeft verklaard, dan wordt aan bovenstaande motivering een zin toegevoegd als:

Bepaalt dat de benadeelde partij voor het overige deel van de vordering niet ontvankelijk is en dat zij de vordering voor dat deel slechts bij de burgerlijke rechter kan aanbrengen.

Als een vordering gedeeltelijk wordt toegewezen, blijkt uit het vonnis niet altijd duidelijk welk gedeelte van de vordering is toegewezen, en voor welk deel de benadeelde partij niet ontvankelijk is verklaard. Dit maakt het erg lastig voor de benadeelde als hij nog een civiele procedure zou willen starten om de rest van de vordering op de verdachte te verhalen. Het komt echter ook voor dat in het vonnis de posten die al dan niet zijn toegewezen wel zijn gespecificeerd. In het vonnis is dan bijvoorbeeld vermeld:

...Wijst de vordering voor wat betreft de materiële schade toe tot een bedrag van € 300 (€ 50 voor de jas, € 250 voor medische kosten) en bepaalt dat de vordering tot immateriële schade wordt toegewezen tot een bedrag van € 200. Verklaart de benadeelde partij voor het overige deel van de vordering niet ontvankelijk.

Aan de benadeelde partij wordt door het slachtofferloket van het OM een brief gezonden, waarin vermeld staat wat de uitspraak in de strafzaak is. Daarbij wordt vermeld of de verdachte veroordeeld is, welke sanctie hij heeft gekregen en wat de beslissing van de rechter is op de vordering van de benadeelde partij. Als het vonnis niet duidelijk omschrijft welke posten al dan niet zijn toegewezen, kan deze brief ook niet meer duidelijkheid verschaffen.

4.10 Proceskosten

Wanneer de rechter zich uitspreekt over de vordering van de benadeelde partij, beslist de rechter tevens over de kosten die door de benadeelde partij en de verdachte zijn gemaakt of ten behoeve van de tenuitvoerlegging nog gemaakt moeten worden (art. 361 lid 5 Sv j° art. 592a Sv). De kosten van de (voorbereiding van de) voeging en de behandeling ter zitting worden door de rechter vastgesteld.¹⁸⁹ De kosten die door de verdachte zijn gemaakt betreffen doorgaans het honorarium van zijn raadsman, voorzover deze kosten zijn gemaakt ten behoeve van de verdediging tegen de vordering van de benadeelde partij. De kosten van de

¹⁸⁹ Bijlsma 2005.

benadeelde partij kunnen naast de kosten voor rechtsbijstand en eventueel vertegenwoordiging tevens bestaan uit loonderving, reis- en verblijfkosten (art. 238 Rv), kosten voor een tolk en voor het produceren van bewijsstukken.

Een uitgangspunt in het civiele recht is dat de verliezende partij de proceskosten van de winnende partij betaalt (art. 237 Rv). Als de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen, wordt de verdachte daarom tevens in de proceskosten van de benadeelde partij veroordeeld. Onder de proceskosten vallen ook executiekosten die de benadeelde partij moet maken om een toegewezen vordering bij de veroordeelde te innen (art. 592a Sv). De kosten voor de deurwaarder, die door de benadeelde partij wordt ingeschakeld, kunnen daardoor ook op de dader worden verhaald. Als de benadeelde partij niet ontvankelijk wordt verklaard, of de vordering wordt afgewezen, wordt zij veroordeeld in de proceskosten van de verdachte.¹⁹⁰ Bij gedeeltelijke afwijzing kunnen beide partijen tot een deel van de proceskosten worden veroordeeld (art. 237 lid 1 Rv). Kosten die nodeloos zijn aangewend of veroorzaakt kan de rechter voor rekening laten komen van de partij die de kosten opvoert (art. 237 lid 1 Rv). In de praktijk blijkt de rechter bij een gehele of gedeeltelijk toewijzing de proceskosten van de benadeelde partij vaak op nihil te begroten. De belangrijkste reden hiervoor is dat de benadeelde partij praktisch nooit proceskosten als zodanig opvoert. Op het voegingsformulier wordt ook niet gevraagd naar de kosten die de benadeelde heeft gemaakt voor rechtsbijstand, of naar de reiskosten om de rechtszaak bij de wonen. Veel benadeelde partijen weten daarom niet dat zij de kosten voor het doen van aangifte kunnen opvoeren.

4.11 Hoger beroep (art. 421 Sv)

Als de benadeelde partij het niet eens is met de beslissing van de rechter op haar vordering, kan zij niet zelfstandig hoger beroep instellen. Dat kunnen alleen de officier van justitie of de verdachte doen, binnen twee weken na de einduitspraak (artt. 404 en 408 Sv). Als hoger beroep wordt ingesteld door de officier van justitie of de verdachte, dan moet de benadeelde partij zich voor het gedeelte van zijn vordering dat niet is toegewezen wel weer opnieuw voegen (art. 421 lid 3 Sv). Zij kan dit doen door schriftelijke mededeling aan de advocaat-generaal of aan de griffier voorafgaand aan de zitting, of door mededeling ter zitting.¹⁹¹ Bij een ongewijzigde vordering hoeft de benadeelde partij niet opnieuw een voegingsformulier in te vullen, er kan dan worden volstaan met een verwijzing naar de eerste vordering. Het bedrag dat in hoger beroep wordt gevorderd mag niet hoger zijn dan het bedrag dat in eerste aanleg is gevorderd. Ook mogen geen nieuwe schadeposten worden opgevoerd.

Voor het gedeelte van de vordering dat in eerste aanleg wel is toegewezen, hoeft de benadeelde partij zich niet opnieuw te voegen: de (gedeeltelijk) toegewezen vordering wordt (voor dat deel) van rechtswege meegenomen bij het hoger beroep (art. 421 lid 2 Sv). Een slachtoffer dat zich niet als benadeelde partij in het geding in

¹⁹⁰ Bijlsma 2005.

¹⁹¹ Art. 421 lid 3 Sv, Bijlsma 2005.

eerste aanleg heeft gevoegd, kan zich overigens niet meer voegen in hoger beroep (art. 421 lid 1 Sv). Hij zal dan niet ontvankelijk worden verklaard.¹⁹²

De advocaat-generaal moet de datum waarop het hoger beroep behandeld wordt schriftelijk meedelen aan de benadeelde partij (art. 413 lid 2 Sv). Indien de verdachte of de officier van justitie het beroep intrekt, moet dit ook aan de benadeelde partij worden meegedeeld.

Tijdens de behandeling van de strafzaak in hoger beroep, is de procedure voor de benadeelde partij bijna hetzelfde: de benadeelde partij mag haar vordering toelichten en stukken overleggen die ter bewijs van de schade dienen.¹⁹³ Daarnaast mag de benadeelde partij wel vragen stellen aan getuigen en deskundigen over de schade, maar mag niet zelf getuigen of deskundigen laten oproepen (art. 334 Sv).

Als de officier van justitie of de verdachte geen hoger beroep instellen, kan de benadeelde partij zelfstandig tegen het vonnis, voor zover zijn vordering daarin is afgewezen, bij de burgerlijke rechter in hoger beroep komen (art. 421 lid 4 Sv). Strafrechtelijk is de zaak dan afgedaan, maar civielrechtelijk kan er over de schadevergoeding nog worden doorgeprocedeerd. Dit gebeurt echter niet bij de strafrechter maar bij de burgerlijke rechter. De bepalingen uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn dan van toepassing (art. 421 lid 4 Sv). Dit betekent onder andere dat het hoger beroep binnen drie maanden na het vonnis moet zijn ingesteld. Daarnaast is hoger beroep alleen mogelijk als de vordering meer dan € 1750 bedraagt (art. 332 Rv). Bovendien is de benadeelde partij verplicht zich door een procureur te laten vertegenwoordigen (art. 331 j° 79 lid 2 Rv).

4.12 Incasso

Als de rechter de vordering van de benadeelde toewijst, betekent dit nog niet dat zij haar geld onmiddellijk krijgt. De benadeelde partij krijgt van de griffier een afschrift van het vonnis of arrest, waarin de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen (art. 554 lid 1 Sv). Met deze grosse heeft de benadeelde partij een executoriale titel om het vonnis van de strafrechter ten uitvoer te leggen, volgens de regels van het Wetboek van Burgerlijke rechtvordering.¹⁹⁴ Om de dader tot betaling te bewegen kan de benadeelde partij de dader sommen om de schadevergoeding te betalen. Als de dader dit weigert, kan de benadeelde partij een deurwaarder inschakelen (art. 434 Rv).

Uit de interviews blijkt dat de rechter, als hij de vordering van de benadeelde partij toewijst, in overeenstemming met de LOVS-aanbevelingen, bijna altijd ook een schadevergoedingsmaatregel aan de verdachte oplegt.¹⁹⁵ De benadeelde hoeft dan

¹⁹² HR 17 februari 1998, NJ 1998, 449.

¹⁹³ Bijlsma 2005.

¹⁹⁴ De veroordeling van de verdachten tot betaling van schadevergoeding kan overigens niet uitvoerbaar bij voorraad worden verklaard (d.w.x. executabel, hoewel het vonnis nog niet in kracht van gewijsde is). De connexiteit met de strafzaak verzet zich hiertegen en er is geen wettelijke bepaling die uitvoerbaarverklaring bij voorraad in dit geval mogelijk maakt. (Claasens & Wabeke 2005).

¹⁹⁵ Dit duidt er ook op, dat het aantal schadevergoedingsmaatregelen dat volgens OM-data 'los' wordt opgelegd (zonder dat er een uitspraak over de vordering van de benadeelde partij) te maken heeft met de wijze waarop de uitspraak in COMPAS wordt geregistreerd (zie hoofdstuk 5).

zelf niet een deurwaarder in te schakelen, want de incasso is dan in handen van het CJIB. Bijna alle geïnterviewde rechters geven aan de schadevergoedingsmaatregel niet op te leggen als de benadeelde partij een grootwinkelbedrijf is, of een gemeente, energiebedrijf, of andere grote rechtspersoon, omdat deze zelf genoeg mogelijkheden hebben om het bedrag te incasseren. Voor kleinere detailhandels, zoals eenmansbedrijfjes, wordt de schadevergoedingsmaatregel wel opgelegd.

Indien er meerdere daders zijn, en de rechter wijst de vordering van de benadeelde partij toe, dan worden de daders hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor de schade: ieder is aansprakelijk voor het gehele schadebedrag.¹⁹⁶ Dit betekent bijvoorbeeld dat vier daders die voor € 1000 schade bij het slachtoffer hebben veroorzaakt, niet ieder voor € 250 aansprakelijk zijn, maar voor de volle € 1000. Het bedrag dat door de ene dader is betaald, hoeft niet meer door de andere dader te worden betaald. De daders moeten onderling zelf maar voor verrekening zorgen.

Ook als er meerdere daders zijn kan de rechter de schadevergoedingsmaatregel opleggen. Uit eerder onderzoek bleek al dat rechtbanken hier verschillend mee omgaan.¹⁹⁷ Over de hoogte van het bedrag van de schadevergoedingsmaatregel en de duur van de bijbehorende vervangende hechtenis zijn op iedere rechtbank weliswaar afspraken gemaakt, maar uit de interviews met de rechters blijkt dat deze afspraken niet op iedere rechtbank eenduidig zijn. Wel geven bijna alle geïnterviewde rechters geven aan de schadevergoedingsmaatregel hoofdelijk op te leggen. Twee rechters leggen daarentegen de schadevergoedingsmaatregel slechts op voor het bedrag dat overeenstemt met het aandeel van de dader. In het bovengenoemde voorbeeld zouden deze rechters de vordering dus (hoofdelijk) toewijzen voor € 1000 en de schadevergoedingsmaatregel opleggen voor € 250. Voor wat betreft de duur van de vervangende hechtenis, die bij de schadevergoedingsmaatregel moet worden vastgesteld, zijn de geïnterviewde rechters nog meer verdeeld: een derde van de geïnterviewde rechters zou de duur van de vervangende hechtenis niet relateren aan het totale schadebedrag, maar aan het schadebedrag dat overeenstemt met aandeel van de dader. Een rechter zegt daarover: *“Dat is bij ons de afspraak. We vinden het niet redelijk dat iemand voor het volle bedrag moet zitten.”* De overige acht rechters relateren de duur van de vervangende hechtenis wel aan het totale schadebedrag. Ter motivering hiervan zegt een rechter: *“Ik vind dat je ten opzichte van het slachtoffer de verplichting hebt om alle middelen te gebruiken die de wet biedt.”* Een andere rechter meent: *“Het belang van het slachtoffer gaat gewoon voor.”* Overigens wordt ook door rechters van dezelfde rechtbank verschillend met de hoogte van de vervangende hechtenis omgesprongen. De afspraken die op de rechtbank gemaakt zijn over de schadevergoedingsmaatregel en de vervangende hechtenis worden dus niet door alle rechters op dezelfde manier wordt geïnterpreteerd of ten uitvoer. Als naast de toewijzing van de vordering tevens de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, heeft de benadeelde partij in principe twee naast elkaar bestaande mogelijkheden op betaling van de verdachte. Om te voorkomen dat het bedrag twee keer bij de verdachte geïncasseerd wordt, wordt de benadeelde partij in een enkel

¹⁹⁶ Art. 6:102 BW.

¹⁹⁷ Kool & Moerings 2001a.

arrondissement in de afloopbrief verzocht om te wachten met incassopogingen tot het CJIB het geprobeerd heeft.

Als de benadeelde partij reeds een uitkering van het Schadefonds Geweldsmisdrijven had ontvangen, dient zij het Schadefonds op de hoogte te stellen als de dader schadevergoeding heeft betaald. Dit bedrag moet dan eventueel aan het Schadefonds worden terugbetaald. Over bedragen die door een schadevergoedingsmaatregel worden geïncasseerd, wordt het Schadefonds door Justitie ambthalfve geïnformeerd.

Hoewel het voor de benadeelde partij makkelijk is dat het CJIB de incasso van de schadevergoeding op zich neemt, moet de benadeelde partij niet verwachten dat het geld binnen een week binnen is. Het CJIB kan een betalingsregeling treffen met de veroordeelde, waardoor termijnbetaling mogelijk is. De benadeelde partij kan dan gedurende meer dan twee jaar maandelijks kleine bedragen van de dader ontvangen, waardoor zij iedere maand aan het delict en de schade herinnerd wordt. Er ligt echter een wetsvoorstel klaar, waarmee dit probleem aangepakt kan worden: in geval van geweldsmisdrijven schiet de overheid de verschuldigde schadevergoeding dan aan de benadeelde partij voor, zodat deze snel haar geld heeft.¹⁹⁸ De benadeelde partij is dan bovendien *zeker* van de betaling, want een ander probleem bij de incasso van de schadevergoeding is dat er bij sommige daders geen geld te halen valt. Voor de mogelijkheid op schadevergoeding voor het slachtoffer is het probleem van de kale kip misschien wel het grootste obstakel, maar vooralsnog is daar voor de slachtoffers die buiten het bereik van het wetsvoorstel vallen geen oplossing voor.

4.13 Geen voeging door ommissie van het OM

In dit hoofdstuk is beschreven dat het slachtoffer het recht heeft om zich als benadeelde partij in het strafproces te voegen als de verdachte vervolgd wordt voor het schadeveroorzakende delict. Het OM moet deze voeging mogelijk maken, door een voegingsformulier naar het slachtoffer te sturen, als deze aangeeft zich te willen voegen. Het OM moet er vervolgens zorg voor dragen dat dit voegingsformulier in het strafdossier terecht komt, zodat de rechter er over kan beslissen. Als het slachtoffer heeft aangegeven geïnformeerd te willen worden over het verloop van de strafzaak, dient het OM het slachtoffer ook op de hoogte stellen van de zittingsdatum, zodat het slachtoffer zich eventueel op de zitting nog als benadeelde partij kan voegen.

Als een fout van het OM er de oorzaak van is dat het slachtoffer niet in de gelegenheid is gesteld om zijn vordering aan de strafrechter voor te leggen, dan heeft het slachtoffer recht op een financiële tegemoetkoming van het OM. De tegemoetkoming bestaat er niet uit dat het OM de schade van het slachtoffer vergoedt, maar het slachtoffer krijgt wel een bedrag ter hoogte van de kosten voor het griffierecht dat hij zou moeten betalen wanneer hij de zaak zou voorleggen aan de civiele rechter, vermeerderd met 15% van de geleden schade als tegemoetkoming

¹⁹⁸ Kamerstukken II 2006/07, 27 213, nr. 13.

in de kosten voor rechtsbijstand. De “Handleiding schade niet-voegen”, een interne instructie aan OM-onderdelen, die hierover door het College van procureurs-generaal is vastgesteld, is tevens van toepassing als het slachtoffer zich niet kon voegen doordat de zaak is afgehandeld in een TOM-zitting, waarbij het OM aan de verdachte een transactie aanbiedt, niet zijnde schadevergoeding voor het slachtoffer.

Voorwaarde voor de financiële tegemoetkoming is dat vastgesteld moet kunnen worden dat het slachtoffer zich inderdaad door een fout van het OM niet heeft kunnen voegen.¹⁹⁹ In principe zal daarvan slechts sprake zijn, wanneer het OM bij het slachtoffer de indruk heeft gewekt dat deze zich wel zou kunnen voegen. Hieronder volgen enkele omissies van het OM waardoor het slachtoffer in beginsel recht heeft op tegemoetkoming:²⁰⁰

- Het voegingsformulier is te laat of helemaal niet aan het slachtoffer gezonden, zodat deze een eerder toegezegde kans om zich te voegen mist.
- Het voegingsformulier is niet bij het strafdossier voor de rechter gevoegd.
- Het voegingsformulier is naar het verkeerde adres gezonden.
- De zittingsdatum is niet aan het slachtoffer meegedeeld. Deze is daardoor niet op zitting verschenen, terwijl de rechter vragen had met betrekking tot de geleden schade.
- Er is door het parket verkeerde informatie gegeven over de termijn om een voegingsformulier in te leveren.
- Het OM heeft de zaak laten verjaren. Echter er is pas recht op tegemoetkoming indien bij het slachtoffer het vertrouwen is gewekt, dat hij zich zou kunnen voegen in de strafzaak tegen de verdachte.
- Bij het aanbieden van een (taak)transactie is de vergoeding van de schade ten onrechte niet als aanvullende voorwaarde gesteld.

Hierbij moet worden aangetekend dat de genoemde gevallen geen limitatieve opsomming zijn en ook niet altijd automatische gelding hebben. Van geval tot geval wordt bekeken of daadwerkelijk sprake is van een omissie van het OM, die aanleiding geeft om over te gaan tot toekenning van een tegemoetkoming.²⁰¹

Om voor de financiële tegemoetkoming in aanmerking te komen dient het slachtoffer een verzoek tot tegemoetkoming in te dienen bij het parket dat de fout heeft begaan. Wanneer het bedrag van de vordering van het slachtoffer lager is dan € 5.000 wordt de vordering behandeld door het parket, bij hogere bedragen wordt de vordering behandeld door het College van procureurs-generaal. Dit houdt verband met het feit dat vorderingen boven de € 5.000 niet aan de sector kanton, maar aan de rechtbank voorgelegd moeten worden, hetgeen verschillende regels en derhalve verschillende kosten met zich meebrengt.

Echter, niet ieder slachtoffer dat zich niet heeft kunnen voegen vanwege een omissie van het OM heeft recht op de financiële tegemoetkoming. De voeging moet ten eerste door het slachtoffer beoogd zijn geweest. Daarnaast moet de voeging toewijsbaar zijn geweest. Dit is een lastig criterium, omdat in dit hoofdstuk reeds is

¹⁹⁹ Nationale Ombudsman, rapport 2006/058.

²⁰⁰ Nationale Ombudsman, rapport 2006/058.

²⁰¹ Nationale Ombudsman, rapport 2006/058.

aangetoond dat een vordering al snel niet eenvoudig wordt bevonden en daarom niet ontvankelijk wordt verklaard. Het aantal slachtoffers dat zich vanwege een fout van het OM niet heeft kunnen voegen is onbekend, net als het aantal financiële tegemoetkomingen dat daartoe jaarlijks wordt toegekend.

4.14 Welke factoren spelen een rol bij de voeging?

4.14.1 Inleiding

Hiervoor is het formele kader en de praktijk van de voeging van de benadeelde partij uiteengezet. Daarbij is onder meer beschreven wie zich als benadeelde partij kan voegen, wanneer het OM een voegingsformulier verstuurt, welke ondersteuning SHN aan het slachtoffer biedt bij het invullen van het voegingsformulier en op welke wijze de voegingsadviseur het voegingsformulier controleert. Ook is beschreven hoe de officier van justitie de vordering ondersteunt als hij zich in de vordering kan vinden, maar evenwel om niet-ontvankelijkheid verzoekt als hij van mening is dat de vordering niet toegewezen kan worden. Vervolgens is beschreven welke beslissing de rechter over de vordering kan nemen. Als de verdachte voor de schade aansprakelijk is wegens onrechtmatige daad, de gevorderde schade rechtstreeks is en de vordering bovendien eenvoudig van aard is, kan de rechter de vordering toe wijzen. Maar zijn er nu factoren aan te wijzen die bijdragen aan de kans op toewijzing van de vordering van de benadeelde partij?

In deze paragraaf worden voor verschillende actoren punten aangestipt met betrekking tot de voeging van de benadeelde partij, waarbij wordt aangegeven waar het goed gaat en waar het vaak mis gaat. Achtereenvolgens worden de mogelijkheden en beperkingen besproken voor de benadeelde partij, de verdachte, het OM, SHN, de voegingsadviseur en de rechter. Ook wordt stilgestaan bij de knelpunten voor een rechtspersoon als benadeelde partij.

Daarbij wordt nogmaals opgemerkt dat een niet-ontvankelijkverklaring of een afwijzing van de vordering van de benadeelde partij niet per definitie 'negatief' is, maar rechtens juist kan zijn, bijvoorbeeld als de benadeelde een extreem hoog schadebedrag opvoert, of schadevergoeding vordert voor schadeposten die niet bestaan.

4.14.2 De benadeelde partij

Een slachtoffer kan zich als benadeelde partij in het strafproces voegen, als hij het voegingsformulier retourneert, dat het OM hem toegestuurd heeft. In sommige arrondissementen wordt het voegingsformulier pas verzonden als de dagvaarding de deur uitgaat. Het voordeel hiervan is dat alleen voegingsformulieren worden verzonden naar slachtoffers van delicten die op de tenlastelegging staan. Het nadeel is, dat het voor het slachtoffer soms lang duurt voordat hij het voegingsformulier ontvangt. Ook is er dan minder tijd om het voegingsformulier in te vullen. Aan de andere kant geldt voor de arrondissementen die het voegingsformulier meteen versturen zodra de zaak bij het OM binnenkomt, dat ook slachtoffers een

voegingsformulier invullen, terwijl achteraf blijkt dat het delict waardoor zij schade hebben opgelopen niet op de tenlastelegging komt.

Van de mogelijkheid voor het slachtoffer om bij het invullen van het voegingsformulier domicilie te kiezen op bijvoorbeeld het politiebureau wordt overigens zeer zelden gebruik gemaakt.

Als het slachtoffer het voegingsformulier heeft ontvangen, is het voor veel slachtoffers niet makkelijk om dit formulier goed in te vullen. Hoewel het OM het slachtoffer wijst op de mogelijkheid om voor het invullen van het voegingsformulier de ondersteuning van SHN in te roepen, maken lang niet alle slachtoffers daar gebruik van.

Doordat veel slachtoffers het voegingsformulier zelfstandig invullen, voeren zij soms bepaalde schadeposten niet op, terwijl dit wel mogelijk zou zijn. Slachtoffers weten vaak niet welke kosten voor vergoeding in aanmerking komen (zoals reiskosten, telefoonkosten). Ook komt het voor dat slachtoffers juist posten opvoeren, die niet voor vergoeding in aanmerking komen, omdat de schade niet rechtstreeks is. Zo kunnen de kosten voor een alarminstallatie die na de inbraak is aangeschaft niet op de inbreker verhaald worden.

Slachtoffers die het formulier zelf invullen gaan niet alleen vaak de mist in bij de schadeposten die al dan niet op het voegingsformulier worden ingevuld. Ook het bepalen van het schadebedrag gaat vaak mis. Soms wordt schadebedrag helemaal niet genoemd, maar vullen slachtoffers alleen in dat het schadebedrag 'onbetaalbaar' is. Ook is bij slachtoffers vaak onbekend dat zij geen 'nieuw voor oud' mogen vorderen, waardoor het regelmatig gebeurt dat de kosten voor bijvoorbeeld nieuwe kleding worden opgevoerd, terwijl de beschadigde kleding een paar jaar oud was.

Daarnaast weet het slachtoffer vaak niet welke bewijsmiddelen nodig zijn om de vordering voldoende te onderbouwen, of heeft het slachtoffer het aankoopbewijs van bijvoorbeeld de vernielde jas niet meer.

De vordering van slachtoffers die voor het invullen hulp hebben gezocht bij SHN is vaak beter onderbouwd, met name met betrekking tot immateriële schade. Echter, ook de vorderingen die met behulp van SHN zijn ingevuld worden door de voegingsadviseur niet altijd goed bevonden.

Het komt daarom vaak voor dat de voegingsadviseur contact opneemt met de benadeelde partij, zodat deze het formulier nog aan kan passen of de vordering nog nader kan onderbouwen. Soms is het slachtoffer echter te laat met het terugsturen van het voegingsformulier, waardoor er niet meer voldoende tijd is voor de voegingscontrole of voor de aanpassing. Het voegingsformulier gaat dan ongecontroleerd naar de zitting.

Hoewel de benadeelde partij door het OM geïnformeerd moet worden over de zittingsdatum, is zij niet vaak op de zitting aanwezig. Door de geïnterviewde rechters en officieren wordt geschat dat de benadeelde partij in zo'n 10% van de gevallen aanwezig is. Hiervan wordt slechts een klein gedeelte (vooral slachtoffers van zedendelicten of nabestaanden) bijgestaan door een raadsman. De redenen voor de afwezigheid van de benadeelde partij kunnen divers zijn. De benadeelde kan het delict te gering vinden om de zitting bij te wonen, bijvoorbeeld in het geval van een

beschadiging aan zijn auto, of kan het delict en de gevolgen daarvan juist te ernstig vinden, waardoor hij het psychisch niet aankan om de rechtszaak bij de wonen.

Op de zitting mag de benadeelde partij bij de behandeling van de vordering een toelichting op de gevorderde schadevergoeding geven. De benadeelde kan eventuele vragen van de rechter over de vordering beantwoorden, waardoor hij onduidelijkheid over de vordering kan wegnemen. Ook kan hij worden ondervraagd door de verdachte of diens raadsman. Dit kan er echter toe leiden dat de benadeelde soms het idee heeft dat hij zelf in het verdachtenbankje zit.

Dat geldt ook ten aanzien van de verwachtingen van de benadeelde partij. Deze zijn vaak veel te hoog. Sommige benadeelde partijen denken recht te hebben op enorme bedragen aan smartengeld, verwachten dat de officier van justitie de vordering volledig ondersteunt en verwachten het geld spoedig van de verdachte te ontvangen. In de praktijk geldt echter dat als de rechter de vordering al toewijst, het nog lang niet zeker is dat de benadeelde zijn geld krijgt. Ook kan het heel lang duren voordat hij zijn geld krijgt. Aan benadeelde partijen die bij de voeging zijn ondersteund door SHN, wordt wel vaak verteld de verwachtingen niet te hoog te stellen.

4.14.3 De verdachte

De rol van de verdachte is bij de voeging van de benadeelde partij niet heel groot. Als een slachtoffer zich als benadeelde partij in het strafproces voegt, stelt het OM de verdachte daarvan op de hoogte. Als er voldoende tijd is, krijgt de raadsman van de verdachte een kopie van het voegingsformulier toegezonden, zodat hij zich erop voor kan bereiden. Als daar niet voldoende tijd is, dan krijgt de raadsman ter zitting de gelegenheid om de vordering van de benadeelde partij met de verdachte te bespreken.

Tijdens de strafzitting vraagt de rechter aan de verdachte of hij bereid is de schadevergoeding die de benadeelde vordert te betalen. De verdachte kan verweer voeren tegen de vordering, door bijvoorbeeld aan te voeren dat bepaalde spullen bij de inbraak echt niet meegenomen zijn, of dat de vordering voor de kosten voor een nieuwe zonnebril ongegrond is, omdat de benadeelde geen zonnebril op had tijdens de vechtpartij. Hij kan hierdoor twijfel zaaien over de eenvoud van de vordering, waardoor de benadeelde partij eerder niet ontvankelijk verklaard wordt. Niet ieder verweer van de verdachte leidt echter tot niet ontvankelijkheid.

Ook zijn er rechters die het uitblijven van verweer van de verdachte niet als instemming met de vordering opvatten, omdat de verdachte zich van zijn beste kant wil laten zien in de rechtszaal. De rechter moet immers nog over zijn lot beslissen. De verdachte vreest dat hij harder wordt gestraft als hij 'moeilijk doet' over de schadevergoeding.

Als de rechter de vordering van de benadeelde partij besluit (gedeeltelijk) toe te wijzen, legt hij in de regel aan de verdachte ook de schadevergoedingsmaatregel op. Het schadebedrag wordt dan geïncasseerd door het CJIB. Als de verdachte de schadevergoeding in termijnen wil betalen, kan hij proberen om met het CJIB een betalingsregeling te treffen. De rechter kan ook wel bepalen dat betaling in termijnen plaatsvindt, maar doet dit bijna nooit. Als reden hiervoor wordt gegeven

dat de benadeelde partij er bijna nooit om vraagt, en dat betalingsregelingen met het CJIB getroffen kunnen worden.

Als er meerdere verdachten zijn, en de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen, dan worden de daders hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor de schade: ieder is aansprakelijk voor het gehele schadebedrag. Dit betekent bijvoorbeeld dat vier daders die voor € 1000 schade bij het slachtoffer hebben veroorzaakt, niet ieder voor € 250 aansprakelijk zijn, maar voor de volle € 1000. Het bedrag dat door de ene dader is betaald, hoeft niet meer door de andere dader te worden betaald. De daders moeten onderling zelf maar voor verrekening zorgen. Ook de bijbehorende vervangende hechtenis wordt aan de veroordeelden meestal voor het gehele schadebedrag opgelegd. Hierdoor moet een dader als hij zijn 'eigen aandeel' in de schade vergoed heeft, maar zijn mededaders hebben nog niets betaald, alsnog de vervangende hechtenis uitzitten, tenzij hij de rest alsnog betaalt. Enkele rechters vinden dit oneerlijk en bepalen dat het aantal dagen vervangende hechtenis naar rato aan de veroordeelde wordt opgelegd.

4.14.4 Het OM

In tegenstelling tot de verdachte heeft het OM een grote rol in de voegingsprocedure. Als een slachtoffer heeft aangegeven schadevergoeding van de verdachte te wensen, dient het OM daarmee rekening te houden bij vervolgbeslissingen. Dit schiet er nog wel eens bij in als bij een verdachte snelrecht of supersnelrecht wordt toegepast. In deze gevallen, waarin de verdachte binnen enkele weken berecht wordt, of waarin de verdachte meteen een transactie wordt aangeboden, wordt vaak geen rekening gehouden met de schade van het slachtoffer. Dit is zorgwekkend aangezien steeds meer strafzaken via een OM-afdoening of via snelrecht worden afgedaan. In sommige arrondissementen wordt dit probleem aangepakt door als transactievoorwaarde sowieso op te nemen dat de verdachte de schade van het slachtoffer naar redelijkheid vergoedt, mocht deze nog met een schadeclaim komen.

Als de verdachte wel 'gewoon' vervolgd wordt, houdt het OM bij het opstellen van de tenlastelegging wel rekening met de schade waarvoor het slachtoffer zich wil voegen, maar als het OM meent dat de bewijsvoering voor dat delict niet rond te krijgen is, zal het delict niet op de tenlastelegging worden gezet. Met de wens tot schadevergoeding van het slachtoffer wordt met name rekening mee gehouden als er voor de tenlastelegging een keuze moet worden gemaakt tussen een aantal delicten: de delicten waarbij een slachtoffer zich wil voegen krijgen dan vaak voorrang. Als er bij één strafzaak heel veel benadeelde partijen zijn, kiest het OM er meestal voor om die delicten op de tenlastelegging te zetten waarbij de hoogste schade voor het slachtoffer is ontstaan. Hierdoor is het wel mogelijk dat slachtoffers die bij grote oplichtingszaken of autovernielingen zelf relatief weinig schade hebben, zich niet kunnen voegen, ondanks de aanbeveling van het LOVS dat de rechter moet accepteren dat het OM vanwege de voeging meer dan het gebruikelijke aantal feiten op de tenlastelegging zet.

Om het mogelijk te maken dat het slachtoffer zich als benadeelde partij kan voegen in het strafproces, dient het OM het slachtoffer een voegingsformulier toe te zenden. In sommige arrondissementen wordt het formulier (of SIF) meteen

verzonden als de zaak bij het OM binnenkomt. Het voordeel hiervan is dat er genoeg tijd is voor het invullen van het voegingsformulier en dat het geretourneerde voegingsformulier ook als basis voor schadebemiddeling kan dienen. Een nadeel is dat een voegingsformulier ook wordt ingevuld door slachtoffers van delicten die uiteindelijk niet op de tenlastelegging komen. Dit kan voor het slachtoffer heel teleurstellend zijn. Een ander nadeel is dat de zittingsdatum vaak nog niet bekend is. Als een slachtoffer SHN heeft benaderd voor hulp bij het invullen van het voegingsformulier, heeft dit tot gevolg dat SHN veelvuldig contact op neemt met het slachtofferinformatiepunt van het OM om te vragen of de zittingsdatum al bekend is. Daarbij kan het ook zo zijn dat de zittingsdatum op dat moment nog niet, maar een uur later wel bekend is. SHN denkt dan ten onrechte dat er nog genoeg tijd is.

In andere arrondissementen wordt het voegingsformulier pas verstuurd nadat de tenlastelegging is opgesteld. Een voordeel hiervan is dat alleen slachtoffers van delicten die op de tenlastelegging vermeld zijn een voegingsformulier krijgen. Een nadeel is dat er over het algemeen minder tijd is tussen het versturen van het voegingsformulier en de zittingsdatum. De kans is dan groter dat voegingsformulieren erg laat bij de rechter, officier van justitie en verdachte komen.

Als het slachtoffer zich gevoegd heeft als benadeelde partij, moet hij door het OM op de hoogte worden gesteld van de zittingsdatum. Uit interviews blijkt dat dit niet altijd gebeurt in de praktijk. Met name als de strafzaak wordt aangehouden wordt weleens vergeten om de benadeelde partij te informeren. Hierdoor heeft de benadeelde niet gelegenheid om zijn vordering toe te lichten.

Als het slachtoffer het voegingsformulier aan het OM geretourneerd heeft, geeft het OM het voegingsformulier door naar de voegingsadviseur. Als hij het formulier gecontroleerd heeft (en het voegingsformulier eventueel aan heeft laten passen door de benadeelde partij) geeft hij het formulier terug aan het OM. Het voegingsformulier moet dan nog gekopieerd worden en in de dossiers van de rechter en officier van justitie worden gestopt. Ook wordt het formulier aan de raadsman van de verdachte verstrekt. Dit proces gaat niet altijd goed. Soms wordt het voegingsformulier bijvoorbeeld enkelzijdig in plaats van dubbelzijdig gekopieerd, zodat de voegingsbedragen onbekend zijn. Ook komt met enige regelmaat voor dat het voegingsformulier wel in het dossier van de officier van justitie gevoegd is, maar niet in dat van de rechter. Daarnaast wordt het voegingsformulier vaak pas op het allerlaatste moment, bijvoorbeeld door de bode aan het begin van de zitting, aan de rechter, officier van justitie en verdediging verstrekt. Soms is de reden voor deze krappe termijn dat het slachtoffer het voegingsformulier pas laat terugstuurt. Ook kan het voegingsformulier pas laat in de dossiers worden gevoegd doordat het geretourneerde formulier ergens bij het OM bleef rondzwerven. Als de rechter, de officier van justitie en de verdediging het voegingsformulier pas aan het begin van de zitting krijgen, hebben zij zich niet goed voor kunnen bereiden op de behandeling van de vordering van de benadeelde partij. Omdat de vordering eenvoudig van aard moet zijn, hoeft dit overigens niet altijd nadelige gevolgen voor de benadeelde partij te hebben.

Tijdens de zitting besteedt de officier van justitie in zijn requisitoir aandacht aan de gevolgen die het delict voor het slachtoffer heeft gehad. Daarbij komt ook de

schade van het slachtoffer aan bod. Bij de bespreking van de vordering van de benadeelde partij ondersteunt de officier van justitie deze niet altijd. De officier van justitie betracht magistratelijkheid: als hij denkt dat de vordering te ingewikkeld is, of om een andere reden niet toegewezen kan worden, verzoekt hij de rechter de benadeelde partij niet ontvankelijk te verklaren, ook al heeft de voegingsadviseur de vordering wel goedgekeurd. Sommige officieren zijn hier echter minder streng in: als een vordering niet evident onredelijk voorkomt, vragen ze toewijzing.

Als de officier van justitie van mening is dat de vordering van de benadeelde partij (eventueel deels) moet worden toegewezen, eist hij ook altijd de schadevergoedingsmaatregel. Alleen als de benadeelde partij een groot bedrijf is, blijft het verzoek om het opleggen van de schadevergoedingsmaatregel achterwege.

Indien de rechter deze schadevergoedingmaatregel oplegt, draagt het OM de zaak ter incasso over aan het CJIB.

4.14.5 SHN

Voor ondersteuning bij het invullen van het voegingsformulier kunnen slachtoffers bij SHN terecht. Daar wordt het slachtoffer door het OM ook op gewezen in de brief die samen met het voegingsformulier wordt verzonden. Een deel van de slachtoffers roept de hulp van SHN dan ook in naar aanleiding van deze brief. Andere slachtoffers waren al cliënt bij SHN, bijvoorbeeld voor emotionele ondersteuning na het delict. Ook melden slachtoffers zich pas bij SHN voor hulp op advies van de voegingsadviseur, als hij van oordeel is dat het ingestuurde voegingsformulier niet goed ingevuld of onderbouwd is. Met name slachtoffers uit deze laatste categorie kloppen dus pas laat aan. Hoewel SHN op basis van de werkafspraken die met Justitie gemaakt zijn hulp mag weigeren aan slachtoffers die zich minder dan vijf dagen voor de zitting bij SHN melden, geven de geïnterviewde vrijwilligers allemaal aan dat ze toch proberen om het slachtoffer te helpen.

Voor die hulp is het proces-verbaal van aangifte nodig, dat meestal al in het bezit is van het slachtoffer. Ook de tenlastelegging is nodig om goed over de vordering te adviseren. Deze wordt door het OM echter niet schriftelijk aan SHN of aan het slachtoffer verstrekt. De tenlastelegging kan wel telefonisch worden opgevraagd bij het slachtofferinformatieloket. De medewerker van dit loket leest de tenlastelegging dan voor of noemt het artikelnummer van het delict waar de vervolging op gebaseerd is. Door sommige medewerkers van SHN wordt deze procedure als zeer omslachtig ervaren.

SHN helpt het slachtoffer onder meer door te adviseren welke schadeposten opgevoerd kunnen worden. Daarbij wijzen zij slachtoffers ook op de mogelijkheid van het opvoeren van bijvoorbeeld reiskosten of telefoonkosten die gemaakt zijn ten gevolge van het delict. Soms wil een slachtoffer posten opvoeren die volstrekt onhaalbaar zijn. SHN probeert het slachtoffer dan bijvoorbeeld aan de hand van de ANWB-Smartengeldgids te laten zien welk bedrag in een bepaalde situatie als smartengeld gevorderd kan worden. Bijna altijd legt het slachtoffer zich bij het advies van SHN neer. Als het slachtoffer er toch op staat om de veel te hoge claim in te dienen, kan de vrijwilliger van SHN in overleg met zijn teamleider van hulp bij het invullen afzien.

Opvallend is, dat SHN het slachtoffer adviseert om schadeposten op te voeren, terwijl die posten niet allemaal een grote kans van toewijzing hebben. Een voorbeeld hiervan is de kosten voor het doen van aangifte. De parkeerkosten die gemaakt zijn om aangifte te doen worden niet snel door de rechter toegewezen. Ook de annuleringskosten voor een vakantie worden door de rechter niet snel als rechtstreekse schade gezien.

Naast het adviseren over de schadeposten die op het voegingsformulier ingevuld kunnen worden, helpt SHN ook bij de onderbouwing van de vordering. SHN stelt niet alleen een schadeonderbouwingsformulier op, SHN let er ook op dat iedere opgevoerde schadepost gestaafd wordt met bonnen. Soms kost het veel tijd voordat het slachtoffer aan de onderbouwingseisen van SHN kan voldoen: hij moet bijvoorbeeld een medische verklaring opvragen, of bij zijn zorgverzekeraar een overzicht van de stand van zijn 'no claim' regelen. Als een slachtoffer geen bon heeft, en ook geen pro forma bon kan regelen, dan wordt de schadepost niet op het voegingsformulier opgenomen. Dit is opvallend, want de rechter heeft in principe geen bonnen nodig om de vordering toe te wijzen. Hoewel niet iedere rechter hiervoor openstaat kan hij, als de schade verder wel aannemelijk is, het schadebedrag ook schatten.

Als de vrijwilliger van SHN zelf niet goed weet of een schadepost opgevoerd kan worden, of welk bedrag gevorderd kan worden, kan hij de hulp inschakelen van de Helpdesk. De bedragen voor de immateriële schade die deze Helpdesk adviseert zijn vaak aanzienlijk hoger dan wat de vrijwilliger zelf op basis van de ANWB-Smartengeldgids in gedachte had. In sommige regio's wordt ook de voegingsadviseur als hulplijn gebruikt.

Indien de vrijwilliger van SHN van mening is dat het formulier goed is ingevuld, legt hij het aan zijn teamleider voor die het voegingsformulier en het SOF controleert. Als de teamleider dit goedkeurt, wordt het opgestuurd naar het OM. Daar komt het voegingsformulier en de onderbouwing bij de voegingsadviseur terecht. Dit is ook een medewerker van SHN. Als hij van mening is dat het voegingsformulier nog onjuist of onvolledig is ingevuld, of dat er wat schort aan de onderbouwing, neemt hij contact op met de teamleider of met de vrijwilliger die geholpen heeft bij het invullen van het voegingsformulier. Er wordt dan overleg gevoerd over de punten waarop het voegingsformulier nog aanpassing behoeft. Het slachtoffer wordt daar ook bij betrokken.

Nadat het voegingsformulier uiteindelijk op de zitting behandeld is, wordt de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij vaak niet bekend bij de medewerker van SHN. Sommige vrijwilligers horen de afloop van het slachtoffer, sommige bellen het slachtofferinformatieloket op om naar de uitkomst van de strafzaak te informeren, maar er zijn ook vrijwilligers die nooit te weten komen of de vordering van de benadeelde partij is toegewezen.

4.14.6 De voegingsadviseur

De voegingsadviseur heeft een bijzondere positie: hij is in dienst van SHN, maar werkzaam op het parket. Het OM heeft echter geen zeggenschap over hem, dus kan hem niet aansturen.

Een voegingsformulier dat door de benadeelde partij is ingevuld en aan het OM is geretourneerd wordt door het OM aan de voegingsadviseur gegeven. Het is de taak van de voegingsadviseur om te controleren of het voegingsformulier juist en volledig is ingevuld en of een vordering goed onderbouwd en haalbaar is. Volgens de geïnterviewde voegingsadviseurs mankeert er wat aan zeker 90% van de voegingsformulieren. Hier zitten bijvoorbeeld de voegingsformulieren bij waarop de benadeelde geen bedrag heeft ingevuld bij zijn schadepost, of waarbij de schadepost niet goed is onderbouwd met een factuur. Ook vergeet de benadeelde partij soms haar rekeningnummer in te vullen, of is niet ingevuld of zij reeds een bedrag van de verzekeraar heeft ontvangen. Als de benadeelde partij een rechtspersoon is, wordt er in sommige arrondissementen ook streng opgelet dat de benadeelde een uittreksel van de Kamer van Koophandel heeft meegestuurd, en eventueel een machtiging waaruit blijkt dat de degene die het voegingsformulier heeft ingevuld daartoe gerechtigd is.

De voegingsadviseur meent echter niet alleen dat er vaak wat mankeert aan voegingsformulieren die het slachtoffer zelfstandig heeft ingevuld, ook voegingsformulieren die met behulp van SHN zijn ingevuld en onderbouwd komen vaak niet door de controle. Deze formulieren zijn weliswaar ingevuld door een gespecialiseerde vrijwilliger van SHN, goedgekeurd door de teamleider van SHN en eventueel opgesteld met behulp van de Helpdesk, toch meent de voegingsadviseur regelmatig dat de onderbouwing niet klopt, of dat bijvoorbeeld de datum waarop het delict gepleegd is niet correct is ingevuld.

De voegingsadviseur is zelf niet gerechtigd de voegingsformulieren aan te passen. Alleen in geval van hele eenvoudige foutjes vult de voegingsadviseur het voegingsformulier wel eens aan, bijvoorbeeld als de benadeelde partij vergeten is om de opgevoerde schadeposten bij elkaar op te tellen. Als het voegingsformulier grotere aanpassingen behoeft, neemt de voegingsadviseur contact op met de benadeelde partij. Als er voldoende tijd is tot de zittingsdatum stuurt de voegingsadviseur het voegingsformulier aan de benadeelde terug, met het verzoek zich naar SHN te begeven voor ondersteuning bij het invullen. Als daar niet meer voldoende tijd voor is, stelt de voegingsadviseur aan de benadeelde partij voor om een schriftelijke machtiging op te sturen waarmee toestemming wordt gegeven dat de voegingsadviseur aanpassingen doet op het voegingsformulier. Deze machtiging mag ook per fax of email gebeuren. Als de voegingsadviseur door de benadeelde partij gemachtigd is, mag zij bijvoorbeeld wel het bedrag aan immateriële schade verlagen.

Indien de benadeelde partij het voegingsformulier heeft ingevuld met behulp van een vrijwilliger van SHN, neemt de voegingsadviseur, als hij meent dat het formulier zo niet goed is, contact op met die vrijwilliger of met de teamleider van SHN. Zij overleggen over eventuele aanpassingen, ook in samenspraak met de benadeelde partij. Voor de benadeelde partij kan het raar overkomen als hij door SHN is ondersteund bij het invullen van het voegingsformulier en bij het onderbouwen van de schadeposten, dat dit eventueel met behulp van de Helpdesk van SHN is gebeurd, dat de teamleider van SHN het voegingsformulier had goedgekeurd, en dat de voegingsadviseur, ook een medewerker van SHN, vervolgens zegt dat de vrijwilliger

nog eens goed naar de hoogte van het opgevoerde smartengeld moet kijken. De benadeelde partij kan hierdoor het idee krijgen dat hij van het kastje naar de muur wordt gestuurd.

De voegingsadviseur controleert alle voegingsformulieren die op tijd bij het OM worden aangeleverd. Op de bureau's van de voegingsadviseurs ligt over het algemeen een grote stapel voegingsformulieren te wachten op die controle. Voegingsformulieren die meer haast hebben, krijgen voorrang bij de controle. Van sommige voegingsformulieren is de zittingsdatum nog niet bekend. De voegingsadviseur moet dan zelf in de gaten houden dat het voegingsformulier op tijd gecontroleerd wordt. Het lukt niet altijd om een voegingsformulier gecontroleerd te hebben. Soms komt dit doordat het slachtoffer het voegingsformulier te laat aan het OM geretourneerd heeft. De reden kan echter ook gelegen zijn in het grote aantal voegingsformulieren dat op controle wacht. Als de voegingsadviseur ziek, of met vakantie is, wordt hij over het algemeen niet (adequaat) vervangen. De voegingsformulieren worden dan zonder controle in de strafdossiers gevoegd.

De voegingsadviseur wordt overigens niet vanuit het OM op de hoogte gesteld van de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij. Een enkele keer woont de voegingsadviseur de zitting bij, maar daar is in principe geen tijd voor. Als de voegingsadviseur wil weten in hoeverre de vordering is toegewezen, dient hij daar zelf naar te informeren bij het slachtofferinformatieloket. Ook daar heeft echter niet iedere voegingsadviseur de tijd voor. De voegingsadviseur mist zo een 'leermoment', want ook terugkoppeling met de officier van justitie en met de rechter vindt niet plaats.

Hoewel de voegingsadviseur de voegingsformulieren aan een strenge controle onderwerpt en dankzij de voegingsadviseur veel fouten in de voegingsformulieren hersteld worden, voordat de formulieren naar de zitting gaan, lijken de officier van justitie en de rechter niet zo veel belang te hechten aan het oordeel van de voegingsadviseur. Zij menen dat de voegingsadviseur, als werknemer van SHN, dusdanig aan de kant van het slachtoffer staat, dat hij van bijna iedere vordering zal zeggen dat deze toegewezen moet worden. Ook als de voegingsadviseur een toelichting met het voegingsformulier meestuurt, waarop hij bijvoorbeeld aangeeft dat een schadepost niet goed is onderbouwd, maar dat het slachtoffer niet reageerde op verzoeken om aanvullende bewijsmiddelen te verstrekken, hecht de rechter weinig waarde aan dat oordeel. Uit de interviews blijkt dat de officier van justitie en de rechter de vordering van de benadeelde partij liever zelf beoordelen, en daar de mening van de voegingsadviseur niet bij nodig menen te hebben.

4.14.7 De rechter

Als een slachtoffer zich als benadeelde partij in het strafproces gevoegd heeft, moet de rechter zich over de vordering uitspreken. Hij doet dit aan de hand van het voegingsformulier en aan de hand van hetgeen op de zitting ter sprake komt. De rechter kan zich niet altijd goed voorbereiden of verdiepen in de vordering, omdat hij het voegingsformulier regelmatig pas op of vlak voor de zitting onder ogen krijgt. In principe hoeft dit geen nadelige consequenties te hebben voor de benadeelde,

want de vordering moet eenvoudig van aard zijn, waardoor uitgebreide voorbereiding niet nodig is.

Bij de behandeling van de vordering bepaalt de rechter of de vordering kan worden toegewezen. Daartoe dient de benadeelde partij ontvankelijk en de vordering gegrond te zijn. Het voegingsformulier is echter vaak niet goed ingevuld. Met name als de benadeelde partij een rechtspersoon is, zijn de velden over de machtiging vaak niet goed ingevuld. Ook komt het voor dat de benadeelde partij geen schadebedrag heeft ingevuld. De rechter verklaart de benadeelde partij dan niet ontvankelijk.

Sommige voegingsformulieren zijn formeel wel goed ingevuld, maar de vordering is niet goed onderbouwd. De benadeelde partij heeft bijvoorbeeld geen factuur bijgevoegd, of in geval van lichamelijk letsel ontbreekt een medische verklaring. Bonnetjes zijn echter niet strikt vereist voor toewijzing van de vordering. De rechter kan het schadebedrag ook schatten aan de hand van zijn ervaring van wat de gemiddelde waarde is van een dergelijke schadepost. Ook het LOVS wijst de rechters erop dat een vordering ook toegewezen kan worden als er geen bonnetjes zijn. Desondanks zijn veel rechters terughoudend in het schatten van de schade. Als zij het schadebedrag niet precies vast kunnen stellen, vinden zij de vordering niet meer eenvoudig, en wordt de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaard. De bereidheid van de rechter om de schade te schatten is onder meer afhankelijk van zijn kennis en ervaring met het civiele recht, waar het schatten van schadebedragen gebruikelijker is.

De benadeelde partij kan de vordering wel goed onderbouwd hebben, voor toewijzing dient de schade wel een rechtstreeks gevolg van het tenlastegelegde en bewezenverklaarde delict te zijn. Slachtoffers vorderen echter regelmatig vergoeding van schade die niet rechtstreeks is, zoals de kosten voor het aanleggen van een alarminstallatie nadat er is ingebroken.

Naast het vereiste van rechtstreekse schade dient de vordering van de benadeelde partij eenvoudig van aard te zijn. De benadeelde partij wordt daarom niet ontvankelijk verklaard als het bedrag niet is ingevuld, of als er nog geen definitieve toestand is van de schade (bijvoorbeeld in geval van lichamelijk letsel). Ook als onduidelijk is of de verzekeraar inmiddels al een uitkering heeft gedaan wordt de benadeelde partij vaak niet ontvankelijk verklaard, ook al staat in de LOVS-richtlijn dat die onduidelijkheid niet in het nadeel van de benadeelde hoeft te werken. Als de benadeelde partij aanwezig is, kan die de vordering soms nog met een toelichting verduidelijken, waardoor hij minder snel niet ontvankelijk wordt verklaard.

De hoogte van de immateriële schade is aan de hand van de ANWB-Smartengeldgids overigens vrij goed vast te stellen. De casuïstiek van de zaken uit de Smartengeldgids komt vrijwel nooit precies overeen met de schade van het slachtoffer, maar geeft wel de richting aan van wat een reëel bedrag aan smartengeld is. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat veel rechters de bedragen die uit de Smartengeldgids worden aangehaald vaak te hoog vinden.

Als de benadeelde partij ingewikkelde schadeposten opvoert, zoals gedeerde winst van een onderneming, gedeerde looninkomsten, of schadevergoeding vordert

voor de verloren gegane inhoud van de gestolen laptop, wordt de benadeelde partij ook vaak niet ontvankelijk verklaard, omdat de vordering niet eenvoudig van aard is.

De eenvoud van de vordering is mede afhankelijk van het verweer dat de verdachte voert. Als de verdachte de vordering betwist, wordt de vordering vaak al snel te ingewikkeld bevonden, bijvoorbeeld indien de verdachte aanvoert dat er de portemonnee die hij gestolen had geen € 400 bevatte, maar slechts € 100. Het verweer hangt daarom ook sterk samen met de bewijsmiddelen waarmee de benadeelde zijn vordering heeft onderbouwd.

Het LOVS beveelt aan dat een vordering die niet wordt betwist toegewezen kan worden, tenzij de vordering niet eenvoudig van aard is. Als de vordering extreem opgevoerd lijkt, kan de rechter de benadeelde partij toch niet ontvankelijk verklaren, ook al verweert de verdachte zich niet. Sommige rechters kijken inderdaad op een civielrechtelijke manier tegen de schadeclaim aan: wat niet betwist wordt, kan worden toegewezen, tenzij de vordering volstrekt onredelijk is. Andere rechters hechten echter minder waarde aan het uitblijven van verweer van de verdachte: de verdachte verkeert immers niet in dezelfde positie als een verweerder in het civiele proces.

Ongeacht het verweer dat de verdachte voert blijft onduidelijk welke posten voor vergoeding in aanmerking komen. SHN adviseert slachtoffers om, als zij bonnetjes hebben, bijvoorbeeld de reiskosten naar het ziekenhuis op te voeren, of reiskosten om naar SHN te gaan voor hulp bij het invullen van het voegingsformulier, of vergoeding te vorderen van de opgenomen vakantie-uren die besteed zijn aan het doen van aangifte en het regelen van de verzekering en de voeging. Rechters gaan echter meestal niet mee in deze schadeposten. Ook dit is echter afhankelijk van de civielrechtelijke achtergrond van de rechter.

De rechter kan de vordering splitsen in een eenvoudig en in een ingewikkeld gedeelte. Het eenvoudige gedeelte wordt toegewezen, en voor het ingewikkelde deel van de vordering wordt de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaard. Veel van de geïnterviewde rechters geven aan van de mogelijkheid tot splitsing veel gebruik te maken: als een vordering niet helemaal toegewezen kan worden, wordt gekeken naar welk deel van de vordering toch wel toegewezen kan worden, of in hoeverre er bijvoorbeeld toch een bedrag aan smartengeld kan worden toegekend. Benadeelde partijen die 'overvragen' worden echter vaak volledig niet ontvankelijk verklaard. Afwijzing van de vordering komt, in overeenstemming met de LOVS-aanbevelingen, weinig voor. Alleen als de rechter zeker weet dat de civiele rechter de vordering ook nooit toe zal wijzen wordt de vordering afgewezen.

Overigens kan de rechter de vordering van de benadeelde partij alleen maar toewijzen indien de verdachte veroordeeld wordt voor het betreffende delict. De benadeelde partij kan de vordering nog zo goed onderbouwd hebben, als de verdachte wordt vrijgesproken, verklaart de rechter de benadeelde partij sowieso niet ontvankelijk.

Als de rechter de vordering van de benadeelde partij wel toewijst, legt hij in principe ook de schadevergoedingsmaatregel op. Daarvan wordt bijna altijd afgezien als de benadeelde partij een groot bedrijf is, of bijvoorbeeld een gemeente. Als er meerdere daders zijn, verschillen de geïnterviewde rechters in de wijze waarop ze de

vervangende hechtenis opleggen, die bij de schadevergoedingsmaatregel hoort. Sommige rechters leggen alles 'hoofdelijk' op, andere rechters leggen het bedrag voor het geheel op, maar passen de duur van de vervangende hechtenis aan aan het aantal daders, en weer andere rechters relateren zowel de hoogte van het bedrag van de schadevergoedingsmaatregel als de duur van de bijbehorende vervangende hechtenis aan het aantal verdachten.

Als de rechter de schadevergoedingsmaatregel oplegt, kan hij daar tevens bij bepalen dat de verdachte de schadevergoeding in termijnen mag betalen, maar dit gebeurt bijna nooit, omdat de verdachte er niet om vraagt en omdat een betalingsregeling ook bij het CJIB geregeld kan worden.

De wettelijke rente wordt eventueel alleen toegewezen als de benadeelde daar uitdrukkelijk om verzoekt. Dit is in de praktijk bijna nooit het geval. De rechter moet zich ook uitspreken over de verdeling van de proceskosten. Deze worden echter bijna altijd op nihil gesteld.

De motivering van de rechter op de vordering van de benadeelde partij is vaak marginaal: de benadeelde partij is niet ontvankelijk verklaard omdat de schade geen rechtstreeks gevolg is van het bewezen verklaarde delict, of omdat de vordering niet eenvoudig van aard is. Voor de benadeelde partij, de voegingsadviseur en SHN blijft daardoor vaak onduidelijk wat er mis was aan de vordering.

4.14.8 Rechtspersonen als benadeelde partij

Voor rechtspersonen blijkt het onduidelijk te zijn hoe het voegingsformulier ingevuld moet worden met betrekking tot de machtiging. Daarnaast wordt het uittreksel van de Kamer van Koophandel vaak niet bij het voegingsformulier gevoegd, terwijl dit in sommige arrondissementen wel vereist is.

Met betrekking tot de posten die door de benadeelde partij worden opgevoerd, valt op dat de rechtspersoon nog regelmatig BTW opvoert, terwijl dit bedrag voor het bedrijf aftrekbaar en dus geen schade is. Verder wordt de schade die een rechtspersoon vordert door de rechter vaak niet eenvoudig bevonden: het uurloon van de manager die 's nachts poolshoogte moet nemen na de inbraak, het uurloon van werknemers die zich met de aangifte en voeging hebben beziggehouden, en kosten voor preventieve maatregelen worden wel vaak gevorderd, maar de rechter wijst ze zelden toe. Ook rechtspersonen die gederfde winst opvoeren worden bijna altijd niet ontvankelijk verklaard, omdat de vordering niet eenvoudig van aard is.

Via het Platform Detailhandel worden winkeliers er overigens op gewezen dat zij de kosten die zij maken voor preventieve maatregelen, zoals beveiligingsmaatregelen en poortjes, door middel van een forfaitaire berekening op de verdachte kunnen verhalen. Het Platform vermeldt hier wel bij dat de rechter in de praktijk terughoudend blijkt in het toekennen van schadevergoeding voor de investering in preventieve maatregelen. Deze kosten zijn echter niet te beschouwen als rechtstreekse schade en kunnen daarom überhaupt niet toegewezen worden.

Als de rechter de vordering van de benadeelde partij wel toewijst, wordt in tegenstelling tot bij natuurlijke personen, de schadevergoedingsmaatregel niet opgelegd als de benadeelde een groot bedrijf is, of een gemeente. De rechter gaat

ervan uit dat zij een eigen juridische afdeling hebben, die zorg kan dragen voor de incasso van het schadebedrag: *“Bedrijven kunnen hun eigen boontjes wel doppen”*.

4.15 Conclusie

In dit hoofdstuk is het formele kader en de praktijk van de voeging van de benadeelde partij uiteengezet. Daarbij is tevens beschreven op welke wijze SHN het slachtoffer ondersteunt bij de voeging. Ook is beschreven op welke punten het goed gaat en waar het vaak mis gaat bij de voeging van de benadeelde partij. Deze succes- en faalfactoren, en mogelijkheden en beperkingen, zijn gebaseerd op de uitkomsten van de enquêtes en de interviews. Deze factoren zijn dus door rechters, officieren van justitie, slachtoffercoördinatoren, voegingsmedewerkers van SHN, voegingsadviseurs en slachtoffers zelf aangegeven.

Succes- en faalfactoren kunnen niet alleen uit kwalitatief onderzoek blijken, zij kunnen ook uit de gegevens uit strafdossiers worden afgeleid. In hoofdstuk 6 wordt daarom op grond van dossieronderzoek door middel van kwantitatieve analyses onderzocht welke factoren van invloed zijn op de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij. De factoren die op basis van de enquêtes en interviews als succes- en faalfactoren zijn genoemd kunnen weliswaar niet allemaal in het dossieronderzoek betrokken worden, voor een aantal factoren kan wel worden onderzocht in hoeverre de rol van die factoren in het dossier onderzoek bevestigd wordt.

In het volgende hoofdstuk wordt echter eerst een cijfermatig overzicht gegeven van het aantal strafzaken waarin en de wijze waarop een slachtoffer in de periode 1995–2006 schadevergoeding toegewezen heeft gekregen binnen het strafrecht.

HOOFDSTUK 5

DE AFDOENING VAN STRAFZAKEN WAARIN SCHADEVERGOEDING AAN HET SLACHTOFFER EEN ROL SPEELT

5.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is beschreven op welke manieren een slachtoffer binnen het strafproces schadevergoeding van de verdachte kan krijgen. In dit hoofdstuk wordt voor de periode 1996–2005 beschreven hoe vaak een slachtoffer schadevergoeding heeft gekregen.

Zoals uit hoofdstuk 3 al bleek, zijn er geen (betrouwbare) cijfers over de schadebemiddeling voorhanden. Een deel van de schadebemiddelingen van het OM wordt echter als transactie met als voorwaarde schadevergoeding in COMPAS ingeboekt. Deze kunnen dus wel worden onderzocht. Naast deze ‘schadevergoedingstransactie’ worden in dit hoofdstuk ook de voeging als benadeelde partij en de schadevergoedingsmaatregel onder de loep genomen.

Al deze drie mogelijkheden van schadevergoeding worden geregistreerd in COMPAS, het landelijke administratiesysteem van het OM.²⁰² Om vragen te beantwoorden over hoe vaak een transactievoorstel met schadevergoeding als voorwaarde voorkomt, hoe vaak de rechter de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaart of de vordering toe- of afwijst, en in welke gevallen de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, is COMPAS dus een waardevolle bron. Speciaal voor beleids- en wetenschappelijke doeleinden is OM-data van COMPAS afgeleid.²⁰³ Het onderzoek naar de beslissingen van het OM en van de rechter met betrekking tot schadevergoeding wordt daarom uitgevoerd aan de hand van OM-data.

5.2 OM-data

OM-data omvat gegevens van alle ingeschreven strafzaken, waaronder het parketnummer, het arrondissement waarin de zaak behandeld wordt, de aard van de gepleegde feiten en gegevens van de verdachte. Ook is geregistreerd of er bijvoorbeeld voorlopige hechtenis is toegepast. Daarnaast omvat OM-data de vervolgingsbeslissingen van het OM (bijvoorbeeld transactie, beleidssepot, technisch sepot of dagvaarden) en de uitspraak van de rechter in eerste aanleg. Die uitspraak omvat onder andere het wetsartikel waarop de rechter zijn uitspraak baseert en de opgelegde sancties. Daarom staat ook de beslissing over de vordering van de benadeelde partij in OM-data.

²⁰² In COMPAS vindt niet alleen registratie plaats door het OM, maar ook door de ZM.

²⁰³ Zie paragraaf 1.3.3.

In OM-data wordt onderscheid gemaakt tussen zaken en feiten. Een zaak is de gehele strafzaak zoals die door het OM en door de rechter behandeld wordt. Een feit is het delict waarvoor de verdachte vervolgd wordt. Als een verdachte voor meerdere delicten wordt vervolgd (onder één parketnummer), omvat één zaak dus meerdere feiten.

Er kleven echter wel wat problemen aan het gebruik van OM-data voor onderzoek naar de afdoening van strafzaken. Ten eerste bevat OM-data uitsluitend de gegevens over de afdoening van de zaak in eerste aanleg en niet in hoger beroep. De gegevens in OM-data kunnen daardoor afwijken van de daadwerkelijke einduitspraak in de strafzaak.

Ten tweede is bekend dat niet alle gegevens even betrouwbaar zijn. De eis van de officier van justitie wordt bijvoorbeeld niet goed geregistreerd en het wetsartikel waarop de uitspraak van de rechter is gebaseerd, is pas volledig ingevuld vanaf 2003. Daarnaast is de registratie onvolledig van door de rechter opgelegde bijzondere voorwaarden. Hierdoor is niet goed te onderzoeken hoe vaak een verdachte wordt veroordeeld tot een voorwaardelijke straf, met als bijzondere voorwaarde de verplichting om schadevergoeding te betalen.²⁰⁴ Ook ontbreekt in OM-data de sepotvoorwaarde, waardoor voorwaardelijk geseponeerde zaken met als voorwaarde het betalen van schadevergoeding niet in het onderzoek betrokken kunnen worden.

Een ander probleem bij OM-data is dat uitspraakgegevens van de zaak soms op feitniveau ingevuld blijken te zijn, of dat de uitspraak van één feit onterecht is ingevuld bij meerdere feiten. Als een verdachte bijvoorbeeld vervolgd is voor diefstal en mishandeling, dan dient per feit ingevoerd te zijn wat de sanctie is die de rechter oplegt: voor de diefstal kan hij bijvoorbeeld gevangenisstraf krijgen en voor de mishandeling een geldboete. In voorkomende gevallen worden bij beide delicten beide sancties geregistreerd. Met betrekking tot de vordering van de benadeelde partij kan dit er toe leiden, dat het lijkt dat er bijvoorbeeld voor drie verschillende delicten een vordering is toegewezen, terwijl er feitelijk slechts sprake was van één vordering.

Een vierde probleem is dat arrondissementen op verschillende wijze de gegevens over de vervolging en de afdoening in COMPAS registreren. In Middelburg wordt bijvoorbeeld niet de uitspraak van de rechter over de vordering van de benadeelde partij in COMPAS ingeboekt, terwijl een opgelegde schadevergoedingsmaatregel wel wordt geregistreerd (waaruit kan worden afgeleid dat de rechter wel benadeelde partijen voor zich heeft).

Een vijfde probleem met OM-data bij het onderzoek naar de voeging van de benadeelde partij speelt als er meerdere verdachten worden vervolgd. Een benadeelde partij kan zich dan met één voegingsformulier in meerdere strafzaken voegen. Als er bijvoorbeeld vijf verdachten voor een mishandeling zijn gedagvaard, voegt één benadeelde partij zich vijf keer (hoewel hij zijn gevorderde geld maar maximaal één keer kan krijgen). Hierdoor lijken er in OM-data echter wel meer benadeelde partijen te zijn, dan er in werkelijkheid zijn.

²⁰⁴ Schadevergoeding als bijzondere voorwaarde (zie paragraaf 2.3.4 en 2.3.5) komt in het databestand zelden voor (1190 keer = 0,9%).

Bovenstaand probleem hangt samen met het feit dat COMPAS (en dus OM-data) niet slachtoffergeoriënteerd is. Registratie van de vervolging en de berechting van de verdachte is het hoofddoel. COMPAS is wel aangepast voor wettelijke slachtofferaangelegenheden zoals de voeging van de benadeelde partij en recentelijk, het spreekrecht, maar slachtoffergegevens worden niet in COMPAS, maar in een apart programma, OSIRIS, geregistreerd. Koppeling van de gegevens uit OSIRIS aan de gegevens uit OM-data bleek voor dit onderzoek echter niet mogelijk, omdat niet altijd een goed (uniek) OSIRIS-nummer aan het slachtoffer is toegekend.

Ten slotte bestaat er onduidelijkheid over de registratie van de gedeeltelijk toegewezen vordering van de benadeelde partij. Ten eerste is in OM-data zowel de afkorting 'GTVORD' als 'GTVBP' gebruikt om de gedeeltelijke toewijzing aan te geven.²⁰⁵ Wat het verschil tussen beide is, is onbekend; ze worden door elkaar heen gebruikt. Voor dit onderzoek zullen ze worden samen genomen onder de noemer 'GTVORD'. Naast dit verwarrende aspect is de combinatie van de gedeeltelijk toegewezen vordering met andere uitspraken ook onduidelijk: Is de benadeelde partij gedeeltelijk niet ontvankelijk, en wordt het deel waarvoor hij wel ontvankelijk is dan geheel toegewezen? Of kan een gedeeltelijke niet-ontvankelijkheid alleen gepaard gaan met een gedeeltelijke toe- of afwijzing? Uit OM-data blijkt daar geen eenduidigheid over te bestaan. Soms is alleen ingevuld dat de vordering gedeeltelijk is toegewezen. Is de benadeelde partij voor het overige deel dan niet-ontvankelijk, of is de vordering voor het overige deel afgewezen? Doordat uit OM-data niet af te leiden valt hoeveel benadeelde partijen zich gevoegd hebben, blijft ook ongewis of een gedeeltelijke toewijzing in combinatie met een afwijzing betrekking heeft op één of meerdere benadeelde partijen.

Ondanks deze problemen blijft OM-data de enige beschikbare bron om structureel de afdoening te onderzoeken van de strafzaken waarin schadevergoeding voor slachtoffers een rol speelt. Door de gegevens uit OM-data met enige voorzichtigheid te benaderen, kan toch inzicht worden gegeven in de praktijk van de schadevergoeding voor slachtoffers binnen het strafproces.

5.3 Selectie uit OM-data voor schadevergoedingsonderzoek

Uit OM-data heeft het WODC voor dit onderzoek de strafzaken geselecteerd waarin schadevergoeding voor het slachtoffer een rol speelt. De volgende zaken zijn in het bestand opgenomen, waarbij één strafzaak op basis van meerdere criteria kan zijn geselecteerd:

- I. zaken die zijn afgedaan door het OM met een transactie, met als transactievoorwaarde schadevergoeding;
- II. zaken die anders zijn afgedaan dan met een transactie, maar waarin in het verleden een transactie met voorwaarde schadevergoeding is aangeboden;
- III. zaken die zijn afgedaan door de rechter, waarbij (in eerste aanleg) een voorwaardelijke straf is opgelegd, met als bijzondere voorwaarde

²⁰⁵ GTVORD=Gedeeltelijk Toewijzing van de VORDERing van de benadeelde partij.
GTVBP=Gedeeltelijk Toewijzing van den Vordering van den Benadeelde Partij.

- schadevergoeding (voor een deel, want helaas is de registratie van de bijzondere voorwaarde onvolledig);
- IV. zaken die zijn afgedaan door de rechter, waarbij (in eerste aanleg) beslist is op de civiele vordering van de benadeelde partij (niet ontvankelijk verklaring van de benadeelde partij, (gedeeltelijke) toe- of afwijzing van de vordering van de benadeelde partij);
 - V. zaken waarin de rechter (in eerste aanleg) de schadevergoedingsmaatregel heeft opgelegd.

Deze selectie resulteerde in een bestand met 170.794 zaken, waarin de oudste zaken dateren uit 1993. Dit onderzoek beperkt zich echter tot de zaken vanaf 1996. De eerste reden hiervoor is dat OM-data in de beginjaren nog minder betrouwbaar wordt geacht.²⁰⁶ De tweede reden voor de keuze om uitsluitend de zaken vanaf 1996 in het onderzoek te betrekken, heeft te maken met de invoering van de Wet Terwee. Deze wet is op 1 april 1995 ingevoerd. Om de eerste opstartproblemen bij de implementatie van de Wet en Richtlijn Terwee buiten het onderzoek te houden, is er voor gekozen om de zaken die voor 1996 zijn afgedaan buiten beschouwing te laten.

Daarnaast worden de zaken die in 2006 zijn afgedaan buiten het onderzoek gehouden, omdat dit jaar nog niet afgerond was ten tijde van het opvragen van de data. Het onderzoek wordt daarom uitgevoerd op de 164.979 zaken die zijn afgedaan in de periode 1996–2005.²⁰⁷ In deze zaken zijn de verdachten vervolgd voor 389.516 strafbare feiten. Gemiddeld is dat 2,4 delicten per verdachte. In de volgende paragrafen wordt beschreven hoe deze zaken zijn afgedaan met betrekking tot de schadevergoeding voor slachtoffers. Figuur 5.1 geeft schematisch weer op welke wijze het slachtoffer schadevergoeding binnen het strafproces kan krijgen.

5.4 Schadevergoeding als transactievoorwaarde

Als de schade is ontstaan door een delict waarop gevangenisstraf is gesteld van niet meer dan zes jaar (zoals eenvoudige mishandeling en diefstal) kan het OM besluiten om de zaak voor de aanvang van de terechtzitting met een transactie af te doen, met als transactievoorwaarde gehele of gedeeltelijke vergoeding van de schade die door het strafbare feit is veroorzaakt (art. 74 lid 2 sub e Sr). Wanneer de verdachte het transactie-aanbod accepteert en de schade vergoedt, is de zaak afgedaan. Als de verdachte het aanbod niet accepteert, of de schade niet vergoed heeft, dan wordt de zaak anders afgedaan, bijvoorbeeld door alsnog te dagvaarden.

In de 164.979 zaken die van 1996 tot en met 2005 zijn afgedaan, heeft het OM in 29.595 zaken (34.287 feiten) een transactie aangeboden, met schadevergoeding als voorwaarde. In 78% van deze zaken (23.139 zaken, 25.891 feiten) is de verdachte op

²⁰⁶ Bijleveld 2005.

²⁰⁷ Als afdoeningsdatum is de datum genomen waarop het eindvonnis is uitgesproken. Als er (nog) geen eindvonnis is uitgesproken, is de datum genomen van de laatste afdoening of beslissing in de zaak door het OM (bijvoorbeeld de datum dat aan de transactievoorwaarden is voldaan). Bij de 53 zaken waarbij ook deze datum onbekend is, is de datum van inschrijving bij het parket gekozen.

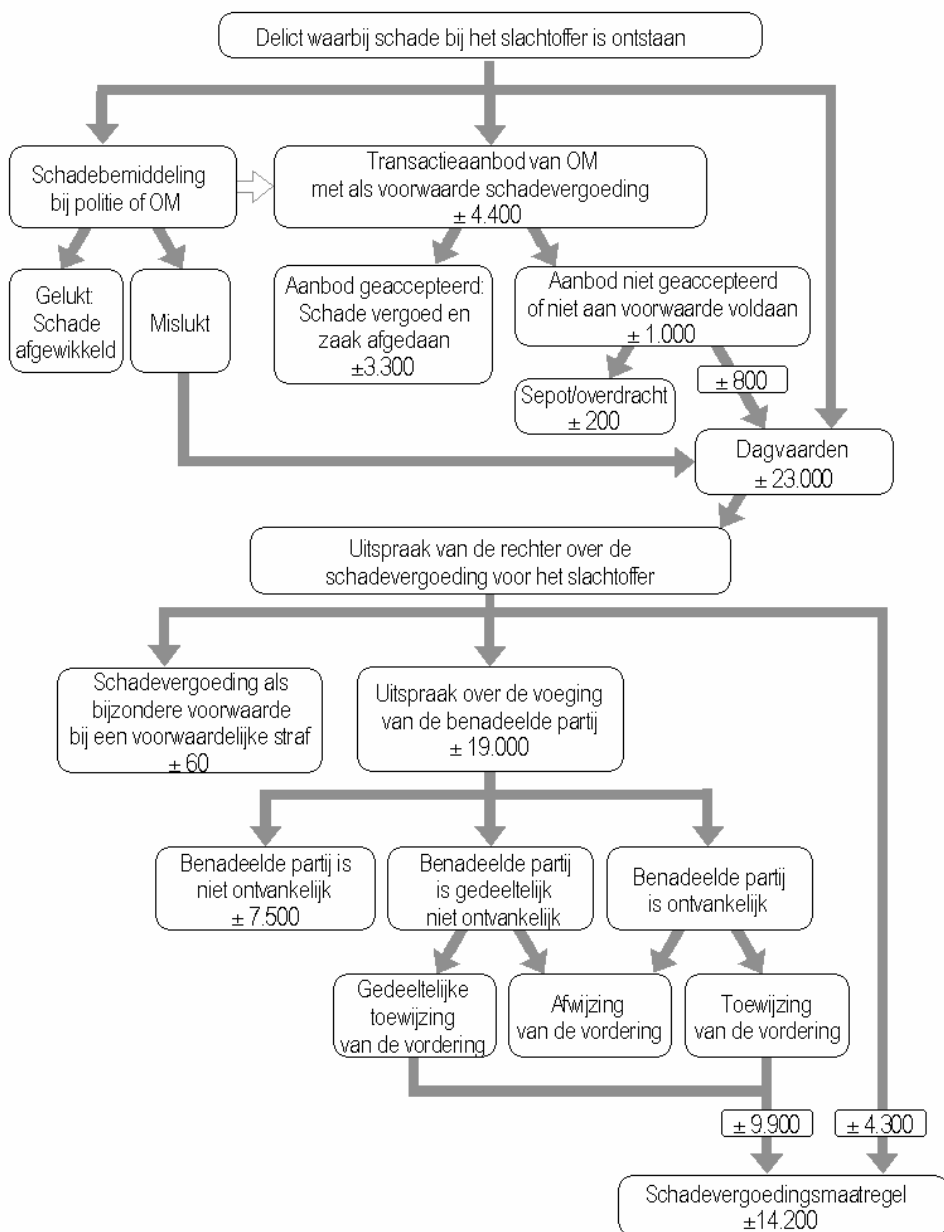
het transactie-aanbod ingegaan: de verdachte heeft de schade vergoed en wordt niet verder vervolgd.

6456 verdachten (bij 8396 feiten) zijn niet akkoord gegaan met het transactie-aanbod, of zij hebben niet aan de bijbehorende betalingsverplichting voldaan. Bij 1112 van deze verdachten is de zaak geseponeerd. Of de verdachte als voorwaarde bij het sepot alsnog de schade moest vergoeding, kan helaas niet uit OM-data worden afgeleid. Bij 385 verdachten heeft het OM de zaak overgedragen aan een ander parket of gevoegd bij een andere strafzaak. De resterende 4959 verdachten zijn alsnog gedagvaard. Een derde van deze verdachten is door de rechter alsnog veroordeeld schadevergoeding geheel of gedeeltelijk te betalen door toewijzing van de vordering van de benadeelde partij of door oplegging van de schadevergoedingsmaatregel.

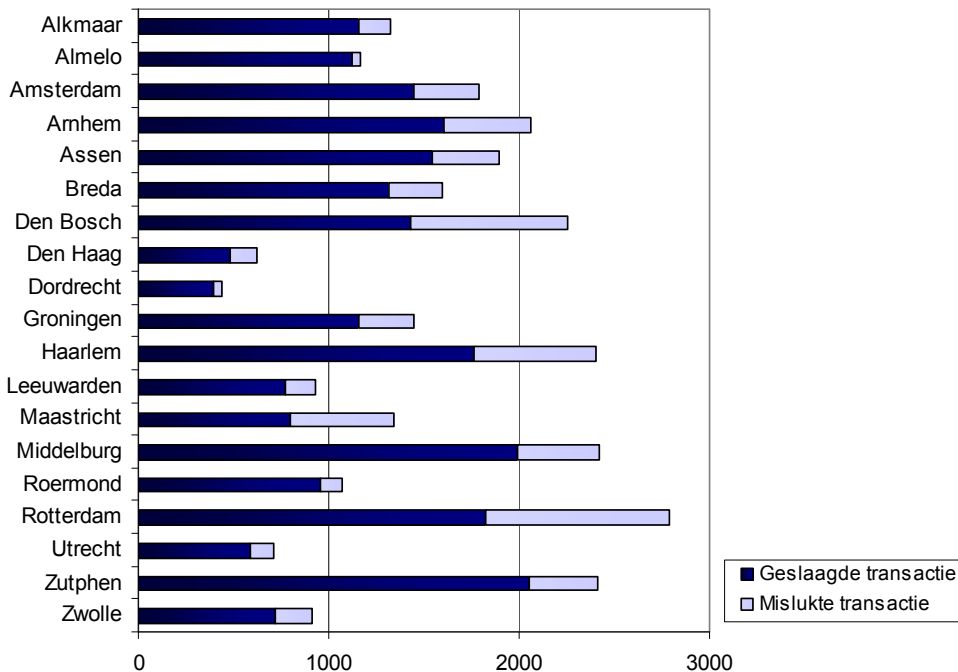
Figuur 5.2 geeft per arrondissement aan hoe vaak de schadevergoedings-transactie geslaagd en mislukt is. In figuur 5.3 is weergegeven welk deel van de aangeboden transacties geslaagd is. In Almelo is dit percentage het hoogst (96%). In Maastricht slaagt het transactieaanbod het minst vaak (60%).

In figuur 5.4 is het aantal geslaagde en mislukte transacties over de jaren 1996-2005 weergegeven. In de loop der jaren zijn beide gestegen. Het percentage schadevergoedingstransacties dat geslaagd is, is in de loop der jaren min of meer constant gebleven: 78% van de aangeboden schadevergoedingstransacties resulteert in vergoeding van de schade, waarmee de zaak is afgedaan.

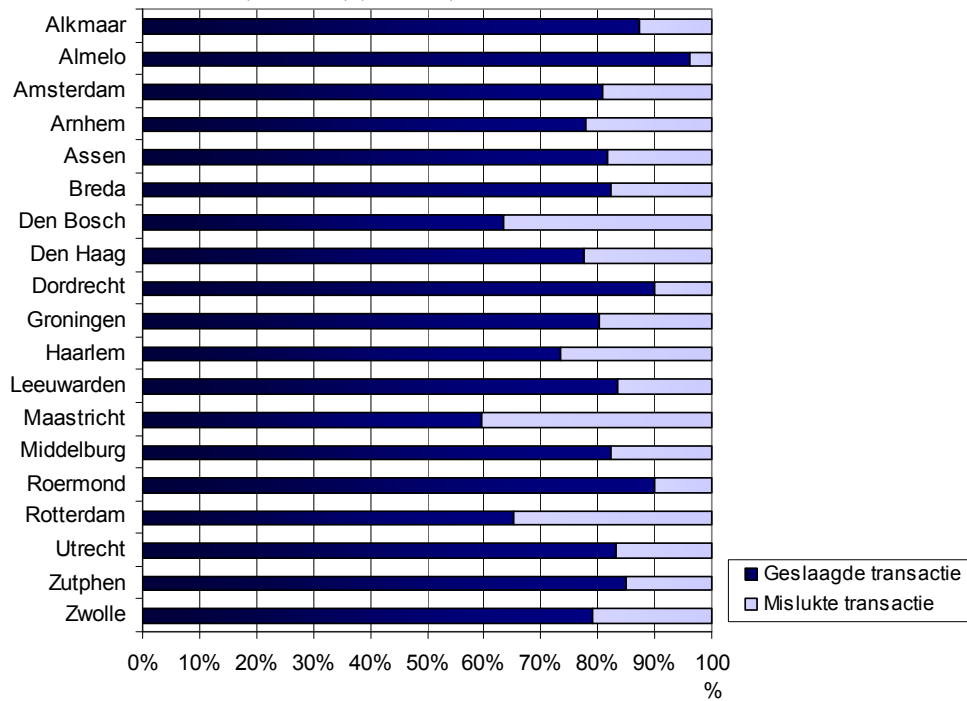
Figuur 5.1: Schematisch overzicht van de mogelijkheden voor schadevergoeding voor het slachtoffer binnen het strafproces, met waar mogelijk globaal het aantal malen dat het in 2005 is voorgekomen.

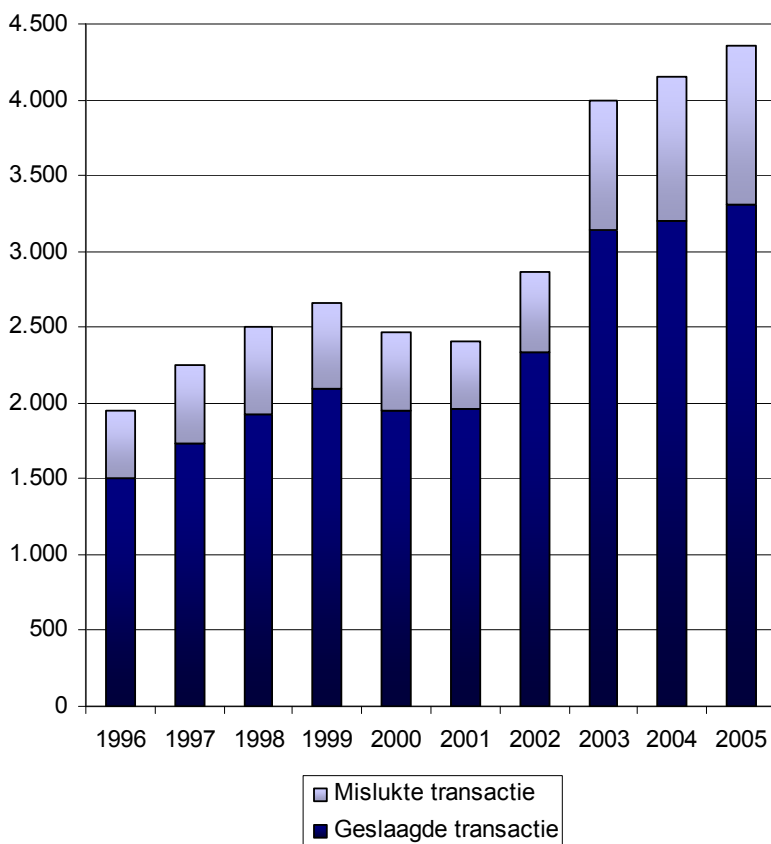
Figuur 5.2: Aantal geslaagde en mislukte transacties met schadevergoeding als voorwaarde per arrondissement (1996-2005) (N=29.595)

Figuur 5.3: Percentage geslaagde en mislukte transacties met schadevergoeding als voorwaarde per arrondissement (1996-2005) (N=29.595)

Figuur 5.4: Aantal geslaagde en mislukte transacties met schadevergoeding als voorwaarde door de jaren heen (1996-2005)

5.5 Schadevergoeding door voeging als benadeelde partij

Naast de schadevergoedingstransactie heeft een slachtoffer de mogelijkheid om schadevergoeding van de dader te verkrijgen door zich als benadeelde partij in het strafproces te voegen. Voeging als benadeelde partij heeft volgens OM-data in de periode 1996-2005 in 98.529 strafzaken plaatsgevonden. In hoofdstuk 4 is al beschreven welke uitspraken de rechter kan doen met betrekking tot de vordering van de benadeelde partij. Deze uitspraakmogelijkheden worden in OM-data door middel van vijf indicatoren, al dan niet gecombineerd, weergegeven.

1. Niet-ontvankelijkheid van de benadeelde partij
2. Gedeeltelijke niet-ontvankelijkheid van de benadeelde partij
3. Toewijzing van de vordering
4. Gedeeltelijke toewijzing van de vordering
5. Afwijzing van de vordering

In 80% van de 98.529 strafzaken waarin sprake is van voeging van de benadeelde partij, doet de rechter een enkele uitspraak over de vordering van de benadeelde partij (zie tabel 5.1). In een derde van de strafzaken wordt de benadeelde partij

volledig niet ontvankelijk verklaard. In 38% van de strafzaken wijst de rechter de vordering of vorderingen geheel toe. Opvallend is dat in 4% van de strafzaken de vordering gedeeltelijk wordt toegewezen, zonder dat er een uitspraak bij wordt gedaan over het overige gedeelte van de vordering. Ten slotte wordt de vordering van de benadeelde partij in 4% van de strafzaken volledig afgewezen.

Naast deze zaken waarin een enkele uitspraak wordt gedaan, doet de rechter in de overige 20% van de strafzaken combinaties van uitspraken. Dit kan ten eerste doordat de rechter ten aanzien van één benadeelde partij meerdere uitspraken kan doen. Als de rechter de benadeelde partij bijvoorbeeld gedeeltelijk niet-ontvankelijk verklaart, dan dient voor het overige gedeelte van de vordering nog een uitspraak met betrekking tot de toe- dan wel afwijzing van dat gedeelte te volgen.

Meerdere uitspraken over de benadeelde partij zijn ook mogelijk doordat een strafzaak alle strafbare feiten omvat die onder hetzelfde parketnummer behandeld worden. De verdachte kan dus in één zaak vervolgd worden voor *meerdere strafbare feiten*. Als de verdachte bijvoorbeeld vervolgd wordt voor een mishandeling en ook voor een diefstal die hij op een ander tijdstip heeft gepleegd, dan kunnen de slachtoffers van beide delicten zich met hun schadevordering voegen in het strafproces.

Ten slotte kan de rechter in één strafzaak meerdere uitspraken over de voeging van de benadeelde partij doen, als zich *bij één delict meerdere benadeelde partijen* hebben gevoegd. Als bijvoorbeeld door openlijke geweldpleging meerdere personen schade hebben geleden, kunnen zij zich met hun vordering tot schadevergoeding naast elkaar voegen in het strafproces.

In de periode 1996–2005 heeft de rechter in 20.159 strafzaken meerdere uitspraken over de voeging van de benadeelde partij gedaan. De combinatie die het vaakst voorkomt is toewijzing van de vordering met gedeeltelijke toewijzing (9% van het totaal aantal strafzaken waarin sprake is van voeging). Deze combinatie van uitspraken is mogelijk als er meerdere benadeelde partijen zijn. Wederom is opvallend dat bij de vorderingen die gedeeltelijk worden toegewezen niet vermeld is, wat de beslissing van de rechter is op het restant van de vordering. Een niet-ontvankelijk verklaring in combinatie met een toewijzing van de vordering komt 3615 keer voor. Ook dit is alleen mogelijk als meerdere benadeelde partijen zich in de strafzaak gevoegd hebben. Helaas ontbreekt in OM-data informatie over het aantal slachtoffers dat zich als benadeelde partij gevoegd heeft, waardoor het niet mogelijk is om deze tabel verder te verklaren. Wel is het opmerkelijk dat in OM-data een gedeeltelijke niet-ontvankelijkheid steeds in combinatie met volledige niet-ontvankelijkheid is geregistreerd, terwijl een gedeeltelijke niet-ontvankelijk verklaring ook bijvoorbeeld alleen in combinatie met een gedeeltelijke toewijzing zou moeten kunnen voorkomen. Dit duidt er op dat de registratie van de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij niet volledig betrouwbaar is.

Tabel 5.1: (Combinaties van) uitspraken van de rechter in de strafzaken over de vordering van de benadeelde partij (1996-2005)

	N	% van sub totaal	% van totaal
Enkele uitspraken over de voeging			
Alleen NOBP	32733	42%	33%
Alleen GNOBP	0	0%	0%
Alleen TVORD	37182	47%	38%
Alleen GTVORD	4414	6%	4%
Alleen AFVORD	4041	5%	4%
<i>Subtotaal losse uitspraken</i>	<i>78370</i>	<i>100%</i>	<i>80%</i>
Gecombineerde uitspraken over de voeging			
NOBP, GNOBP, TVORD, GTVORD, AFVORD	144	1%	0%
NOBP, GNOBP, TVORD, GTVORD	1602	8%	2%
NOBP, GNOBP, TVORD, AFVORD	9	0%	0%
NOBP, GNOBP, TVORD	527	3%	1%
NOBP, GNOBP, GTVORD, AFVORD	26	0%	0%
NOBP, GNOBP, GTVORD	1001	5%	1%
NOBP, GNOBP, AFVORD	47	0%	0%
NOBP, GNOBP	697	4%	1%
NOBP, GTVORD, AFVORD	119	1%	0%
NOBP, TVORD, GTVORD	1573	8%	2%
NOBP, TVORD, AFVORD	106	1%	0%
NOBP, TVORD	3615	18%	4%
NOBP, GTVORD, AFVORD	19	0%	0%
NOBP, GTVORD	463	2%	0%
NOBP, AFVORD	393	2%	0%
TVORD, GTVORD, AFVORD	576	3%	1%
TVORD, GTVORD	8564	43%	9%
TVORD, AFVORD	526	3%	1%
GTVORD, AFVORD	152	1%	0%
<i>Subtotaal gecombineerde uitspraken</i>	<i>20159</i>	<i>100%</i>	<i>20%</i>
Totaal aantal strafzaken waarin sprake is van voeging van een benadeelde partij	98529	100%	100%

NOBP = Niet ontvankelijkheid van de benadeelde partij

GNOBP = Gedeeltelijke niet ontvankelijkheid van de benadeelde partij

TVORD = Toewijzing van de vordering van de benadeelde partij

GTVORD = Gedeeltelijke toewijzing van de vordering van de benadeelde partij

AFVORD = Afwijzing van de vordering van de benadeelde partij

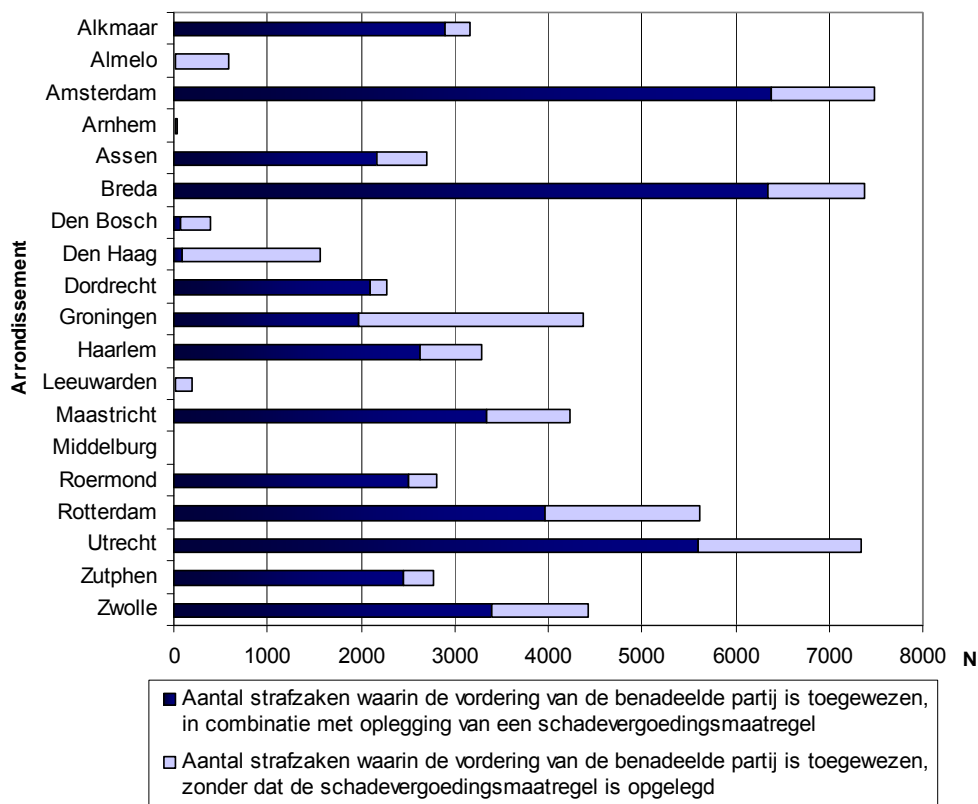
Vanwege de vele combinaties van uitspraken over de vordering van de benadeelde partij, en de onbekendheid met het aantal benadeelde partijen dat zich gevoegd heeft, is het onmogelijk om aan te geven bij hoeveel benadeelde partijen de vordering geheel of gedeeltelijk is toegewezen. Wel is het mogelijk om *per strafzaak* te kijken of de rechter een bedrag aan schadevergoeding heeft toegewezen.

Bij 60.618 zaken (62%) wordt de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk toegewezen. Dat betekent dat de benadeelde partij in 38% van de strafzaken waarin sprake is van voeging, met lege handen blijft staan.

Figuur 5.5 geeft per arrondissement het aantal strafzaken weer, waarin schadevergoeding geheel of gedeeltelijk is toegewezen. Daarbij is tevens

aangegeven of naast de toewijzing van de vordering tevens de schadevergoedingsmaatregel is opgelegd. Opvallend zijn de arrondissementen Arnhem en Middelburg, waar toewijzing van de vordering van de benadeelde partij bijna niet voorkomt. Het zou zo kunnen zijn dat in deze arrondissementen daadwerkelijk heel terughoudend met het toewijzen van de vordering van de benadeelde partij wordt omgegaan. Een andere mogelijkheid is dat het lage aantal toewijzingen te wijten is aan verschillen in registratiewijze. Als naast een toewijzing van de vordering tevens de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, wordt in deze arrondissementen slechts de oplegging van de schadevergoedingsmaatregel geregistreerd en niet de uitspraak over de vordering van de benadeelde partij. Dit kan ook verklaren waardoor in beide arrondissementen de schadevergoedingsmaatregel wel 'normaal' voorkomt.

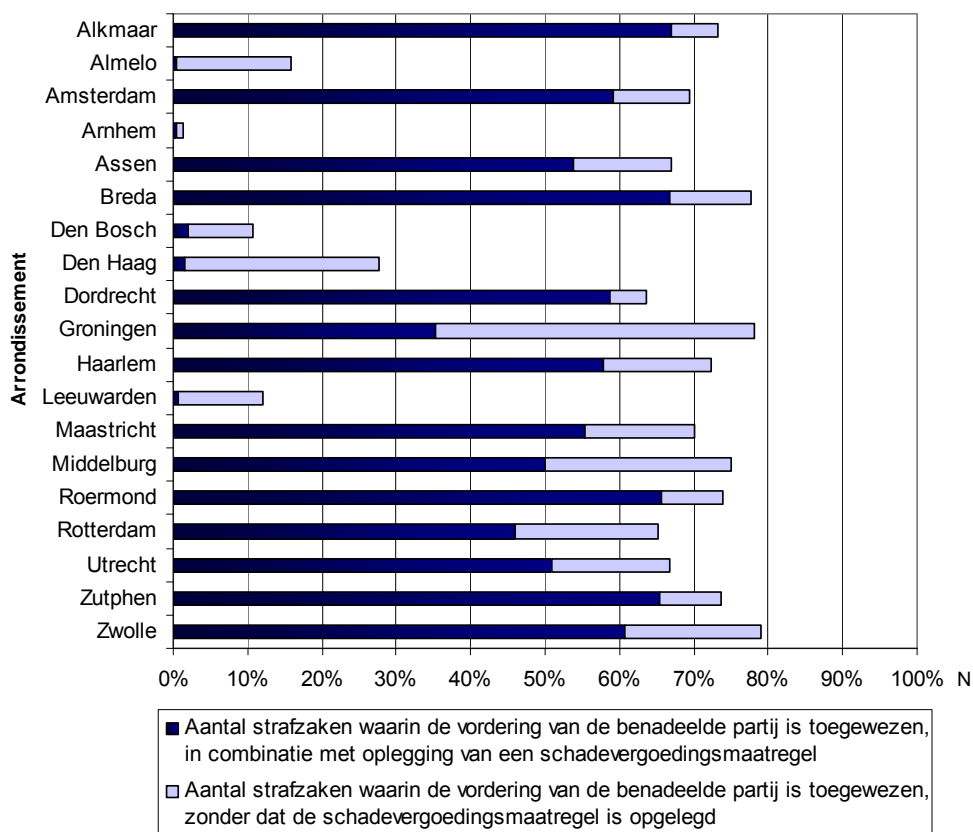
Figuur 5.5: Aantal strafzaken waarin de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk is toegewezen, al dan niet in combinatie met oplegging van een schadevergoedingsmaatregel, naar arrondissement (N=60.618)

Verder kunnen de grote verschillen die tussen de arrondissementen bestaan deels verklaard worden door de grootte van het arrondissement: arrondissementen waarin meer strafzaken worden afgehandeld (zoals Amsterdam en Utrecht), zullen meer met voegingen te maken hebben, waardoor de kans op toewijzing ook groter is. Daarom is in figuur 5.6 per arrondissement weergegeven in welk deel van de strafzaken

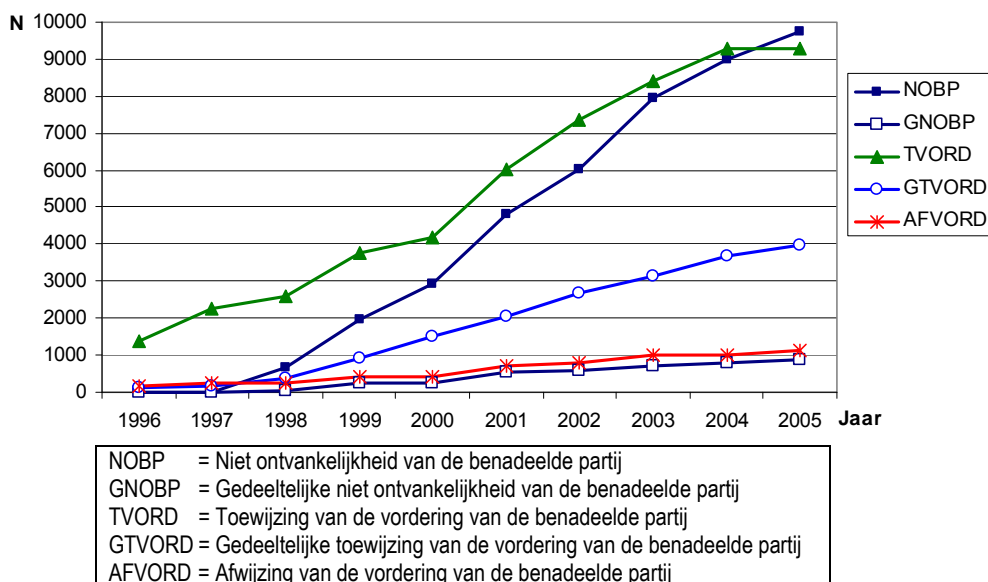
waarin sprake is voeging, schadevergoeding wordt toegewezen aan de benadeelde partij. Ook nu blijkt dat er in sommige arrondissementen (Arnhem, Den Bosch, Leeuwarden) verhoudingsgewijs in veel minder strafzaken schadevergoeding wordt toegewezen dat in andere arrondissementen. Daarnaast valt in vergelijking met andere arrondissementen op, dat in Almelo, Den Bosch, Den Haag, Groningen en Leeuwarden relatief vaak de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen, zonder dat daar een schadevergoedingsmaatregel bij wordt opgelegd.

Figuur 5.6: Aantal strafzaken waarin de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk is toegewezen, al dan niet in combinatie met oplegging van een schadevergoedingsmaatregel, als percentage van het totaal aantal strafzaken waarin sprake is van voeging van de benadeelde partij, naar arrondissement (N=98.529)

In de periode 1996—2005 is het aantal uitspraken over de voeging van de benadeelde partij fors gestegen. Door de jaren heen is het aantal niet-ontvankelijk-verklaringen en het aantal toewijzingen van de vordering het sterkst gestegen (zie figuur 5.7). Opvallend is wel dat het aantal toegewezen vorderingen in 2005 een lichte daling vertoont, terwijl de overige uitspraken wel stijgen. Een verklaring hiervoor is moeilijk te geven.

Figuur 5.7: Uitspraken over de vordering van de benadeelde partij in de 98.529 strafzaken waarin sprake is van voeging van de benadeelde partij in de periode 1996-2005

5.6 Schadevergoedingsmaatregel

Een slachtoffer kan binnen het strafproces ook schadevergoeding van de dader krijgen als de rechter de schadevergoedingsmaatregel (art. 36f Sr) oplegt.²⁰⁸ De rechter kan dit doen nadat hij de vordering van de benadeelde partij heeft toegewezen (ad 3 en 4), maar hij kan deze maatregel ook zelfstandig opleggen (dus los van de vordering van de benadeelde partij).

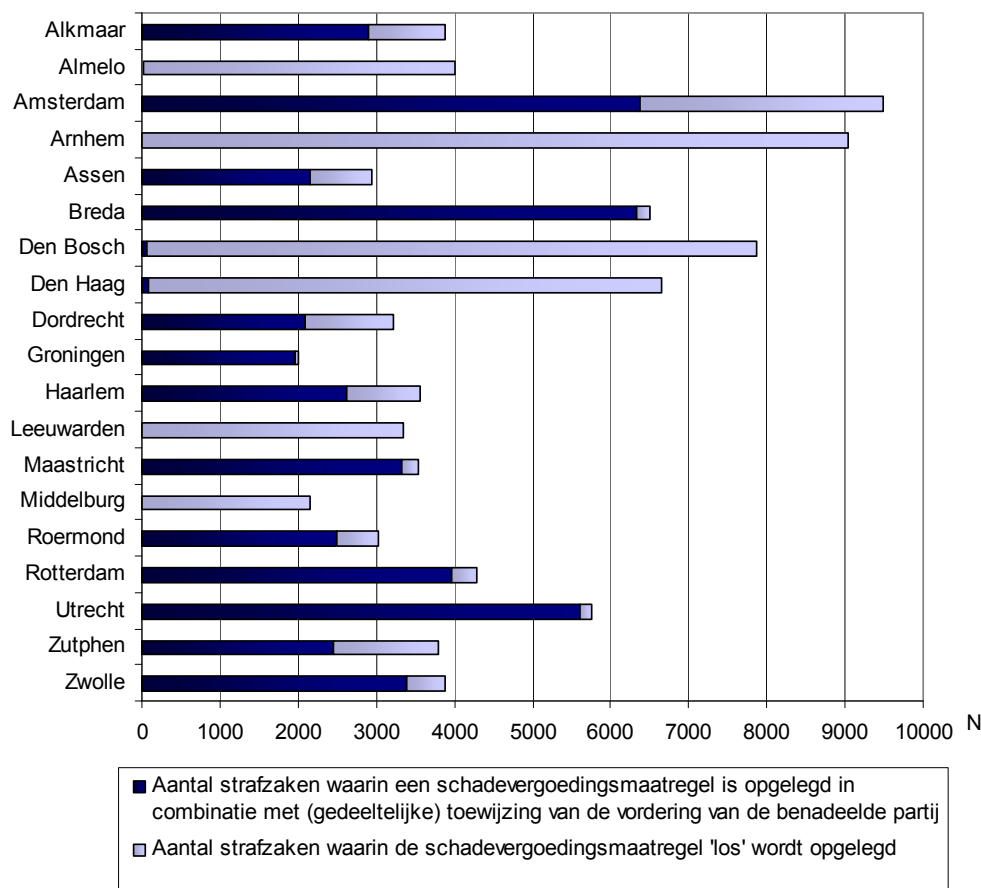
Uit OM-data blijkt dat de rechter de schadevergoedingsmaatregel in de periode 1996–2005 in 88.959 strafzaken (240.898 feiten) heeft opgelegd. Opvallend is dat in bijna de helft van deze zaken (48%) de schadevergoedingsmaatregel ‘los’ is opgelegd: de uitspraak wordt (in OM-data) niet gecombineerd met een (gedeeltelijke) toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. De geïnterviewde rechters geven echter aan dat dit slechts bij uitzondering voorkomt, bijvoorbeeld als op het voegingsformulier van een minderjarige benadeelde partij de handtekening van een ouder ontbreekt.

Een mogelijke verklaring voor het hoge aantal ‘losse’ schadevergoedingsmaatregelen is dat de rechter in sommige arrondissementen de schadevergoedingsmaatregel oplegt ter bekrachtiging van een schaderegeling waarbij de schade nog niet, of nog niet helemaal, door de dader vergoed is. De achterliggende gedachte is dat het CJIB zich met de incasso bezig gaat houden, wat makkelijker is voor het slachtoffer. Deze mogelijkheid kan echter niet alle ‘losse’ schadevergoedingsmaatregelen verklaren. In Middelburg wordt in COMPAS bijvoorbeeld geen enkele uitspraak over de benadeelde partij geregistreerd, terwijl de schadevergoedingsmaatregel meer dan 2000 keer wordt opgelegd (zie figuur 5.8). De belangrijkste reden voor de schadevergoedingsmaatregelen die worden

²⁰⁸ Zie paragraaf 2.3.3.

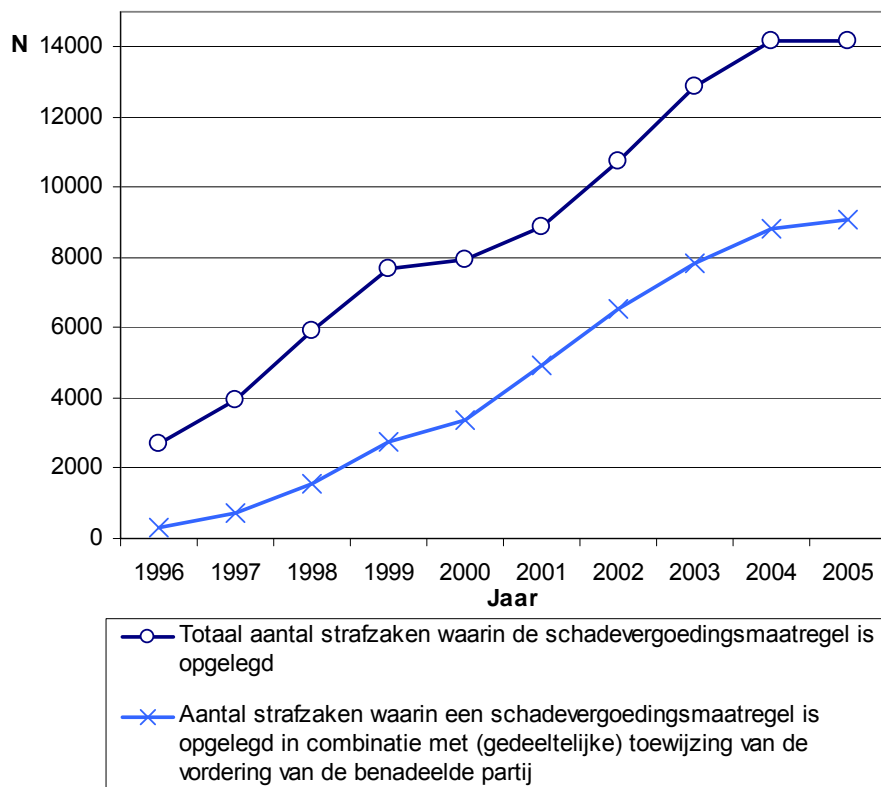
opgelegd zonder dat de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk wordt toegezien, zal met registratiewijze te maken hebben. Bij de registratie van de uitspraakgegevens wordt van het invoeren van de toewijzing van de vordering afgezien als ook al de schadevergoedingsmaatregel wordt geregistreerd.

Figuur 5.8: Aantal strafzaken waarin een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd, naar arrondissement (1996-2005) (N=88.959)

In figuur 5.9 is weergegeven in hoeveel strafzaken jaarlijks een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd. De stijgende trend is duidelijk zichtbaar: het totale aantal opgelegde schadevergoedingsmaatregelen is in de loop der jaren sterk gestegen, van 2.865 in 1996 naar 14.170 in 2005. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door de toename in het aantal strafzaken waarin een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd in combinatie met een toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. In 1996 kwam dit in 295 strafzaken voor, in 2005 is het aantal gestegen naar 9.076. Ook het aantal 'losse' schadevergoedingsmaatregelen is in de loop der jaren gestegen. In 1996 werd de schadevergoedingsmaatregel in 2.388 strafzaken 'los' opgelegd, in 2005 gebeurde dit 5.094 keer.

Figuur 5.9: Aantal strafzaken waarin de schadevergoedingsmaatregel is opgelegd over de periode 1996-2005 (N=88.959)

Uit figuur 5.9 blijkt dat de rechter in 2005 totaal in zo'n 14.000 strafzaken een schadevergoedingsmaatregel heeft opgelegd. Het OM stuurt deze zaken door naar het CJIB, omdat deze belast is met de incasso (zie paragraaf 2.3.3). Bij het CJIB zijn gegevens opgevraagd over de incasso van deze schadevergoedingsmaatregelen.²⁰⁹ Het is niet goed mogelijk om aan te geven in hoeverre de incasso van de schadevergoedingsmaatregelen die in 2005 zijn opgelegd geslaagd is, omdat het incassotraject van het CJIB nog in volle gang is. Dit komt doordat de betaling van de gevallen waarin uitstel van betaling is verleend of een betalingsregeling is getroffen, uiterlijk binnen 27 maanden na de dag waarop het vonnis voor tenuitvoerlegging vatbaar is geworden, moet zijn voldaan.²¹⁰ Schadevergoedingsmaatregelen die eind 2005 zijn opgelegd, kunnen daarom nog tot begin 2008 betaald worden.

Van de 13.743 schadevergoedingsmaatregelen die bij het CJIB in 2005 zijn binnengekomen, is eind april 2007 58% geïncasseerd.²¹¹ Deze betaling kan bijvoorbeeld in 2006 of 2007 hebben plaatsgevonden. 36% van de schadevergoedingsmaatregelen is vanwege uitstel van betaling of een

²⁰⁹ Het CJIB heeft de wijze waarop de gegevens in de tekst van dit rapport verwerkt zijn goedgekeurd.

²¹⁰ Art. 561 lid 3 en 4 Sv. Het CJIB houdt echter als termijn ook wel aan 27 maanden na de eerste afspraak met de dader over de betalingsregeling.

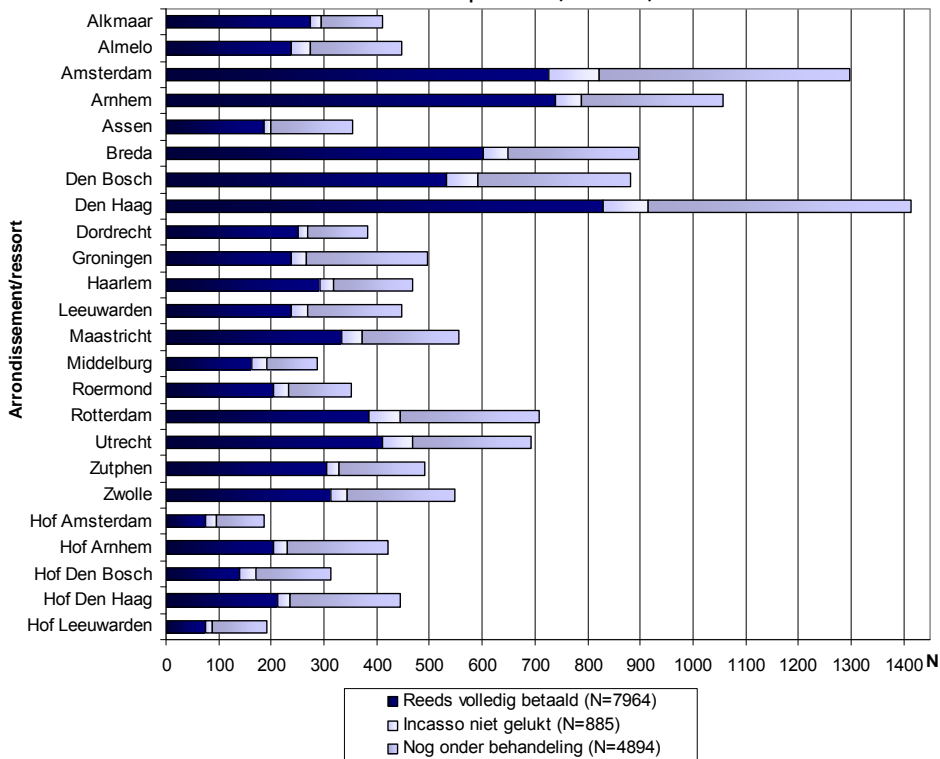
²¹¹ Het CJIB heeft in 2005 13.743 schadevergoedingsmaatregelen geregistreerd, terwijl er volgens OM-data in 14.170 strafzaken een schadevergoedingsmaatregel is opgelegd. Mogelijk bestaat dit verschil doordat het CJIB alleen de schadevergoedingsmaatregelen van onherroepelijke vonnissen binnen krijgt, terwijl in OM-data het aantal schadevergoedingsmaatregelen die in eerste aanleg zijn opgelegd is geregistreerd.

betalingsregeling nog in behandeling. Bij de resterende 6% is de incasso mislukt. Dit betekent dat de betalingstermijn inmiddels voorbij is, zonder dat er betaald is, maar de reden voor het mislukken van de incasso kan ook zijn dat de dader is overleden, of dat de schadevergoedingsmaatregel in het kader van de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WNSP) door de civiele rechter is kwijtgescholden, zodat de dader met een schone lei kan beginnen. Het is niet de bedoeling dat de rechter dit doet, maar het CJIB geeft aan dat dit wel voorkomt. Met de aanhangige wetswijziging, die vermoedelijk ingaat per 1 januari 2008, kan dit niet meer voorkomen, omdat met de wetswijziging duidelijk in de Faillissementswet wordt vastgelegd dat de schadevergoeding die de dader ten behoeve van het slachtoffer moet betalen bij afsluiting van de schuldsaneringsregeling buiten de schone lei valt.²¹²

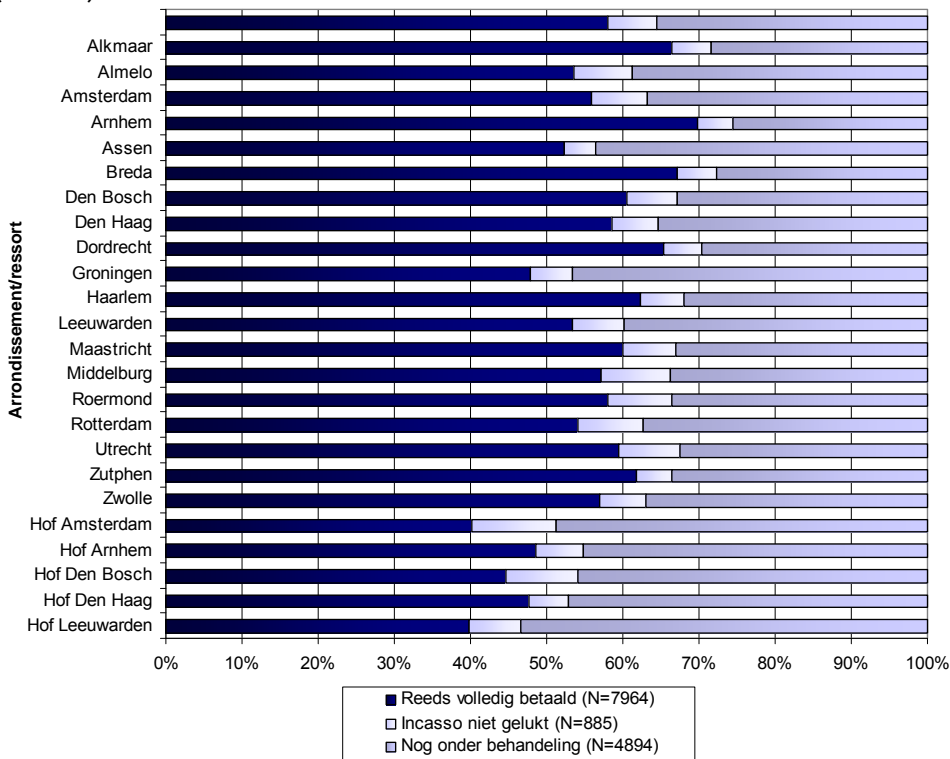
Figuur 5.10 geeft per arrondissement aan hoeveel schadevergoedingsmaatregelen reeds geslaagd, mislukt of nog in behandeling zijn. In figuur 5.11 is per arrondissement aangegeven welk deel van de schadevergoedingsmaatregelen reeds gelukt of mislukt is. Hierbij zijn er wel verschillen tussen arrondissementen, maar deze zijn moeilijk te verklaren. Verhoudingsgewijs zijn de meeste incasso's geslaagd in Breda (70%), Alkmaar (67%) en Arnhem (67%). Verder is de incasso van de schadevergoedingsmaatregelen die door het hof zijn opgelegd tot nu toe minder succesvol dan de incasso van de schadevergoedingsmaatregelen die in eerste aanleg zijn opgelegd. Wel is duidelijk dat in ieder arrondissement het percentage van de schadevergoedingsmaatregelen waarbij de incasso mislukt veruit het laagst is.

²¹² Kamerstukken II 2004/05, 29 942, nr. 3, p. 38-39: Bij afsluiting van de schuldsaneringsregeling is de schone lei niet van toepassing voor drie soorten schadevergoeding ten behoeve van het slachtoffer, te weten de schadevergoedingsmaatregel (art. 36f Sr), de schadevergoeding die binnen het strafproces aan de benadeelde partij is toegewezen (art. 51a Sv) en ten slotte schadevergoeding die door de burgerlijke rechter is vastgesteld, nadat de strafrechter heeft vastgesteld dat de benadeelde partij haar vordering slechts bij de burgerlijke rechter kan aanbrengen (art. 361 Sv).

Figuur 5.10: Aantal schadevergoedingsmaatregelen die in 2005 bij het CJIB zijn binnengekomen, met de stand van zaken van de incasso tot april 2007 (N=13.743)

Figuur 5.11: De verhouding van de stand van zaken (tot april 2007) van de incasso van de schadevergoedingsmaatregelen die in 2005 bij het CJIB zijn binnengekomen, naar arrondissement (N=13.743)

5.7 Conclusie

OM-data is in de eerste plaats niet gericht op de registratie van de benadeelde partij. Hierdoor is het niet mogelijk precies te zeggen hoeveel benadeelde partijen zich gevoegd hebben, en bij hoeveel benadeelde partijen de vordering is toegewezen. Wel is het mogelijk om per strafzaak of strafbaar feit te onderzoeken welke uitspraak de rechter heeft gedaan over de benadeelde partij(en).

Hierboven is aangetoond dat er in de periode 1996–2005 aan de verdachte steeds vaker een transactie met als voorwaarde schadevergoeding wordt aangeboden. In 1996 kwam dit bijna 2.000 keer voor, in 2006 bijna 4.400 keer. 78 % van de transactie-aanbiedingen is door de verdachte geaccepteerd, waarmee de zaak is afgedaan.

Ook de rechter heeft in de loop der jaren in absolute aantallen steeds vaker schadevergoeding aan de benadeelde partij toegewezen: van ruim 1.500 in 1996 tot meer dan 13.250 in 2005. Tevens is de schadevergoedingsmaatregel steeds vaker opgelegd. In 1996 werden bijna 2.700 schadevergoedingsmaatregelen opgelegd, in 2005 14.000. Het is wel opvallend dat de schadevergoedingsmaatregel in OM-data vaak 'los' wordt opgelegd, zonder gehele of gedeeltelijke toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. Deze 'losse' schadevergoedingsmaatregel zou eigenlijk maar heel weinig moeten voorkomen, omdat dit volgens de LOVS-aanwijzing alleen moet worden overwogen als de benadeelde partij door formele redenen niet-ontvankelijk is, bijvoorbeeld doordat de minderjarige benadeelde partij niet wettelijk vertegenwoordigd wordt.²¹³ Ook de geïnterviewde rechters geven aan dat zij slechts bij hoge uitzondering een 'losse' schadevergoedingsmaatregel opleggen. Aangezien het onaannemelijk is dat bijna de helft van de benadeelde partijen niet-ontvankelijk worden verklaard vanwege vormfouten, speelt waarschijnlijk de wijze waarop de uitspraak van de rechter in COMPAS wordt geregistreerd hierbij een rol: als de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, wordt deze wel in COMPAS ingevoerd, maar de registratie van de uitspraak met betrekking tot de vordering van de benadeelde partij blijft achterwege.

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden hoe vaak de rechter een vordering van de benadeelde partij toewijst. In het volgende hoofdstuk wordt op basis van strafdossiers onderzocht waardoor de rechter de ene vordering wel toewijst en de andere niet.

²¹³ Aanbeveling behandeling civiele schadevordering in het strafproces (Wet Terwee) 2004.

HOOFDSTUK 6

DE VOEGING VAN DE BENADEELDE PARTIJ IN 2005

6.1 Inleiding

Om duidelijkheid te verkrijgen over de vraag waarom de benadeelde partij nu niet ontvankelijk wordt verklaard of waarom haar vordering juist wordt toegewezen, zijn gegevens over de benadeelde partij en over de strafzaak nodig die niet uit OM-data kunnen worden afgeleid. Daarom is dossieronderzoek uitgevoerd. Op basis van dit dossieronderzoek wordt tevens duidelijk voor welke schadebedragen de benadeelde zich voegt en welk bedrag de rechter toewijst.

6.2 Selectie van dossiers uit 2005

Het dossieronderzoek heeft plaatsgevonden bij zes arrondissementen: Almelo, Breda, Haarlem, Leeuwarden, Rotterdam en Utrecht.²¹⁴ Aan de hand van OM-data zijn uit elk van de zes geselecteerde arrondissementen twee keer 60 strafdossiers geselecteerd, die in 2005 in eerste aanleg zijn afgedaan.²¹⁵ De selectie van de strafdossiers heeft plaatsgevonden aan de hand van twee criteria: het type delict en de uitspraak van de rechter.

Bij de selectie van de eerste zestig dossiers zijn uitsluitend diefstallen, vernielingen, openlijke geweldplegingen en mishandelingen (van ieder vijftien) meegenomen.²¹⁶ Daarnaast speelde de rechterlijke uitspraak over de voeging een rol bij de selectie van de dossiers. Om goed zicht te kunnen krijgen op succes- en faalfactoren zijn van ieder type delict ongeveer evenveel afwijzingen, toewijzingen, gedeeltelijke toewijzingen of niet-ontvankelijk verklaringen geselecteerd. Helaas bleken niet alle opgevraagde dossiers aanwezig te zijn, bijvoorbeeld vanwege hoger beroep, of TUL-zittingen.

De tweede zestig strafdossiers zijn opgevraagd om er voor te zorgen dat de detailhandel voldoende in het onderzoek vertegenwoordigd is. Deze dossiers zijn op dezelfde manier geselecteerd, met dien verstande dat de kans op een detailhandel als benadeelde partij verhoogd is door uitsluitend diefstallen en vernielingen te selecteren (van ieder dertig). Een dossier uit deze tweede selectie is slechts geanalyseerd als de benadeelde partij een detailhandel is, of als een dossier uit de eerste selectie niet in het archief aanwezig was. Om de ontbrekende dossiers uit de eerste selectie te vervangen zijn soortgelijke dossiers uit de tweede selectie geanalyseerd.²¹⁷

²¹⁴ Zie paragraaf 1.3.4.

²¹⁵ In totaal zijn er dus $6 \times 2 \times 60 = 720$ strafdossiers opgevraagd.

²¹⁶ Voor dit onderzoek wordt onder diefstal begrepen artt. 310-312 Sr, onder mishandeling artt. 300-304 Sr, onder geweldpleging art. 141 Sr en onder vernieling artt. 350-354 Sr.

²¹⁷ Mishandeling en openlijke geweldpleging kwamen in de tweede selectie echter niet voor, deze zijn daarom vervangen voor afwisselend diefstal en vernieling.

Van de dossiers uit de eerste en tweede selectie zijn er vier buiten het onderzoek gehouden, omdat de betrokken benadeelde partij dubbel in de steekproef bleek te zitten. In Breda bijvoorbeeld heeft een aantal agenten zich gevoegd voor de schade die is ontstaan tijdens voetbalrellen. Aangezien er meerdere verdachten zijn vervolgd, hebben de agenten zich in meerdere strafzaken gevoegd. Ten slotte is er een dossier buiten beschouwing gelaten, waarin de rechter zich niet over de benadeelde partij heeft uitgesproken, omdat het voegingsformulier vanwege de verhuizing van het parket te laat bij de officier binnen kwam. Daardoor resteren voor het onderzoek uiteindelijk de gegevens van 375 dossiers. Per dossier is slechts één voeging onderzocht. Het aantal voegingen dat per arrondissement is geanalyseerd, is weergegeven in tabel 6.1. Uit de strafdossiers van deze strafzaken is onder meer opgemaakt wat de slachtoffergegevens zijn, voor welke schade de benadeelde zich voegt, hoe de vordering is onderbouwd, of de benadeelde partij ter zitting aanwezig was en de vordering heeft toegelicht, wat de uitspraak van de rechter is en hoe de beslissing van de rechter gemotiveerd is.

Tabel 6.1: Aantal dossiers dat onderzocht is, naar delicttype en naar arrondissement

Arrondissement	Type delict (N)				Totaal
	Diefstal	Mishandeling	Geweldpleging	Vernieling	
Almelo	18	14	10	17	59
Breda	22	15	13	16	66
Haarlem	18	12	14	16	60
Leeuwarden	22	9	10	22	63
Rotterdam	21	15	10	20	66
Utrecht	21	12	8	20	61
Totaal	122	77	65	111	375

6.3 Kenmerken van de verdachte

De verdachten van deze delicten zijn gemiddeld 27 jaar oud. De meeste verdachten zijn man (91%). Daarnaast zijn de meeste verdachten tussen de 18 en 25 jaar oud. Ruim acht op de tien verdachten zijn in Nederland geboren (zie tabel 6.2).

Tabel 6.2: Kenmerken van de verdachte

Kenmerken van de verdachte			
		N	%
<i>Geslacht</i>	Man	342	91,2
	Vrouw	33	8,8
<i>Leeftijd</i>	Jonger dan 18	81	21,6
	18-25	116	30,9
	26-35	86	22,9
<i>Herkomst</i>	Ouder dan 35	92	24,5
	Nederlands	304	81,1
	Buitenlands	71	18,9
Totaal		375	100

6.4 Factoren die mogelijk een rol spelen bij de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij

Bij iedere voeging neemt de rechter een beslissing over de vordering van de benadeelde partij. Maar waarom krijgt de ene benadeelde partij nu wel schadevergoeding toegewezen, en de andere niet? Ligt dit aan het soort schade dat gevorderd wordt? Aan de hoogte van het schadebedrag? Of is de onderbouwing van de vordering bepalend? In dit hoofdstuk wordt voor verschillende proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken onderzocht welke rol zij spelen bij de beslissing van de rechter om al dan niet schadevergoeding toe te wijzen.

De voeging van de benadeelde partij vindt in ieder arrondissement in hoofdlijnen op eenzelfde wijze plaats: het slachtoffer krijgt een voegingsformulier toegestuurd en de rechter neemt een beslissing op de vordering. Toch wordt in ieder arrondissement anders tegen de vordering van de benadeelde partij aangekeken: in het ene arrondissement leeft de slachtofferzorg meer dan in het andere arrondissement. Omdat ieder arrondissement een andere 'voegingscultuur' heeft, wordt verwacht dat het voor de toewijzing van de vordering uitmaakt in welk arrondissement de zaak behandeld wordt. De steekproef is echter zo samengesteld, dat er uit ieder arrondissement evenveel (gedeeltelijke) niet-ontvankelijkverklaringen, (gedeeltelijke) toewijzingen en afwijzingen zijn geselecteerd. In het kader van dit dossieronderzoek is het daarom niet mogelijk om te onderzoeken in welke mate het arrondissement bepalend is voor de uitspraak van de rechter. Het arrondissement wordt wel als controlefactor bij de multivariate analyses meegenomen.²¹⁸

De selectie van de dossiers is tevens gebaseerd op het type delict waarvoor het slachtoffer zich als benadeelde partij voegt. Het type delict wordt daarom binnen het onderzoek naar de toewijzing van schadevergoeding ook uitsluitend als controlefactor gebruikt.

Verder zou het voor de beslissing over de vordering van de benadeelde partij uit kunnen maken of de zaak berecht wordt door een kinderrechter, een politierechter of door een meervoudige kamer. Een meervoudige kamer bestaat immers uit drie rechters, die met elkaar overleg plegen over de toewijsbaarheid van de vordering. Daarom wordt onderzocht wat de invloed op de toewijzing van de vordering is van het type forum dat de rechtszaak behandelt. Het arrondissement waarin de zaak behandeld wordt, het type delict en het forum dat de zaak behandelt, worden voor dit onderzoek onder de 'proceskenmerken' geschaard.

Hoewel het niet de bedoeling is dat daderkenmerken zoals geslacht, leeftijd en herkomst een rol spelen bij rechterlijke beslissingen over de toewijsbaarheid van de vordering, zouden zij wel van invloed kunnen zijn.²¹⁹ Daarom wordt in dit hoofdstuk onder andere onderzocht of mannelijke verdachten relatief vaker schadevergoeding

²¹⁸ Breda wordt daarbij als referentiecategorie gebruikt, omdat van dat arrondissement (samen met Rotterdam) de meeste dossiers in het onderzoek zijn opgenomen.

²¹⁹ De leeftijd van de verdachte is formeel alleen van belang voor de beslissing over de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij als de verdachte jonger dan 16 is.

moeten betalen dan vrouwelijke en of de rechter vaker schadevergoeding toewijst bij verdachten die in het buitenland zijn geboren dan bij Nederlandse verdachten.²²⁰ Niet alleen daderkenmerken kunnen van invloed zijn op de beslissing van de rechter, ook slachtofferkenmerken zouden de beslissing van de rechter over de toewijsbaarheid van de vordering kunnen beïnvloeden. Wellicht dat de rechter eerder geneigd is om schadevergoeding toe te wijzen aan een oude vrouw dan aan een jonge man. Om hier duidelijkheid over te krijgen, wordt ook de invloed van slachtofferkenmerken op de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij onderzocht.²²¹

Daarnaast wordt onderzocht wat de rol is van verschillende kenmerken van de voeging op de beslissing van de rechter over de toewijsbaarheid van de vordering. Verwacht wordt, dat een vordering waarbij (tevens) immateriële schade wordt opgevoerd, vaker niet ontvankelijk wordt verklaard, omdat immateriële schade vaak niet eenvoudig is vast te stellen.

De hoogte van het gevorderde bedrag kan de beslissing van de rechter ook beïnvloeden. Hoewel het gevorderde bedrag in principe niet uitmaakt voor de ontvankelijkheid van de benadeelde partij, ligt het voor de hand dat de rechter de benadeelde partij vaker niet ontvankelijk verklaart bij een hoog bedrag. Dit komt doordat hoge vorderingen vaak bestaan uit 'doorrekenposten', zoals gederfde winst, die vaak niet eenvoudig van aard worden bevonden.

Ook wordt onderzocht of de beslissing van de rechter beïnvloed wordt als de benadeelde partij een gemachtigde heeft.²²² Wordt de vordering vaker toegewezen als de benadeelde partij zich laat bijstaan door familie of een professional?

Daarnaast is onderzocht hoe het aantal voegingen in de strafzaak tegen de verdachte van invloed is op de beslissing. Verwacht wordt, dat hoe meer benadeelde partijen zich gevoegd hebben, hoe kleiner de kans op toewijzing is. Met het aantal benadeelde partijen kan immers de ingewikkeldheid van de zaak toenemen. Hetzelfde geldt voor het aantal verdachten: als er meer verdachten zijn, kunnen er immers meer twijfels bestaan over wie welke schade heeft toegebracht.

De uitspraak van de rechter over de vordering van de benadeelde partij is waarschijnlijk ook afhankelijk van de wijze waarop de vordering onderbouwd is: Een vordering die niet of niet goed onderbouwd is, zal minder snel worden toegewezen. Tijdens het dossieronderzoek is daarom bij ieder dossier beschreven of de vordering is onderbouwd door middel van facturen, medische verklaringen of anderszins. Als dergelijke bewijsvoering ontbreekt, is de onderbouwing voor dit onderzoek als 'gebrekig' geclassificeerd. De onderbouwing van de vordering is overigens niet op inhoudelijke kwaliteit beoordeeld (bijvoorbeeld of er rekening is gehouden met afschrijvingen) maar slechts op de aanwezigheid van bewijsmiddelen.

²²⁰ Het geslacht, de leeftijd en de herkomst van de verdachte zijn bepaald aan de hand van OM-data, waarin deze gegevens zijn opgenomen. Verdachten die in de Nederlandse Antillen geboren zijn, worden voor dit onderzoek tot de buitenlanders gerekend.

²²¹ De leeftijd van het slachtoffer is daartoe afgeleid uit de geboortedatum die op het voegingsformulier moet worden ingevuld. Het geslacht en de herkomst van het slachtoffer zijn geschat aan de hand van de voor- en achternaam die de benadeelde partij op het voegingsformulier heeft ingevuld.

²²² De benadeelde partij kan zich ook laten vertegenwoordigen, maar dit is bij de voegingen uit de steekproef te weinig gebeurd om daar de invloed van te onderzoeken.

Verder wordt verwacht dat de aanwezigheid van de benadeelde partij ter zitting van invloed is op de beslissing over van de vordering van de benadeelde partij. Helaas werd bij het dossieronderzoek niet altijd duidelijk of de benadeelde partij ter zitting aanwezig was, en of zij een toelichting heeft gegeven op haar vordering, omdat veel strafdossiers geen proces-verbaal van de zitting bevatten, of dat de processen-verbaal te beperkt zijn om te achterhalen of de benadeelde partij een toelichting heeft gegeven. Waar de aanwezigheid van het slachtoffer wel duidelijk was, is dit wel meegenomen in het onderzoek.

Een slachtoffer van een geweldsmisdrijf kan een schriftelijke slachtofferverklaring (SSV) opstellen, waarin de gevolgen die het delict voor het slachtoffer heeft gehad beschreven wordt.²²³ Indien een SSV is ingediend, is de kans groot dat de rechter meer duidelijkheid krijgt over de schade voor het slachtoffer. Verwacht wordt daarom dat de vordering vaker wordt toegewezen als het slachtoffer naast een voegingsformulier tevens een SSV heeft ingediend.

Bovenstaande eigenschappen van de strafzaak kunnen op basis van OM-data of op grond van het dossieronderzoek worden onderzocht. Er zijn echter ook een aantal kenmerken die wel van invloed zijn op de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij, die niet in dit onderzoek bestudeerd kunnen worden. Daaronder vallen veel van de kenmerken die in hoofdstuk 4 genoemd zijn als succes- of faalfactoren. De succes- en faalfactoren die uit hoofdstuk 4 bleken, kunnen daarom niet worden 'getoetst' aan de hand van dossieronderzoek.

Dit geldt bijvoorbeeld voor de kennis en ervaring van de rechter met betrekking tot het civiele recht. Rechters die geen civielrechtelijke achtergrond hebben, ervaren een vordering van de benadeelde partij waarschijnlijk eerder als niet eenvoudig van aard. Zij zullen ook meer moeite hebben met het schatten van een schadebedrag. Rechters met meer ervaring in het civiele recht zullen vorderingen waarschijnlijk vaker toewijzen. Helaas kan dit niet worden onderzocht, omdat bij de zaken uit het dossieronderzoek niet bekend is wat de achtergrond van de rechter is.

Verder is de mate waarin de schade te wijten is aan de eigen schuld van het slachtoffer bepalend voor de beslissing van de rechter over de toewijsbaarheid van de vordering. Een slachtoffer dat bijvoorbeeld zelf de eerste klap uitdeelde, zal sowieso minder schadevergoeding krijgen. De eigen schuld van het slachtoffer was echter ook niet goed uit de dossiers te achterhalen, dus wordt niet in het onderzoek betrokken.

Een laatste aspect dat hier genoemd wordt, dat waarschijnlijk wel van invloed is op de beslissing van de rechter over de toewijsbaarheid van de vordering, is het verweer dat de verdachte voert tegen de vordering van de benadeelde partij. Als de verdachte zich tegen de vordering verweert, besluit de rechter wellicht eerder dat de vordering niet eenvoudig van aard is. De invloed van het voeren van verweer kan echter niet kan worden onderzocht omdat onvoldoende uit het dossieronderzoek is gebleken of en hoe de verdachte zich tegen de vordering verweerd heeft.

In de volgende paragrafen wordt van de kenmerken die wel kunnen worden onderzocht beschreven welke rol zij spelen bij de beslissing van de rechter op de

²²³ Aanwijzing spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring, Strct. 2004, 248.

vordering van de benadeelde partij. Omdat de schade die door natuurlijke personen wordt gevorderd vaak andersoortig is dan de schade die rechtspersonen opvoeren (bijvoorbeeld immateriële schade, gederfde winst, arbeidsuren), worden in dit onderzoek de voeging van de benadeelde partijen die natuurlijke personen zijn apart behandeld van de benadeelde partijen die rechtspersonen zijn. Van de 375 slachtoffers die zich in deze steekproef als benadeelde partij gevoegd hebben, zijn er 249 (66%) een natuurlijk persoon en 126 (34%) een rechtspersoon (zie tabel 6.3).

Tabel 6.3: Type benadeelde partij naar arrondissement

Arrondissement	Type benadeelde partij				Totaal	
	Natuurlijk persoon		Rechtspersoon		N	%
	N	%	N	%		
Almelo	38	64,4%	21	35,6%	59	100%
Breda	46	69,7%	20	30,3%	66	100%
Haarlem	39	65,0%	21	35,0%	60	100%
Leeuwarden	37	58,7%	26	41,3%	63	100%
Rotterdam	49	74,2%	17	25,8%	66	100%
Utrecht	40	65,6%	21	34,4%	61	100%
Totaal	249	66,4%	126	33,6%	375	100%

6.5 Natuurlijk personen als benadeelde partij

6.5.1 Kenmerken van de benadeelde partij

Van de 249 natuurlijke benadeelde partijen is het merendeel man en Nederlands (zie Tabel 6.4). Vrouwen zijn gemiddeld 33 jaar oud, mannen 35.

Tabel 6.4: Kenmerken van de benadeelde partij (natuurlijk persoon)

Kenmerken van de benadeelde partij			
		N	%
<i>Geslacht</i>	Man	177	71,1
	Vrouw	72	28,9
<i>Leeftijd</i>	Onbekend	43	17,3
	Jonger dan 18	23	9,2
	18-25	47	18,9
	26-35	47	18,9
	Ouder dan 35	89	35,7
<i>Herkomst</i>	Nederlands	203	81,5
	Buitenlands	46	18,5
Totaal		249	100

6.5.2 De voeging in de verschillende arrondissementen

Negen op de tien slachtoffers voegen zich tijdens het vooronderzoek als benadeelde partij (zie tabel 6.5). Opvallend is dat in 8% van de Rotterdamse dossiers het slachtoffer zich pas ter terechtzitting als benadeelde partij heeft gevoegd. Overigens komt het ook zeer regelmatig voor dat de benadeelde partij zich wel in het vooronderzoek heeft gevoegd, maar dat de rechter, officier van justitie en verdachte haar voegingsformulier pas op de terechtzitting voor het eerst zien.

Bij gemiddeld 86% van de dossiers waarin een natuurlijk persoon zich als benadeelde partij voegt, zit er een voegingsformulier in het dossier (zie tabel 6.5). In Leeuwarden

waren in verband met hoger beroep van enkele strafzaken helaas slechts 'uitgeklede' dossiers aanwezig, die niet veel meer omvatten dan de dagvaarding en het vonnis. Dit kan verklaren waarom het voegingsformulier in Leeuwarden bij 27% van de dossiers ontbrak.

Tabel 6.5: Kenmerken van de voeging (van natuurlijke personen) naar arrondissement

	Almelo		Breda		Haarlem		Leeuwarden		Rotterdam		Utrecht		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Voegingsmoment														
Onbekend	3	7,9%	1	2,2%	3	7,7%	6	16,2%	2	4,1%	3	7,5%	18	7,2%
Vooronderzoek	35	92,1%	45	97,8%	36	92,3%	30	81,1%	43	87,8%	37	92,5%	226	90,8%
Ter zitting	0	-	0	-	0	-	1	2,7%	4	8,2%	0	-	5	2,0%
Voegingsformulier														
Nee	4	10,5%	9	19,6%	4	10,3%	10	27,0%	5	10,2%	3	7,5%	35	14,1%
Ja	34	89,5%	37	80,4%	35	89,7%	27	73,0%	44	89,8%	37	92,5%	214	85,9%
Totaal	38	100%	46	100%	39	100%	37	100%	49	100%	40	100%	249	100%

Alle benadeelde partijen voegen zich in het strafproces om schadevergoeding van de verdachte te krijgen. Van 29 benadeelde partijen is echter niet bekend welk bedrag zij van de verdachte vorderen. De reden hiervoor is dat het voegingsformulier bij deze zaken ontbrak, terwijl uit andere informatie uit het dossier ook geen gevorderd bedrag bleek. Een andere reden is dat op het voegingsformulier wel een schadepost wordt genoemd, maar bij het bedrag een vraagteken wordt ingevuld, of (vooral bij immateriële schade) een beschrijving wordt gegeven in de trant van 'de schade is onbeschrijfelijk'.

De 220 benadeelde partijen van wie het gevorderde bedrag *wel*/bekend is, claimen gezamenlijk bijna € 220.000. Tabel 6.6 geeft het gemiddelde bedrag waarvoor de benadeelde partij zich in het strafproces voegt weer. In Leeuwarden is dit het laagst (€ 513). In Haarlem zijn de vorderingen van de benadeelde partij gemiddeld het hoogst: ruim € 1391.

Tabel 6.6: Bedrag (in euro's) waarvoor de benadeelde partij (natuurlijke persoon) zich in het strafproces voegt

Arrondissement	Gemiddelde	Mediaan	N	S.D.
Almelo	653,84	439,40	32	689,75
Breda	963,06	527,67	38	1474,67
Haarlem	1.391,25	816,52	35	1710,40
Leeuwarden	512,73	271,00	29	627,56
Rotterdam	1.238,22	748,00	49	1408,90
Utrecht	1.020,98	521,38	37	1236,25
Totaal	997,87	439,40	220	1308,43

Slachtoffers kunnen niet alleen materiële, maar ook immateriële schade op de verdachte verhalen. Immateriële schade wordt gemiddeld door 42% van de benadeelde partijen gevorderd. In Breda gebeurt dit het vaakst (in 52% van de zaken), in Leeuwarden het minst (30%) (zie tabel 6.7).

Tabel 6.7: Gevorderde immateriële schade (door natuurlijke personen)

Arrondissement	Immateriële schade gevorderd					
	Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Almelo	21	55,3%	17	44,7%	38	100,0%
Breda	22	47,8%	24	52,2%	46	100,0%
Haarlem	23	59,0%	16	41,0%	39	100,0%
Leeuwarden	26	70,3%	11	29,7%	37	100,0%
Rotterdam	29	59,2%	20	40,8%	49	100,0%
Utrecht	24	60,0%	16	40,0%	40	100,0%
Totaal	145	58,2%	104	41,8%	249	100,0%

In drie van de 104 dossiers waarin immateriële schadevergoeding wordt geclaimd, is het geëiste bedrag onbekend. De overige 101 benadeelde partijen claimen gemiddeld € 828 euro aan smartengeld (zie tabel 6.8). Wederom is in Haarlem het gemiddelde gevorderde bedrag het hoogst (€ 1638).

Tabel 6.8: Gemiddeld bedrag (in euro's) dat aan smartengeld wordt gevorderd (door natuurlijke personen)

Arrondissement	Gemiddelde	Mediaan	N	S.D.
Almelo	494,65	450	17	282,85
Breda	322,70	250	23	295,26
Haarlem	1.638,35	1000	15	1973,14
Leeuwarden	447,70	213,5	10	534,86
Rotterdam	1.230,00	475	20	1700,65
Utrecht	887,00	750	16	911,81
Totaal	828,47	450	101	1224,93

Als een benadeelde partij aanwezig is op de zitting, kan hij zijn vordering nog mondeling toelichten, of kan hij vragen van de rechter over de vordering beantwoorden. De aanwezigheid van het slachtoffer is echter niet altijd goed terug te vinden in het dossier. Een enkele keer staat het in het proces-verbaal van de zitting, soms is het uit aantekeningen van de griffier af te leiden. Vaak bleef het echter onduidelijk. Uit tabel 6.9 blijkt dat de benadeelde partij in Leeuwarden het vaakst aanwezig was (22%). In Haarlem en Breda zit de benadeelde partij het minst in de zaal tijdens de behandeling van de vordering (respectievelijk 3 en 7%).

Tabel 6.9: Aanwezigheid van de benadeelde partij (natuurlijk persoon) ter zitting

Arrondissement	Aanwezigheid van de benadeelde partij ter zitting							
	Onbekend		Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Almelo	13	34,2%	21	55,3%	4	10,5%	38	100,0%
Breda	13	28,3%	30	65,2%	3	6,5%	46	100,0%
Haarlem	12	30,8%	26	66,7%	1	2,6%	39	100,0%
Leeuwarden	9	24,3%	20	54,1%	8	21,6%	37	100,0%
Rotterdam	29	59,2%	14	28,6%	6	12,2%	49	100,0%
Utrecht	2	5,0%	32	80,0%	6	15,0%	40	100,0%
Totaal	78	31,3%	143	57,4%	28	11,2%	249	100,0%

6.5.3 De uitspraak

De dossiers zijn geselecteerd op basis van delicttype en uitspraak. Het is daarom weinig zinvol om de uitspraak van de rechter over de ontvankelijkheid of over de toe- of afwijzing van de benadeelde partij te vergelijken voor de verschillende arrondissementen en delicttypen. Op andere kenmerken, zoals die van de verdachte, die van de benadeelde partij of van de strafzaak, kunnen de uitspraken echter *wel* worden vergeleken.

De uitspraak van de rechter over de benadeelde partij wordt hieronder op drie verschillende punten onderzocht. Ten eerste wordt onderzocht of de rechter überhaupt iets heeft toegewezen en welke factoren daarbij een rol spelen. Ten tweede wordt beschreven wat de hoogte van het gemiddeld toegewezen bedrag is voor de verschillende kenmerken. Ten slotte wordt bekeken welk deel van de vordering van de benadeelde partij is toegewezen. Het gaat hier om het percentage van gevorderde bedrag. Ook hierbij wordt de rol van verschillende proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken onderzocht.

Dit gebeurt aan de hand van bivariate analyses en multivariate regressieanalyses. Bij de bivariate analyses wordt onderzocht wat de samenhang is tussen twee factoren, bijvoorbeeld of de rechter vaker een vordering toewijst als er immateriële schade wordt gevorderd. Als nu blijkt dat dit het geval is, wil dat niet zeggen dat het vorderen van immateriële schade er voor zorgt dat de kans op toewijzing groter is. Er kunnen ook achterliggende factoren zijn die het effect veroorzaken. Het kan bijvoorbeeld ook zo zijn dat een vordering waarbij immateriële schadevergoeding wordt gevorderd eerder wordt toegewezen, omdat het delict ernstiger is, of omdat deze vorderingen beter onderbouwd zijn. Omdat het ene kenmerk niet losstaat van het andere, wordt de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij ook onderzocht met behulp van multivariate regressieanalyse. Hierbij worden de factoren in onderlinge samenhang bestudeerd. Alle proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken worden dan in één model gestopt, zodat kan worden onderzocht op welke wijze de verschillende kenmerken gelijktijdig de beslissing van de rechter beïnvloeden.

6.5.3.1 Toewijzing van de vordering

Niet alleen voor de portemonnee van de benadeelde, ook voor het oordeel van de benadeelde partij over de rechtvaardigheid en geloofwaardigheid van het rechtssysteem is het van belang dat het slachtoffer schadevergoeding van de dader krijgt.²²⁴ De hoogte van het toegewezen bedrag is daar minder op van invloed; het allerbelangrijkste is dat de benadeelde partij niet met lege handen komt te staan.²²⁵ De beslissing van de rechter om dan niet 'iets' toe te wijzen, is daarom een belangrijke.

De rechter wijst in bijna 55% van de geselecteerde dossiers 'iets' toe. Dit betekent dat hij de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk toewijst. Nogmaals betekent dit niet dat deze 55% een schatting is van het gemiddelde voor de totale populatie van strafzaken, aangezien bij de samenstelling van de steekproef

²²⁴ Alta e.a. 2001, p. 107.

²²⁵ Alta e.a. 2001, p. 107.

juist doelbewust geselecteerd is op toe- en afwijzingen. Uit het vorige hoofdstuk is gebleken dat de rechter in de periode 1996–2005 in gemiddeld 62% van de strafzaken schadevergoeding toeweest.

In tabel 6.10 is de rol van de verschillende factoren bij de beslissing van de rechter op de vorderingen uit de steekproef weergegeven. Daarbij worden zowel de resultaten van de bivariate analyses als van de multivariate logistische regressieanalyses weergegeven. Hoewel van veel kenmerken verwacht werd dat zij samenhangen met de beslissing van de rechter om de vordering toe te wijzen, blijken slecht enkele factoren significant van invloed te zijn.

Een aantal factoren vertoont wel significante samenhang met de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij bij de bivariate analyses, maar als de rol van de factoren in onderlinge samenhang wordt bestudeerd (de multivariate analyses), blijken zij niet langer significant samen te hangen. Dit is het geval bij de herkomst van de dader, het aantal verdachten dat bij de delict betrokken is en de aanwezigheid van een SSV. Daarnaast speelt de mate van onderbouwing bij de bivariate analyses wel een rol, maar opvallend genoeg bij de multivariate analyses geen significante rol bij de toewijzing van de vordering, terwijl dit wel een factor is, die door alle rechters wordt genoemd als zijnde heel belangrijk bij de beslissing. Een vordering die vergezeld wordt van bonnetjes of facturen is dus niet significant vaker toegewezen dan een vordering die gebrekkig of niet onderbouwd is.²²⁶

Er zijn twee factoren die zowel bij de bivariate als bij de multivariate analyses significante samenhang vertonen met de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. Ten eerste is dit het aantal benadeelde partijen dat zich in de strafzaak heeft gevoegd: hoe meer voegingen, hoe vaker een toewijzing.²²⁷

De tweede factor die significant samenhangt met de toewijzing van de vordering is de claim om immateriële schade: Als de benadeelde partij smartengeld vordert, wordt de vordering significant vaker geheel of gedeeltelijk toegewezen dan als uitsluitend materiële schade is gevorderd: 69% van de benadeelde partijen die immateriële schade vorderen krijgt een geldbedrag toegewezen, tegenover 46% van de benadeelde partijen die uitsluitend materiële schade hebben gevorderd.²²⁸ Het claimen van smartengeld blijkt de kans op toewijzing echter te vergroten, terwijl verwacht werd dat het de kans op toewijzing zou verkleinen vanwege de verhoogde kans op een vordering die niet eenvoudig van aard is. Dat een vordering waarbij smartengeld wordt gevorderd vaker wordt toegewezen, zou met de (zwaardere) ernst van het delict te maken kunnen hebben.

²²⁶ Het gaat hier slechts om de aanwezigheid van bewijsmiddelen. Er is niet onderzocht of de bijgevoegde bewijsmiddelen de inhoud van de vordering ook dekken.

²²⁷ Als er één voeging van een benadeelde partij is, en alle overige factoren zijn constant, dan is de voorspelde kans op toewijzing van de vordering 56% ($\hat{y}=0,23$). Als er bijvoorbeeld vier voegingen in de strafzaak zijn bedraagt deze kans 80% ($\hat{y}=1,40$).

²²⁸ Als er immateriële schade wordt gevorderd, en alle overige factoren zijn constant gehouden, dan is de voorspelde kans op toewijzing van de vordering 82% ($\hat{y}=1,54$). Als er geen immateriële schade wordt gevorderd, bedraagt deze kans 46% ($\hat{y}=-0,16$).

Tabel 6.10: Bivariate analyses en logistische regressie van de beslissing van de rechter om de vordering van de benadeelde partij (natuurlijke persoon) (gedeeltelijk) toe te kennen met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken

		N totaal	Bivariaat		Multivariaat	
Constant			lets toegewezen		B	S.E.
					-0,16	1,15
Proceskenmerken			N	%		
Arrondissement (S)	Almelo	38	22	57,9%	-0,25	0,58
	Breda	46	26	56,5%	-	-
	Haarlem	39	26	66,7%	0,66	0,59
	Leeuwarden	37	14	37,8%	-1,02	0,59
	Rotterdam	49	27	55,1%	-0,14	0,59
	Utrecht	40	24	60,0%	0,20	0,55
Forum	Kinderrechter	50	32	64,0%	1,54	1,04
	Politierechter	167	87	52,1%	-	-
	Meervoudige kamer	32	20	62,5%	0,15	0,66
Type delict (S)	Diefstal	72	42	58,3%	-	-
	Mishandeling	76	42	55,3%	-0,99	0,52
	Openlijk geweld	52	30	57,7%	-0,69	0,54
	Vernieling	49	25	51,0%	0,03	0,50
Daderkenmerken						
Geslacht	Man	227	128	56,4%	-	-
	Vrouw	22	11	50,0%	-0,76	0,60
Leeftijd	Jonger dan 18	60	37	61,7%	-0,74	1,00
	18-25	72	42	58,3%	-	-
	26-35	48	26	54,2%	-0,03	0,48
	Ouder dan 35	69	34	49,3%	-0,03	0,48
Herkomst	Nederlands	201	119	59,2%	-	-
	Buitenlands	48	20*	41,7%	-0,63	0,43
Slachtofferkenmerken						
Geslacht	Onbekend	20	12	60,0%	0,25	0,72
	Man	157	84	53,5%	-	-
	Vrouw	72	43	59,7%	0,38	0,38
Leeftijd	Onbekend	43	24	55,8%	0,36	0,63
	Jonger dan 18	23	13	56,5%	-0,37	0,71
	18-25	47	28	59,6%	-	-
	26-35	47	25	53,2%	-0,09	0,54
	Ouder dan 35	89	49	55,1%	0,17	0,47
Herkomst	Nederlands	203	118	58,1%	-	-
	Buitenlands	46	21	45,7%	-0,43	0,43
Voegingskenmerken						
Gevorderd bedrag	Onbekend	17	8	47,1%	-0,46	0,91
	0	7	0		-22,12	14060,8
	1-100	20	10	50,0%	-	-
	101-500	85	48	56,5%	0,27	0,60
	501-1.000	47	30	63,8%	0,33	0,66
	1.001-5.000	65	37	56,9%	-0,19	0,62
	5.001-10.000	6	5	83,3%	0,05	1,41
	>10.000	2	1	50,0%	-0,40	1,65
Immateriële schade	Nee	145	67	46,2%	-	-
	Ja	104	72*	69,2%	1,70*	0,44

Zo.z. voor vervolg tabel 6.10

Vervolg tabel 6.10: Bivariate analyses en logistische regressie van de beslissing van de rechter om de vordering van de benadeelde partij (natuurlijke persoon) (gedeeltelijk) toe te kennen met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken

		N totaal	Bivariaat		Multivariaat	
			iets toegewezen		B	S.E.
Vervolg voegingskenmerken			N	%		
Gemachtigde	Nee	194	107	55,2%	-	-
	Familie	21	11	52,4%	-0,40	0,64
	Advocaat	18	11	61,1%	-0,24	0,68
	Anders	16	10	62,5%	-0,33	0,68
Aantal voegingen	1	153	76	49,7%	X	X
	2	40	25	62,5%	X	X
	3	28	18	64,3%	X	X
	>4	28	20*	71,4%	X	X
Aantal verdachten	1-10	249	x	x	0,39*	0,18
	1	162	84	51,9%	X	X
	2	50	31	62,0%	X	X
	3	16	14*	87,5%	X	X
	>4	21	10	47,6%	X	X
Onderbouwing	1-10	249	x	x	-0,02	0,22
	Ja	181	108	59,7%	-	-
Benadeelde aanwezig	Nee	68	31*	45,6%	-0,15	0,41
	Onbekend	78	41	52,6%	-0,56	0,65
SSV	Nee	143	79	55,2%	-0,70	0,63
	Ja	28	19	67,9%	-	-
	Ja	238	129	54,2%	-	-
Totaal	Ja	11	10*	90,9%	2,19	1,18
Totaal		249	139	55,8%		

S = Selectie criterium, dus resultaten van de bivariate analyses zijn niet van belang voor inzicht in de beslissing over de toewijzing van de vordering.

Nagelkerke $R^2 = 0,336$

* = $p < 0,05$

X = Niet van toepassing.

- = Referentie categorie

6.5.3.2 Toegewezen bedrag

Dat de rechter 'iets' heeft toegewezen is één aspect van de toewijzing van de vordering. De volgende vraag is welk bedrag de rechter dan als schadevergoeding heeft toegewezen. De 139 benadeelde partijen bij wie de rechter de vordering (gedeeltelijk) heeft toegewezen, krijgen gemiddeld € 641 toegewezen.

Welke factoren spelen nu een rol bij de hoogte van het toegewezen bedrag? Tabel 6.11 geeft zowel de resultaten van de bivariate analyse als van de multivariate regressieanalyses weer. Omdat de dossiers niet zijn geselecteerd op de hoogte van het toegewezen bedrag, kan de rol van het arrondissement en van het type delict hier wel worden onderzocht. Vergeleken met Breda blijken de rechters in Almelo, Leeuwarden en Rotterdam aan het slachtoffer minder geld toe te wijzen. Wanneer de factoren in onderlinge samenhang worden beschouwd (de multivariate analyse), blijkt het arrondissement echter niet langer significant samen te hangen met de hoogte van het toegewezen bedrag.

Hetzelfde geldt voor de behandeling van de vordering door de meervoudige kamer. De meervoudige kamer lijkt een hoger bedrag toe te wijzen dan de

politierechter, maar als alle factoren tegelijk worden bekeken, blijkt dit verschil niet langer significant te zijn.

Ook het geslacht van het slachtoffer vertoont wel significante samenhang bij de bivariate analyses, maar niet bij de multivariate analyses. Dit is ook zo voor de afwezigheid op de zitting van het slachtoffer.

Proces-, dader- en slachtofferkenmerken blijken dus bij de multivariate analyses niet significant samen te hangen met de hoogte van het toegewezen bedrag. De enige factor die wel significant van invloed is op de hoogte van het bedrag is de hoogte van het gevorderde bedrag. Dit is ook logisch: als een benadeelde partij een klein bedrag vordert, zal de rechter niet snel een hoog bedrag toewijzen.

Tabel 6.11: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddeld toegewezen bedrag met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken (voor natuurlijke personen)

Constant		N	Bivariaat		Multivariaat	
			Mean	S.D.	B	S.E.
					509,39	386,944
Proceskenmerken						
Arrondissement (S)	Almelo	22	410*	331,6	-196,86	197,100
	Breda	26	1.152	2105,0	-	-
	Haarlem	26	676	706,9	-287,68	176,179
	Leeuwarden	14	252*	372,5	-225,92	209,538
	Rotterdam	27	661	701,5	48,07	195,891
	Utrecht	24	467*	573,1	-295,32	182,187
Forum	Kinderrechter	32	422	567,42	-579,36	355,395
	Politierechter	87	605	1148,59	-	-
	Meervoudige kamer	20	1151*	1220,44	335,66	215,835
Type delict (S)	Diefstal	42	753	999,01	-	-
	Mishandeling	42	728	1581,85	-48,90	202,386
	Openlijk geweld	30	453	430,94	-119,36	177,534
	Vernieling	25	534	558,99	11,71	175,523
Daderkenmerken						
Geslacht	Man	128	659	1100,68	-	-
	Vrouw	11	431	647,82	123,54	209,064
Leeftijd	Jonger dan 18	37	555	795,66	526,66	339,056
	18-25	42	922	1658,80	-	-
	26-35	26	554	667,51	-67,06	168,930
	Ouder dan 35	34	454	456,06	-118,91	167,665
Herkomst	Nederlands	119	642	1124,77	-	-
	Buitenlands	20	636	699,76	115,30	153,220
Slachtofferkenmerken						
Geslacht	Onbekend	12	1489*	2751,57	-226,15	247,236
	Man	84	508	641,11	-	-
	Vrouw	43	666	859,56	-40,53	124,938
Leeftijd	Onbekend	24	1073	2042,10	-58,46	223,857
	Jonger dan 18	13	211	156,75	-226,50	234,931
	18-25	28	643	716,51	-	-
	26-35	25	592	558,67	-29,86	175,710
	Ouder dan 35	49	568	839,50	-55,92	160,131
Herkomst	Nederlands	118	580	741,69	-	-
	Buitenlands	21	988	2135,93	-117,80	158,771

Zo.z. voor vervolg tabel 6.11

Vervolg tabel 6.11: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddeld toegewezen bedrag met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken (voor natuurlijke personen)

		N	Bivariaat		Multivariaat	
			Mean	S.D.	B	S.E.
Voegingskenmerken						
Gevorderd bedrag	Onbekend	8	651 *	1016,22	733,60*	334,355
	0	0				
	1-100	10	69	46,92	-	-
	101-500	48	202 *	113,87	157,28	224,742
	501-1.000	30	529 *	268,62	503,82*	248,418
	1.001-5.000	37	986 *	808,26	960,17*	232,194
	5.001-10.000	5	2237 *	1369,91	1923,51*	373,860
	>10.000	1	10000 *		10660,7*	725,978
Immateriële schade	Nee	67	586	808,37	-	-
	Ja	72	693	1273,00	-268,81	155,489
Gemachtigde	Nee	107	627	1152,26	-	-
	Familie	11	555	472,55	156,41	213,690
	Advocaat	11	936	1000,38	344,95	223,764
	Anders	10	565	706,33	93,12	211,226
Aantal voegingen	1	76	665	1247,49	x	
	2	25	703	1035,91	x	
	3	18	488	599,40	x	
	>4	20	613	704,56	x	
	1-10	x	x	x	-28,72	56,074
Aantal verdachten	1	84	695	1279,69	x	
	2	31	541	688,28	x	
	3	14	499	479,18	x	
	>4	10	700	714,10	x	
	1-10	x	x	x	21,90	71,785
Onderbouwing	Ja	108	604	741,32	-	-
	Nee	31	771	1817,60	-117,88	154,903
Benadeelde aanwezig	Onbekend	41	725	1590,28	-325,24	194,573
	Nee	79	492 *	638,02	-29,14	194,427
	Ja	19	1084	1051,23	-	-
SSV	Nee	129	640	1101,55	-	-
	Ja	10	656	602,35	-25,17	243,281
Totaal		139	641	1071,99		

S = Selectie criterium

X = Niet van toepassing.

- = Referentiecategorie

R²=0,811

*= p<0,05

6.5.3.3 Toegewezen bedrag als percentage van het gevorderde bedrag

Hiervoor is beschreven dat de rechter in de zaken waarin hij 'iets' toewijst, gemiddeld € 641 toewijst. Het bedrag dat de rechter toewijst zegt echter op zich niet zo veel: Als er bijvoorbeeld € 250 wordt toegewezen, en er is ook € 250 gevorderd, dan is het toegewezen bedrag 'veel'. De rechter kan echter ook € 250 toewijzen, terwijl de benadeelde partij tien keer zo veel had gevorderd. Het toegewezen bedrag is dan 'weinig'. Kortom: om duidelijkheid te verkrijgen over de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij, dient niet alleen te worden onderzocht of de rechter schadevergoeding toewijst en *welk bedrag* de rechter dan toewijst. Een derde aspect dat van belang is de *mate* waarin de rechter de vordering toewijst. Daarom

wordt in deze paragraaf het toegewezen bedrag in samenhang met het gevorderde bedrag beschouwd.

Om de mate van de toewijzing te bepalen wordt het toegewezen bedrag als percentage genomen van het gevorderde bedrag. Van de 139 benadeelde partijen die 'iets' toegewezen hebben gekregen, is van vijf onbekend wel bedrag zij gevorderd hebben. Van deze vijf benadeelde partijen kan het toewijzingspercentage daarom niet worden berekend. Aan de overige 134 benadeelde partijen wijst de rechter gemiddeld 69% van het gevorderde bedrag toe.²²⁹

Welke rol spelen de proces, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken bij het toewijzingspercentage? In tabel 6.12 wordt deze rol weergegeven, waarbij zowel de resultaten van de bivariate analyse als van de multivariate logistische regressieanalyses worden weergegeven. Net als bij de beslissing om 'iets' toe te wijzen en bij het gemiddeld toegewezen bedrag, blijken ook bij de mate waarin de rechter de vordering toewijst slecht enkele factoren significant van invloed te zijn

Als de benadeelde partij jonger dan 18 is, krijgt hij bij de bivariate analyses een significant kleiner gedeelte van zijn vordering toegewezen, dan als de benadeelde partij tussen de 18 en 25 jaar is. Wanneer alle factoren in onderlinge samenhang worden bestudeerd (de multivariate analyse) blijkt dit verschil niet langer significant te zijn.

Hetzelfde geldt voor de hoogte van het gevorderde bedrag. Een benadeelde partij die een bedrag aan schadevergoeding vordert tussen de € 100 en € 10.000 krijgt een significant kleiner deel van zijn vordering toegewezen, dan een benadeelde partij die minder dan € 100 claimt. Bij de multivariate analyses wordt alleen van de vorderingen met een bedrag tussen de € 1000 en € 10.000 een kleiner deel toegewezen dan de vorderingen met een bedrag lager dan € 100. Het toewijzingspercentage van de vorderingen lager dan € 1000 verschilt niet langer significant met het toewijzingspercentage van de vorderingen van minder dan € 100.

Er zijn drie kenmerken die niet bij de bivariate, maar wel bij de multivariate analyses significante samenhang vertonen met de mate waarin de rechter de vordering toewijst. Ten eerste wordt een groter deel van de vordering toegewezen als de benadeelde partij een familielid gemachtigd heeft. Het machtigen van een familielid gebeurt vaak bij minderjarige slachtoffers of bij slachtoffers die zelf niet goed in staat zijn om het voegingsformulier in te vullen, zoals slachtoffers met een verstandelijke handicap. Wellicht dat de zwakkere positie van deze slachtoffers er toe leidt dat de rechter geneigd is om een groter deel van de vordering toe te wijzen.

Een tweede kenmerk dat uitsluitend bij de multivariate analyses significante samenhang vertoont met het toewijzingspercentage is de herkomst van het slachtoffer. Een benadeelde partij van buitenlandse komaf krijgt gemiddeld een kleiner deel van haar vordering toegewezen dan een Nederlands slachtoffer. De reden hiervoor is niet duidelijk.

Het derde kenmerk dat uitsluitend significante samenhang vertoont wanneer de verschillende factoren in onderlinge samenhang worden bestudeerd, is het type delict. Vergeleken met diefstal wordt een groter deel van de vordering toegewezen

²²⁹ Wanneer ook de benadeelde partijen bij wie de vordering niet is toegewezen worden meeberekend, zakt het percentage naar 38%.

als de benadeelde partij slachtoffer is geworden van openlijke geweldpleging of van vernieling. Wellicht dat bij vernieling en bij openlijke geweldpleging jegens goederen de schade duidelijker vast te stellen is (iets is vernield/beschadigd of niet) en dat bij diefstal nog wel eens onduidelijkheid bestaat over welke goederen precies gestolen zijn bij de woninginbraak (hoeveel DVD's zijn er gestolen? Waarom is bij de aangifte van het delict bij de politie niet genoemd dat er ook een computerspel is gestolen?).

Een factor die zowel bij de bivariate als bij de multivariate analyses significant samenhangt met de mate waarin de rechter de vordering toewijst, is het vorderen van smartengeld. Als er immateriële schade gevorderd wordt, wordt een significant *kleiner* gedeelte van de vordering toegewezen dan als alleen materiële schade wordt gevorderd. Het vorderen van smartengeld heeft dus verschillende rollen bij de beslissing over de toewijzing van de benadeelde partij: enerzijds wordt er vaker 'iets' toegewezen als er smartengeld wordt gevorderd, anderszijds wordt er, als de vordering wordt toegewezen, gemiddeld minder toegewezen dan gevorderd was. Dit duidt erop dat het bedrag dat aan smartengeld door de benadeelde partij wordt opgevoerd, vaak door de rechter te hoog wordt bevonden.

Andere relevante factoren, zoals de aanwezigheid van een schriftelijke slachtofferverklaring, of de onderbouwing van de vordering, spelen opmerkelijk genoeg geen rol bij de mate waarin de rechter de vordering toewijst.

Tabel 6.12: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddelde percentage van de vordering dat is toegewezen, met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken (voor natuurlijke personen)

		N	Bivariaat		Multivariaat	
Constant			Mean	S.D.	B	S.E.
					98,98	22,75
Proceskenmerken						
Arrondissement (S)	Almelo	22	58,52	30,33	-7,39	11,56
	Breda	25	69,08	33,87	-	-
	Haarlem	24	60,45	35,44	-2,36	10,25
	Leeuwarden	13	66,46	42,31	-19,01	12,67
	Rotterdam	27	79,79	35,81	19,54	11,27
	Utrecht	23	75,12	32,76	-7,02	10,88
Forum	Kinderrechter	30	60,23	35,70	-20,16	22,31
	Politierechter	86	71,90	35,13	-	-
	Meervoudige kamer	18	67,84	32,11	12,73	13,39
Type delict (S)	Diefstal	40	65,66	33,77	-	-
	Mishandeling	42	61,98	32,42	13,87	11,86
	Openlijk geweld	28	74,12	30,91	21,02*	10,33
	Vernieling	24	79,44	43,34	21,06*	10,18
Daderkenmerken						
Geslacht	Man	123	69,46	34,59	-	-
	Vrouw	11	60,67	39,64	8,47	12,07
Leeftijd	Jonger dan 18	35	60,59	35,19	8,03	20,76
	18-25	40	76,51	27,93	-	-
	26-35	26	67,49	34,76	-4,44	9,94
	Ouder dan 35	33	68,96	41,43	-3,11	9,94

Zo.z. voor vervolg tabel 6.12

Vervolg tabel 6.12: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddelde percentage van de vordering dat is toegewezen, met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken (voor natuurlijke personen)

		N	Bivariaat		Multivariaat	
			Mean	S.D.	B	S.E.
Vervolg daderkenmerken						
Herkomst	Nederlands	114	67,86	35,46	-	-
	Buitenlands	20	73,78	32,20	10,16	8,95
Slachtofferkenmerken						
Geslacht	Onbekend	10	72,17	33,42	-3,99	15,78
	Man	81	71,38	32,18	-	-
	Vrouw	43	62,97	40,06	-13,42	7,25
Leeftijd	Onbekend	20	74,47	34,87	0,62	13,55
	Jonger dan 18	13	48,06*	35,14	-25,09	13,65
	18-25	27	73,74	29,28	-	-
	26-35	25	71,93	36,34	0,62	13,55
	Ouder dan 35	49	67,50	36,32	-25,09	13,65
Herkomst	Nederlands	113	70,32	35,22	-	-
	Buitenlands	21	60,23	32,95	-19,52*	9,12
Voegingskenmerken						
Gevorderd bedrag	Onbekend	3	100,00	0,000	1,89	27,31
	0					
	1-100	10	97,63	40,13	-	-
	101-500	48	73,06*	33,44	-20,11	12,94
	501-1.000	30	67,41*	27,93	-22,74	14,37
	1.001-5.000	37	57,92*	37,01	-36,71*	13,37
	5.001-10.000	5	39,85*	26,01	-52,82*	21,81
>10.000	1	63,56		11,09	41,97	
Immateriële schade	Nee	63	78,90	35,39	-	-
	Ja	71	59,73*	32,18	-19,87*	9,27
Gemachtigde	Nee	102	69,17	35,74	-	-
	Familie	11	78,33	34,62	27,32*	12,26
	Advocaat	11	54,66	26,21	2,28	12,85
	Anders	10	69,31	35,50	1,45	12,16
Aantal voegingen	1	75	67,26	33,12	-	-
	2	24	65,83	33,46	x	x
	3	17	77,00	32,11	x	x
	>4	18	70,98	46,89	x	x
	1-10				-2,23	3,26
Aantal verdachten	1	82	69,75	36,15	-	-
	2	29	55,83	33,22	x	x
	3	14	83,00	29,97	x	x
	>4	9	78,96	25,71	x	x
	1-10				1,18	4,22
Onderbouwing	Ja	106	66,06	34,85	-	-
	Nee	28	78,89	34,01	-2,08	9,67
Benadeelde aanwezig	Onbekend	38	62,16	34,98	-14,49	11,29
	Nee	77	72,74	36,19	7,27	11,42
	Ja	19	65,72	28,50	-	-
SSV	Nee	124	68,84	35,31	-	-
	Ja	10	67,55	31,68	1,38	14,17
Totaal		134	68,74	34,95		

S = Selectie criterium
 X = Niet van toepassing
 - = Referentie categorie

R²=.424
 *=p<0,05

6.6 Rechtspersonen als benadeelde partij

6.6.1 Kenmerken van de benadeelde partij

Naast de 249 natuurlijke personen die zich als benadeelde partij gevoegd hebben, zijn er ook 126 rechtspersonen die zich met een vordering tot schadevergoeding in het strafproces hebben gevoegd. Daarvan kunnen er 37 als detailhandel worden gekwalificeerd (zie tabel 6.13). Dit betreffen bijvoorbeeld opticiens, slijterijen en tankstations. De rechtspersonen die zich gevoegd hebben, maar die niet tot de detailhandel gerekend kunnen worden zijn vaak energiebedrijven (i.v.m. hennepkwekerij) de NS (i.v.m. vernieling), de politie, of bijvoorbeeld woningstichtingen of bouwbedrijven.

Tabel 6.13: Type benadeelde partij (rechtspersoon) naar arrondissement

Arrondissement	Type benadeelde partij					
	Detailhandel		Overige rechtspersonen		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Almelo	9	15,2%	12	15,2%	21	100%
Breda	10	15,3%	10	20,3%	20	100%
Haarlem	2	9,1%	19	16,7%	21	100%
Leeuwarden	7	3,3%	19	31,7%	26	100%
Rotterdam	6	4,9%	11	29,5%	17	100%
Utrecht	3	11,1%	18	30,2%	21	100%
Totaal	37	9,9%	89	23,7%	126	100%

6.6.2 De voeging in de verschillende arrondissementen

Net als de natuurlijke benadeelde partij voegen negen op de tien rechtspersonen zich tijdens het vooronderzoek als benadeelde partij (zie tabel 6.14). Alleen in Rotterdam zijn dossiers aangetroffen waarin de benadeelde partij zich pas ter terechtzitting heeft gevoegd.

Bij gemiddeld 83% van de dossiers waarin een rechtspersoon zich voegt, is er een voegingsformulier in het dossier aanwezig (zie tabel 6.14). Dat is iets minder dan bij de natuurlijke personen: daar was in 86% van de dossiers een voegingsformulier aanwezig. In Rotterdam ontbreekt het voegingsformulier van de rechtspersoon het vaakst (35%).

Tabel 6.14: Kenmerken van de voeging (door rechtspersonen) naar arrondissement

	Arrondissement													
	Almelo		Breda		Haarlem		Leeuwarden		Rotterdam		Utrecht		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Voegingsmoment														
Onbekend	1	4,80%	1	5,00%	0		3	11,5%	1	5,9%	4	19,0%	10	7,9%
Vooronderzoek	20	95,2%	19	95,0%	21	100%	23	88,5%	13	76,5%	17	81,0%	113	89,7%
Ter zitting	0		0		0		0		3	17,6%	0		3	2,4%
Voegingsformulier														
Nee	2	9,5%	3	15,0%	3	14,3%	4	15,4%	6	35,3%	4	19,0%	22	17,5%
Ja	19	90,5%	17	85,0%	18	85,7%	22	84,6%	11	64,7%	17	81,0%	104	82,5%
Totaal	21	100%	20	100%	21	100%	26	100%	17	100%	21	100%	126	100%

Van negen van de rechtspersonen is het bedrag dat zij van de verdachte vorderen onbekend. De overige 117 rechtspersonen hebben zich gezamenlijk voor ruim € 366.000 gevoegd. Rechtspersonen voegen zich gemiddeld voor een aanzienlijk hoger bedrag dan natuurlijke personen. Waar natuurlijke personen gemiddeld € 513 vorderen, is de gemiddelde schadeclaim van een rechtspersoon ruim zes keer zo hoog: € 3183 (zie tabel 6.15). In Rotterdam is het gemiddeld gevorderde bedrag veruit het hoogst: ruim € 9061. Dit wordt mede veroorzaakt doordat enkele rechtspersonen zich voor een zeer hoog bedrag voegen.

Tabel 6.15: Bedrag waarvoor de benadeelde partij (rechtspersoon) zich in het strafproces voegt

Arrondissement	Gemiddelde	Mediaan	N	S.D.
Almelo	777,51	357,6	20	1214,56
Breda	1.970,15	763	19	3705,79
Haarlem	3.027,92	1001	20	5048,68
Leeuwarden	995,72	815,44	22	1127,83
Rotterdam	9.061,83	1000	17	30191,82
Utrecht	4.504,97	285,29	17	10631,50
Totaal	3.183,33	568,28	115	12581,69

Voor zover de aanwezigheid van de benadeelde partij ter zitting uit de dossiers kon worden afgeleid, blijkt de benadeelde rechtspersoon niet vaak aanwezig te zijn bij de behandeling van de strafzaak (zie tabel 6.16). Waar 11,2% van de natuurlijke personen ter zitting aanwezig was, is de aanwezigheid van de rechtspersoon slechts in 5,6% van de strafzaken vastgesteld. Van natuurlijke personen als benadeelde partij is dus uit de dossiers dubbel zo vaak de aanwezigheid op de zitting afgeleid dan bij rechtspersonen als benadeelde partij. In Breda en Haarlem is zelfs geen enkel dossier aangetroffen waarbij de benadeelde rechtspersoon op de zitting aanwezig was.

Tabel 6.16: Aanwezigheid van de benadeelde partij (rechtspersoon) ter zitting

Arrondissement	Aanwezigheid van de benadeelde partij ter zitting							
	Onbekend		Nee		Ja		Totaal	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Almelo	4	19,0%	15	71,4%	2	9,5%	21	100%
Breda	4	20,0%	16	80,0%	0	-	20	100%
Haarlem	2	9,5%	19	90,5%	0	-	21	100%
Leeuwarden	5	19,2%	20	76,9%	1	3,8%	26	100%
Rotterdam	8	47,1%	7	41,2%	2	11,8%	17	100%
Utrecht	0	-	19	90,5%	2	9,5%	21	100%
Totaal	23	18,3%	96	76,2%	7	5,6%	126	100%

6.6.3 De uitspraak

Net als hierboven voor de natuurlijke personen wordt de uitspraak van de rechter over de vordering van de benadeelde partij hieronder voor de rechtspersonen op drie verschillende punten onderzocht. Ten eerste wordt onderzocht of de rechter überhaupt iets heeft toegewezen en welke factoren daarbij een rol spelen. Ten tweede wordt beschreven wat de hoogte van het toegewezen bedrag is en hoe dit bedrag samenhangt met de verschillende proces-, dader-, slachtoffer- en

voegingskenmerken. Ten slotte wordt bekeken welk deel van de vordering van de benadeelde partij is toegewezen. Het gaat hier om het percentage van gevorderde bedrag. Ook hierbij wordt de rol van de verschillende kenmerken beschreven.

6.6.3.1 Toewijzing van de vordering

Van de rechtspersonen die zich in het strafproces voegen, krijgt 52% 'iets' toegewezen.²³⁰ Dit houdt in dat de rechter de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk toewijst. Nogmaals betekent dit niet dat deze 52% een schatting is van het gemiddelde voor de totale populatie van strafzaken. Bij de samenstelling van de steekproef is immers juist doelbewust geselecteerd is op toe- en afwijzingen. Het percentage geeft wel aan in hoeverre er voor de verschillende kenmerken afwijkingen ten opzichte van dit algemene percentage worden gevonden.

Aan de natuurlijke personen werd 55% de vordering geheel of gedeeltelijk toegewezen. Het verschil in toewijzing tussen rechtspersonen en natuurlijke personen is dus niet groot.

Welke proces-, dader-, slachtoffer- of voegingskenmerken spelen nu een rol bij de toewijzing van de vordering? In tabel 6.17 is de rol van de verschillende factoren bij de beslissing van de rechter weergegeven. Bij een natuurlijk persoon bleek de kans op toewijzing vergroot te worden door het claimen van smartengeld. Bij rechtspersonen kan dit echter geen rol spelen, omdat immateriële schade niet snel voor zal komen bij rechtspersonen. Ook het aantal benadeelde partijen dat zich in de strafzaak tegen de verdachte gevoegd heeft, hangt bij de natuurlijke personen samen met de kans op toewijzing.

Bij de rechtspersonen als benadeelde partij blijkt de enige factor die de kans op toewijzing voor een rechtspersoon vergroot het arrondissement te zijn waarin de zaak behandeld is. Het arrondissement is echter gebruikt als selectie criterium: uit ieder arrondissement zijn evenveel niet-ontvankelijkverklaringen, (gedeeltelijke) toewijzingen en afwijzingen geselecteerd. Toch blijkt de rechter in Leeuwarden en in Utrecht significant minder vaak een vordering geheel of gedeeltelijk toe te wijzen dan de rechter in Breda. Dit verschil kan worden veroorzaakt doordat niet alle dossiers aanwezig of geschikt waren voor het onderzoek: hierdoor kan de verdeling tussen niet-ontvankelijkverklaringen, toe- en afwijzingen tussen arrondissementen verschillend zijn geworden. Hoewel rechtspersonen in Leeuwarden en Breda dus vaker met lege handen blijken te staan, heeft dit waarschijnlijk voornamelijk te maken met het selectieproces van de dossiers.

²³⁰ Nogmaals betekent dit niet dat deze 52% een schatting is van het gemiddelde voor de totale populatie van strafzaken. Bij de samenstelling van de steekproef is immers juist doelbewust geselecteerd is op toe- en afwijzingen.

Tabel 6.17: Bivariate analyses en logistische regressie van de beslissing van de rechter om de vordering van een rechtspersoon (gedeeltelijk) toe te kennen, met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken

		N totaal	Bivariaat lets toegewezen		Multivariaat	
Constant			N	%	B	S.E.
					1,05	1,80
Proceskenmerken						
Arrondissement (S)	Almelo	21	15	71,4%	-0,89	0,88
	Breda	20	16	80,0%	-	-
	Haarlem	21	11	52,4%	-1,65	0,88
	Leeuwarden	26	5*	19,2%	-4,18*	1,03
	Rotterdam	17	11	64,7%	-0,90	0,96
	Utrecht	21	8*	38,1%	-2,94*	0,98
	Forum	Kinderrechter	18	10	55,6%	-0,28
	Politierechter	97	50	51,5%	-	-
	Meervoudige kamer	11	6	54,5%	-0,44	1,04
Type delict (S)	Diefstal	50	26	52,0%	-	-
	Mishandeling	1	1	100,0%	20,56	40192,9
	Openlijk geweld	13	8	61,5%	1,64	1,10
	Vernieling	62	31	50,0%	0,27	0,56
Daderkenmerken						
Geslacht	Man	115	62	53,9%	-	-
	Vrouw	11	4	36,4%	-0,76	1,00
Leeftijd	Jonger dan 18	21	12	57,1%	-0,17	1,96
	18-25	44	23	52,3%	-	-
	26-35	38	23	60,5%	0,73	0,64
	Ouder dan 35	23	8	34,8%	0,18	0,74
Herkomst	Nederlands	103	52	50,5%	-	-
	Buitenlands	23	14	60,9%	1,31	0,75
Slachtofferkenmerken						
Type rechtspersoon	Detailhandel	37	22	59,5%	-0,41	0,61
	Overige rechtspersoon	89	44	49,4%	-	-
Voegingskenmerken						
Gevorderd bedrag	Onbekend	11	7	63,6%	1,50	1,27
	0	0				
	1-100	17	11	64,7%	-	-
	101-500	39	19	48,7%	-0,56	0,86
	501-1.000	19	9	47,4%	-1,96	1,06
	1.001-5.000	30	16	53,3%	-1,25	0,85
	5.001-10.000	3	1	33,3%	-1,69	1,72
	>10.000	7	3	42,9%	-1,87	1,26
Gemachtigde	Nee	69	36	52,2%	-	-
	Ja	57	30	52,6%	1,03	0,56
Aantal voegingen	1	88	43	48,9%	-	-
	2	15	9	60,0%	x	x
	3	17	10	58,8%	x	x
	>4	6	4	66,7%	x	x
	1-10	x	x	x	0,28	0,30
Aantal verdachten	1	87	42	48,3%	-	-
	2	21	14	66,7%	x	x
	3	8	5	62,5%	x	x
	>4	10	5	50,0%	x	x
	1-10	x	x	x	0,28	0,34

Z.o.z. voor vervolg tabel 6.17

Vervolg tabel 6.17: Bivariate analyses en logistische regressie van de beslissing van de rechter om de vordering van een rechtspersoon (gedeeltelijk) toe te kennen, met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken

		N totaal	Bivariaat lets toegewezen		Multivariaat	
			N	%	B	S.E.
Vervolg voegingskenmerken						
Onderbouwing	Ja	104	55	52,9%	-	-
	Nee	22	11	50,0%	-0,21	0,62
Benadeelde aanwezig	Onbekend	23	11	47,8%	-0,44	1,27
	Nee	96	51	53,1%	0,90	1,24
	Ja	7	4	57,1%	-	-
Totaal		126	66	52,4%		

S = Selectie criterium

X = Niet van toepassing.

- = Referentiecategorie

Nagelkerke $R^2 = .422$

* = $p < 0,05$

6.6.3.2 Toegewezen bedrag

Hierboven is beschreven dat aan 52% van de rechtspersonen uit de steekproef de vordering geheel of gedeeltelijk is toegewezen. Deze 66 rechtspersonen krijgen gemiddeld een bedrag van € 892 euro toegewezen.

Welke proces-, dader-, slachtoffer-, of voegingskenmerken spelen nu een rol bij de hoogte van het toegewezen bedrag? Tabel 6.18 geeft de resultaten weer van de bivariate en multivariate analyses.

Bij de bivariate analyses blijkt de rechter een significant hoger bedrag toe te wijzen als er twee verdachten zijn, dan als er één verdachte is. Bij de multivariate analyse blijkt dit verschil echter niet langer significant te zijn.

Als alle factoren in onderlinge samenhang worden beschouwd, vertoont het gevorderde bedrag wel significante samenhang met de hoogte van het toegewezen bedrag. Dit is ook logisch, want het gevorderde bedrag geeft de bovengrens aan van het bedrag dat de rechter op kan leggen.

Een kenmerk dat ook significant samenhangt met het toegewezen bedrag is het arrondissement waarin de zaak behandeld is. Vergeleken met Breda wordt in Almelo, Haarlem, Leeuwarden en Rotterdam gemiddeld een lager bedrag toegewezen. De reden hiervoor is onduidelijk, maar het kan niet veroorzaakt worden door de onderbouwing van de vordering, door de aan- of afwezigheid van de benadeelde partij, of door het type delict waar de rechtspersoon slachtoffer van is geworden, want die aspecten worden al verdisconteerd in het model. De reden voor de verschillen tussen de arrondissementen moet liggen in factoren die hier niet onderzocht zijn, zoals de voegingscultuur in het arrondissement, of het verweer dat door de verdachte wordt gevoerd.

Tabel 6.18: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddeld toegewezen bedrag aan rechtspersonen met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken

Constant		N	Bivariaat		Multivariaat	
			Mean	S.D.	B	S.E.
					112,41	1151,76
Proceskenmerken						
Arrondissement (S)	Almelo	15	355,58 *	337,6	-976,05 *	430,76
	Breda	16	1557,42	2014,9	-	-
	Haarlem	11	770,04	665,9	-1076,57 *	520,84
	Leeuwarden	5	592,89	693,4	-1723,39 *	638,07
	Rotterdam	11	1034,62	1082,1	-1074,94 *	506,63
	Utrecht	8	722,88	1498,2	-923,98	530,76
Forum	Kinderrechter	10	1465,36	2419,6	-584,17	1164,56
	Politierechter	50	853,87	1008,1	-	-
	Meervoudige kamer	6	250,64	290,0	-465,70	755,94
Type delict (S)	Diefstal	26	985,77	1200,4	-	-
	Mishandeling	1	2435,69	.	1245,71	1143,04
	Openlijk geweld	8	1909,78	2634,6	928,47	603,98
	Vernieling	31	500,23	531,3	-399,19	345,78
Daderkenmerken						
Geslacht	Man	62	940,89	1319,6	-	-
	Vrouw	4	128,95	122,5	-188,11	615,90
Leeftijd	Jonger dan 18	12	1225,90	2258,9	1290,97	1107,16
	18-25	23	660,98	841,4	-	-
	26-35	23	1096,71	1169,8	563,77	361,09
	Ouder dan 35	8	464,20	525,2	444,08	491,41
Herkomst	Nederlands	52	762,02	1236,9	-	-
	Buitenlands	14	1373,29	1430,1	404,44	450,39
Slachtofferkenmerken						
Type rechtspersoon	Detailhandel	22	765,46	1034,1	506,54	385,72
	Overige rechtspersoon	44	954,79	1412,2	-	-
Voegingskenmerken						
Gevorderd bedrag	Onbekend	7	2341,29 *	2912,3	2190,32 *	662,15
	0					
	1-100	11	41,54	33,6	-	-
	101-500	19	242,41	105,9	235,90	548,27
	501-1.000	9	617,47	196,6	39,87	624,36
	1.001-5.000	16	1491,58 *	852,2	1079,79	543,98
	5.001-10.000	1	3000,00 *		2938,23 *	1420,65
Gemachtigde	>10.000	3	1658,97 *	1248,0	1195,17	821,85
	Nee	36	958,90	1511,2	-	-
Aantal voegingen	Ja	30	811,03	990,5	-98,81	318,57
	1	43	941,83	1499,6	-	-
	2	9	819,70	704,0	X	
	3	10	778,39	995,5	X	
	>4	4	797,76	601,7	X	
Aantal verdachten	1-10				-112,64	170,43
	1	42	651,64	845,9	-	-
	2	14	1876,02 *	2147,6	X	
	3	5	428,10	662,3	X	
	>4	5	615,52	246,2	X	
	1-10				-117,03	228,07

Zo.z. voor vervolg tabel 6.18

Tabel 6.18: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddeld toegewezen bedrag aan rechtspersonen met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken

		N	Bivariaat		Multivariaat	
			Mean	S.D.	B	S.E.
Vervolg voegingskenmerken						
Onderbouwing	Ja	55	796,00	964,5	-	-
	Nee	11	1370,10	2355,3	460,02	373,18
Benadeelde aanwezig	Onbekend	11	914,50	867,3	-172,36	918,46
	Nee	51	799,51	1289,5	183,23	920,66
	Ja	4	2004,21	2056,1	-	-
Totaal		66	891,68	1293,4		

S = Selectie criterium

X = Niet van toepassing.

- = Referentiecategorie

R²=0,703

* = p < 0,05

6.6.3.3 Toegewezen bedrag als percentage van het gevorderde bedrag

Van zeven benadeelde partijen is het bedrag dat ze op de verdachte wilden verhalen onbekend. Voor de overige 66 benadeelde rechtspersonen geldt dat zij gemiddeld 76% van de vordering krijgen toegewezen.²³¹ Dit is 7 procentpunt meer dan bij de natuurlijke personen (69%).

Bij de natuurlijke benadeelde partijen bleek het toewijzingspercentage samen te hangen met de herkomst van het slachtoffer, met het machtigen van een familielid, met het type delict, met het claimen van smartengeld en met de hoogte van het gevorderde bedrag. Van al deze factoren blijkt bij de rechtspersonen alleen de hoogte van het gevorderde bedrag samen te hangen met de mate waarin de vordering wordt toegewezen. Als er meer dan € 10.000 wordt gevorderd, wordt een significant kleiner percentage van de vordering toegewezen dan als er minder dan € 100 wordt gevorderd.

Verder blijken de rechters in Almelo een significant kleiner deel van de vordering toe te wijzen dan de rechters in Breda. Dit verschil kan niet veroorzaakt worden door de hoogte van de vorderingen, de mate van onderbouwing, het type delict, of andere factoren die bij de multivariate analyse zijn meegenomen. Wel kan de reden bijvoorbeeld liggen in het verweer dat de verdachte voert.

Ten slotte hangt het aantal benadeelde partijen samen met de mate waarin de vordering wordt toegewezen. Hoewel verwacht werd dat een kleiner deel van de vordering zou worden toegewezen naar mate er meer voegingen zijn, blijkt het aantal benadeelde partijen positief samen te hangen met het toewijzingspercentage: hoe meer voegingen, hoe groter het deel van de vordering dat wordt toegewezen.

²³¹ Wanneer het toewijzingspercentage berekend wordt over alle rechtspersonen uit de steekproef die zich als benadeelde partij gevoegd hebben, dus ook over de benadeelde partijen bij wie de vordering niet is toegewezen, zakt het percentage van de vordering dat wordt toegewezen naar 38%. Dit is bijna exact hetzelfde percentage dat aan de natuurlijke benadeelde partij is toegewezen.

Tabel 6.19: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddelde percentage van de vordering dat is toegewezen, met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken (voor rechtspersonen)

		N	Bivariaat		Multivariaat	
Constant			Mean	S.D.	B	S.E.
					119,87	45,461
Proceskenmerken						
Arrondissement (S)	Almelo	14	70,37	26,399	-22,19 *	10,734
	Breda	15	82,28	27,244	-	-
	Haarlem	10	62,21	36,362	-4,15	13,462
	Leeuwarden	3	88,86	19,289	-19,34	19,093
	Rotterdam	11	73,28	33,435	-11,97	13,131
	Utrecht	6	97,34	6,518	12,42	14,621
Forum	Kinderrechter	8	62,00	31,597	-49,43	32,091
	Politierechter	46	77,01	29,281	-	-
	Meervoudige kamer	5	91,96	17,845	-27,03	24,445
Type delict (S)	Diefstal	21	75,66	31,771	-	-
	Mishandeling	1	100,00	.	3,40	28,435
	Openlijk geweld	7	68,18	32,642	9,85	16,461
	Vernieling	30	77,73	27,577	-1,16	9,151
Daderkenmerken						
Geslacht	Man	55	76,06	29,418	-	-
	Vrouw	4	78,74	31,467	1,49	15,741
Leeftijd	Jonger dan 18	10	69,60	32,144	32,00	29,937
	18-25	20	69,85	31,778	-	-
	26-35	21	82,68	24,743	13,15	9,194
	Ouder dan 35	8	83,59	30,327	1,88	13,021
Herkomst	Nederlands	48	74,26	29,708	-	-
	Buitenlands	11	84,88	26,903	18,81	12,140
Slachtofferkenmerken						
Type rechtspersoon	Detailhandel	20	79,19	28,634	-4,67	10,422
	Overige rechtspersoon	39	74,73	29,863	-	-
Voegingskenmerken						
Gevorderd bedrag	0					
	1-100	11	85,97	31,557	-	-
	101-500	19	81,96	20,277	4,14	14,115
	501-1.000	9	82,35	21,515	-8,17	15,746
	1.001-5.000	16	74,30	27,902	-18,24	13,682
	5.001-10.000	1	35,29	.	-89,11	45,579
	>10.000	3	10,02 *	6,935	-85,07 *	20,849
Gemachtigde	Nee	32	79,34	29,128	-	-
	Ja	27	72,56	29,583	5,28	8,918
Aantal voegingen	1	37	69,95	30,807	-	-
	2	9	91,02	15,208	X	
	3	10	89,08	26,834	X	
	>4	3	66,62	30,623	X	
	1-10				11,57 *	5,190
Aantal verdachten	1	39	79,82	27,847	-	-
	2	12	69,82	33,206	X	
	3	3	57,73	36,748	X	
	>4	5	74,82	29,156	X	
	1-10				-1,06	6,116

Zo.z. voor vervolg tabel 6.19

Vervolg tabel 6.19: Bivariate analyses en multivariate regressie van het gemiddelde percentage van de vordering dat is toegewezen, met betrekking tot proces-, dader-, slachtoffer- en voegingskenmerken (voor rechtspersonen)

		N	Bivariaat		Multivariaat	
			Mean	S.D.	B	S.E.
Vervolg voegingskenmerken						
Onderbouwing	Ja	49	75,59	30,099	-	-
	Nee	10	79,44	26,080	-7,09	10,816
Benadeelde aanwezig	Onbekend	9	88,72	19,756	-30,86	41,948
	Nee	48	74,26	30,172	-35,86	43,892
	Ja	2	67,54	45,596	-	-
Totaal		59	76,24	29,281		

S = Selectie criterium

X = Niet van toepassing.

- = Referentie categorie

R²=,679

*= p <0,05

6.7 Conclusie

Als een benadeelde partij zich in het strafproces voegt met een vordering tot schadevergoeding, moet de rechter beslissen of hij de vordering van de benadeelde partij toewijst en welk bedrag aan schadevergoeding hij dan toewijst. Waarom wordt een vordering niet toegewezen? Ligt dat aan de manier waarop de vordering onderbouwd is? Krijgt een oude vrouw vaker schadevergoeding dan een jonge man? Wordt een vordering met immateriële schade vaker afgewezen dan met alleen materiële schade? Is de kans op toewijzing groter als de benadeelde partij op de zitting aanwezig is?

Om deze vragen te beantwoorden en inzicht te verkrijgen in de beslissing van de rechter over de voeging van de benadeelde partij is in dit hoofdstuk op basis van dossieronderzoek beschreven welke uitspraak de rechter over de 375 vorderingen van de benadeelde partijen heeft gedaan en welke factoren bij die beslissing een rol spelen. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de voeging door natuurlijke personen en door rechtspersonen.

In paragraaf 6.4 is beschreven van welke factoren verwacht wordt, dat zij de beslissing van de rechter over de voeging van de benadeelde partij kunnen beïnvloeden. Hieronder worden de resultaten van de multivariate regressieanalyses samengevat, waarbij alleen de verschillen die significant zijn worden besproken.

Voor wat betreft de proceskenmerken blijkt het arrondissement waarin de strafzaak behandeld wordt geen significante rol te spelen bij beslissing over de voeging van de natuurlijke persoon. Zowel de kans op toewijzing van schadevergoeding als het gemiddeld toegewezen bedrag en de mate waarin de vordering is toegewezen is voor de zes arrondissementen niet significant verschillend. Dit is anders als de benadeelde partij een rechtspersoon is. Bij rechtspersonen is het arrondissement waarin de zaak wordt behandeld de enige factor die significant samenhangt met de kans op toewijzing: in Leeuwarden en in Utrecht is de kans op toewijzing kleiner dan in Breda. Het arrondissement waarin de strafzaak behandeld wordt hangt voor rechtspersonen ook significant samen met de hoogte van het toegewezen bedrag. In Almelo, Haarlem, Leeuwarden en Rotterdam

wordt gemiddeld een lager bedrag toegewezen dan in Breda. Voor wat betreft de mate waarin de vordering aan rechtspersonen wordt toegewezen is de rol van het arrondissement waarin de strafzaak behandeld wordt bescheidener: alleen in Almelo wordt een kleiner gedeelte van de vordering toegewezen dan in Breda. Een verklaring voor de verschillen tussen de arrondissementen is moeilijk te geven. Wel duidelijk is dat de verschillen niet veroorzaakt worden door de mate van onderbouwing van de vordering, de aanwezigheid van het slachtoffer, of andere factoren die in het regressiemodel zijn opgenomen.

Naast het arrondissement waarin de strafzaak behandeld wordt, is het type delict een ander proceskenmerk dat een rol speelt bij de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. Benadeelde partijen die slachtoffer geworden zijn van openlijke geweldpleging of vernieling krijgen een groter deel van de vordering toegewezen dan benadeelde partijen die slachtoffer zijn geworden van diefstal. Wellicht dat bij vernieling en bij openlijke geweldpleging jegens goederen de schade duidelijker vast te stellen is (iets is vernield/beschadigd of niet) en dat bij diefstal nog wel eens onduidelijkheid bestaat over welke goederen precies gestolen zijn bij de woninginbraak (hoeveel DVD's zijn er gestolen? Waarom is bij de aangifte van het delict bij de politie niet genoemd dat er ook een computerspel is gestolen?). Het type delict hangt echter alleen samen met mate van toewijzing voor de benadeelde partijen die een natuurlijk persoon zijn. Voor rechtspersonen is het type delict niet van invloed op de beslissing van de rechter over de voeging.

Slachtofferkenmerken spelen geen rol bij de beslissing van de rechter over de voeging van de benadeelde partij, behoudens de herkomst van de benadeelde partij: de kans op toewijzing van de vordering is voor benadeelde partijen van buitenlandse herkomst weliswaar niet significant verschillend van de kans voor een Nederlandse benadeelde partij en ook het toegewezen bedrag verschilt niet significant voor benadeelde partijen van buitenlandse herkomst. Wel krijgt een benadeelde partij met een buitenlandse herkomst een kleiner deel van de vordering toegewezen. Aangezien het toegewezen bedrag niet significant verschilt, kan dit er op duiden dat de rechter de vorderingen van benadeelde partijen van buitenlandse herkomst vaak te hoog vinden. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat benadeelde partijen van buitenlandse komaf met de vordering 'overvragen', of dat zij bijvoorbeeld minder goed rekening houden met de regels die gelden met betrekking tot afschrijvingen.

Een andere factor die belangrijk is voor de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij is de hoogte van het gevorderde bedrag. De hoogte van het gevorderde bedrag speelt geen rol bij de kans op toewijzing van schadevergoeding. Hieruit blijkt dat bij een hoog bedrag in principe net zo vaak 'iets' aan schadevergoeding wordt toegewezen als bij een laag bedrag. De benadeelde partij die zich voegt voor een hoog bedrag komt dus niet significant vaker met lege handen te staan dan de benadeelde partij die zich voor een klein bedrag voegt. De hoogte van het gevorderde bedrag speelt echter, zowel voor de natuurlijke personen als voor de rechtspersonen, wel een rol bij de beslissing van de rechter over de hoogte van het toe te wijzen bedrag. Als er een hoger bedrag wordt gevorderd, is het toegewezen bedrag ook hoger. Dit is ook logisch, omdat het gevorderde bedrag de

bovengrens aangeeft van het bedrag dat de rechter kan opleggen: als de benadeelde partij € 100 van de verdachte vordert, kan de rechter geen € 1.000 toewijzen. De hoogte van het toegewezen bedrag hangt dus positief samen met de hoogte van het gevorderde bedrag. Daar staat tegenover dat het vorderen van een hoog bedrag negatief samenhangt met de mate waarin de vordering wordt toegewezen. Anders gezegd: als een hoog bedrag wordt gevorderd, wordt er weliswaar gemiddeld een hoger bedrag toegewezen dan als er een laag bedrag wordt gevorderd, maar het deel van de vordering dat wordt toegewezen is kleiner. Benadeelde partijen die een groot bedrag vorderen, lopen dus een groter deel van dat bedrag mis. Dit kan er op duiden dat benadeelde partijen die hoge bedragen vorderen vaker 'overvragen' en het onderste uit de kan willen van de verdachte. Uit de interviews met de rechters is gebleken dat zij daar niet snel in meegaan en dat 'overvragers' eerder bot vangen. Tevens kan het zo zijn dat hogere vorderingen vaker ingewikkeld van aard zijn en daardoor vaker slechts gedeeltelijk worden toegewezen. Ook dit wordt door de geïnterviewde rechters onderschreven.

Bij de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij speelt ook een rol of de benadeelde smartengeld claimt. Dit geldt vooral voor natuurlijke personen, omdat bij een delict waardoor een rechtspersoon schade lijdt, niet snel sprake zal zijn van een van de in artikel 6:106 BW genoemde gevallen. Als de benadeelde partij smartengeld claimt is de kans op toewijzing van een bedrag aan schadevergoeding groter. Wellicht dat de delicten waarbij immateriële schadevergoeding wordt gevorderd over het algemeen ernstigere gevolgen hebben gehad voor het slachtoffer, waardoor de rechter vaker van mening is dat de benadeelde partij niet met lege handen moet komen te staan. Waar het claimen van smartengeld positief samenhangt met de kans op toewijzing van schadevergoeding, speelt het vervolgens geen rol bij de hoogte van het toegewezen bedrag, maar wel weer bij de mate waarin de vordering wordt toegewezen. De samenhang is hier echter negatief: als de benadeelde partij smartengeld claimt, wordt een kleiner gedeelte van de vordering toegewezen dan als er alleen materiële schade wordt gevorderd. Dit kan erop duiden dat de rechter het bedrag dat aan smartengeld wordt gevorderd vaak te hoog vindt, en daarom een lager bedrag toewijst.

Voor natuurlijke personen geldt voorts dat de mate waarin de vordering wordt toegewezen samenhangt met het machtigen van een familielid. Een benadeelde partij die een familielid gemachtigd heeft om namens haar het voegingsformulier in te vullen en eventueel de vordering ter zitting toe te lichten, krijgt gemiddeld een groter deel van de vordering toegewezen dan een benadeelde partij die niemand gemachtigd heeft. Het machtigen van een familielid gebeurt vaak bij minderjarige slachtoffers of bij slachtoffers die zelf niet goed in staat zijn om het voegingsformulier in te vullen, zoals slachtoffers met een verstandelijke handicap. Wellicht dat de zwakkere positie van deze slachtoffers er toe leidt dat de rechter geneigd is om een groter deel van de vordering toe te wijzen. Dit blijft echter gissen.

Een ander kenmerk dat een rol speelt bij de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij is het aantal benadeelde partijen dat schadevergoeding van de verdachte vordert. Voor natuurlijke personen en rechtspersonen speelt dit kenmerk een verschillende rol. Bij natuurlijke personen

hangt het aantal benadeelde partijen – tegen de verwachting in – positief samen met de kans op toewijzing van de vordering: hoe meer benadeelde partijen, hoe groter de kans dat de rechter de vordering geheel of gedeeltelijk toewijst. Wellicht dat dit verklaard kan worden doordat in het dossieronderzoek vaak sprake is van meerdere benadeelde partijen bij vrij eenvoudige delicten, zoals beschadiging van een rij geparkeerde auto's, waarbij alle benadeelde partijen netjes facturen van de garage bij het voegingsformulier hebben gevoegd. Bij rechtspersonen speelt het aantal benadeelde partijen ook een rol, maar dan voor wat betreft de mate waarin de vordering wordt toegewezen. Het aantal benadeelde partijen is dus niet van invloed op de kans op toewijzing, maar wel geldt: hoe meer benadeelde partijen, hoe groter het deel van de vordering dat is toegewezen. Een verklaring hiervoor is moeilijk te geven.

De kenmerken die samenhangen met één of meer van de drie aspecten van de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij zijn dus het arrondissement waarin de strafzaak behandeld wordt, het type delict, de herkomst van het slachtoffer, de hoogte van het gevorderde bedrag, het vorderen van immateriële schadevergoeding, het machtigen van een familielid en het aantal benadeelde partijen dat schadevergoeding van de verdachte vordert (zie Tabel 6.20).

Tabel 6.20: Kenmerken die samenhangen met de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij

Beslissing van de rechter	Benadeelde partij	
	Natuurlijke persoon	Rechtspersoon
'Iets' toegewezen	Immateriële schade Aantal benadeelde partijen	Arrondissement
Gemiddeld toegewezen bedrag	Hoogte van het gevorderde bedrag	Arrondissement Hoogte van het gevorderde bedrag
Mate waarin de vordering is toegewezen	Type delict Gemachtigde Herkomst slachtoffer Hoogte van het gevorderde bedrag	Arrondissement Hoogte van het gevorderde bedrag Aantal benadeelde partijen

Dit betekent dat veel kenmerken de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij *niet* beïnvloeden, terwijl dit wel verwacht werd. Het is met name opvallend dat de mate van onderbouwing niet van invloed is op de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering: vorderingen die goed met facturen, doktersverklaringen of andere bewijsstukken zijn onderbouwd, worden niet vaker toegewezen dan vorderingen die niet ondersteund worden met bewijsstukken. Ook andere factoren spelen geen rol bij de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij. De politierechter gaat niet anders met de voeging van de benadeelde partij om dan de meervoudige kamer. De aanwezigheid van de benadeelde partij op de zitting, of het gebruik maken van een schriftelijke slachtofferverklaring, bevorderen de kans op toewijzing niet. Als er meerdere verdachten zijn, wordt de vordering in dezelfde mate toegewezen als wanneer er één verdachte is. Verder wordt aan een oude vrouw niet vaker schadevergoeding

toegewezen dan aan een jonge man en een oudere dader hoeft niet vaker schadevergoeding te betalen dan een jongere dader. Voor de kans op en de mate van toewijzing maakt het ook niet uit of de benadeelde partij een detailhandel is of een overige rechtspersoon, zoals een energiebedrijf.

Veel factoren die in dit hoofdstuk onderzocht zijn, hangen dus niet significant samen met de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij. De factoren die wel een rol spelen bij deze beslissing, kunnen de uitspraak van de rechter niet volledig verklaren. Waardoor bestaan de verschillen in uitspraak dan wel? De beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij kan bepaald worden door factoren die in deze studie op basis van OM-data en het dossieronderzoek niet konden worden onderzocht. In paragraaf 6.4 is reeds aangegeven dat de mate waarin de rechter kennis en ervaring heeft met het civiele recht kan bepalen of hij een vordering van de benadeelde partij toewijst of niet. Rechters met minder kennis van het civiele recht zullen een vordering wellicht eerder niet ontvankelijk verklaren, omdat zij een vordering al snel te ingewikkeld vinden. Tijdens de interviews stemden de rechters hier ook mee in. Uit eerder onderzoek van bijvoorbeeld Kool en Moerings bleek ook dat de houding van de rechter ten opzichte van de civiele vordering van invloed is op de beslissing.²³²

Ook de mate van eigen schuld bij het slachtoffer kan een grote rol spelen bij de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering. Als de benadeelde partij bijvoorbeeld zelf de eerste klap uitdeelde bij een kroeggevecht, kan dat voor de rechter reden zijn om de schadevergoeding te matigen of om de benadeelde partij niet ontvankelijk te verklaren, omdat de hoogte van de schadevergoeding nu niet eenvoudig vastgesteld kan worden.

Een laatste aspect dat hier genoemd wordt, is dat de uitspraak van de rechter sterk beïnvloed kan worden door het verweer dat door de verdachte tegen de vordering gevoerd wordt. Als de verdachte aangeeft bereid te zijn de schade te betalen, zal de rechter sneller toewijzen. Als de verdachte daarentegen fel verweer voert, en de hoogte van de schade betwist, of zelfs het bestaan van de schadepost bestrijdt, kan dat de beslissing van de rechter ook beïnvloeden, in die zin dat de rechter de vordering minder snel of voor een kleiner deel zal toewijzen. Doordat de invloed van deze factoren en van andere zoals de draagkracht van de verdachte en van de benadeelde partij, de houding van de verdachte ter zitting, niet binnen de reikwijdte van deze studie konden worden onderzocht, blijft voor een groot deel onduidelijk welke factoren bepalend zijn voor de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij.

Een andere mogelijke verklaring voor het onderzoeksresultaat dat veel van de onderzochte factoren niet significant samenhangen met de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij, is dat rechters wel met deze kenmerken rekening houden, maar allen op hun 'eigen' manier, waardoor er geen algemene patronen uit te halen zijn. Deze veronderstelling vindt steun in de beslissingen die de geïnterviewde rechters op vorderingen uit de casussen nemen. Op de casus met de meerdere daders (zie Bijlage F, casus F) verbinden de rechters bijvoorbeeld

²³² Kool & Moerings 2001a, p. 21-26.

andere gevolgen aan de 'eigen schuld' van het slachtoffer. Het feit dat het slachtoffer van de mishandeling de eerste duw had gegeven is voor ruim de helft van de rechters geen aanleiding om het gevorderde schadebedrag te matigen, omdat zij menen dat de daders disproportioneel op deze duw reageerden. Eén rechter zou het bedrag aan immateriële schade wel matigen, maar simpelweg omdat hij het bedrag te hoog vindt, niet omdat het slachtoffer zelf een aandeel had in het ontstaan van de schade. Vier rechters vinden de duw van het slachtoffer wel van dusdanige aard dat zij het schadebedrag matigen met bijvoorbeeld 20 of 25%. Van die vier rechters zouden twee rechters zowel de materiële als de immateriële schade matigen. De twee andere rechters zouden de materiële schade wel toewijzen voor het hele bedrag, maar de immateriële schade niet (hetgeen opmerkelijk is, want volgens het civiele recht zou de matiging wegens eigen schuld bij alle schadeposten moeten doorwerken). De ene rechter zou het bedrag aan immateriële schade matigen, de andere rechter zou de benadeelde partij vanwege de eigen schuld niet-ontvankelijk verklaren voor de immateriële schade. Kortom: er zijn grote verschillen in de gevolgen die rechters verbinden de eigen schuld van het slachtoffer. Hierdoor kan het zo zijn dat de eigen schuld van het slachtoffer voor een individuele rechter wel van invloed is op zijn beslissing over de vordering van de benadeelde partij, maar dat dit effect niet zichtbaar is als naar alle rechters gekeken wordt.

HOOFDSTUK 7

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

7.1 Aanleiding van het onderzoek

Misdrijven kunnen ingrijpende consequenties hebben voor slachtoffers. Veel slachtoffers blijven na een delict met schade achter. Er zijn verschillende mogelijkheden voor het slachtoffer om deze schade vergoed te krijgen, bijvoorbeeld via de verzekering of door een civiele procedure tegen de dader aan te spannen. Het slachtoffer heeft ook mogelijkheden om binnen het strafrecht schadevergoeding van de verdachte te verkrijgen. Dit kan door schadebemiddeling bij politie of OM, door schadevergoeding als voorwaarde bij een sepot, door de schadevergoedingstransactie, door schadevergoeding als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf of als voorwaarde bij gratie, door voeging van het slachtoffer als benadeelde partij, en door de schadevergoedingsmaatregel.

De mogelijkheid van schadevergoeding voor het slachtoffer, en de positie van slachtoffers in het strafproces in het algemeen, staan bij de overheid hoog op de agenda. Een nieuw wetsvoorstel poogt de positie van het slachtoffer in het strafproces verder te versterken en een voorschotregeling voor slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven moet ervoor zorgen dat deze slachtoffers snel en zeker schadevergoeding krijgen. Bovendien wordt in het kader van het kwaliteitsverbeterplan "Slachtoffers Centraal" beoogd de mogelijkheden die het slachtoffer heeft om schadevergoeding van de verdachte te krijgen te verbeteren, zodat meer slachtoffers de schade vergoed krijgen. Om de positie van het slachtoffer effectief te verbeteren, is het echter van groot belang om kennis te hebben van knelpunten in de bestaande *praktijk*. Daarom wordt in dit onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie de praktijk in kaart gebracht van de wijze waarop het slachtoffer binnen het strafrecht schadevergoeding van de verdachte krijgt. De aandacht ligt met name bij de schadebemiddeling bij politie of OM en bij de voeging van het slachtoffer als de benadeelde partij. Daarbij wordt tevens beschreven wat knelpunten zijn of welke condities bijdragen aan de kans op schadevergoeding. De vraag die in dit onderzoek centraal staat, luidt: *Hoe vinden de schadebemiddeling en de voeging van de benadeelde partij in de praktijk plaats en wat zijn daarbij de knelpunten?*

7.2 Onderzoeksmethoden

Om de praktijk van de schadebemiddeling en de voeging te onderzoeken, zijn verschillende onderzoeksmethoden gehanteerd. Om een globaal beeld te krijgen van de praktijk zijn enquêtes verstuurd naar de slachtoffercoördinatoren van politie en OM. Gegevens over de vervolging en afdoening van zaken waarin schadevergoeding voor het slachtoffer een rol speelt, zijn afkomstig van OM-data. Om de praktijk verder uit te diepen zijn mede op basis van de antwoorden op de enquêtes en op

basis van de gegevens uit OM-data zes arrondissementen geselecteerd: Almelo, Breda, Haarlem, Leeuwarden, Rotterdam en Utrecht. In deze arrondissementen is dossieronderzoek gedaan en zijn interviews afgenomen met rechters, officieren van justitie, slachtoffercoördinatoren van het OM, voegingsadviseurs, voegingsmedewerkers van SHN en slachtoffers. Ten slotte zijn gegevens over de incasso van de schadevergoedingsmaatregel bij het CJIB opgevraagd.

7.3 Schadebemiddeling bij politie en OM

De taak om in de schade te bemiddelen is aan politie en OM opgedragen middels de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004. De schadebemiddeling is niet bij iedere politieregio en in ieder arrondissement op eenzelfde wijze georganiseerd. Soms nemen verbalisanten van de politie alle schadebemiddeling op zich, soms doen zij alleen de 'boter bij de vis'-zaken. De overige zaken worden dan aan een gespecialiseerde schadebemiddelaar bij politie of OM overgelaten. Door de aanstelling van de schadebemiddelaar van politie op het parket is de schadebemiddelingstaak van de politie gecentraliseerd. Het voordeel hiervan is dat de schadebemiddeling door een specialist gebeurt. Het nadeel is dat schadebemiddeling hierdoor minder leeft bij de gewone verbalisanten, waardoor zij kansen om de schade snel af te wikkelen eerder laten liggen. De taakverdeling tussen de (eventuele) schadebemiddelaar van de politie en die van het OM verschilt van arrondissement naar arrondissement. Ook de voorwaarden die gesteld worden voor schadebemiddeling zijn in iedere politieregio of arrondissement anders. Of een zaak in aanmerking komt voor schadebemiddeling wordt onder meer afhankelijk gesteld van het type delict, de hoogte van de schade en van kenmerken van de verdachte, zoals leeftijd, verslavingsproblematiek of stelselmatig daderschap. Deze 'aanvullende voorwaarden' die door de politie of OM aan de schadebemiddeling worden gesteld, maken dat er voor veel slachtoffers geen poging wordt ondernomen om de schade met de verdachte te regelen. In veel arrondissementen wordt bijvoorbeeld niet bemiddeld als de verdachte sowieso gedagvaard gaat worden. Verder schiet de schadebemiddeling er ook vaak bij in als de verdachte via snelrecht wordt vervolgd. Als de politie wel bemiddelt kan zij de schadebemiddeling in de vorm van een politiese pot gieten: als de verdachte de schade van het slachtoffer vergoedt, wordt de zaak niet ingestuurd naar het OM. In geval van ernstigere delicten heeft de politie er echter niets tegenover te zetten voor de verdachte, want niet de politie, maar het OM neemt de vervolgingsbeslissingen. Als schadebemiddeling bij het OM plaatsvindt, gebeurt dit vaak in de vorm van een transactie met schadevergoeding als voorwaarde. Volgens de kengetallen van de Meetmethode Slachtofferzorg regelde het OM in 2006 voor ruim 5600 slachtoffers schadevergoeding. Het aantal schadevergoedingen dat de politie regelde is onduidelijk, want dit wordt niet goed geregistreerd.

Redenen waardoor de kans op schadevergoeding door schadebemiddeling kleiner is, zijn ten eerste de houding van de verbalisanten van de politie. Schadebemiddeling blijft vaak achterwege doordat het niet zo leeft bij verbalisanten. Een tweede faalfactor bij de schadebemiddeling is dat de politie in geval van ernstigere delicten

het vergoeden van de schade niet kan 'belonen', omdat deze zaken niet in aanmerking komen voor een politiesepot en de politie geen inspraak heeft in de vervolgingsbeslissingen van het OM. Ten derde komen veel slachtoffers in de praktijk niet voor schadebemiddeling in aanmerking, omdat de politie en het OM naast de criteria uit de Aanwijzing Slachtofferzorg aanvullende voorwaarden aan de schadebemiddeling stellen. Ten vierde schiet schadebemiddeling er vaak bij in als de verdachte middels snelrecht of supersnelrecht berecht wordt. Ten slotte geven politie en OM aan dat er meestal van schadebemiddeling wordt afgezien als het slachtoffer een groot bedrijf is. Als reden daarvoor wordt aangegeven dat bij winkeldiefstal de schade vaak wel meevalt, omdat de goederen van de betrapte dief al teruggegeven zijn. Daarnaast wordt genoemd dat bedrijven vaak verzekerd zijn tegen winkeldiefstal en dat ze vaak een eigen juridische afdeling hebben die zich met het verhalen van de schade kan bezighouden. Als het bedrijf echter klein is, bijvoorbeeld een eenmanszaak, dan zijn politie en OM wel bereidwilliger om schadebemiddeling op te starten.

Er zijn echter ook factoren die positief bijdragen aan schadebemiddeling. Deze factoren zijn overwegend de tegenhangers van de faalfactoren: als het slachtoffer vergoeding van eenvoudige, materiële schade vordert, die goed is onderbouwd en de schade is ontstaan door een feit dat voor transactie in aanmerking komt is de kans op schadebemiddeling groot.

Verder heeft de schadebemiddeling enige succesvolle gevolgen: het slachtoffer kan vrij eenvoudig schadevergoeding van de verdachte krijgen, en kan het geld ook *snel* krijgen, omdat de betalingstermijn in verband met verdere vervolgingsbeslissingen relatief kort is. Ten tweede zorgt een geslaagde schadebemiddeling voor verlichting van de zittingscapaciteit: verdachten die de schade vergoeden in het kader van een voorwaardelijk sepot of van een transactie, hoeven niet meer voor de rechter te verschijnen. Als de verdachte wel gedagvaard wordt, brengt een geslaagde schaderegeling met zich mee dat het slachtoffer zich niet meer in het strafproces hoeft te voegen als benadeelde partij. Ook dit betekent een verlichting van de zittingscapaciteit en van de voegingsgerelateerde werkzaamheden van het OM, van SHN en van de voegingsadviseur. Ten slotte kan schadebemiddeling ook in het voordeel van verdachte werken. Bij lichte zaken kan hij door het vergoeden van de schade (schadevergoeding als voorwaarde bij transactie of sepot) voorkomen dat hij zich voor de rechter moet verantwoorden. En als hij wel gedagvaard wordt, heeft hij de kans om zich van zijn goede kant te laten zien: een verdachte die het slachtoffer schadeloos heeft gesteld, wordt door het OM voor wat betreft vervolgingsbeslissing en de strafeis, en door de rechter voor wat betreft de strafoplegging met een zekere *coulance* tegemoet getreden.

7.4 Voeging als benadeelde partij

Schadebemiddeling bij politie of OM is niet de enige mogelijkheid voor het slachtoffer om schadevergoeding van de dader te krijgen. Als de verdachte vervolgd wordt voor het delict waardoor het slachtoffer schade heeft, kan het slachtoffer zich met een vordering tot schadevergoeding voegen als benadeelde partij. Hiervoor is

wel vereist dat het slachtoffer 'rechtstreeks belanghebbende' is. Het slachtoffer kan zich voegen door het voegingsformulier, dat hem opgestuurd wordt door het OM, in te vullen en te retourneren. In sommige arrondissementen wordt dit formulier meteen naar het slachtoffer verzonden als de zaak bij het OM binnenkomt. Het voordeel hiervan is dat het formulier gebruikt kan worden bij een eventuele schadebemiddeling en dat het OM met de benadeelde partij rekening kan houden bij het opstellen van de tenlastelegging en dat het slachtoffer voldoende tijd heeft voor het invullen van het formulier. Een nadeel is dat een voegingsformulier ook wordt ingevuld door slachtoffers van delicten die uiteindelijk niet op de tenlastelegging komen en dat de zittingsdatum vaak nog niet bekend is. Andere arrondissementen versturen de voegingsformulieren pas nadat de tenlastelegging is opgesteld. Voordeel hiervan is dat slachtoffers alleen een voegingsformulier krijgen als hun delict ten laste is gelegd. Nadeel is dat er minder goed met de benadeelde partij rekening gehouden kan worden bij het opstellen van de tenlastelegging en dat er minder tijd is voor het slachtoffer om het voegingsformulier te retourneren. Ook als de verdachte via snelrecht wordt vervolgd is er vaak onvoldoende tijd om het voegingsformulier in te vullen en tijdig te retourneren.

Slachtoffers blijken het vaak moeilijk te vinden om het voegingsformulier in te vullen. Zij weten dikwijls niet dat bepaalde posten voor vergoeding in aanmerking komen (zoals reiskosten, telefoonkosten), of voeren juist posten op die niet voor vergoeding in aanmerking komen, omdat de schade niet rechtstreeks is. Ook het bepalen van het schadebedrag gaat vaak mis. Soms wordt het schadebedrag helemaal niet genoemd, maar vullen slachtoffers alleen in dat de schade 'onbetaalbaar' is. Ook is bij veel slachtoffers onbekend dat zij geen 'nieuw voor oud' mogen vorderen. Daarnaast weet het slachtoffer vaak niet welke bewijsmiddelen nodig zijn om de vordering voldoende te onderbouwen, of heeft het slachtoffer het aankoopbewijs van bijvoorbeeld de vernielde jas niet meer. Voor hulp bij het invullen van het formulier kunnen ze zich tot SHN wenden, maar veel slachtoffers doen dit – zeker in eerste instantie – niet.

Negen op de tien voegingsformulieren zijn dan ook naar de mening van de geïnterviewde voegingsadviseurs niet goed ingevuld. Ook als het voegingsformulier met behulp van SHN is ingevuld, is de voegingsadviseur vaak van mening dat het voegingsformulier aanpassing behoeft. Dat kunnen wijzigingen of aanvullingen op het formulier zijn, maar ook de onderbouwing van de vordering behoeft vaak verbetering. Kleine wijzigingen doet de voegingsadviseur waar mogelijk zelf. Grotere wijzigingen dient het slachtoffer zelf te doen. Het voegingsformulier wordt dan weer naar het slachtoffer teruggestuurd, zodat deze, eventueel met behulp van SHN, het voegingsformulier aan kan passen. Voegingsformulieren die laat bij de voegingsadviseur binnen komen worden niet altijd gecontroleerd, omdat er dan vaak toch geen tijd meer is om het voegingsformulier aan te passen. Daarnaast heeft de voegingsadviseur niet altijd voldoende tijd om het voegingsformulier te controleren.

Het komt regelmatig voor dat het voegingsformulier pas op het allerlaatste moment bij de rechter, officier van justitie en raadsman van de verdachte terecht komt. De oorzaak hiervan kan zijn dat het slachtoffer het voegingsformulier pas laat

terugstuurde, maar ook dat het geretourneerde voegingsformulier ergens bij het OM bleef rondzwerven.

Tijdens de zitting besteedt de officier van justitie in zijn requisitoir aandacht aan de gevolgen die het delict voor het slachtoffer heeft gehad, waaronder de schade. Bij de bespreking van de vordering van de benadeelde partij ondersteunt de officier van justitie deze niet altijd. Als hij denkt dat de vordering te ingewikkeld is, of om een andere reden niet toegewezen kan worden, verzoekt hij de rechter de benadeelde partij niet ontvankelijk te verklaren.

Bij de behandeling van de vordering bepaalt de rechter of de vordering kan worden toegewezen. Een afwijzing of niet-ontvankelijkverklaring is niet per se 'negatief', maar kan 'rechtens juist' zijn, bijvoorbeeld als de benadeelde partij onrealistische posten opvoert, zoals kosten voor een zonnebril die niet gedragen werd tijdens de mishandeling, kosten voor oppas omdat de twaalf jaar oude kinderen na de inbraak niet meer alleen thuis durven te zijn, kosten van een geannuleerde vakantie van een familielid, of kosten die de baas heeft gemaakt in verband met ziekteverzuim dat door het delict is ontstaan. Ook kan het zo zijn dat de schade van het slachtoffer inmiddels niet meer bestaat, omdat deze reeds door de verzekeraar is vergoed.

De rechter kan de vordering toewijzen als de verdachte is veroordeeld voor het feit en de verdachte aansprakelijk is wegens onrechtmatige daad. Daarnaast dient de schade rechtstreeks te zijn en de vordering eenvoudig van aard. Als de vordering niet kan worden toegewezen, wordt de benadeelde partij bijna altijd niet ontvankelijk verklaard. Afwijzing van de vordering komt, in overeenstemming met de LOVS-aanbevelingen, weinig voor, zodat de benadeelde partij nog de mogelijkheid heeft om haar vordering aan de civiele rechter voor te leggen. Als een vordering niet helemaal toegewezen kan worden, kijken veel rechters naar welk deel van de vordering toch toegewezen kan worden, of in hoeverre er bijvoorbeeld toch een bedrag aan smartengeld kan worden toegekend, zodat het slachtoffer niet met lege handen achterblijft. Als de benadeelde partij 'overvraagt' blijken rechters hier minder toe geneigd te zijn.

De vordering kan vaak niet worden toegewezen, doordat het voegingsformulier niet goed is ingevuld. Daarnaast zijn sommige voegingsformulieren formeel wel goed ingevuld, maar is de vordering niet goed onderbouwd. De benadeelde partij heeft bijvoorbeeld geen factuur bijgevoegd. De rechter heeft dan de mogelijkheid om de hoogte van het schadebedrag te schatten. De bereidheid van de rechter hiertoe is onder meer afhankelijk van zijn kennis en ervaring met het civiele recht, waar het schatten van schadebedragen gebruikelijker is.

Als de benadeelde partij ingewikkelde schadeposten opvoert, zoals gederfde winst van een onderneming, gederfde looninkomsten, schadevergoeding vordert voor de verloren gegane inhoud van de gestolen laptop, of als onduidelijk is of de verzekering uit gaat keren, wordt de benadeelde partij ook vaak niet ontvankelijk verklaard, omdat de vordering niet eenvoudig van aard is. De ene rechter gaat overigens formalistischer met de voeging om dan de andere: sommige rechters verklaren een rechtspersoon bijvoorbeeld onmiddellijk niet ontvankelijk als er geen

uittreksel van de Kamer van Koophandel bij het voegingsformulier is gehecht. Andere rechters zijn hier wat rekkelijker in.

De eenvoud van de vordering is mede afhankelijk van het verweer dat de verdachte voert. Als de verdachte de vordering betwist, wordt de vordering vaak al snel te ingewikkeld bevonden. Het verweer hangt daarom ook sterk samen met de bewijsmiddelen waarmee de benadeelde zijn vordering heeft onderbouwd. Niet ieder verweer van de verdachte leidt echter tot niet ontvankelijkheid. Als de verdachte geen verweer voert, menen sommige rechters dat de vordering kan worden toegewezen, tenzij deze evident onredelijk is. Andere rechters hechten minder waarde aan het uitblijven van het verweer, omdat de verdachte zich van zijn beste kant wil laten zien in de rechtszaal. Deze rechters stellen zich wat minder lijdelijk op bij de behandeling van de vordering van de benadeelde partij.

Ongeacht het verweer dat de verdachte voert blijft onduidelijk welke posten voor vergoeding in aanmerking komen. SHN adviseert slachtoffers om, als zij bonnetjes hebben, bijvoorbeeld de reiskosten naar het ziekenhuis op te voeren, of reiskosten om naar SHN te gaan voor hulp bij het invullen van het voegingsformulier, of vergoeding te vorderen van de opgenomen vakantie-uren die besteed zijn aan het doen van aangifte en het regelen van de verzekering en de voeging. Rechters gaan echter meestal niet mee in deze schadeposten. Ook dit is echter afhankelijk van de civielrechtelijke achtergrond van de rechter.

Als de rechter de vordering van de benadeelde partij geheel of gedeeltelijk toewijst, legt hij in principe ook de schadevergoedingsmaatregel op. Het schadebedrag wordt dan geïncasseerd door het CJIB. Over het algemeen wordt geen schadevergoedingsmaatregel opgelegd als de benadeelde partij een groot bedrijf is, of bijvoorbeeld een gemeente.

Als er meerdere verdachten zijn, en de vordering van de benadeelde partij wordt toegewezen, dan worden de daders hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor de schade. De schadevergoedingsmaatregel wordt meestal ook hoofdelijk opgelegd. De bijbehorende vervangende hechtenis wordt niet door iedere rechter gerelateerd aan het totale schadebedrag. Zij bepalen dat het aantal dagen vervangende hechtenis naar rato aan de veroordeelde wordt opgelegd.

De motivering van de rechter op de vordering van de benadeelde partij is vaak marginaal: de benadeelde partij is niet ontvankelijk verklaard omdat de schade geen rechtstreeks gevolg is van het bewezen verklaarde delict, of omdat de vordering niet eenvoudig van aard is. Voor de benadeelde partij, de voegingsadviseur en SHN blijft daardoor vaak onduidelijk wat er mis was aan de vordering.

7.5 Cijfermatig overzicht van de strafzaken in de periode 1996–2005, waarin schadevergoeding voor het slachtoffer een rol speelt

Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden beschreven waardoor het slachtoffer schadevergoeding van de benadeelde partij kan krijgen, maar hoe vaak komt dit nu voor? Omdat OM-data niet in de eerste plaats gericht is op de registratie van schadevergoeding voor slachtoffers, is het niet mogelijk precies te zeggen bij hoeveel benadeelde partijen de vordering is toegewezen. Wel is het mogelijk om per

strafzaak of strafbaar feit te onderzoeken of schadevergoeding voor het slachtoffer een rol in de zaak heeft gespeeld. Uit het onderzoek blijkt dat het slachtoffer in de periode 1996–2005 in steeds meer strafzaken schadevergoeding heeft gekregen.

Dit komt ten eerste doordat in de periode 1996–2005 aan de verdachte steeds vaker een schadevergoedingstransactie is aangeboden, van bijna 2.000 voorstellen in 1996 naar bijna 4.400 in 2006. 78 % van deze transactie-aanbiedingen is door de verdachte geaccepteerd, waarmee de zaak is afgedaan en het slachtoffer schadevergoeding heeft gekregen.

Ten tweede heeft ook de rechter in de loop der jaren steeds vaker schadevergoeding aan de benadeelde partij toegewezen: van ruim 1.500 in 1996 tot meer dan 13.250 in 2005. Ook de schadevergoedingsmaatregel is volgens OM-data steeds vaker opgelegd. In 1996 werden bijna 2.700 schadevergoedingsmaatregelen opgelegd, in 2005 14.000. Het is wel opvallend dat de schadevergoedingsmaatregel in OM-data vaak 'los' wordt opgelegd, zonder gehele of gedeeltelijke toewijzing van de vordering van de benadeelde partij. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de wijze waarop de uitspraak van de rechter in COMPAS wordt geregistreerd: als de schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd, wordt deze wel in COMPAS ingevoerd, maar de registratie van de uitspraak met betrekking tot de vordering van de benadeelde partij blijft achterwege.

7.6 Succes- en faalfactoren op basis van het dossieronderzoek

Er is in de loop der jaren dus steeds vaker schadevergoeding toegewezen aan de benadeelde partij. Op basis van de enquêtes en de interviews is in hoofdstuk 4 beschreven waar het wel goed gaat en waar het niet goed gaat bij de voeging van de benadeelde partij. Van veel van deze factoren kan het effect niet nader worden onderzocht, omdat zij niet uit de dossiers kunnen worden afgeleid. Voorbeelden hiervan zijn de achtergrond van de rechter, het verweer dat de verdachte voert en de mate van eigen schuld van het slachtoffer. Van andere factoren kan aan de hand van dossieronderzoek wel worden onderzocht in hoeverre zij de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij beïnvloeden. Daartoe zijn 375 rechtbankdossiers van strafzaken waarin sprake is van voeging van de benadeelde partij bestudeerd. De invloed van verschillende proces-, dader-, slachtoffer- en voegingsgegevens op de beslissing van de rechter zijn geanalyseerd door middel van multivariate regressieanalyse. Bij een multivariate regressieanalyse wordt gemeten wat de invloed van een factor is, als alle factoren in onderlinge samenhang worden beschouwd. Bij de analyses is onderscheid gemaakt tussen natuurlijke personen en rechtspersonen als benadeelde partij. Veel factoren blijken niet van invloed te zijn op de beslissing van de rechter. Tabel 7.1 vermeldt de kenmerken die wel significant van invloed zijn op de beslissing van de rechter over de toewijzing, het toegewezen bedrag of de mate waarin de vordering is toegewezen.

Tabel 7.1: Kenmerken die samenhangen met de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering van de benadeelde partij

Beslissing van de rechter	Benadeelde partij	
	Natuurlijke persoon	Rechtspersoon
'Iets' toegewezen	Immateriële schade Aantal benadeelde partijen	Arrondissement
Gemiddeld toegewezen bedrag	Hoogte van het gevorderde bedrag	Arrondissement Hoogte van het gevorderde bedrag
Mate waarin de vordering is toegewezen	Type delict Gemachtigde Herkomst slachtoffer Hoogte van het gevorderde bedrag	Arrondissement Hoogte van het gevorderde bedrag Aantal benadeelde partijen

Veel van de onderzochte kenmerken blijken de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij *niet* te beïnvloeden, terwijl dit wel verwacht werd. Vorderingen die goed met facturen, doktersverklaringen of andere bewijsstukken zijn onderbouwd, worden bijvoorbeeld niet vaker toegewezen dan vorderingen die niet ondersteund worden met bewijsstukken. De politierechter gaat niet anders met de voeging van de benadeelde partij om dan de meervoudige kamer. De aanwezigheid van de benadeelde partij op de zitting, of het gebruik maken van een schriftelijke slachtofferverklaring, bevorderen de kans op toewijzing niet. Als er meerdere verdachten zijn, wordt de vordering in dezelfde mate toegewezen als wanneer er één verdachte is. Voor de kans op en de mate van toewijzing maakt het ook niet uit of de benadeelde partij een detailhandel is of een 'overige' rechtspersoon, zoals een energiebedrijf.

Welke factoren spelen dan wel een rol bij de beslissing van de rechter op de vordering van de benadeelde partij? Factoren die wel van invloed kunnen zijn op de beslissing van de rechter, maar die niet aan de hand van het dossieronderzoek onderzocht konden worden, kunnen onder meer de factoren zijn die in hoofdstuk 4 op basis van de enquêtes en de interviews zijn beschreven. Voorbeelden hiervan zijn de mate waarin de rechter kennis en ervaring heeft met het civiele recht, de mate van eigen schuld bij het slachtoffer, of de inhoud van het verweer dat door de verdachte tegen de vordering gevoerd wordt.

Een andere mogelijke verklaring voor het onderzoeksresultaat dat veel van de onderzochte factoren niet significant samenhangen met de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij, is dat rechters wel met deze kenmerken rekening houden, maar allen op hun 'eigen' manier, waardoor er geen algemene patronen uit af te leiden zijn. Deze veronderstelling vindt steun in de beslissingen die de geïnterviewde rechters op de vorderingen uit de casussen namen. Deze beslissingen lopen voor één en dezelfde zaak sterk uiteen.

7.7 Afsluiting

Als een slachtoffer schade heeft geleden door een delict is schadevergoeding voor het slachtoffer heel belangrijk. Omdat de overheid dit onderschrijft, bestaan er onder andere mogelijkheden voor het slachtoffer om binnen het strafproces schadevergoeding van de dader te krijgen.

Uit dit onderzoek blijkt dat er geen eenduidigheid is bij de schadebemiddeling bij politie en OM. De schadebemiddeling is overal verschillend georganiseerd en in de verschillende politieregio's en arrondissementsparketten lopen de voorwaarden, die bovenop de voorwaarden uit de Aanwijzing Slachtofferzorg 2004 aan schadebemiddeling gesteld worden, sterk uiteen. Voor veel slachtoffers wordt daardoor geen schadebemiddelingspoging ondernomen.

Eenduidigheid ontbreekt ook bij voeging van de benadeelde partij. In sommige arrondissementen wordt formalistischer met de vordering omgegaan dan in andere arrondissementen. Ook verschillen arrondissementen in hoogte van de vervangende hechtenis als de schadevergoedingsmaatregel hoofdelijk aan meerdere daders wordt opgelegd. Daarnaast blijken rechters sowieso verschillend te denken over de posten die voor vergoeding in aanmerking, de hoogte van de schade, het ontbreken van bewijsmiddelen en het verweer van de verdachte.

Deze diversiteit blijkt ook uit de resultaten van het dossieronderzoek: slechts weinig factoren vertonen samenhang met de beslissing van de rechter over de toewijzing van de vordering.

Op sommige vlakken zijn er in de verschillende arrondissementen wel sterke overeenkomsten in de praktijk van de voeging van de benadeelde partij. Dit is ten eerste tijdgebrek. Voor slachtoffers is de tijd die ze hebben om het voegingsformulier te retourneren soms krap, SHN gaat vaak pas op het laatste moment met het voegingsformulier aan de slag, de voegingsadviseur heeft een stapel voegingsformulieren op zijn bureau liggen, waardoor de controle weleens op zich laat wachten. Als het voegingsformulier op aanraden van de voegingsadviseur nog door het slachtoffer aangepast moet worden, kost dit weer tijd omdat het voegingsformulier aan het slachtoffer geretourneerd wordt. Ook kan het zo zijn dat een geretourneerd voegingsformulier nog 'in de molen' blijft hangen bij het OM. Dit alles leidt ertoe dat het voegingsformulier zeer regelmatig pas heel laat bij de rechter, de officier van justitie en de raadsman van de verdachte terecht komt. Dat zij het voegingsformulier pas een dag voor de zitting, of op de ochtend van de zitting ontvangen, is dan ook niet ongebruikelijk.

Een tweede factor die in alle arrondissementen terugkomt is het gebrek aan terugkoppeling. De medewerkers van SHN weten vaak niet wat de uitkomst is van de zaak waarin zij het slachtoffer geholpen hebben bij de voeging. Ook de voegingsadviseur van SHN die op het parket werkzaam is adviseert zonder exact te weten wat rechters met zijn adviezen doen. Daarnaast vindt er ook zelden terugkoppeling plaats tussen rechters onderling, waardoor zij van elkaar niet weten hoe op een bepaalde vordering wordt beslist. Dit gebrek aan terugkoppeling over de gehele linie van het voegingsproces versterkt het ontbreken van eenduidigheid.

Ten slotte is de incasso van de schadevergoedingsmaatregel voor het slachtoffer een struikelblok. Toewijzing van de vordering betekent immers nog niet dat de

benadeelde zijn geld ook krijgt. De benadeelde moet de dader zelf aanspreken met het verzoek de schade te betalen, of hij moet zelf een deurwaarder inschakelen. Als de rechter ook de schadevergoedingsmaatregel heeft opgelegd, verzorgt het CJIB de incasso. Omdat het CJIB een betalingsregeling kan treffen met de verdachte, kan het wel lang duren voordat het slachtoffer zijn geld krijgt. Als er bij de verdachte echt niets te halen valt, zal hij waarschijnlijk nooit zijn geld zien. Het nieuwe wetsvoorstel waarin een voorschotregeling wordt geïntroduceerd kan hier verandering in brengen. Deze voorschotregeling zal echter alleen gelden voor slachtoffers van zeden- en geweldsmisdrijven. Veel slachtoffers zullen de schade die zij door een delict geleden hebben daarom nooit vergoed zien.

LITERATUUR

Alta e.a. 2001

S. Alta, *Evaluatie van de regelgeving Slachtofferzorg. Verslag van een onderzoek ter evaluatie van de wet en regegeving Terwee*, Den Haag: B&A Groep
Beleidsonderzoek en -Advies 2001.

ANWB-Smartengeldgids 2006

Smartengeld : uitspraken van de Nederlandse rechter over de vergoeding van immateriële schade, verzameld en bewerkt door M. Jansen, speciale uitgave van het tijdschrift *Verkeersrecht*, Den Haag: ANWB 2006.

Beurskens 2002

W.J.J. Beurskens, 'Schadevergoeding voor slachtoffers van strafbare feiten: ongemakkelijk balanceren op het raakvlak van privaatrecht en strafrecht' *Trema* 2002, p. 445-452.

Bijleveld 2005

C.C.J.H. Bijleveld, *Methoden en technieken van onderzoek in de criminologie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2005.

Bijlsma 2005

A.C. Bijlsma, *Handboek benadeelde partij. De rol en positie van de benadeelde partij in het strafproces*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2005.

Bloembergen & Lindenbergh 2001

A.R. Bloembergen & S.D. Lindenbergh, *Schadevergoeding, Monografieën nieuw BW B-Serie*, Deventer: Kluwer 2001.

Claassens & Wabeke 2005

J.C.A.M. Claassens & M.A. Wabeke, *Schadevergoeding voor slachtoffers in het strafprocesrecht*, Praktijkreeks rechterlijke organisatie, Studiecentrum Rechtspleging, Zeist: Uitgeverij Kerkebosch BV 2005.

Eggen & Van der Heide 2006

A.Th.J. Eggen & W. van der Heide, *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2005, Ontwikkelingen en samenhangen*, Den Haag: CBS/WODC 2006.

Groenhuijsen 1988

M.S. Groenhuijsen, 'Slachtoffers van strafbare feiten in de jaren negentig', in: W. Goddijn (Red.) *Aftellen tot 2000. Verkenningen van de nabije toekomst*, Tilburg: Tilburg University Press 1988, p. 260-282.

Groenhuijsen 1995

M.S. Groenhuijsen, 'De landelijke invoering van de Wet Terwee', *Rechtshulp* 1995, 4, p. 3-8.

Groenhuijsen & Knigge 2001

M.S. Groenhuijsen & G. Knigge 'Algemeen deel, hoofdstuk 5, Nadere procestheoretische duiding; kernprofielen van de deelnemers aan het strafgeding', in: M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting, Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen 2001.

Groenhuijsen & Van der Landen 1993

M.S. Groenhuijsen & D. van der Landen, *Strafe und Wiedergutmachung in die Niederlande*, Studie in opdracht van het Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht 1993, te downloaden op WWW <<http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=44378>>.

Hijma & Olthof 2005

Jac. Hijma & M.M. Olthof, *Compendium van het Nederlands vermogensrecht, Leidraad voor het nieuwe BW*, Deventer: Kluwer 2005.

Huisman-Troost 2001

J.E. Huisman-Troost, 'De tenuitvoerlegging van de schadevergoedingsmaatregel', *Verkeersrecht* 2001, 4, p. 106-108.

Koolen, Van der Heide & Ziegelaar 2005

I. Koolen, M. van der Heide & A. Ziegelaar, *De tevredenheid van slachtoffers van misdrijven met de slachtofferzorg. Eindrapport*, Leiden: Research voor beleid 2005.

Kool & Moerings 2001a

R. Kool & M. Moerings, *De Wet Terwee. Evaluatie van juridische knelpunten*, Deventer: Gouda Quint 2001.

Kool & Moerings 2001b

R.S.B. Kool & M. Moerings, 'De Wet Terwee: vreedzame of vijandige coëxistentie tussen civiel en strafrecht?', *Trema* 2001, nr. 6, p. 233-240.

Koster 2005

A. Koster, *Schadevergoeding bij winkelcriminaliteit. Kosteloos schade verhalen door voeging*, Leidschendam: Platform Detailhandel 2005.

Langemeijer 2004

F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2004.

Maas-de Waal 2006

C.J. Maas-de Waal, *Voorzieningen voor slachtoffers van misdrijven. Gebruik, bereik en draagvlak*, Den Haag: SCP 2006.

Mevis 2006

P.A.M. Mevis, *Capita Strafrecht, Een thematische inleiding*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2006.

Nieuwenhuis 2006

J.H. Nieuwenhuis, *Hoofdstukken vermogensrecht*, Deventer: Kluwer 2006.

Rommelink 1995

J. Rommelink, *Mr. D. Hazewinkel- Suringa's Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht*, Deventer: Gouda Quint 1995.

Van Dijk & Groenhuijsen 1993

J.J.M. van Dijk & M.S. Groenhuijsen, 'Schadevergoedingsmaatregel en voeging: de civielrechtelijke invalshoek', *NJB* 1993, 5, p. 163-167.

Van der Helm 2006

J.J. van der Helm, 'De immaterieel benadeelde partij in het strafproces', *Trema* 2006, 7, p. 296-300.

Van Strien 2001

A.L.J. van Strien, 'Bijzonder deel, Hoofdstuk 6: De positie van slachtoffers in het strafproces', in: M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting, Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Groningen: Rijksuniversiteit Groningen 2001.

Van Strien & Van Maurik 2005

Van Strien & Van Maurik, 'De benadeelde partij', in: C.P.M. Cleiren & J.F. Nijboer (red.), *Tekst & Commentaar Strafvordering*, Deventer: Kluwer 2005.

Wittebrood 2006

K. Wittebrood, *Slachtoffers van criminaliteit. Feiten en achtergronden*, Den Haag: SCP 2006.

RAPPORTEN

- *Rapport van de werkgroep aangifte seksuele geweldsmisdrijven*, Commissie De Beaufort 1981.
- *Verslag van de Commissie op grond van artikel 18 van het kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure, Commissie van de Europese Gemeenschappen, COM(2004)54.*
- *Voegingswijzer. Informatie en richtlijnen met betrekking tot voegen in het strafproces*, Utrecht: SHN 2006.
- *Jaarverslag Nederlandse Politie 2005*, Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Politie 2006.
- *Kerngegevens Nederlandse Politie 2005*, Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Politie 2006.
- *Jaarverslag Waarborgfonds Motorverkeer 2005*, Rijswijk: Waarborgfonds Motorverkeer 2006.
- *Schadefonds Geweldsmisdrijven Jaarverslag 2005*, Breda: Koninklijke Drukkerij Broese & Peereboom 2006.
- *CJIB Jaarbericht 2005*, Leeuwarden: CJIB 2006.
- Nationale Ombudsman, rapport 2006/058.
- *Slachtoffers centraal. Kwaliteitsimpuls uitvoering slachtofferondersteuning*, Den Haag: Ministerie van Justitie 2007.

KAMERSTUKKEN

- Kamerstukken II 1989/90, 21 345
Aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van strafbare feiten.
- Kamerstukken II 2002/03, 28 781
Aanpassing van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en de Wet schadefonds geweldsmisdrijven in verband met de vergoedbaarheid van schade als gevolg van het overlijden of ernstig en blijvend letsel van naasten.
- Kamerstukken II 2004/05, 29 942
Wijziging van de Faillissementswet in verband met herziening van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen.

- Kamerstukken II 2005/06, 30 143
Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces.
- Kamerstukken II 2005/06, 30 519
Voorstel van wet van het lid Cqörüz tot wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek in verband met verruiming van de aansprakelijkheid voor gedragingen van minderjarigen in de leeftijd van veertien tot achttien jaar.
- Kamerstukken II 2003/04–2006/07, 27 213
De positie van het slachtoffer in het strafproces.

RICHTLIJNEN, AANWIJZINGEN EN WETTEN

- Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven, Stb. 1975, 382 .
- Besluit Schadefonds Geweldsmisdrijven, Stb. 1975, 492.
- Wet Terwee/‘Wet van 23 december 1992 tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van strafbare feiten’, Stb. 1993, 29.
- Richtlijnen De Beaufort / ‘Conclusies en aanbevelingen voor de bejegening van slachtoffers van zedenmisdrijven’, Stcrt. 1986, 33.
- Richtlijnen Vaillant II / ‘Richtlijnen aan politie en Openbaar Ministerie ten aanzien van uitbreiding slachtofferbeleid’, Stcrt. 1987, 64.
- Concept-richtlijn ‘Slachtofferzorg voor openbaar ministerie en politie’, besluit van 30 maart 1995, Stb. 1995,160.
- Richtlijn Terwee/Richtlijn slachtofferzorg bij landelijke inwerkingtreding Wet-Terwee, Stcrt. 1995, 65, in werking getreden op 1 april 1995.
- Besluit tenuitvoerlegging ontnemings- en schadevergoedingsmaatregelen van 5 februari 1997, Stb. 1997, 116.
- Aanwijzing executie boeten, maatregelen en (vervangende) vrijheidsstraffen, Stcrt. 2006, 251.
- Aanwijzing slachtofferzorg 1999, Stcrt. 1999, 141, inwerking getreden op 1 augustus 1999.
- Aanwijzing slachtofferzorg 2004, Stcrt. 2004, 80.
- Aanbevelingen behandeling civiele schadevordering in het strafproces (Wet Terwee) 2004, in werking getreden op 1 januari 2005, opgenomen in de Bundel voor de Strafrechtspleging – LOVS-Bundel 2007, p.710 e.v. Ook te raadplegen op WWW <<http://www.rechtspraak.nl/Naar+de+rechter/Landelijke+regelingen/Sector+strafrecht/Aanbevelingen+behandeling+civiele+schadevordering+in+het+strafproces.htm>>
- Werkafspraken ondersteuning bij voegen Openbaar Ministerie – Slachtofferhulp Nederland 2006, intern document van het Ministerie van Justitie.
- Aanwijzing spreekrecht en schriftelijke slachtofferverklaring, Stcrt. 2004, 248.

INTERNATIONALE RICHTLIJNEN EN BESLUITEN

- *'Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power'* van de Verenigde Naties, Adopted by General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985, ook bekend als UN Victims Declaration.
- *'Recommendation on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure.'*, No. R (85) 11 van de Raad van Europa.
- *Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 15 maart 2001 zake de status van het slachtoffer in de strafprocedure* (2001/220/JBZ), Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L 82/1 d.d. 22 maart 2001, p.1-4.

JURISPRUDENTIE

- HR 8 juli 1992, NJ 1992, 714.
- HR 20 oktober 1992, NJ 1993, 157.
- HR 7 december 1993, NJ 1994, 244.
- HR 10 juni 1997, NJ 1998, 54.
- HR 17 juni 1997, DD 97.301.
- HR 17 februari 1998, NJ 1998, 449.
- HR 23 maart 1999, NJ 1999, 403.
- HR 22 februari 2002, NJ 2002, 240.
- HR 2 juli 2002, LJV AE2642.
- Hof Den Bosch, 14 april 2003, NJ 2003,463.
- HR 15 april 2003, NJ 2003, 364.

BIJLAGE A: BEGELEIDINGSKOMMISSIE

Voorzitter:

Prof. mr. S.D. Lindenbergh Capaciteitsgroep Privaatrecht,
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden:

Mw. drs. A. ten Boom Ministerie van Justitie,
WODC

Mr. A. Doeser Ministerie van Justitie,
Directie Sanctie en Preventiebeleid

Mw. dr. R.S.B. Kool Willem Pompe Instituut

Mw. dr. K. Wittebrood Sociaal en Cultureel Planbureau

*De volgende personen hebben de gelegenheid gekregen het conceptrapport te
becommentariëren op feitelijke onjuistheden :*

Mr. M. Bosua Parket-Generaal

Mw. mr. Drs. E.C.M. Bouman Raad voor de Rechtspraak

Mw. H. Buitink Vts Politie Nederland, onderdeel NPI

Mw. I. Verveld SHN

BIJLAGE B:

ENQUÊTE OVER SCHADEBEMIDDELING BIJ POLITIE

Opmerking: Voor dit onderzoek heeft het begrip 'schadebemiddeling' betrekking op het voorstel dat aan de verdachte wordt gedaan om de schade die het slachtoffer door het delict heeft geleden financieel te compenseren. Met 'bemiddeling' wordt hier dus niet bedoeld op bemiddeling in de gedachtegang van het herstelrecht, zoals mediation.

Algemeen

1. Onderneemt uw korps zelf bemiddelingspogingen?
2. Zo nee, waarom niet?
3. Zo ja, hoe gaat dat in zijn werk? Hoe is de schadebemiddeling georganiseerd?
4. Vindt schadebemiddeling plaats door een functionaris die daarin gespecialiseerd is? Zo nee, wie bemiddelt er dan?
5. Is uw korps actief rond 'boter bij de vis'-zaken (lichte zaken waarbij een politiesepot volgt als de verdachte de schade heeft vergoed)?

Indicaties en contra-indicaties

6. Welke zaken komen in aanmerking voor schadebemiddeling? (Bijv. m.b.t. hoogte van de schade, ernst van het delict).
7. Zijn er omstandigheden om van schadebemiddeling af te zien? Zo ja, welke?
8. Vindt schadebemiddeling ook plaats in geval van immateriële schade? Zo ja, hoe wordt dan het schadebedrag vastgesteld?
9. Vindt schadebemiddeling ook plaats als het slachtoffer een detailhandel is? Zo ja, is de werkwijze dan anders dan bij een natuurlijk slachtoffer en wat zijn dan de verschillen?
10. Zijn er afspraken met grootwinkelbedrijven (zoals Hema en V&D) over schadebemiddeling? Zo ja, hoe luiden die?
11. Wordt juist wel of niet bemiddeld in zaken die naar het OM gaan? Waarom wel of niet?

Schade

12. Is er een speciale functionaris die inventariseert of het slachtoffer schade heeft en wat het schadebedrag is?
13. Hoe wordt het schadebedrag bepaald?
14. Moet het slachtoffer de schade bewijzen door middel van bewijsmiddelen?
15. Wordt er met de dader onderhandeld over de hoogte van het bedrag?
16. Welke afspraken worden er gemaakt met de dader met betrekking tot de betaling?

17. Als de bemiddelingspoging mislukt, wordt dan meegedeeld aan het OM dat de dader weigert schadevergoeding aan het slachtoffer te betalen?
18. Zijn er (andere) consequenties als de dader weigert de schade te vergoeden? Zo ja, welke?

Betaling

19. Moet de dader het afgesproken bedrag in een keer betalen voor een bepaalde datum?
20. Wordt gebruik gemaakt van een tussenrekening of betaalt de dader rechtstreeks aan het slachtoffer?
21. Wie houdt in de gaten of de dader het afgesproken bedrag op tijd heeft betaald?
22. Is de dader het afgesproken bedrag niet op tijd heeft betaald, wordt de zaak dan naar het OM gestuurd met de mededeling dat de dader zich niet aan de afspraken heeft gehouden?
23. Zijn er (andere) consequenties als de dader het afgesproken bedrag niet op tijd heeft betaald? Zo ja, welke?

Contacten

24. Welke contacten zijn er met het OM in geval van schadebemiddeling?
25. Zijn er contacten met Slachtofferhulp met betrekking tot schadebemiddeling? Zo ja: welke?

Aantal schadebemiddelingspogingen

26. Zijn er cijfers over het aantal schadebemiddelingspogingen die in 2005 en/of in 2006 in uw politieregio zijn ondernomen? En over het aantal geslaagde schadebemiddelingen in die periode? Zo ja, kunt u die meesturen?

Beleidsstukken

27. Zijn er beleidsstukken in uw politieregio betreffende de schadebemiddeling? Zo ja, kunt u die meesturen?

BIJLAGE C: ENQUÊTE OVER SCHADEBEMIDDELING BIJ OM

Opmerking: Voor dit onderzoek heeft het begrip ‘schadebemiddeling’ betrekking op het voorstel dat aan de verdachte wordt gedaan om de schade die het slachtoffer door het delict heeft geleden financieel te compenseren. Met ‘bemiddeling’ wordt hier dus niet bedoeld op bemiddeling in de gedachtegang van het herstelrecht, zoals mediation.

Algemeen

1. Zitten in uw arrondissement schadebemiddelaars van politie en OM samen in het slachtofferinformatieloket? Zo nee, door wie wordt het slachtofferinformatieloket dan bemand?
2. Hoe is de taakverdeling bij de schadebemiddeling?
3. Vindt schadebemiddeling plaats door een functionaris die daarin gespecialiseerd is? Zo nee, wie bemiddelt er dan?
4. Hoe is de samenwerking met de politie in geval van schadebemiddeling door het OM?
5. Als de politie een bemiddelingspoging heeft ondernomen die mislukt is, onderneemt het OM dan een nieuwe bemiddelingspoging? Zo nee, waarom niet?
6. Op welk moment vindt schadebemiddeling plaats? (Bijv. meteen als de zaak bij het OM binnenkomt, of later?)

Indicaties en contra-indicaties

7. Welke zaken komen in aanmerking voor schadebemiddeling? (Bijv. hoogte van de schade, ernst van het delict).
8. Zijn er omstandigheden om van schadebemiddeling af te zien? Zo ja, welke?
9. Vindt schadebemiddeling ook plaats in geval van immateriële schade? Zo ja, hoe wordt dan het schadebedrag vastgesteld?
10. Vindt schadebemiddeling ook plaats als de verdachte in voorlopige hechtenis zit?
11. Vindt schadebemiddeling plaats bij zaken die toch al naar zitting gaan?
12. Vindt schadebemiddeling ook plaats als het slachtoffer een detailhandel is? Zo ja, is de werkwijze dan anders dan bij een natuurlijk slachtoffer en wat zijn dan de verschillen?
13. Zijn er afspraken met grootwinkelbedrijven (zoals Hema en V&D) over schadebemiddeling? Zo ja, hoe luiden die?

Schade

14. Is er een speciale functionaris die inventariseert of het slachtoffer schade heeft en wat het schadebedrag is? Zo nee, wie doet dit dan?
15. Hoe wordt het schadebedrag bepaald?
16. Moet het slachtoffer de schade bewijzen door middel van bewijsmiddelen?
17. Wordt er met de dader onderhandeld over de hoogte van het bedrag?
18. Welke afspraken worden er gemaakt met de dader met betrekking tot de betaling?
19. Vindt schadebemiddeling los van de vervolgingsbeslissing plaats, of vindt het plaats in het kader van een voorwaardelijk sepot of transactie onder voorwaarden? Wat heeft binnen uw arrondissement de voorkeur en waarom?

Betaling

20. Moet de dader het afgesproken bedrag in een keer betalen voor een bepaalde datum?
21. Wordt gebruik gemaakt van een tussenrekening of betaalt de dader rechtstreeks aan het slachtoffer?
22. Wie houdt in de gaten of de dader het afgesproken bedrag op tijd heeft betaald?
23. Als de verdachte weigert de schade te vergoeden, wordt dan altijd tijdens de zitting een schadevergoedingsmaatregel geëist of op een andere manier gepoogd om de verdachte toch de schade te laten vergoeden? Zo nee, waarom niet?
24. Zijn er (andere) consequenties als de dader weigert de schade te vergoeden? Zo ja, welke?

Voeging

25. Wordt een voegingsformulier naar het slachtoffer verstuurd zodra de zaak bij het OM binnenkomt? Zo nee: op welk moment gebeurt dit dan?
26. Wordt eerst de uitkomst van de schadebemiddeling afgewacht voordat er een voegingsformulier naar het slachtoffer opgestuurd wordt?
27. Als bij het voegingsformulier te weinig bewijsstukken zijn gevoegd, wordt het slachtoffer daar dan voor de zitting op gewezen?
28. Ondersteunt het OM actief de vorderingen van de benadeelde partij? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
29. Komt het voor dat tegen de verdachte wordt geëist de schade van het slachtoffer te vergoeden op grond van de Bijzondere Voorwaarden bij een voorwaardelijke straf (art. 14c lid 2 onder 1° of onder 5° Sr)? Zo ja, komt dit jaarlijks bijna nooit, weinig, gemiddeld of vaak voor?

Contacten

30. Hoe is de samenwerking met Slachtofferhulp, die de voegingsformulieren controleert?

Cijfers

31. Hoeveel schadebemiddelaars zijn er in 2006 aan het slachtofferloket verbonden (in FTE) (indien van toepassing onderverdeeld naar politie en OM)?
32. Zijn er cijfers over het aantal schadebemiddelingspogingen die in 2005 en/of in 2006 in uw arrondissement zijn ondernomen? En over het aantal geslaagde schadebemiddelingen in die periode? Zo ja, kunt u die meesturen?
33. Zijn er cijfers over het aantal voegingen van de benadeelde partij in uw arrondissement in 2005 en/of 2006? En over het aantal toegewezen vorderingen van de benadeelde partij in die periode? Zo ja, kunt u die meesturen?

Beleidsstukken

34. Zijn er beleidsstukken in uw arrondissement betreffende de schadebemiddeling of de voeging van de benadeelde partij? Zo ja, kunt u die meesturen?

BIJLAGE D:
ITEMLIJST VOOR DOSSIERONDERZOEK
 720 dossiers uit 6 arrondissementen

Arrondissement	
Parketnr	
Osirisnr	
Volgnummer OSIRIS	

Uit voegingsformulier afleiden	
1. Is er een voegingsformulier?	Ja / Nee
2. Heeft de benadeelde partij zich al tijdens het vooronderzoek ge-voegd, of pas ter terechtzitting?	Vooronderzoek / Ter zitting
Slachtoffergegevens	
3. Natuurlijk persoon	Ja / Nee
4. Detailhandel	Ja / Nee
5. Geboortedatum	<input style="width: 150px; height: 20px;" type="text"/>
6. Geslacht (afleiden uit naam)	Man / Vrouw / Onbekend
7. Buitenlandse afkomst (afleiden uit naam)	Ja / Nee
8. Is er een gemachtigde?	Ja / Nee
9. Zo ja, wie is de gemachtigde?	Advocaat / Medewerker van SHN / Familie van het slachtoffer / Anders: <input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/>
Delict	
10. Datum voorval	<input style="width: 150px; height: 20px;" type="text"/>
11. Plaats voorval	<input style="width: 150px; height: 20px;" type="text"/>
Schade	
12. Welk bedrag wordt gevorderd?	<input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/> €
13. Als de benadeelde partij een detailhandel is, welke schade wordt er dan gevorderd?	Diefstal door derden / Diefstal door personeel (interne fraude) / Schade door inbraak, vernielingen, geweld
14. Wordt er ook immateriële schade opgevoerd? Zo ja, wat is het bedrag?	Ja / Nee <input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/> €
15. Welk bedrag is/wordt op andere wijze vergoed (bijv. door de verzekering).	<input style="width: 100px; height: 20px;" type="text"/> €

16. Laat de benadeelde partij zich vertegenwoordigen in de voegingsprocedure?	Ja / Nee
17. Zo ja, door wie?	Advocaat / Medewerker van SHN / Familie van het slachtoffer / Anders: <input type="text"/>
Uit strafdossier afleiden	
18. Zijn er meerdere voegingen van een benadeelde partij in deze zaak? Zo ja, hoeveel?	Ja / Nee <input type="text"/>
19. Zijn er meerdere verdachten in deze zaak, van wie de strafbare feiten op dezelfde terechtzitting zijn aangebracht? (art. 259 Sv) Zo ja, hoeveel?	Ja / Nee <input type="text"/>
20. Is de schadevordering 'extra' onderbouwd (meer dan de toelichting op het voegingsformulier)? Zo ja, hoe?	Ja / Nee
21. Was de benadeelde partij aanwezig op de zitting?	Ja / Nee
22. Heeft de benadeelde partij een toelichting gegeven op de vordering?	Ja / Nee
23. Heeft de benadeelde ook een schriftelijke slachtofferverklaring ingediend?	Ja / Nee
24. Heeft de benadeelde ook gebruik gemaakt van zijn spreekrecht?	Ja / Nee
Uitspraak van de rechter	
25. Is de verdachte ten aanzien van het delict waarbij de benadeelde partij zich gevoegd heeft veroordeeld?	☐ Veroordeeld ☐ Vrijgesproken ☐ Ontslagen van alle rechtsvervolging
26. Voor welk delict is de verdachte veroordeeld?	Art. <input type="text"/> ☐ Gewelddsmisdrijf ☐ Vermogensmisdrijf ☐ Overig
27. Wat is de uitspraak van de rechter over de ontvankelijkheid van de benadeelde partij?	☐ Ontvankelijk ☐ Niet ontvankelijk ☐ Gedeeltelijk niet ontvankelijk

28. (mits –gedeeltelijk – ontvankelijk) Wat is de uitspraak van de rechter over de vordering van de benadeelde partij?	☐ Toegewezen ☒ Gedeeltelijk toegewezen ☐ Afgewezen	<input type="text"/> € <input type="text"/> €
29. Is de schadevergoedingsmaatregel opgelegd?	Ja / Nee	
30. Motiveert de rechter iets over zijn beslissing met betrekking tot de (voeging van) de benadeelde partij?	Ja / Nee <input type="text"/>	

BIJLAGE E: OVERZICHT VAN AFGENOMEN INTERVIEWS

Arrondissement	Geïnterviewde personen					
	Rechter	Officier van justitie	Slachtoffercoördinator	Voegingsadviseur SHN	Voegingsmedewerker SHN	Slachtoffer
Almelo	■ ■	■ ■	■	■	■ ■	■ ■
Breda	■ ■	■ ■	■	■	■ ■	■
Haarlem	■ ■	■ ■	■	■	■ ■	
Leeuwarden	■ ■	■ ■	■	■	■ ■	
Rotterdam	■ ■	■ ■	■	■	■	■ ■
Utrecht	■ ■	■ ■	■	■	■ ■	■

BIJLAGE F: VRAGENLIJST VOOR RECHTERS

1. Hoe vaak heeft u met voeging van de benadeelde partij te maken? (bijvoorbeeld gemiddeld per maand)
2. Als u te maken heeft met een voeging, hoe vaak komt het dan voor dat de benadeelde partij zich pas ter terechtzitting voegt (art. 51b lid 2 Sv)?
3. Als u te maken heeft met een voeging, hoe vaak is de benadeelde partij dan ter zitting aanwezig?
4. Als u te maken heeft met een voeging, hoe vaak wordt de benadeelde partij dan bijgestaan door een advocaat?

Beslissing

5. Hoe neemt u de beslissing over de vordering van de benadeelde partij? Worden alle relevante regels van het burgerlijk wetboek m.b.t. schadevergoeding doorlopen? Of wordt meer gekeken naar of het redelijk is dat dit slachtoffer schadevergoeding krijgt?

CASUS A: OVAR

A loopt 's avonds laat op straat wanneer B plotseling achter een boom vandaan springt en A vastgrijpt en betast, waarbij de jas en tas van A beschadigd worden. A voegt zich in het strafproces met een schadevordering van € 150 aan materiele schade en € 400 aan immateriële schade.

B wordt vervolgd voor aanranding, maar het feit wordt hem niet toegerekend en hij wordt ontslagen van alle rechtsvervolging (zonder oplegging van TBS).

Nieuwe jas:	100 €
Nieuwe tas:	50 €
Immateriële schade voor de aanranding:	400 €
Totaal	550 €

Hoe zou u op deze vordering beslissen?

6. Verklaart u de benadeelde partij wel eens voorafgaand aan de einduitspraak in de strafzaak niet-ontvankelijk (kennelijke niet-ontvankelijkheid ex art. 333 Sv)? Zo ja, in welke gevallen/op welke gronden? (de mate waarin de vordering is onderbouwd, de benadeelde partij is geen rechtstreeks belanghebbende, ad informandum gevoegde feiten, etc.)

7. In welke gevallen besluit u de benadeelde partij niet ontvankelijk te verklaren en in welke gevallen wijst u de vordering van de benadeelde partij af?

CASUS B: RECHTSTREEKS BELANGHEBBENDE

B is bij zijn moeder (A) op bezoek als hij ruzie krijgt met buurman C. A. staat in haar huis naast B, als B door C in de ogen gespoten wordt met traangas. A krijgt het traangas ook in haar ogen. C rent daarna weg, maar schopt nog wel een ruit van de deur in.

C wordt uitsluitend vervolgd en veroordeeld voor mishandeling van B (niet van A). A heeft zich in het strafproces gevoegd met een vordering voor schadevergoeding voor € 250 (€ 100 voor de deurruit, € 150 aan immateriële schade).

Vervanging van de deurruit	100 €
Immateriële schade voor de mishandeling	150 €
Totaal	250 €

Hoe zou u op deze vordering beslissen?

8. Speelt de hoogte van het gevorderde bedrag een rol bij de beslissing over de ontvankelijkheid of over de toe- of afwijzing van de vordering?
9. Motiveert u waarom u een benadeelde partij niet ontvankelijk verklaart?
10. Motiveert u de afwijzing van de vordering van de benadeelde partij?
11. Als u een vordering gedeeltelijk toewijst, motiveert u dan welk deel van de vordering wordt toegewezen (bijvoorbeeld welke posten voor welk bedrag worden toegewezen)?
12. Gaat u anders met een vordering tot schadevergoeding om als de dader een bekende is van het slachtoffer (familie, vrienden, bekenden)? Zo ja, waarom?
13. Hoe gaat u met de vordering om als de schade deels aan het slachtoffer te wijten is? Matigt u de hoogte van het schadebedrag, of verklaart u de benadeelde partij niet ontvankelijk omdat de vordering niet eenvoudig van aard is?

CASUS C: HET FEIT UIT DE TENLASTELEGGING

Fietser A wordt op klaarlichte dag door automobilist B op een polderweggetje aangereeden en belandt met een bloedend hoofd, een hersenschudding en een gebroken been in de berm. De fiets en de jas van A zijn zwaar beschadigd. B is na het ongeval doorgereden.

B wordt vervolgd en veroordeeld voor doorrijden na een ongeval (en niet voor het ongeval zelf).

A heeft zich in het strafproces gevoegd met een schadevordering van € 2000:

Reparatiekosten voor de fiets:	150 €
Nieuwe jas:	100 €
Medische kosten:	500 €
Immateriële schade:	1.250 €
Totaal	2.000 €

Hoe zou u op deze vordering beslissen?

CASUS D: DETAILHANDEL

Bij de buurtsupermarkt van A wordt 's nachts ingebroken door B. B forceert met een koevoet de kassalade en neemt de inhoud van de la weg (€ 600). De eigenaar van de supermarkt, die boven de winkel woont, komt op dat moment de winkel ingelopen, omdat hij verdachte geluiden hoorde. B probeert weg te rennen, maar A blokkeert de weg, waarop A en B in gevecht raken. Tijdens dat gevecht vallen er enkele schappen om, waardoor veel producten sneuvelen. B weet weg te komen, maar wordt uiteindelijk toch veroordeeld voor diefstal.

A voegt zich in het strafproces met een schadevordering van € 1500:

Uit de kassa weggenomen	600 €
Verkoopprijs van de beschadigde producten	550 €
Kosten om de winkel weer op orde te krijgen (10 manuren à € 20)	200 €
Gederfde winst doordat de winkel een dag dicht moest blijven wegens de ravage:	150 €
Totaal	1.500 €

Hoe zou u op deze vordering beslissen?

14. Wijst u een vordering eerder toe als het OM de vordering ondersteunt, of speelt dit geen rol?
15. Wijst u een vordering eerder toe als deze wordt ondersteund door Slachtofferhulp Nederland (SHN) (bijvoorbeeld door middel van een brief van SHN die bij het voegingsformulier gevoegd wordt), of speelt dit geen rol?
16. Als de benadeelde partij immateriële schade vordert, wijst u deze vordering dan eerder toe als deze vergezeld is van een kopie uit de ANWB-Smartengeldgids of van de Letsellijst van het Schadefonds Geweldsmisdrijven, of spelen deze lijsten geen rol bij de beslissing over de ontvankelijkheid of de toewijzing?

CASUS E: SHOCK-SCHADE

A en B hebben ruzie over het verlenen van voorrang op een kruising. Automobilist A gaat verhaal halen bij automobilist B. A geeft B een vuistslag in zijn gezicht. B trekt daarop zijn wapen en schiet A dood. Dit gebeurt voor de ogen van de passagiers van A, waaronder zijn moeder. Als gevolg hiervan heeft de moeder ernstig psychisch letsel opgelopen (een 'shock'). Zij herbeleeft de gebeurtenis steeds weer en moest voor de vele klachten behandeld worden. Zij is onder meer depressief. Zij vordert €10.000 aan immateriële schadevergoeding en € 7.500 aan kosten voor de lijkbezorging:

B wordt veroordeeld voor doodslag.

5 vliegtickets Amsterdam/Marokko	2.000 €
transportkosten in Marokko	500 €
kosten uitvaart in Marokko	2.500 €
kosten verzorging grafwerk	1.000 €
rituele kleding	1.500 €
Immateriële schade:	10.000 €
Totaal	17.500 €

Hoe zou u op deze vordering beslissen?

Meerdere daders

17. Hoe gaat u met de toewijzing van de vordering om als er meerdere daders zijn? Stelt u ze dan hoofdelijk aansprakelijk voor het gehele schadebedrag? Of iedere dader alleen voor zijn eigen aandeel?
18. En als u tevens de schadevergoedingsmaatregel oplegt, stelt u dan iedere dader aansprakelijk voor de gehele schade? En stelt u de vervangende hechtenis dan af op het totale schadebedrag, of uitsluitend op het aandeel van de individuele dader?

CASUS F: MEERDERE DADERS

In een kroeg krijgt A ruzie met B. A geeft B een duw, waarop B terugslaat. De 3 vrienden van B, (C, D en E) bemoeien zich er ook mee. Met z'n vieren schoppen ze A tegen zijn romp en hoofd en slaan een barkruk op hem kapot. A heeft hierdoor 3 tanden verloren, gekneusde ribben en een zware hersenschudding.

B, C, D en E worden allemaal vervolgd voor medeplegen van mishandeling, waarvoor zij ook worden veroordeeld. A vordert in het strafproces € 2000 (€ 1000 aan medische en tandheelkundige kosten en € 1000 aan immateriële schade).

Medische & tandheelkundige kosten	1.000 €
Immateriële schade:	1.000 €
Totaal	2.000 €

Hoe zou u op deze vordering beslissen?

Verzekering

19. Wijst u de vordering van de benadeelde partij toe als zij zich ook op haar verzekering had kunnen verhalen, maar dit niet heeft gedaan (bijvoorbeeld in geval van autoschade)?

Betaling

20. Houdt u bij het vaststellen van de hoogte van de schadevergoedingsverplichting rekening met de draagkracht van de verdachte?
21. Als u de vordering van de benadeelde partij toewijst, bepaalt u dan ook wel eens dat de betaling in termijnen mag plaats vinden? En als u de schadevergoedingsmaatregel toewijst?

Schadevergoedingsmaatregel

22. Legt u, bij een toewijzing van de schadevordering, tevens de schadevergoedingsmaatregel op? Zo nee, waarom niet?
23. Wordt de schadevergoedingsmaatregel wel eens opgelegd zonder dat er een civiele vordering is ingediend?
24. In hoeverre wordt in de strafmaat rekening gehouden met toewijzing van de civiele vordering/oplegging van de schadevergoedingsmaatregel?

Positie van het slachtoffer

25. Voor zover hiervoor nog niet ter sprake gekomen: Wat zijn nog knelpunten waar u tegen aan loopt bij de voeging van de benadeelde partij?
26. Wilt u verder nog iets kwijt over de praktijk van de voeging?

BIJLAGE G:

VRAGENLIJST VOOR OFFICIEREN VAN JUSTITIE

1. Hoe vaak heeft u met voeging van de benadeelde partij te maken (bijvoorbeeld gemiddeld per maand)?
2. Als u te maken heeft met een voeging, hoe vaak komt het dan voor dat de benadeelde partij zich pas ter terechtzitting voegt?
3. Als u te maken heeft met een voeging, hoe vaak is de benadeelde partij dan ter zitting aanwezig?
4. Als u te maken heeft met een voeging, hoe vaak wordt de benadeelde partij dan bijgestaan door een advocaat?

Tenlastelegging

5. In hoeverre wordt bij het opstellen van de tenlastelegging rekening gehouden met een vordering van de benadeelde partij?

Voegingsformulier

6. Op welk moment zendt het OM een voegingsformulier naar het slachtoffer?
7. Wanneer krijgt u over het algemeen het voegingsformulier geretourneerd door het slachtoffer?
8. Als de benadeelde partij uitstel vraagt voor het inleveren van het voegingsformulier, verleent u dit dan in het algemeen?
9. Als u het voegingsformulier ongeveer een week voor de zitting nog niet retour ontvangen heeft, wordt het slachtoffer dan gerappelleerd? Zo nee, waarom niet?

Schadebemiddeling

10. Laat u bij uw strafeis meewegen als de verdachte de schade van het slachtoffer reeds (via schadebemiddeling) vergoed heeft? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?

Voegingsadviseur

11. Als het voegingsformulier geretourneerd is, wordt er dan voor gezorgd dat het formulier onmiddellijk bij de voegingsadviseur terecht komt? Hoe gaat dit?
12. Hoe is de samenwerking met de voegingsadviseur van Slachtofferhulp Nederland (SHN) (bijvoorbeeld aantal contacten per benadeelde partij, informatie-uitwisseling, afstemming van werkzaamheden, tijdigheid van doorsturen voegingsformulier)?

Informereren van benadeelde partij en verdachte

13. Wanneer wordt de benadeelde partij op de hoogte gesteld van het tijdstip waarop de zaak op de terechtzitting zal worden behandeld?

14. Wanneer wordt de verdachte op de hoogte gesteld van de vordering van de benadeelde partij?
15. Wordt er een kopie van het voegingsformulier meegestuurd naar de verdachte?
16. Hoe vaak komt het voor dat de benadeelde partij inzage in processtukken vordert?

Ondersteuning

17. Hoe ondersteunt u ter zitting de vordering van de benadeelde partij (bijvoorbeeld aandacht in requisitoir, eisen van de schadevergoedingsmaatregel)?
18. Als SHN het slachtoffer geholpen heeft bij het invullen van het voegingsformulier, kunt u zich dan vaker in de vordering vinden dan als het slachtoffer het formulier zonder hulp heeft ingevuld?
19. Als u de vordering van de benadeelde partij (op bepaalde punten) niet reëel acht, wat doet u er dan mee tijdens de zitting? (Geef u bijvoorbeeld aan dat bepaalde schadeposten niet goed onderbouwd zijn, of ondersteunt u de vordering toch?)
20. Heeft u hierover voorafgaand aan of na de zitting contact over met het slachtoffer?
21. Gaat u anders met de vordering om als de benadeelde partij een detailhandel is? Zo ja, hoe en waarom?
22. Zijn er redenen om de rechter wel te vragen om de vordering van de benadeelde partij toe te wijzen, maar om geen schadevergoedingsmaatregel te eisen?
23. Als er meerdere verdachten in de zaak zijn, vordert u de schadevergoedingsmaatregel dan voor het totale schadebedrag (hoofdelijk), of uitsluitend voor het aandeel van de individuele verdachte?

Knelpunten

24. Voor zover hiervoor nog niet besproken: wat zijn de knelpunten bij de voeging van de benadeelde partij? Waar loopt u tegenaan?
25. Wilt u verder nog iets toevoegen over de praktijk van de voeging?

BIJLAGE H: TOPICLIJST VOOR SLACHTOFFERCOÖRDINATOREN BIJ HET OM

1. Taakbeschrijving
2. Rol bij schadebemiddeling
3. Rol bij voeging
4. Samenwerking met OvJ (of beoordelaar)
5. Samenwerking met SHN (waaronder voegingsadviseur)
6. Genoeg tijd voor invullen en controleren van voegingsformulier?
7. Contacten met/informereren van slachtoffer
8. Knelpunten
9. Verbeterpunten

BIJLAGE I:

VRAGENLIJST VOOR VOEGINGSADVISEURS

1. Hoeveel voegingsformulieren verwerkt u gemiddeld op een werkdag?
2. Wanneer krijgt u de formulieren doorgaans aangeleverd? Is dat tijdig?
3. Levert het problemen op als de zittingsdatum nog niet bekend is? Hoe bewaakt u de zittingsdatum dan?
4. Als het formulier u te laat bereikt (bijv. 3 dagen voor de zitting) controleert u het dan nog?
5. Kunt u gemakkelijk kennisnemen van het proces-verbaal van aangifte? En van de tenlastelegging?

Controle

6. Controleert u de voegingsformulieren vooral op onderbouwing of ook op haalbaarheid van de schadeposten?
7. Hoe streng controleert u de machtiging of vertegenwoordiging van de benadeelde partij (met name in geval van rechtspersonen)?
8. Controleert u ook de hoogte van de immateriële schade (bijvoorbeeld aan de hand van de ANWB-Smartengeldgids)?
9. Controleert u streng of bij de aanschaf van een vervangend product rekening is gehouden met afschrijvingen?
10. Wijst u slachtoffers ook op gemiste schadeposten (bijvoorbeeld reiskosten naar ziekenhuis, kosten voor vloeibaar voedsel etc.)?

Beslissing

11. Hoe vaak komt het voor dat u een formulier afkeurt?
12. Als Slachtofferhulp Nederland (SHN) geholpen heeft bij het invullen van het voegingsformulier, keurt u het formulier dan vaker goed, dan als het slachtoffer het zelfstandig heeft ingevuld?
13. Gaat u anders met de controle van het voegingsformulier om als de benadeelde is bijgestaan door een advocaat?
14. Als u van mening bent dat het formulier onjuist of onvolledig is ingevuld, stuurt u het dan naar het slachtoffer terug, of past u het waar mogelijk zelf aan?
15. Als u het formulier zelf aanpast: hoe vaak komt dit voor? Op welke punten past u het zelf aan? Levert het problemen op met de machtiging?
16. Hoe vaak raadt u de benadeelde partij expliciet aan om ter zitting te verschijnen om de vordering mondeling toe te lichten?

OM

17. Lukt het doorgaans om het formulier tijdig weer terug te sturen naar het OM?

18. Hoe is de samenwerking met het OM (bijvoorbeeld aantal contacten per benadeelde partij, informatie-uitwisseling, afstemming van werkzaamheden)?
19. Komt het voor dat u van mening bent dat de tenlastelegging niet goed aansluit bij de schade die de benadeelde opvoert, en dat u dan contact met het OM opneemt over de tenlastelegging? Zo ja, hoe vaak?
20. Wordt u op de hoogte gesteld van de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij?

SHN

21. Hoe is de samenwerking met de medewerkers van SHN die helpen bij het invullen van de voegingsformulieren? Vindt er bijvoorbeeld regelmatig contact en terugkoppeling plaats?

Knelpunten

22. Voor zover hiervoor nog niet besproken: wat zijn de knelpunten bij de voeging van de benadeelde partij? Waar loopt u tegenaan?
23. Wilt u verder nog iets toevoegen over de praktijk van de voeging?

BIJLAGE J:

VRAGENLIJST VOOR VOEGINGSMEDEWERKERS VAN SHN

1. Welke ondersteuning bieden betaalde krachten en welke vrijwilligers?
2. Bent u zelf een betaalde of een vrijwillige kracht?
3. Krijgen medewerkers van SHN een (interne) opleiding omtrent de voeging en het invullen van de schadeformulieren?
4. Wordt er actie ondernomen (bijeenkomsten, cursussen) om het niveau van de juridische kennis van de medewerkers bij de tijd te houden?
5. Wordt de hulp bij het invullen van een schadeformulier aan ieder slachtoffer aangeboden, of moet het slachtoffer er zelf om vragen?
6. Hoeveel slachtoffers die zich willen voegen weten de weg naar SHN te vinden voor hulp bij het invullen van het voegingsformulier?
7. Hoe vaak per maand (ongeveer) helpt u een slachtoffer bij het invullen van een voegingsformulier?
8. Is het nodig om in de fase van het invullen over de kopie van de aangifte te beschikken?
9. Als een slachtoffer schadevergoeding wil vorderen, terwijl de medewerker van SHN denkt dat dit niet haalbaar is (bijvoorbeeld een buitensporig hoog bedrag aan smartengeld), wordt de ondersteuning dan toch verleend?
10. In hoeverre let u bij het invullen van het voegingsformulier vooral op de onderbouwing van de vordering?
11. In hoeverre let u bij het invullen van het voegingsformulier op haalbaarheid van de vordering?
12. Hoe streng controleert u de machtiging of vertegenwoordiging van de benadeelde partij (met name in geval van rechtspersonen)?
13. Houdt u bij het invullen van het voegingsformulier rekening met afschrijvingen?
14. Wijst u slachtoffers ook op gemiste schadeposten (bijvoorbeeld reiskosten naar ziekenhuis, kosten voor vloeibaar voedsel etc.)?
15. Wijst u de slachtoffers erop dat er een (grote) kans is dat zij hun geld niet zullen krijgen?
16. Heeft u in verband met de zittingsdatum over het algemeen genoeg tijd om te helpen bij het invullen van het formulier?
17. Levert het problemen op als de zittingsdatum nog niet bekend is? Hoe bewaakt u de zittingsdatum dan?
18. Als het formulier u te laat bereikt (bijv. 3 dagen voor de zitting) helpt u het slachtoffer dan nog?
19. Hoe is de samenwerking met de voegingscontroleur?
20. Hoe vaak raadt u de benadeelde partij expliciet aan om ter zitting te verschijnen om de vordering mondeling toe te lichten?

21. Wordt u op de hoogte gesteld van de beslissing van de rechter over de vordering van de benadeelde partij?
22. Voor zover hiervoor nog niet besproken: wat zijn de knelpunten bij de voeging van de benadeelde partij? Waar loopt u tegenaan?
23. Wilt u verder nog iets toevoegen over de praktijk van de voeging?

BIJLAGE K:

VRAGENLIJST VOOR SLACHTOFFERS

Bejegening van het slachtoffer

1. Werd u bij het doen van de aangifte door de politie gevraagd of u schade had, en of u wilt dat de dader deze schade vergoedt?
2. Gaf de politie u informatie over de mogelijkheden om schadevergoeding van de dader te krijgen? Zo ja, was dit duidelijk?
3. Was u daarbij duidelijk gemaakt dat er ook een kans bestaat dat uw vordering kon worden afgewezen?

Schade

4. Heeft u een schadevergoeding gevorderd voor alleen materiële schade, of ook voor immateriële schade?
5. Welk bedrag heeft u gevorderd?
6. Had u ook uw verzekering kunnen aanspreken voor de schade? Zo ja, waarom heeft u dit niet gedaan?

Schadebemiddeling

7. Heeft de politie een schadebemiddelingspoging ondernomen?
8. Heeft het OM een schadebemiddelingspoging ondernomen?
9. Bent u goed op de hoogte gehouden van wat politie en OM in uw zaak aan schadebemiddeling deden?
10. Weet u waardoor de schadebemiddeling mislukt is?

Voegingsformulier

11. Heeft u een voegingsformulier ingevuld?
12. Zo ja, kreeg u het voegingsformulier ruim op tijd opgestuurd?
13. Vond u het moeilijk om het formulier in te vullen?
14. Was u duidelijk welke schadeposten u wel of niet kon invullen? (bijvoorbeeld schade omdat u een dag niet kon werken om alles te regelen, reiskosten naar het ziekenhuis, of afschrijvingen).
15. Heeft u bij het invullen van het formulier hulp gevraagd aan medewerkers van Slachtofferhulp Nederland?
16. Zo ja, bent u hier tevreden over?
17. Zo nee, waarom niet?
18. Was de onderbouwing van de vordering een probleem: had u bijvoorbeeld alle bonnetjes nog?
19. Heeft u van het OM bericht gekregen dat er fouten in uw voegingsformulier stonden of dat u de vordering onvoldoende had onderbouwd?

20. Zo ja, kon u het voegingsformulier nog gemakkelijk aanpassen?
21. Deed u dat zelf of deed de voegingscontroleur dat voor u?

Voeging als benadeelde partij

22. Wanneer heeft u zich als benadeelde partij in het strafproces gevoegd?
Voorafgaand aan de zitting door middel van een voegingsformulier, of pas tijdens de terechtzitting?
23. Heeft u iemand gemachtigd? Zo ja, wie? (Bijv. familie of een advocaat)
24. Bent u op de zitting aanwezig geweest?
25. Zo ja, heeft u de vordering op de terechtzitting nader toegelicht?
26. Is er iemand van Slachtofferhulp met u mee geweest naar de zitting?
27. Is de officier van justitie in zijn requisitoir ingegaan op uw schadevordering? Zo ja, ondersteunde hij uw vordering, of kon hij zich er niet helemaal in vinden?

Uitkomst van de schadebemiddeling/voeging

28. Is uw vordering door de rechter toegewezen?
29. Zo ja, moet de dader het hele schadebedrag aan u vergoeden, of een gedeelte?
30. Zo nee, waarom niet? Begrijpt u waarom de vordering niet is toegewezen?
31. Als u op de zitting aanwezig was, heeft de rechter zijn beslissing over de vordering aan u uitgelegd?
32. Als u niet op de zitting was, was de brief die u gekregen heeft over de uitspraak begrijpelijk?
33. Is er hoger beroep ingesteld in de strafzaak van de dader? Zo ja, heeft dit consequenties gehad voor uw schadeclaim?

Incasso: Als uw vordering is toegewezen...

34. Moet u zelf achter uw geld aan, of heeft de rechter tevens de schadevergoedingsmaatregel opgelegd waardoor het CJIB de incasso voor zijn rekening neemt?
35. Als er geen schadevergoedingsmaatregel is opgelegd: heeft u al een deurwaarder ingeschakeld?
36. Heeft u inmiddels uw geld al gekregen?
37. Zo nee, is u duidelijk waarom u uw geld nog niet heeft gekregen?
38. Binnen welke termijn verwacht u uw geld te krijgen?

Tevredenheid

39. Bent u tevreden over de inspanningen van politie en OM op schadevergoeding voor u te regelen?
40. Als uw vordering (deels) niet is toegewezen, bent u van plan daarvoor een civiele procedure tegen de verdachte aan te spannen? Zo nee, waarom niet?

41. Als u zich niet met een voegingsformulier kon voegen in het strafproces, had u dan zelf een civiele procedure aangespannen om schadevergoeding van de dader te krijgen? Zo nee, waarom niet? (kosten, onbekendheid, gedoe, advocaat in de arm nemen, etc.)

**BIJLAGE L:
VOEGINGSFORMULIER**

